İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

143094

İSTANBUL'DA EĞİTİM DONATIMLARININ PLANLANMASINA VE UYGULANMASINA YÖNELİK MODEL ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

Y. ŞEHİR PLANCISI Suat ÇABUK
502962806

143094

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 1 Ağustos 2002
Tezin Savunulduğu Tarih: 6 Mart 2003

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. Yücel ÜNAL**

Diğer Jüri Üyeleri: **Prof. Dr. Lale BERKÖZ (İ.T.Ü.)**

Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI (İ.T.Ü.)

Prof. Dr. Zekiye YENEN (Y.T.Ü.)

Doç. Dr. Betül SAYIN ŞENGEZER (Y.T.Ü.)

MART 2003

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Akademik yaşantımın başlamasında ve bu tezin ortaya çıkmasında bana en büyük desteği veren Sayın Prof. Dr. Yücel ÜNAL olmuştur. Değerli hocam sadece mesleğe ilişkin olarak yetişmemde değil, aynı zamanda hayata ilişkin olarak da yetişmemde de çok önemli katkılarda bulunmuştur. Kendilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1998 Şubat ayından 2003 Mart ayına kadar geçen beş yıl boyunca her zaman bilgilerinden ve deneyimlerinden yararlandığım Sayın Prof. Dr. Lale BERKÖZ ve Sayın Doç. Dr. Betül SAYIN ŞENGEZER hocalarıma en derin teşekkürlerimi sunarım.

Her konuda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin YURTSEVER'e, bilimsel tartışma ortamı yaratarak çalışmama eleştirel bir gözle bakmamı sağlayan ve gerektiğinde bürosundaki tüm imkanları seferber eden Dr. Mimar Kemal DEMİR'e, anket verilerinin bilgisayar ortamına aktarılmasında yoğun emek döken Meral ÖZDEMİR'e ve Onur ÇABUK'a, tezin şema kısımlarının çizilmesinde günlerce yardım eden Mimar Kıtay DURMUŞ'a içtenlikle teşekkür ederim.

Son olarak, bugünlere ulaşmamı sağlayan, hayatta mutlu veya mutsuz olduğum her an yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere tüm aile bireylerine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Mart 2003 Suat ÇABUK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR vi
TABLO LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ xiv
ÖZET xv
SUMMARY xx

1. BÖLÜM GİRİŞ 1

1.1. Konunun Ele Alınış Nedeni 1
1.2. Çalışmanın Amacı 1
1.3. Çalışmanın Kapsamı 2
1.4. Çalışmanın Yöntemi 3

2. BÖLÜM DONATIM KAVRAMI, DONATIMLARIN SINIFLANDIRILMASI VE SOSYAL DONATIMLAR 4

2.1. Donatım Kavramı 4
2.2. Donatımların Sınıflandırılması 6
2.2.1. Donatımların Türlerine Göre Sınıflandırılması 7
2.2.2. Donatımların Ölçek ve Yer Aldıkları Bölgelere Göre Sınıflandırılması 7
2.2.3. Donatımların Elde Ediliş Biçimlerine Göre Sınıflandırılması ... 8
2.2.4. Donatımların Mülkiyet ve Yönetimlerine Göre Sınıflandırılması ... 9
2.2.4.1. Kamu donatımları 9
2.2.4.2 Özel donatımlar 11
2.2.4.3. Sivil toplum kuruluşları donatımları 12
2.2.5. Donatımların Amaçlarına Göre Sınıflandırılması 13
2.2.5.1. Ekonomik donatımlar (ekonomik altyapı) 14
2.2.5.2. Teknik donatımlar (teknik altyapı) 14
2.2.5.3. Sosyal donatımlar (sosyal altyapı) 16
2.3. Sosyal Donatımlar 16
2.3.1. Sosyal Donatım Kavramı 16
2.3.2. Sosyal Donatım Türleri ve Planlama Standartları 17
2.3.2.1. Yönetim donatımları 17
2.3.2.2. Sağlık donatımları 20
2.3.2.3. Sosyo-kültürel donatımlar 23
2.3.2.4. Yeşil donatım 26
2.3.2.5. Spor donatımları 29
2.3.2.6. Eğitim donatımları 31
2.3.3. Sosyal Donatımlara İlişkin Düzenleme İlkeleri 32

3. BÖLÜM KENT PLANLAMADA BİR SOSYAL DONATIM TÜRÜ OLARAK EĞİTİM DONATIMLARI 36

3.1.Eğitim Olgusu 36
3.1.1. Eğitim Kavramı 36
3.1.2. Eğitimin Genel Tarihi 37
3.1.2.1. Dünyada eğitimin gelişimi 37
3.1.2.2. Türkiye'de eğitimin gelişimi 38
3.1.3. Eğitimin Sosyal, Ekonomik ve Politik İşlevleri 40

3.2. Eğitim Türleri ve Donatımları 41
3.2.1. Okulöncesi Eğitim Donatımları 42
3.2.2. İlköğretim Eğitim Donatımları 44
3.2.3. Ortaöğretim Eğitim Donatımları 45
3.2.4. Yükseköğretim Eğitim Donatımları 45

3.3. Geleneksel Kent Planlama Sisteminde Eğitim Donatımları 46
3.3.1. Komşuluk Biriminde (İlkokul Yerleşme Biriminde) Eğitim Donatımları 47
3.3.2. Komşuluk Kümesi veya Semt Ölçeğinde Eğitim Donatımları ..48
3.3.3. Kent Ölçeğinde Eğitim Donatımları 49

3.4. Türkiye'de ve Bazı Yabancı Ülkelerde Eğitim Donatımları Standartları 49
3.4.1. Türkiye'de Eğitim Donatımları Standartları 49
3.4.1.1. Türkiye'de okulöncesi eğitim donatımları standartları ...50
3.4.1.2. Türkiye'de ilköğretim donatımları standartları 51
3.4.1.3. Türkiye'de ortaöğretim donatımları standartları ...52
3.4.1.4. Türkiye'de yükseköğretim donatımları standartları ..54
3.4.2. Bazı Yabancı Ülkelerde Eğitim Donatımları Standartları ...56
3.4.2.1. Bazı yabancı ülkelerde okulöncesi eğitim donatımları standartları 56
3.4.2.2. Bazı yabancı ülkelerde ilköğretim donatımları standartları 57
3.4.2.3. Bazı yabancı ülkelerde ortaöğretim donatımları standartları 57
3.4.2.4. Bazı yabancı ülkelerde yükseköğretim donatımları standartları 58

3.5. Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri 59
3.5.1. Okulöncesi Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri 59
3.5.2. İlköğretim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri ...60
3.5.3. Ortaöğretim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri ..62
3.5.4. Yükseköğretim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri ...64

3.6. Türkiye'de Eğitim Tesislerinin Kurulma Süreci 66
3.6.1. Kamu Eğitim Tesislerinin Kurulma Süreci 66
3.6.2. Özel Ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Ait Eğitim Tesislerinin Kurulma Süreci 67

4. BÖLÜM DÜNYADA, TÜRKİYE'DE VE İSTANBUL'DA EĞİTİM DONATIMLARININ PLANLANMASINDA VE UYGULANMASINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER 68

4.1. Dünyada Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına, Eğitim Olgusuna ve Eğitim Donatımlarına Etkileri 68
4.1.1. Dünyada Yaşanan Genel Değişimler 69
4.1.1.1. Teknolojik değişim 71
4.1.1.2. Üretim biçimlerindeki değişim 71
4.1.1.3. Yönetim anlayışındaki değişim 72
4.1.1.4. Toplumsal yapının ve toplumsal ilişkilerin değişimi ...73
4.1.2. Dünyada Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına Yansımaları 74
4.1.2.1. Postmodernizmin kent planlamasındaki yansımaları ...78
4.1.2.2. Postfordizmin kent planlamasındaki yansımaları 80
4.1.2.3. Küreselleşmenin kent planlamasındaki yansımaları ..82
4.1.2.4. Özelleştirmenin kent planlamasındaki yansımaları 83
4.1.2.5. Bölgeselleşmenin kent planlamasındaki yansımaları ..85
4.1.2.6. Yerelleşmenin kent planlamasındaki yansımaları 86
4.1.3. Dünyada Yaşanan Değişimlerin Eğitim Olgusuna ve Eğitim Donatımlarına Etkileri 87

4.2. Türkiye'de Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına, Eğitim Olgusuna ve Eğitim Donatımlarına Etkileri 92
4.2.1. Türkiye'de Yaşanan Genel Değişimler 92
4.2.2. Türkiye'de Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına Etkileri 94
4.2.3. Türkiye'de Eğitimde Yaşanan Gelişmeler 97
4.2.3.1 1980 öncesi eğitimde genel durum 97
4.2.3.2. Türkiye'de 1980 sonrasında eğitim alanında yaşanan değişimler 98
4.2.3.3. Özel öğretim kurumlarının ortaya çıkışı, gelişimi ve kente etkileri 100

4.3. İstanbul'un Metropolitenleşme Sürecinde Eğitim Donatımlarının Planlamasında ve Uygulanmasında Yaşanan Değişimler 101
4.3.1. İstanbul Metropolünün Küresel, Bölgesel ve Yerel Potansiyelleri 101
4.3.2. İstanbul'un Metropolitenleşme Süreci ve Yaşanan Değişimler 103
4.3.2.1. 1980 öncesi İstanbul'un metropolitenleşme sürecinde ve kentin planlarında eğitim donatımları ...104
4.3.2.2. 1980 sonrasında İstanbul'da yaşanan değişimler, bu değişimlerin kente, kentin planlanmasına ve eğitim donatımlarına yansımaları 109

4.4. Dünyada ve Türkiye'de Eğitime İlişkin Göstergeler 115

5. BÖLÜM İSTANBUL ÖRNEĞİNDE DEĞİŞEN EĞİTİM DONATIMI PLANLAMASINA VE UYGULAMASINA YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI 118

5.1. Değişim Olgusu Çerçevesinde, İstanbul Metropolünde Yer Alan Eğitim Donatımlarının Planlanmasına ve Uygulanmasına Yönelik Alansal Araştırma 118

5.2. Ankete Dayalı Alan Araştırmasının Amacı, Kapsamı ve Yöntemi 119

5.2.1. Ankete Dayalı Alan Araştırmasının Hipotezleri ve Alt Hipotezleri 120

5.2.2. Anketlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi 122

5.2.3. Toplanan Verilerin Analizi 124

5.2.4. A ve B Anketlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar 124

5.2.5. C ve D Anketlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar 211

6. BÖLÜM TÜRKİYE'DE KENT PLANLAMA SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE, İSTANBUL'A YÖNELİK EĞİTİM DONATIMLARININ MEKANSAL MODELLENMESİ 243

6.1. Kentsel Mekanlarda Eğitim Donatımlarının Oluşturulmasına İlişkin Kararları Yönlendiren Parametreler 243

6.2. Eğitim Donatımlarına İlişkin Geliştirilen Genel Modelin ve Model Şemalarının Yapısı 247

6.2.1. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Mekansal Modeller 249

6.2.2. Özel Öğretim Kurumlarına Ait İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Mekansal Modeller 254

6.2.3. Devlet ve Vakıf Üniversitelerine İlişkin Mekansal Modeller 255

7. BÖLÜM TEZİN GENEL SONUÇLARI VE ÖNERİLER 259

7.1. Sonuçlar 259

7.1.1. Kuramsal Kısımdan Elde Edilen Sonuçlar 260

7.1.2. Anket Kısmından Elde Edilen Sonuçlar 264

7.1.2.1. Anket çalışmasının niceliksel sonuçları.....264

7.1.2.2. Anket çalışmasının değişim ve eğilim sonuçları ..267

7.1.3. Model Kısmından Elde Edilen Sonuçlar 272

7.2. Öneriler 274

KAYNAKLAR 275

EKLER 282

ÖZGEÇMİŞ 299

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	:Anavatan Partisi
BİB	:Bayındırlık İskan Bakanlığı
BYKP	:Beş Yıllık Kalkınma Planı
DİE	:Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	:Demokrat Parti
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	:Gayri Safhi Milli Hasıla
İTO	:İstanbul Ticaret Odası
İTÜ	:İstanbul Teknik Üniversitesi
KİT	:Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MABNİP	:Metropoliten Altbölge Nazım İmar Planı
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MNİP	:Metropoliten Nazım İmar Planı
MYO	:Meslek Yüksek Okulları
ÖSTK	:Özel ve Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜSİAD	:Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Yönetim Tesisi Standartları 19
Tablo 2.2. Bazı Yabancı Ülkelerin Yönetim Donatımı Standartları 19
Tablo 2.3. Sağlık Bakanlığı Tarafından Önerilen Sağlık Donatımı Standartları 21
Tablo 2.4. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Sağlık Tesisi Standartları 22
Tablo 2.5. Bazı Yabancı Ülkelerin Sağlık Donatımları Standartları 23
Tablo 2.6. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Sosyal-kültürel Tesis Standartları 25
Tablo 2.7. Bazı Yabancı Ülkelerin Sosyo-Kültürel Donatım Standartları 26
Tablo 2.8. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Aktif Yeşil Alan Standartları 28
Tablo 2.9. Bazı Yabancı Ülkelerin Yeşil Alan Standartları 29
Tablo 2.10. Bazı Yabancı Ülkelerin Spor Donatımları Standartları 31
Tablo 3.1. Türk Örgün Eğitim Sisteminin Başlıca Özellikleri 42
Tablo 3.2. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Okul Öncesi Eğitim Tesisleri Standartları 51
Tablo 3.3. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen İlköğretim Tesisleri Standartları 52
Tablo 3.4. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Ortaöğretim Tesisleri Standartları 53
Tablo 3.5. Türkiye'de 18 Vakıf Üniversitenin 1999 Yılı Kapasiteleri ve Standartları 54
Tablo 3.6. Türkiye'de 53 Devlet Üniversitenin 1999 Yılı Kapasiteleri ve Bazı Standartları 55
Tablo 3.7. Bazı Yabancı Ülkelerin Okulöncesi Eğitim Donatımları Standartları 56
Tablo 3.8. Bazı Yabancı Ülkelerin İlköğretim Donatımları Standartları 57
Tablo 3.9. Bazı Yabancı Ülkelerin Ortaöğretim Donatımları Standartları 58
Tablo 3.10. Dünyada Yükseköğretim Kurumlarının Fiziki Mekan Göstergeleri 58
Tablo 4.1. Bazı Ülkelerde Kentsel Teknik ve Sosyal Donatım Hizmetlerinin Sunum Biçimleri 84
Tablo 4.2. 1970 Öncesi ve Sonrası Eğitim Yapıları Planlama ve Tasarlama Özellikleri 91
Tablo 4.3. 1927-1980 Yılları Arasında Türkiye'de ve İstanbul'da Nüfus Sayım Sonuçları 104
Tablo 4.4. İstanbul Metropoliten Alanı 1935-1980 Yıları Arasında Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı 105
Tablo 4.5. İstanbul'da 1980 Yılına Kadar Yapılan Eğitim Tesis Sayıları.....109
Tablo 4.6. İstanbul'da 1980-1997 Yılları Arasında İlçelere Göre Nüfuslar, 1990 Yılı İlçelerin Hanehalkı Büyüklüğü, Nüfus Artış Hızı, Yüzölçümü ve Yoğunluğu 112
Tablo 4.7. Eğitim Kademelerine Bağlı Olarak Bazı Ülkelerin Okullaşma Oranları, Özel Okul Oranları ve Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri 115

Tablo 4.8. 1990 Yılı İçin Bazı Ülkelerde Eğitim Giderlerinin Devlet Bütçesi ve GSMH İçindeki Payları 116
Tablo 4.9. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Özel Okulların Türlerine Göre Dağılımı 117
Tablo 4.10. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Türkiye'de Özel Okulların Toplam Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı İçindeki Oranı 117
Tablo 4.11. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Eğitim Kademelerine Göre Özel Okulların Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı 117
Tablo 5.1. A, B, C ve D Anketlerinin Uygulanmasına İlişkin Ayrıntılı Veriler ...123
Tablo 5.2. A ve B Anketlerine İlişkin Uygulama Sonuçları 125
Tablo 5.3. İstanbul'da Çalışma Kapsamına Giren Alanda Okul Türlerine Göre İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Sayısal Dağılımı 127
Tablo 5.4. İstanbul'da Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Tedrisat Durumları 128
Tablo 5.5. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 130
Tablo 5.6. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Açıklayıcılar (Descriptives) Tablosu 131
Tablo 5.7. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Tek Yönlü Varyans (Anova) Tablosu 131
Tablo 5.8. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Çoklu Karşılaştırmalar (Multiple Comparisons) Tablosu 131
Tablo 5.9. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Homojen Altgruplar (Homogeneous Subsets) Tablosu 131
Tablo 5.10. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğretmen Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 132
Tablo 5.11. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 134
Tablo 5.12. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Laboratuar Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 135
Tablo 5.13. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayılarının Çeşitli Büyüklüklerdeki Sayısal Dağılımları 136
Tablo 5.14. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayılarına İlişkin Dağılımlar 137
Tablo 5.15 İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Binası Kat Adetleri Sayılarının Okullara Göre Dağılımları 137
Tablo 5.16. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Okulların Kuruluş Tarihlerine İlişkin Sayısal Dağılımlar 138
Tablo 5.17. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Parsel Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 140
Tablo 5.18. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Önemli Tarihlere Göre Okul Başına Düşen Parsel Alanı Ortalamaları 140
Tablo 5.19. Özel İlköğretim ve Ortaöğretimde Önemli Tarihlere Göre Bir Okula Düşen Parsel Alanı Ortalamaları 141
Tablo 5.20. Okul Türü İle Okul Arsa Büyüklüklerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu ...142
Tablo 5.21. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen Parsel Alanlarına İlişkin Sayısal Dağılımlar 143
Tablo 5.22. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Bina Taban Alanı Büyüklüklerine İlişkin Sayısal Dağılımlar 144

Tablo 5.23 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Bahçe Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 145
Tablo 5.24. Okul Türü İle Okul Bahçe Alanı Büyüklüklerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 146
Tablo 5.25 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen Bahçe Alanlarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 147
Tablo 5.26 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında İnşaat Alanı Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 148
Tablo 5.27. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen İnşaat Alanlarına İlişkin Sayısal Dağılımlar 149
Tablo 5.28 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında TAKS Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 150
Tablo 5.29 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında KAKS Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 151
Tablo 5.30 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Brüt Yoğunluk Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar 152
Tablo 5.31. İstanbul'daki Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Teknik ve Sosyal Donatım Değerleri 153
Tablo 5.32. İstanbul'da Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Arasında Donatımlara Sahip Olmayanlar İle Ortalamanın Altında Sahip Olanlara İlişkin Değerler 153
Tablo 5.33. İstanbul'da Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Teknik ve Sosyal Donatım Değerleri 156
Tablo 5.34. İstanbul'da Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Arasında Donatımlara Sahip Olmayanlar İle Ortalamanın Altında Sahip Olanlara İlişkin Değerler 156
Tablo 5.35. Okul Türüne Göre Okul Donatımlarının ve Olanaklarının Yeterlilik Düzeyine Yönelik Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) Tablosu 159
Tablo 5.36. Okul Türüne Göre Okul Donatımlarının ve Olanaklarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 159
Tablo 5.37. İstanbul'da Özel ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Ait 326 Okulun, Okul Sahipliğine İlişkin Çapraz Tablo 162
Tablo 5.38. Özel Okulların Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 163
Tablo 5.39. Okul Tercihinde Etkili Olan En Önemli Faktörleri Belirlemeye İlişkin Değerlendirme Tablosu 165
Tablo 5.40. Kamu Okulları Arasında Kayıt Bölgesindeki Nüfus ve Öğrenciler İçin Kapasite Açısından Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 166
Tablo 5.41. İstanbul'da Kamuya Ait 466 Okulun Kapasite Açısından Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo 166
Tablo 5.42. İstanbul'da Özel Okulların Yer Seçiminde Etkili Faktörlerin Etki Düzeylerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 168
Tablo 5.43. İstanbul'da Özel Okulların Yer Seçimlerinde Etkili Olan Faktörlerin Önem Derecesine İlişkin Değerlendirme Tablosu 169
Tablo 5.44 İstanbul'da Özel Okulların Kuruluşunda İmar Planlarının Etkisi 170
Tablo 5.45. İstanbul'da Okul Memnuniyeti Üzerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 171
Tablo 5.46. İstanbul'da Okul Memnuniyetini Belirleyen Faktörlerin Önem Derecesine İlişkin Değerlendirme Tablosu 172

Tablo 5.47. İstanbul'daki Okullarda Sosyo-Ekonomik Yapı 174
Tablo 5.48. İstanbul'da Sosyo-Ekonomik Grupların, Okul Türlerinden Yararlanma Biçimine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 175
Tablo 5.49. İstanbul'da Okul Türüne Göre Okula Ulaşım Biçimleri 177
Tablo 5.50. İstanbul'daki Okullarda Ulaşım Biçiminden Yararlanma Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 178
Tablo 5.51. İstanbul'daki Okulların Servis Aracı Sayılarına İlişkin Dağılımı 180
Tablo 5.52. İstanbul'da Okul Türüne Göre Öğrencilerin Okula Geliş Yerlerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 182
Tablo 5.53. İstanbul'da 1767 Okulun, Okul Türlerine ve Mimari Topolojilerine Göre Dağılımı 184
Tablo 5.54. Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi'nin Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 186
Tablo 5.55. Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi'nin Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo 186
Tablo 5.56. İstanbul'da Özel Okulların Kurulabileceği Yerlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 187
Tablo 5.57. İstanbul'da Özel Okulların Kurulabileceği Yerlere İlişkin Çapraz Tablo .188
Tablo 5.58. Kent Dışı Kampuslaşma Eğilimine Bakış Açısına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 189
Tablo 5.59. Kent Dışı Kampuslaşma Eğilimine Bakış Açısına İlişkin Çapraz Tablo ..189
Tablo 5.60. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesi İle Farklı Yaş Gruplarının Aynı Alanda Eğitim Görmelerine İlişkin Bakış Açılarına Yönelik Açıklayıcılar Tablosu 192
Tablo 5.61. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesi İle İstanbul'daki Okullarda Farklı Yaş Gruplarının Aynı Alanda Eğitim Görmelerine İlişkin Bakış Açılarına Yönelik Çapraz Tablo 192
Tablo 5.62. Özel Okulların Gelişmesinde Etkili Olabilecek Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 195
Tablo 5.63. İstanbul'daki Okullarda Eğitimde Yaşanan Sorunlar İçerisinde Fiziksel Sorunlara Verilen Öneme İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 197
Tablo 5.64. İstanbul'daki Okullarda Eğitimde Yaşanan Sorunlar İçerisinde Fiziksel Sorunlara Verilen Öneme İlişkin Çapraz Tablo 197
Tablo 5.65. Özel Okulların, Kamu Okullarına ve Eğitimlerine Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 199
Tablo 5.66. Özel Okulların, Kamu Okullarına ve Eğitimlerine Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Çapraz Tablo 199
Tablo 5.67. Özel Okulların Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler 201
Tablo 5.68. Kentsel Alanda Eğitimi Kimin veya Kimlerin Sunması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo 204
Tablo 5.69. Kamu Okulları İçin Getirilen Yeni Arsa Standartlarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 206
Tablo 5.70. Kamu Okulları İçin Getirilen Yeni Arsa Standartlarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo 206
Tablo 5.71. Kamu Okullarında İmar Durumuna İlişkin Çapraz Tablo 207
Tablo 5.72. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesinin Kamu İlköğretim Okullarına Etkileri 208
Tablo 5.73. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesinin Kamu Ortaöğretim Okullarına Etkileri 208

Tablo 5.74. Kamu Okullarının, Özel Okullara Yönelik Düşüncelerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 209
Tablo 5.75. Kamu Okullarının, Özel Okullara ve Eğitim Anlayışlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Çapraz Tablo 209
Tablo 5.76. Üniversitelerin Tercihinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Çapraz Tablo 221
Tablo 5.77. İstanbul'daki Üniversite Öğrencilerinin Geldikleri Şehirlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 223
Tablo 5.78. İstanbul'daki Üniversite Öğrencilerinin Yararlandıkları Ulaşım Araçlarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 225
Tablo 5.79. İstanbul'daki Üniversitelerden Yararlanan Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 227
Tablo 5.80. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Okul Memnuniyetleri Üzerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 229
Tablo 5.81. İstanbul'daki Vakıf Üniversitelerinin Yer Seçiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Çapraz Tablo 230
Tablo 5.82. Üniversitelerin İstanbul'da Nerelerde Kurulması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo 231
Tablo 5.83. Üniversitelerin Ülke Geneline Yaygınlaştırılmasına Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo 231
Tablo 5.84. Vakıf Üniversitelerinin Büyükşehirler Dışında da Kurulabilmesi İçin Yapılabileceklere İlişkin Çapraz Tablo 232
Tablo 5.85. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin İmar Durumları Tablosu 233
Tablo 5.86. Üniversite Yerlerinin İmar Planları Yapılırken Belirlenmesi ve Sadece Oralarda Kurulması, Sonradan Plan Değişikliği veya Mevzi İmar Planları İle Belirlenmemesine İlişkin Bakış Açısını Ele Alan Çapraz Tablo 234
Tablo 5.87. Üniversitelerde Eğitim Yapılarının, Eğitim Amaçlı Olup Olmadığına ve Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Çapraz Tablo 235
Tablo 5.88. Üniversitelerin Kampus ve Mimari Projelerini İrdeleyen Soruya İlişkin Çapraz Tablo 236
Tablo 5.89. Üniversitelerde Kampusların ve Kampus Projelerinin Sahip Oldukları Planlama Kriterlerini İrdeleyen Soruya İlişkin Çapraz Tablo 236
Tablo 5.90. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Kent Dışı Kampuslaşma Eğilimine Bakış Açılarına İlişkin Tablo 237
Tablo 5.91. Üniversitelerde Alansal ve Yapısal Standartların Getirilmesine Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo 238
Tablo 5.92. Devletin Vakıf Üniversitelerine Sağladığı Desteklere İlişkin Çapraz Tablo 238
Tablo 5.93. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Açıklayıcılar Tablosu 240
Tablo 5.94. Vakıf Üniversitelerinin Yükseköğretim Sistemi İçindeki Yerini ve Önemini İrdeleyen Soruya Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo 241
Tablo 5.95. Üniversite Anketlerine Göre Kentsel Alanda Eğitimi Kim veya Kimler Sunması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo 242
Tablo 6.1. İstanbul'da Çalışma Kapsamına Giren Alanda Farklı Dönemlere Göre İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının İlçelere Dağılımı 251
Tablo 6.2. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Geliştirilen Modellerin Karşılaştırılması 253
Tablo 6.3. İstanbul'da Yükseköğretim Tesislerine İlişkin Geliştirilen Modellerin Karşılaştırılması 256

Tablo 7.1. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelik Değişikliği İle Getirilen Yeni Eğitim Tesisi Standartlarının Öğrenci Başına Alan Standardına Dönüşümü 261
Tablo 7.2. İstanbul'da Kamu ve Ö.S.T.K. Ait Eğitim Tesisleri İçin Özet Sayısal Sonuçlar 264
Tablo 7.3. İstanbul'da 1997-2001 Döneminde Yapılan Kamu ve Ö.S.T.K. Ait Eğitim Tesisleri İçin Özet Sayısal Sonuçlar ve Tezin Önerileri 265
Tablo 7.4. İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerine İlişkin Özet Sayısal Sonuçlar 266
Tablo 7.5. İstanbul'da İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Tesislerine İlişkin Elde Edilen Niceliksel Değerlerin Yeterlilik Değerlendirmesi 267

ŞEKİL LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 2.1.	Donatımların Sınıflandırılması	6
Şekil 2.2.	Türlerine Göre Donatımların Sınıflandırılması	7
Şekil 2.3.	Ölçek ve Yer Aldıkları Bölgelere Göre Donatımların Sınıflandırılması	8
Şekil 2.4.	Elde Ediliş Biçimlerine Göre Donatımların Sınıflandırılması	8
Şekil 2.5.	Kamusal Donatım Türleri	10
Şekil 2.6.	Teknik Donatım Türleri	15
Şekil 2.7.	Sosyal Donatım Türleri	17
Şekil 2.8.	Yönetim Donatımı Türleri	18
Şekil 2.9.	Sağlık Donatımı Türleri	21
Şekil 2.10.	Sosyo-Kültürel Donatım Türleri	24
Şekil 2.11.	Yeşil Donatım Türleri	27
Şekil 2.12.	Spor Donatımı Türleri	30
Şekil 3.1.	Eğitim Donatımı Türleri	42
Şekil 3.2.	Komşuluk Birimi Yerleşme Şeması	47
Şekil 3.3.	Komşuluk Kümesi Yerleşme Şeması	49
Şekil 4.1.	Özel Öğretim Kurumlarının Sınıflandırılması	101
Şekil 5.1.	Devlet Üniversitelerinin Mevcut Ve Hedeflenen Öğrenci Kapasiteleri	215
Şekil 5.2.	Vakıf Üniversitelerinin Mevcut Ve Hedeflenen Öğrenci Kapasiteleri	215
Şekil 5.3.	Devlet Üniversitelerinde Öğretim Üyesi ve Diğer Öğretim Elemanlarının Sayısal Dağılımı	216
Şekil 5.4.	Vakıf Üniversitelerinde Öğretim Üyesi ve Diğer Öğretim Elemanlarının Sayısal Dağılımı	216
Şekil 5.5.	Devlet Üniversitelerinde Mevcut Arsa Alanları ve Yeni Talep Edilen Arazi Miktarları	218
Şekil 5.6.	Vakıf Üniversitelerinde Mevcut Arsa Alanları ve Yeni Talep Edilen Arazi Miktarları	218
Şekil 5.7.	Devlet Üniversitelerinde Arsa Alanı ve Kapalı Alan Miktarları	219
Şekil 5.8.	Vakıf Üniversitelerinde Arsa Alanı ve Kapalı Alan Miktarları	219
Şekil 6.1.	Ülkemizde Planlama Sistemi	244
Şekil 6.2.	Eğitim Donatımlarının Planlanmasına ve Uygulanmasına Yönelik Geliştirilen Genel Modelin Yapısı	248
Şekil 6.3.	İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Birinci Model Şeması	253
Şekil 6.4.	İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerinin Mekansal Dağılımına İlişkin İkinci Model Şeması	254
Şekil 6.5.	İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Birinci Model Şeması	257
Şekil 6.6.	İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin İkinci Model Şeması	257
Şekil 6.7.	İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Üçüncü Model Şeması	258
Şekil 7.1.	Yıllara Göre Okul Sayısındaki Gelişmeler	263

ÖZET

1970 sonrasında dünyada, her alanda hızlı bir değişim dönemine girilmiştir. Özellikle ekonomik, sosyal ve politik alanlarda yaşanan değişimler, yeni olguların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Eğitim, yeni olguların ortaya çıktığı, hızlı değişimlerin yaşandığı alanların başında gelmektedir.

Yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak, Türkiye'de geleneksel donatım planlamasına ve uygulamasına yönelik yeni yöntemlerin ve ilkelerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tez çalışması bu ihtiyacı karşılamaya yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır.

Tezin bütününde, değişim olgusu çerçevesinde eğitim donatımlarının planlanması ve uygulanması ele alınmıştır. Daha önce kent planlama alanında eğitim konusuyla ilgili olarak hazırlanan tezler ve makaleler ağırlıklı olarak kamusal eğitim donatımlarına yöneliktir. Bu çalışmada ise hem kamusal hem de özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim donatımları incelenmiştir.

Tez çalışması yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tez konusunun seçilme nedenleri, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, donatım kavramı, donatımların sınıflandırılması ve bir donatım türü olarak sosyal donatımlar ele alınmıştır. Gerek donatım kavramı gerekse donatımların sınıflandırılması konusunda planlama literatüründe ortak bir terminolojiye henüz ulaşılamamıştır. Bunun sonucunda her iki kavram konusunda da farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Donatımların sınıflandırılması konusunda kabul edilen yaklaşımlar şunlardır;

- Türlerine göre donatımlar,
- Ölçek ve yer aldıkları bölgelere göre donatımlar,
- Elde ediliş biçimlerine göre donatımlar,
- Mülkiyet ve yönetimlerine göre donatımlar,
- Amaçlarına göre donatımlar.

Tezin temelini oluşturan eğitim, bir sosyal donatım türüdür. Sosyal donatımlar amaçlarına göre donatımlar içinde yer almaktadır. Sosyal donatımların kapsamı içerisine yönetim donatımları, eğitim donatımları, sağlık donatımları, sosyo-kültürel donatımlar, yeşil donatımlar ve spor donatımları girmektedir. Tez kapsamında sosyal donatım türlerinin toplumsal yaşamdaki önemleri, başlıca özellikleri, dünyada ve Türkiye'de kabul edilen alan standartları, planlamada dikkate alınması gerekli düzenleme ilkeleri ortaya konulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde kent planlamada bir sosyal donatım türü olarak eğitim donatımları ele alınmıştır. Eğitimin amacı tarihi süreçte değişmekle birlikte, bireyde davranış değiştirme, geliştirme, uyum yaratma ve sosyalizasyonu sağlayarak sağlıklı bir toplum meydana getirmektir. Bireysel anlamda eğitim süreci insanın doğumuyla başlar, ölünceye kadar devam eder. Günümüz eğitiminin temelleri aydınlanma, sanayi ve Fransız devrimleri ile atılmıştır. Bu devrimlerden beri eğitim, en temel

insan haklarından biridir. Her devlet vatandaşlarına en kaliteli ve en uzun süreli eğitim hizmetini vermekle yükümlüdür. Eğitimde ulaşılan düzey toplumsal yapının bir göstergesi olmakla birlikte üretkenliğin, daha çağdaş yaşam talebinin, dolayısıyla da ülkesel ve bölgesel kalkınmışlığın göstergelerinden biri sayılmaktadır. Çağımızda eğitim; ekonomik kazanç sağlayan, toplumun verimini ve refahını yükselten bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple her türlü kamusal ve özel kuruluşun eğitim hizmetine aktif katılımı, olumlu ve gerekli bir durum olarak kabul edilmektedir.

Tüm dünyada kurumsal eğitim, günden güne gelişmektedir. Günümüzde nüfusun çok önemli bir kesimi aynı anda eğitim yapıları içinde toplanmıştır. Daha önce hiç bir çağda, günümüzde olduğu kadar insan, sistemli olarak bu amaç için oluşturulmuş eğitim mekanlarında toplanmamıştır. Yine hiç bir çağda, günümüzdeki kadar uzun bir eğitim dönemi için insanlar bir araya getirilmemiştir.

Dördüncü bölümde, 1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında Türkiye'de yaşanan genel değişimler ve bu genel değişimlerin İstanbul'da eğitime, kente ve kentin planlarına olan etkileri ele alınmıştır.

Değişim, günümüzde en fazla tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Tarım devrimiyle birinci, sanayi devrimiyle ikinci değişimi yaşayan dünya tarihi, 1960'ların sonlarından itibaren ortaya çıkan sorunların 1970'lerin ortalarında büyük bir krize yol açması ile yeni bir değişim dönemine girmiştir. Bu yeni dönemin adlandırılmasında postmodernizm, postfordizm, postkapitalizm gibi ifadeler kullanılmaktadır. Ancak bu döneme damgasını vuran akım neoliberalizm olmuştur. Gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ülkelerde 70'li yılların sonları ve 80'li yılların başlarında neoliberal düşünceleri savunan yöneticiler (Reagan, Thatcher, Khol, Nakasone, Özal ve diğerleri) iktidara gelmişler ve neoliberal politikaları uygulamaya geçirmişlerdir. 1970'li yıllarda dünyada yaşanan krizden Türkiye de etkilenmiştir. Yaşanan ekonomik krize, ülkede giderek artan anarşi ve siyasi bunalımlar da eklenmiştir. Bu döneme 1980 yılında ekonomik yaşamda 24 Ocak kararlarıyla, siyasi ve toplumsal yaşamda ise 12 Eylül darbesi ile son nokta konulmuştur. 1983 yılında neoliberal görüşleri savunan bir siyasi parti iktidara gelmiş ve neoliberal politikaları uygulamaya koymuştur. Böylece cumhuriyet tarihi 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı döneme ayrılmıştır.

Yaşanan değişimler insana dair her alanı olduğu gibi kent planlama alanını da etkilemiştir. 1970'lerin ortalarında baş gösteren kriz, planlamayı da etkisi altına almış ve büyük ölçekli modeller başta olmak üzere tüm planlama sistemine yönelik ağır eleştiriler (planlama öldü mü?, planlar raflarda toz kapladı vb.) yapılmıştır. Bu eleştiriler altında planlama kendini yenileme arayışına girmiştir. Ancak bu arayışlar çabaları neoliberalizmin planlamaya cephe almasını önleyememiştir. Neoliberalizmde "planlamanın bireylerin özgürlüklerini tehdit ettiği, bireylerin seçme hakkını ortadan kaldırdığı savunulmakta" dolayısıyla bütün planlama yaklaşımları reddedilmektedir. Planlamada 1975-1985 yılları arasında yaşanan durgunluk dönemi ardından, planlamanın 1990'larda yok olacağı tahminleri yapılmıştır. Fakat geleceğin rastlantıya bırakılamayacağı fark edilerek, başta İngiltere olmak üzere bir çok ülkede piyasa sistemine uyumlu yeni planlama stilleri geliştirilmiştir. Bu stiller; problemlerle karşılaştıkça onlara çözüm arayan, kısa vadeli ve parçacı yaklaşımları içermektedir.

Ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik alanlarda yaşanan değişimler her sahada olduğu gibi eğitim sahasında da etkili olmuş, eğitim 1970'li yılların ortalarından itibaren yeni bir boyut kazanmıştır. Yeni dönemde devletler eğitimde etkinliklerini

sürdürmekle birlikte ekonomideki özelleşme ve özelleştirme politikalarına paralel olarak, özel öğretim kurumları hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Televizyon aracılığıyla uzaktan eğitim imkanı ortaya çıkmış, böylece eğitim mekandan bağımsızlaşmaya başlamıştır. 1990'larda ise internet üzerinden eğitim gündeme gelmiş ve eğitimde mekandan bağımsızlaşma süreci daha da hızlanmıştır. Özellikle yükseköğretimde seminerler, konferanslar, sınavlar yanında dersler de internet üzerinden gerçekleştirilmektedir. Geliştirilen bu yeni öğretim biçimi ile yükseköğretimde geniş alanlara ve büyük yapılara olan talep azalacak, üniversiteler bilişim ve iletişim gücü yüksek komplekslere dönüşecektir.

Değişimin etkileri, eğitim tesislerinin planlanmasında ve uygulanmasında da görülmeye başlanmıştır. Yeni dönemle birlikte eğitim tesisleri için hizmet alanları oluşturulması, yürüme mesafelerinin (750 m vb.) belirlenmesi, belli bir büyüklükte okul yapılması, okulun komşuluk biriminin diğer bir ifadeyle ilköğretim biriminin merkezinde bulunması, eğitim tesisleri ile kent hiyerarşisi kurulması gibi planlama ve tasarım kriterleri gelişmekte olan ülkelerin büyükşehirlerinde uygulanamaz duruma gelmiştir. Geleneksel planlama ve tasarım kriterlerinin yerini giderek kaliteli çevrede, her türlü teknik ve sosyal donatıma sahip kaliteli okullarda, kaliteli eğitim verilmesi yönünde genel bir yaklaşım almaktadır. Bu yaklaşımı benimseyen yeni okullar için kent içinde yeterli arsa bulunamamasından ötürü, kentin çeperlerinde kampus biçiminde okulların kurulmasına başlanmıştır. Bu yaklaşım ilköğretim ve ortaöğretim tesislerinin planlamasında yeni bir yaklaşım olmuştur.

Beşinci bölümde, 1980 sonrasında Türkiye'de eğitim donatımı planlamasında ve uygulamasında yaşanan değişimlerin İstanbul kentine ve bu kentin planlamasına olan etkilerini ele alan alansal bir araştırmaya yer verilmiştir. Tezin bu bölümünde ilk olarak ankete dayalı araştırmanın amacı, kapsamı, yöntemi, araştırma hipotezleri ve althipotezleri, veri toplama araçları, veri toplama araçlarının uygulanması ve verilerin analiz edilmesi ele alınmıştır. İkinci olarak da A, B, C ve D anketlerinden elde edilen bilgi ve bulgular istatistiksel analizleri ile birlikte ortaya konulmuştur.

Araştırma için İstanbul'un seçilmesinin başlıca nedenleri;

- Türkiye'de değişimin motoru durumunda olan kentin İstanbul olması,

- Türkiye'nin dünya kenti olarak İstanbul'u hazırlaması,

- Türkiye'de en fazla kentsel kamusal ve özel öğretim kurumlarının İstanbul'da bulunması,

- Eğitim donatımlarının yer seçiminde, planlanmasında ve uygulanmasında yaşanan değişimlerin en fazla İstanbul'da hissedilmesi,

- İstanbul için elde edilecek sonuçların önemli bir kısmının diğer Türkiye metropoliten kentleri için de kabul edilebilir olmasıdır.

Araştırmada dört farklı anket kullanılmıştır. Bu anketler şunlardır;

a- Kamu ilk ve ortaöğretim tesislerine yönelik anket (Ek:A)
b- Özel sektöre ve vakıflara ait ilk ve ortaöğretim tesislerine yönelik anket (Ek:B)
c- Kamu yükseköğretim kurumlarına yönelik anket (Ek:C)
d- Vakıf yükseköğretim kurumlarına yönelik anket (Ek:D)

Anketlerdeki soruların bir kısmı bilgi almaya ve diğer bir kısmı da eğitim donatımı planlamasında ve uygulamasında ortaya çıkan değişimleri ve eğilimleri irdelemeye yöneliktir.

İstatistiki değerlendirmeye uygun bulunan 557 adet A ile B anketine ve 9 adet C ile D anketine ilişkin veriler, bilgisayar ortamında Excel ve SPSS / PC 9.0 (Statistical Packge for Social Sciences) paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Analizde kullanılan teknikler, toplanan verilerin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Anketlerde yer alan sorular kısmen ayrı, kısmen birlikte analiz edilmiştir. Süreksiz ve sınıflamalı sorular; frekans ve yüzde kullanılarak bağımlı değişkene göre değerlendirilmiştir. Likert tipi dereceleme ölçeğinden elde edilen veriler ölçeğin özelliklerinden dolayı sürekli ve aralık ölçeğinde kabul edilmiştir. Bu tip veriler için önce ortalama ile betimlemesi yapılmış, daha sonra değerlendirmeler arasında bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü (ANOVA) ve çok yönlü (MANOVA) varyans analizleri kullanılmıştır. Analizin anlamlı çıkması durumunda farkın hangi gruplar veya seçenekler arasında olduğunu saptamak amacıyla *Tukey HSD Testinden* (Tukey's Honestly Significant Difference Test) yararlanılmıştır. Test işlemlerinde genellikle 0,05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Gerçekleştirilen A ile B ve C ile D anketleriyle aşağıdaki konulara ilişkin bilgi ve bulgular elde edilmiştir;

- Okullarda tedrisat durumu, kuruluş tarihleri, öğrenci, öğretmen, derslik ve laboratuar sayıları, ideal öğrenci kapasiteleri ve kullanılan derslik sayıları tespit edilmiştir. Üniversitelerde ise öğrenci sayısı, ideal öğrenci kapasiteleri, öğretim üyesi sayısı ve vakıf üniversitelerinde yabancı öğrenci sayıları belirlenmiştir.
- Okulların ve üniversitelerin derslik binası kat adetleri, parsel alanları, bina taban alanları, bahçe alanları, inşaat alanları gibi fiziki mekan bilgileri tespit edilmiştir. Bu bilgilerden yararlanılarak İstanbul için ortalama değerler bulunmuştur.
- Okulların ve üniversitelerin sahip oldukları teknik ve sosyal donatımlara (otopark, spor alanları, bilgisayar sayısı vb) ilişkin sayısal bilgiler toplanmış ve bu donatımların yeterlilik düzeyleri araştırılmıştır.
- Okullara ve üniversitelere ilişkin temel standartlar (öğrenci/öğretmen, öğrenci/öğretim üyesi, bahçe alanı/öğrenci, öğrenci/bilgisayar vb.) hesaplanmıştır.
- Özel öğretim kurumlarında okul sahiplik dağılımı belirlenmiştir.
- Okullara ve üniversitelere kayıtlı öğrencilerin geliş yerleri araştırılmıştır.
- Okullara ve üniversitelere kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik profilleri belirlenmiştir.
- Öğrencilerin okula ve üniversitelere ulaşım biçimleri saptanarak, okul-ev arası ulaşım ilişkileri incelenmiştir.
- Servis taşımacılığının boyutları ortaya konulmuş ve servislerin geliş yerlerine göre İstanbul'un ulaşım sistemine olan etkileri tespit edilmiştir.
- Mimarileri, güvenlikleri, gürültüden uzaklıkları, ulaşılabilirlikleri ve kentsel konumları açısından okul ve üniversite yönetimlerinin memnuniyet düzeyleri ölçülmüştür.
- Okulların mimari, üniversitelerin kampus topolojileri belirlenmiştir.
- Kamu okullarında eğitim kalitesi ve yönetilebilirlik açısından olması gereken öğrenci ve derslik sayıları ile arsa büyüklükleri belirlenmiştir.
- Okulların ve üniversitelerin imar planı kararlarına uygunluk düzeyleri tespit edilmiştir.
- Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesinin okulların fiziki yapılanmasına, öğrencilerin psiko-sosyal yapılarına ve eğitime olan olumlu ve olumsuz etkileri irdelenmiştir.
- Okul ve üniversite yöneticilerinin kent dışı kampuslaşma eğilimine ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri saptanmıştır.

- Eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziki mekan sorunlarının yeri ve önemi araştırılmıştır.
- Okul ve üniversite yöneticilerinin kamu-özel-vakıf okul ve üniversitelerine ilişkin bakış açıları incelenmiştir.
- Özel okulların ve vakıf üniversitelerinin gelişmesinde etkili olan faktörler araştırılmıştır.
- Özel öğretim kurumlarının ve vakıf üniversitelerinin tercih edilmesinde etkili olan faktörler, önem derecesine göre belirlenmiştir.
- Eğitim hizmetlerinin kentsel alanda sunulma biçimine ilişkin düşünceler tespit edilmiştir.
- Özel okulların ve vakıf üniversitelerinin yer seçim kriterleri tespit edilmiştir.
- Özel öğretim okullarının ve vakıf üniversitelerinin kuruluşunda imar hükümlerinin ve imar planlarının etki boyutu araştırılmıştır.
- Özel öğretim okullarının "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi" nde belirtilen hükümlere ilişkin görüşleri alınmıştır.
- Özel öğretim okullarının veya vakıf üniversitelerinin İstanbul'da nerelerde kurulmasının daha uygun olabileceği konusunda eğilimler tespit edilmiştir.
- Özel öğretim okullarının kentlerde düzenli gelişmesi için gerekli olan faktörler ortaya konulmuştur.
- Üniversitelerin ülke geneline yaygınlaşmasının önündeki engeller sorgulanmıştır.
- Vakıf üniversitelerinin büyükşehirlerde toplanma nedenleri irdelenmiş, diğer şehirlere yayılmalarının sağlanması için atılabilecek adımlar araştırılmıştır.
- Üniversite yapılarının eğitim amaçlı yapılıp yapılmadığı ve ihtiyaçları karşılayıp karşılamadıkları araştırılmıştır.
- Üniversite kampus projelerinin tasarım özellikleri saptanmıştır.
- Vakıf üniversitelerine yönelik yapılaşma ve imar standartları getirilmesinin olumlu sonuçlar verip vermeyeceği konusu araştırılmıştır.
- Vakıf üniversitelerinin kurulma sürecinde devletten aldıkları yardımlar irdelenmiştir.

Altıncı bölümde tezin daha önceki kuramsal ve uygulamalı kısımlarından yararlanılarak eğitim tesislerinin planlanmasına ve uygulanmasına yönelik genel bir model geliştirilmiştir. Bu genel model iki boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyut ölçek boyutu olup üst ölçek ve alt ölçek olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Üst ölçekte eğitim donatımlarının planlanmasını ve uygulanmasını yönlendiren *ülkesel ve bölgesel genel kararlar mekanizması* yer almaktadır. alt ölçekte ise eğitim donatımları planlanmasını ve uygulamasını yönlendiren *yerel özel kararlar mekanizması* bulunmaktadır. Modelin ikinci boyutu ise tez kapsamında ortaya konulan bulgulara göre oluşturulan *sistematik etkenler* ve *sistematik olmayan etkenler* boyutudur. Bu genel model çerçevesinde İstanbul'daki ilköğretim ve ortaöğretim tesislerine yönelik iki, yükseköğretim tesislerine yönelik üç model şeması üretilmiştir.

Hazırlanan genel model, eğitim donatımlarının planlanmasında ve uygulanmasında ortaya çıkan yeni gelişmeleri, Türkiye planlama sistemiyle ilişkilendirecek bir yaklaşımda hazırlanmıştır. Bu yaklaşım sayesinde eğitime ilişkin her türlü karar planlamaya ve dolayısıyla kentlere uyarlanabilmektedir. Bu yapısıyla da model, dinamik ve esnek bir modeldir. Kentlerin özelliklerine bağlı olarak temel parametreler değiştirilebilmekte, böylece farklı büyüklükteki kentler için değişmez bir şema ile eğitim donatımı planlamasına yaklaşılması gibi yanlış bir anlayış ortadan kaldırılmaktadır.

Yedinci ve son bölümde bu tez çalışması ile ulaşılan bilgi ve bulgular değerlendirilerek, genel sonuçlar çıkarılmış, gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutması için bazı önerilere yer verilmiştir.

MODEL RESEARCH ON PLANNING AND APPLICATION OF EDUCATION INFRASTRUCTURES IN ISTANBUL

SUMMARY

After 1970, a rapid change started to be experienced in all fields in entire world. Especially the changes experienced in the economic, social and political aspect caused new facts to appear. Education is on top of the fields where such new facts appeared and rapid changes occurred. As a result of these experienced changes, new methods and principles are required to be developed in Turkey for the re-planning of the traditional education infrastructure and the application of the new system. This thesis has been prepared in order to assist in meeting this requirement.

The planning and application of the education infrastructures within the framework of the fact of change has been dealt with in the entirety of this thesis. The other thesis, lectures and articles published previously in the field of education with respect to urban planning were mostly orientated to public education. But this thesis deals both the education infrastructure of private institutions and civil society organizations besides the public education.

The thesis work consists of seven chapters. In the first chapter is laid down, the reason why this thesis theme is chosen, the aim and scope of as well as the research method used in the thesis.

The second chapter deals with the concept of education infrastructure, the classification of the education infrastructure and the social infrastructures as a separate infrastructure type. But neither with respect to the concept of education infrastructure nor to the classification of education infrastructures could a common terminology be archived yet in the planning literature. As a result thereof, different approaches have been developed for both concepts. The acceptable and applicable approaches agreed upon for the classification of the education infrastructures are as set below:

- Education infrastructures after their types;
- Education infrastructures after their scales and location areas;
- Education infrastructures after their method of acquisition;
- Education infrastructures after their ownership and managements;
- Education infrastructures after their aims.

Education that makes up the basis of this thesis is a social infrastructure type. Social infrastructures take their place in infrastructures pursuant to their aims. The scope of social infrastructures includes the management infrastructures, the education infrastructures, the health infrastructures, the socio-cultural infrastructures, the green-infrastructures and the sporting infrastructures. Within the scope of this thesis is also laid down the importance of the social infrastructure types in social life, their principal characteristics, and the facility standards acceptable and applicable in Turkey and in the whole world, as well as the design principles to be considered for and during the planning of the infrastructures.

The third chapter of the Thesis deals with the education infrastructures as a social infrastructure type in urban planning. Even if the aim of education changes within the historical process, its principal target is always to modify and develop the behaviors of the individual, to ensure its adaptation to the society, and thus to socialize the individual and to form a sound society. The education process starts with the birth in the individual manner

and continues the entire life until death of the individual. The Enlightenment, the Industrial Revolution and the French Revolution have laid the foundations of our today's education. Since these revolutions, education is one of the basic human rights. Every state is obliged to provide its citizens the highest quality in education and the longest education term as possible. The level reached in education is not only an indicator of the social structure of the relevant society but also of its social productivity and demand for a contemporary life; and thus of its countrywide and regional development level. Today, education is a field that provides economic contribution and enhances the productivity and prosperity of the society. Therefore, an active participation and contribution of any public and private institution in and to the education services is evaluated positively and deemed as a requirement.

In the entire world, the institutional education develops day by day. In our today, a significant part of the population is gathered at the same time in large education facilities for common education. At no time before were so many people gathered systematically in such large and extensive education facilities for a common education. And at no time before were so many people gathered for such a long education period.

The fourth chapter of this Thesis deals with the general changes experienced in the world after 1970 and in Turkey after 1980, and the effects and impacts of such changes to the education in Istanbul, to the city and to the urban plans of Istanbul.

Change is one of the most discussed concepts of our today. The world history that experienced the first significant change with the agricultural revolution and the second one with the industrial revolution entered a new change period after the problems occurred at the end of 60's converted to a great crisis in the middle of 70's. For the denomination of this new period, expressions such as post-modernism, postfordism or post-capitalism are used. But the trend that impressed this period was the neo-liberalism. In the end of 70's and by the beginning of 80's, in most of the developed countries and in some developing countries some leaders (such as Reagan, Thatcher, Kohl, Nakasone, Özal and the others) who argued the neo-liberal thinking came in power and commenced to practice neo-liberal policies. From the crisis in 70's that was experienced in the whole world, naturally Turkey was affected too. To the crises experienced at that time in Turkey was added also the day-by-day increasing anarchism and the then political straits in the country. This period of distress ended then in 1980 by the so-called Economic Decrees of 24 January in term of economic life and by the Military Uprising of 12 September in terms of social life. In 1983, a political party representing neo-liberal opinions came in power and started to apply neo-liberal policies. Thus, the Republican History is divided into two periods; the period before and after 1980.

All the changes experienced affected the people also in urban planning like in any other fields. The crisis occurred in the middle of 70's impacted also the planning, and all the planning system, but on the first place the large sized models have been criticized very hardly and even disparaged (did the planning die?, the plans are covered with dust on shelves). Under this very hard criticism tried the planning to finds out ways to renew itself. But even such attempts could not prevent the neo-liberalism to take side against planning. Neo-liberalist thinking argues that the "planning threatens the liberty of the individuals and removes their choice right", and thus rejects all the planning approaches. After the stagnation period in planning between 1975 and 1985, it was estimated that the planning would completely removed in 90's. However, considering that the future cannot be left to coincidences, in a lot of countries, but in the first place in England, new planning styles have been developed which were in compliance with the market system. These styles included short term and fractional approaches which tried to find solutions when encountered problems.

And the changes experienced in economic, social, political and technological aspect showed their effect also in the field of education like in many other fields, and as of the middle of 70's the education gained a new dimension. In the new period, even if the governments have continued their efficiency in education, the private education institutions developed rapidly

thanks to privatization in economy and to the privatization policies. Owing to TV, remote education was possible, and thus, also the education became independent from the location and place. In 90's started the education via internet, which accelerated the education to become independent from location and place. Especially in post-graduate and academic education, besides the seminars, conferences and exams also the lectures were organized via internet. Thanks to this new education method, the need and demand for great areas and large buildings will be much more diminished in the future, and the universities will be converted into complexes with high information and communication power.

The effects of change have also been observed in the planning and implementation of education facilities. In the new period, the planning and design criteria such as creation of service areas for education facilities, fixing of walking distances (750 mts. etc.), construction of school buildings in certain sizes, location of the school building into the center of neighborhood units and establishment of an urban hierarchy with the education facilities became unfeasible and impracticable in metropolis of developing countries. The traditional planning and design criteria were replaced by the general approach of providing high-quality education in high-quality schools having all the necessary technical equipments and social facilities and being located in a high-quality environment. As for new schools to be constructed organized in the light of this new approach no sufficient land could be provided, such new schools were constructed in campuses as satellite complexes around the cities. This was a new approach in the planning of new primary and secondary school facilities.

In the fifth chapter takes place a field research that deals with the effects and impacts of changes experienced after 1980 in the planning and application of education infrastructure in Turkey upon the city of Istanbul and the planning of this city. In this chapter of the Thesis, firstly the aim, scope, method, research hypothesis and sub-hypothesis of an inquiry based research as well as the data collection means and its application and the analyzing of the data has been explained. And secondly, the information and findings obtained from the inquiry questionnaires A, B, C and D have been laid down together with their statistical analyze results.

Istanbul is chosen for this research as:

- Istanbul is that city which is the motive power of change in Turkey;
- Turkey is preparing Istanbul as world city;
- in Turkey, the most public and private education facilities are located in Istanbul;
- the changes in choice of location, planning and application of education infrastructures occur mostly in Istanbul;
- a significant part of the results obtained for Istanbul are applicable also for the other metropolis of Turkey.

Four different questionnaires has been used and applied in this research. They are:

a- Questionnaire for public primary and secondary school facilities (Annex: A)
b- Questionnaire for private and foundation primary and secondary school facilities (Annex: B)
c- Questionnaire for state university facilities (Annex: C)
d- Questionnaire for foundation university facilities (Annex: D)

A part of the questions in the inquiry questionnaires is orientated to information supply while another part aims to investigate the changes and trends occurred in planning and application of education infrastructure.

557 data obtained from the questionnaire A and B and 9 data obtained from the questionnaire C and D which were worth to be evaluated statistically have been analyzed with computer by using the package software programs Excel and SPSS / PC 9.0 (Statistical Package for Social Sciences). The techniques used for the analysis varied pursuant to the characteristics of the data collected. The questions in the questionnaire have been analyzed partially separately and partially collectively. Discontinuous and classified questions have been evaluated pursuant to depending variables by using frequency and percentage values. The data

obtained from the Licert type gradation scale have been assumed as to be in continuous and interval scale due to the characteristic of such gradation scale. Such type of data has firstly been described by using the average values, and then the univariate (ANOVA) and the multivariate (MANOVA) variance analysis have been used in order to ascertain whether there are any differences between the assessments. In cases where the analysis gave significant results, the Tukey's HSD Test) has been used to ascertain between which groups or alternatives the difference occurred. For the tests, the level of significance is taken as 0,05 in generally.

By the inquiries carried out by the questionnaires A & B and C & D, the following information and findings on the below mentioned points have been obtained:

- In the schools: the instruction, the date of establishment, the number of pupils, teachers, classrooms and laboratories, the ideal pupil capacity and the number of used classrooms has been ascertained. In universities: the number of students, the ideal student capacity, the number of lecturers and the number of foreign students in foundation universities has been ascertained.
- The physical information such as the number of flats, parcel surface areas, ground-plan surface areas, playground surface areas and construction site surface areas of the classroom buildings of schools and universities have been ascertained. In the light of this information, the average values for Istanbul have been calculated.
- Numeric data about the technical and social infrastructure (parking lots, playing fields and sports-grounds, number of computers etc.) of schools and universities have been collected and the sufficiency level of such infrastructure has been investigated.
- The basic standards (pupil/teacher, student/lecturer, playground/pupil, student (pupil)/computer) for schools and universities have been calculated.
- For private education facilities, the school ownership distribution has been ascertained
- For school and universities, the places from where the pupils or students arrive have been investigated.
- The socio-economic profiles of pupils/students of schools/universities have been ascertained.
- The means and methods how the pupil/students arrive their schools/universities as well as the school/university-house transportation relationship have been investigated.
- The extension and dimensions of school-bus service has been laid down, and the effect/ impact of school-busses on/to transportation system in Istanbul have been ascertained.
- The satisfaction level of the school and university administrations with respect to architectural design of the school and university buildings, their security, distance from noise sources, accessibility from the city and their urban location has been measured.
- For schools the architectural and for universities the campus topologies have been ascertained.
- In public schools, the numbers of pupils and classrooms as well as the size of surface are of their lands have been ascertained in terms of their quality of education and their ability to be administrated.
- The compliance of school and university building with the relevant urban construction development plans has been ascertained.
- The positive and negative effects of the transition to mandatory education of eight years on the education, the physical structures of the school buildings and on the psycho-social structures of the pupils have been investigated.
- The positive and negative opinions of the school and university administrators upon the trend to campus construction outside the city have been ascertained.
- The place and importance of the physical location problem of education facilities amongst the education problems has been investigated.
- The opinions of the school and university administrators upon the public, private and foundation schools and universities have been investigated.

- The factors effecting the development of private education facilities and foundation universities have been investigated.
- The modus how the education services are presented in urban areas has been ascertained.
- The factors causing the private schools and foundation universities to be chosen have been ascertained in their importance order.
- The location criteria applied by the private schools and foundation universities have been ascertained.
- It has been ascertained to which extend the construction development sentences and plans have effected the foundation of private schools and foundations universities.
- The opinions of the private schools regarding the sentences mentioned in the "Standards Directive for Private Education Facilities" have been ascertained.
- The trends regarding the place of establishment of private schools and foundation universities in Istanbul have been ascertained.
- The factors being necessary for the regularly development and spreading out of private schools and foundation universities in cities have been laid down.
- The obstacles preventing the universities to spread out to the entire country have been laid down.
- The reasons why foundation universities are assembled in metropolis have been investigated, and a research is done into the steps to be taken in order to cause the foundation universities to spread out to other cities.
- It has been investigated whether the construction of university buildings are education oriented and purposed or not, and whether they meet the existing needs.
- The design characteristics of university campus projects have been ascertained.
- It has been investigated whether it would be useful to enforce construction and development standards for foundation universities or nor.
- The extra allowances and the financial supports, which the foundation universities got from the government for and during their establishment, have been investigated.

In the sixth chapter, a general model for the planning and application of education facilities has been developed in the light of the theoretical and practical issues mentioned in this Thesis. This general model consists of two dimensions. The first dimension is the size scale dimension, which is divided in two groups: the first one is the upper-scale and the second one the lower-scale. In the upper-scale takes place the countrywide and regional general resolutions mechanism that directs the planning and application of the education infrastructure. And in the lower-scale takes place the regional specific local resolutions mechanism that directs the planning and establishment of the education infrastructure. The second one is the systematic dimension, which is also divided in two groups: the first one is the systematic factors and the second one the non-systematic factors. Within the framework of this general model, two separate model schemes have been produced for the primary and secondary school facilities in Istanbul, and three further separate model schemes for the university facilities.

The general model has been prepared under such approach as any new development occurred in the planning and application of education infrastructure can easily be adapted to the overall planning system of Turkey. Thanks to this approach, any education related decision can be adapted and applied to the planning and thus to the cities. And also from this structural aspect is the model very dynamic and flexible. Depending on characteristic features of a relevant city, the basic parameters can be changed, and thus the very wrong understanding of approaching to the education infrastructure planning on basis of an unalterable schema for any and all cities of different sizes is removed.

In the seventh and last chapter of the thesis, the ascertained information and findings have been assessed and a general conclusion is reached besides some suggestions proposed for the future studies and workings to be made in this field.

1. BÖLÜM GİRİŞ

1.1. KONUNUN ELE ALINIŞ NEDENİ

1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında Türkiye'de hızlı bir değişim dönemine girilmiştir. Özellikle ekonomik, sosyal, teknik ve politik alanlarda yaşanan değişimler, yeni olguların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Eğitim, yeni olguların ortaya çıktığı, hızlı değişimlerin yaşandığı alanların başında gelmektedir. Gerek kamusal eğitim alanında gerekse özel eğitim alanlarında önemli değişimler yaşanmaktadır. Günümüzde örgün eğitimin kimin tarafından sunulacağı, teknolojik gelişmenin eğitimi nasıl etkileyeceği, geleceğin gençliğini sağlıklı yetiştirme için geliştirilmesi gerekli politikaların neler olduğu, geleceğin eğitim mekanlarının biçimlendirilmesinde hangi ilkelerin ve etkenlerin esas alınacağı gibi konularda yoğun tartışmalar yaşanmaktadır.

Yaşanan değişimler, Türkiye'de geleneksel eğitim donatımı planlamasının ve uygulamasının yeniden incelenmesini ve bu donatımlara ilişkin yeni yöntemlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, *geleceğin Türkiye'sinde ve İstanbul'unda eğitim donatımı planlaması ve uygulaması nasıl olmalıdır?* sorusu tezin temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu tez çalışmasının başlıca amacı; dünyada ve Türkiye'de yaşanan değişimlerin eğitim sistemine, eğitim donatımlarına, kent planlamasına ve İstanbul kentine olan etkilerinin kuramsal boyutta ve uygulama boyutunda irdelenmesi ve karşılaşılan problemlere yönelik uygulanabilir çözümlerin üretilmesidir.

Tezin başlıca hedefleri ise;

- Yeni gelişmeler ışığında donatım planlamasının yeniden tanımlanması ve sınıflandırılması,
- Bu sınıflandırma içerisinde eğitim donatımlarının yerinin belirlenmesi,
- Nicelikleri ve nitelikleri değişime uğrayan eğitim donatımlarının Türkiye'deki ve bazı yabancı ülkelerdeki planlama standartlarının ve düzenlenme ilkelerinin incelenmesi,
- Eğitim donatımlarında geleneksel ve çağdaş planlama ilkelerinin ortaya konulması,
- Ortaya çıkan yeni gelişmeler ışığında, eğitim donatımlarının kentlere ve kent planlamasına olan etkilerinin araştırılması, tezin uygulama sahası olarak seçilen İstanbul metropoliten alanında gerçekleştirilecek anketler ışığında, bu etkilerin derinlemesine irdelenmesi ve metropolün yapısına uygun eğitim donatımı modellerinin geliştirilmesi,
- İstanbul'da gerek kamusal gerekse özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim donatımlarının imar planları ile etkin ve tutarlı kontrolünün gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğinin araştırılması,
- Bu çerçevede kent planlamanın yasallaştırıcı olmaktan ziyade kontrol edici ve yönlendirici olabilmesi için imar mevzuatında ve kent planlamasında yapılması gerekli değişikliklerin ortaya konulması,
- İstanbul'da özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim tesislerinin ekonomik, sosyal ve mekansal karakterlerinin incelenmesi,
- Kamusal eğitim donatımları için uygulanan planlama ilke ve standartlarının özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim donatımları için de uygulanıp uygulanamayacağının araştırılması,
- Eğitim alanına yatırım yapan özel ve sivil toplum kuruluşlarının karşılaştıkları mekansal sorunların tespit edilmesi ve yaşanan sorunlara planlama ilkeleri ışığında çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

1.3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Tezin bütününde, eğitim donatımlarının planlanması ve uygulanması ele alınmıştır. Daha önce kent planlama alanında eğitim konusuyla ilgili olarak hazırlanan tezler ve makaleler ağırlıklı olarak kamusal eğitime yöneliktir. Bu çalışmada kamusal eğitim yanında özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim donatımları da incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle, yaşanan değişimlerin en fazla hissedildiği İstanbul metropolünde, eğitim donatımlarının kentsel mekanda ve kent planlamasında ortaya çıkardığı ve gelecekte çıkarması muhtemel sorunlar, bir anket çalışması ile belirlenmiştir. Daha sonra bu sorunların çözümüne yönelik bazı modeller geliştirilmiştir. Tezin sonuç kısmında ise çalışmanın bütününde elde edilen bilgi ve bulgular ortaya konulmuştur.

1.4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışması yedi bölüm olarak tasarlanmış olup, üç aşamadan geçilerek sonuca ulaşılmıştır. Birinci aşamada tez konusunun seçilme nedenleri, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konulmuştur.

İkinci aşamada araştırma konusuna ilişkin bilgi ve veri birikimi sağlanmıştır. Daha sonra bilgi ve veri birikiminden yola çıkılarak bir anket çalışması hazırlanmıştır. Bu anket çalışması İstanbul metropoliten alanında yer alan kamu ile özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim kurumlarına uygulanmıştır. Anketler, eğitim kurumlarına gönderilmeden önce Kayseri'de pilot çalışmaya tabi tutulmuştur. Pilot çalışmada karşılaşılan sorunlara ve elde edilen sonuçlara bağlı olarak anket soruları yeniden gözden geçirilmiştir. Hazırlanan anketler bir kez de tezin uygulama sahası olan İstanbul'da pilot çalışmaya tabi tutulmuş ve ankette gözlenen eksiklikler giderilmiştir. Uygulanmaya hazır hale getirilen anketler, ilgili kurumlara 2001 yılının Şubat ayından itibaren mektup yöntemiyle gönderilmiştir. 30.11.2001 tarihine kadar tüm veriler toplanmıştır. Toplanan veriler, paket programlarda uygun istatistiki analizlerle test edilmiştir.

Üçüncü aşamada kuramsal kısımdan gelen bilgiler ile uygulama kısmından gelen veriler ışığında genel bir model geliştirilmiştir. Dinamik ve esnek olan bu genel modele bağlı olarak İstanbul'da ilköğretime, ortaöğretime ve yükseköğretime yönelik, planlamaya yardımcı model şemaları tasarlanmıştır.

Tezin sonuç kısmında ise bu tez çalışması ile ulaşılan bilgi ve bulgular tezin temel hedefleri ve anket çalışmasının temel ve alt hipotezleri doğrultusunda ortaya konulmuştur.

2. BÖLÜM DONATIM KAVRAMI, DONATIMLARIN SINIFLANDIRILMASI VE SOSYAL DONATIMLAR

2.1. DONATIM KAVRAMI

İlk insanların dünya üzerinde ortaya çıktığı 4 milyon yıl önceden günümüze kadar gelinen süreçte insanlık adına en önemli adımlar son 10 bin yıl içinde atılmıştır. Bu adımlardan biri olan toplu halde yaşanılmaya başlanılması, şehircilik açısından çok önemlidir. Temelinde savunma ve dayanışma yatan bu eylem sonucunda alansal olarak büyük, nüfus açısından yoğun yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Toplumlaşmanın ve toplu halde yaşamanın ilk evrelerinde insanlar tarımla veya hayvancılıkla uğraşmışlardır. Dolayısıyla bu çalışma türleri dışında herhangi bir uğraş alanı ortaya çıkmamıştır. Bu durum yerleşmelerin strüktürünü de etkilemiş ve tek düze görünüm yaratmıştır (Karabey, 1980, s.29). Toplumlar geliştikçe tarım ve hayvancılıkla uğraşanların yanında yöneticiler, din adamları, tüccarlar, zanaatkarlar, esnaflar da toplumsal gruplar haline gelmişlerdir.

Toplumların sınıflara bölünmesi, farklılaşması, uzmanlaşması ve örgütleşmesi ilk donatım türlerini ortaya çıkarmıştır. Bazı yerleşmelerde ulaşım amacıyla yollar, pis suların uzaklaştırılması amacıyla kanallar, yönetimsel hizmetleri gerçekleştirmeye yönelik toplantı binaları ve saraylar, dinsel ihtiyaçları karşılamaya yönelik tapınaklar ve anıt mezarlar, sportif ihtiyaçları karşılamaya yönelik stadyumlar, kültürel aktiviteleri sağlamaya yönelik anfitiyatrolar, alışveriş yapmaya yönelik agoralar oluşturulmuştur. Bu donatımlar çok fazla değişikliğe uğramadan uzun yıllar insanlara ve kentlere yeterli gelmişlerdir. Ancak sanayi devrimiyle birlikte her alanda yaşanan değişimler, kentsel alanlarda da önemli değişikliklere yol açmıştır. Elektrik, telefon, demiryolları, doğalgaz vb. bir çok donatım, bu dönemin ürünleri olarak kentsel yaşama girmişlerdir.

Donatım konusu, bir çok bilim dalı için olduğu kadar kent planlama disiplini için de en temel çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu konuda gelişmiş ülkelerde

yapılan araştırmalar 1970 öncesine dayanmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşından sonra yeni kent projeleri ve kent merkezi yenileme projeleri ile konu daha fazla önem kazanmıştır. Gelişmiş ülkelerin donatım sorunlarını çözmeleri ve kentleşme süreçlerini tamamlamaları, 1970 sonrasında donatım konusu üzerine yapılan çalışmaların azalmasına yol açmıştır (Ersoy, 1994, s.10).

Türk kent planlamasına donatım konunun girişi, 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir. 1960 ile 1990 yılları arasında konuyla ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Donatım konusu gelişmiş ülkelerde önemini kaybederken, kentleşmenin etkisiyle Türkiye'de önem kazanmıştır. Yoğun ve hızlı kentleşme, 1950 sonrasında, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde donatım sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmış ve bu durum konuya olan ilgiyi artırmıştır.

Donatım konusunda yapılan çok sayıda araştırmaya rağmen, gerek dünya literatüründe gerekse de Türkiye literatüründe ortak bir terminolojiye henüz ulaşılamamıştır. Teknik yönü ağır basan bilimlerde ve dolayısıyla kent planlamada konu *donatım* olarak ele alınırken, sosyal bilimlerde *kamu hizmeti* olarak ele alınmaktadır. Diğer taraftan donatım kavramı yerine *ekipman*, *kentsel altyapı*, *kentsel alan kullanımı* gibi ifadeler de kullanılmaktadır.

Donatım, düzenlemeye yararlı donatma eylemidir (Meydan Larousse, 1976, s.831). Donatım konusunda ilk bilimsel çalışmaları yapanlardan Çetiner (1990, s.2) donatımı, "Barınmaya hizmet eden alanlar (çalışma alanları, dinlenme alanları, ulaşım alanları vb.) yani hizmet alanları" olarak tanımlamıştır. Keleş'e (1980, s.131) göre donatım, "Bir yerleşmenin işlevlerini yerine getirebilmesi için gerek duyulan kamusal kullanımların tümüdür". En genel anlamda donatım, kentlerde konut dışında kalan ekonomik, teknik ve sosyal faaliyetlere ilişkin alanların ve tesislerin tümü olarak tanımlanabilir.

Bir yerleşmedeki teknik altyapıdan (su, kanalizasyon, telefon, katı atık, ulaşım vb.) idari hizmetleri gerçekleştirmek üzere kurulan yönetim tesislerine, halkın rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayan yeşil alanlardan spor alanlarına, çalışma eyleminin gerçekleştirildiği ticaret ve sanayi alanlarından eğitim ihtiyaçlarının karşılandığı eğitim-öğretim tesislerine, sağlık sorunlarının çözümlendiği sağlık tesislerinden

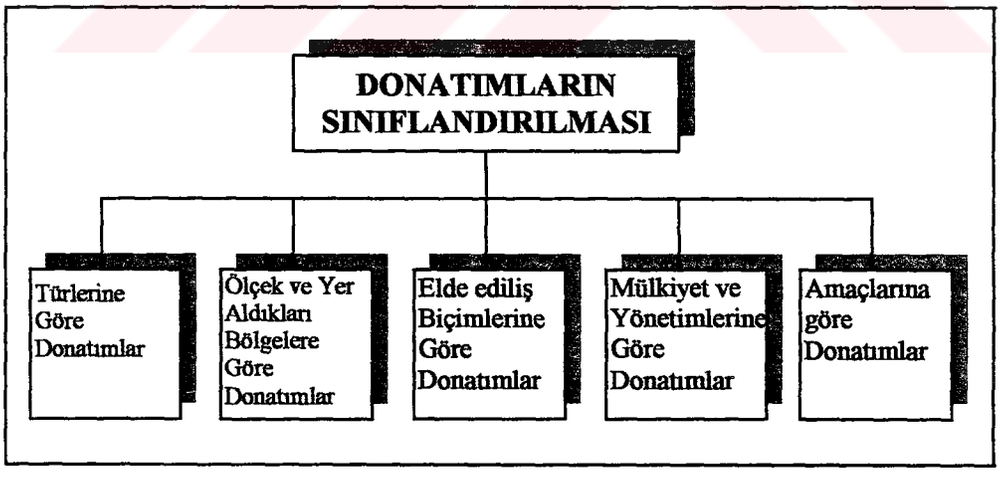
sosyal ve kültürel gereksinimlerin karşılandığı sosyal-kültürel tesislere kadar her türlü fiziksel mekan ve tesis, donatım kapsamı içerisinde yer almaktadır.

Birbirlerinin yerlerine kullanılarak terminolojide kavram karmaşasına yol açan donatım ile kamu hizmeti kavramları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan bazıları şunlardır;

- Hizmet, kamu kuruluşları tarafından yerine getirilen işlerin bütünü iken, donatım bu hizmetlerin fiziki mekanları ile tesislerin tümüdür.
- Her ikisinde de yeterlilik çok önemli bir parametredir. Ancak hizmette yeterlilik kavramı ile kamu kurumunun iş sunumunun yeterli olup olmadığı anlaşılırken, donatımda yeterlilik ile tesis sayısının ve mekan standartlarının yeterli olup olmadığı anlaşılmaktadır.
- Hizmet olgusu sosyal bir olgu iken, donatım olgusu daha çok teknik bir olgudur.

2.2. DONATIMLARIN SINIFLANDIRILMASI

Donatım kavramının tanımlanmasında olduğu gibi donatımların sınıflandırılması konusunda da fikir birliği sağlanamamıştır. Bugün donatımların sınıflandırılması konusunda beş farklı yaklaşım bulunmaktadır (Şekil 2.1).

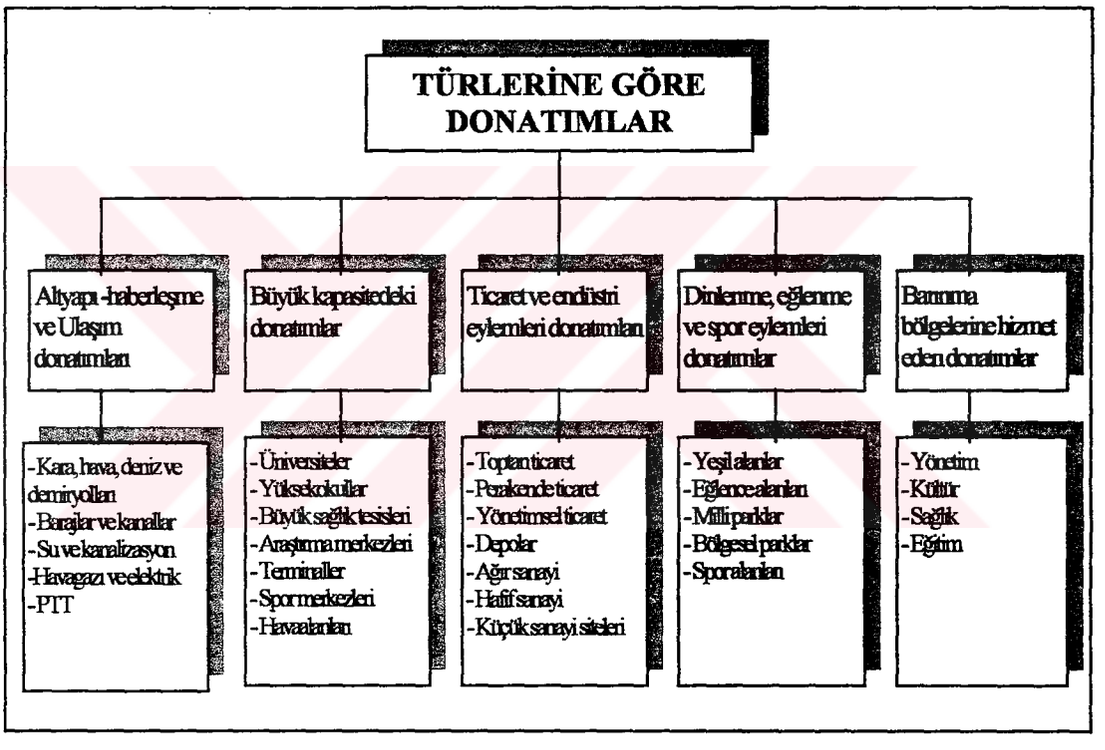
Şekil 2.1. Donatımların Sınıflandırılması

Bu beş sınıflandırma yaklaşımından; *türlerine göre* donatımların sınıflandırılması, *ölçek ve yer aldıkları bölgelere göre* donatımların sınıflandırılması ile *elde ediliş biçimlerine göre* donatımların sınıflandırılması yaklaşımları hazırlanan bu tezin içeriğine uygun bulunmadığı için detaya girilmeden belirtilmiştir. *Amaçlarına göre*

donatım sınıflandırılması ile *mülkiyet ve idarelerine göre* donatım sınıflandırılması yaklaşımları ise tezin temelini teşkil etmeleri nedeniyle detaylı olarak ele alınmışlardır.

2.2.1. Donatımların Türlerine Göre Sınıflandırılması

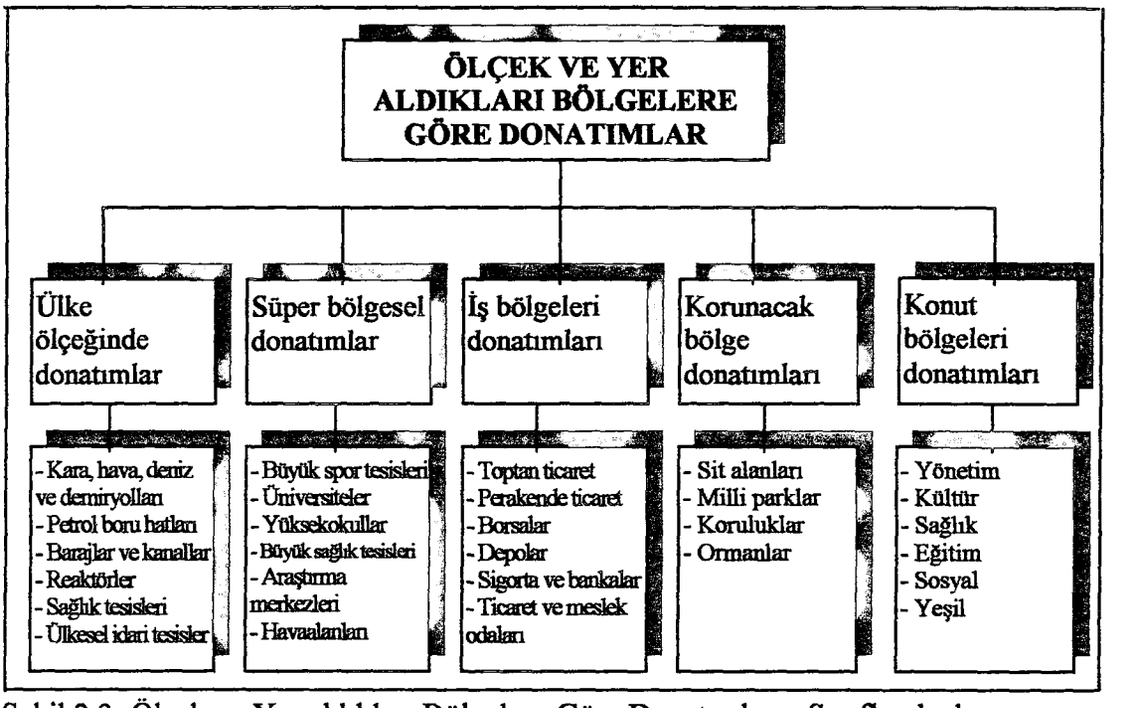
Tekin Aydın tarafından 1964 yılında yazılan "Anadolu'da insan toplulukları ve yerleşme ilkeleri üzerine bir deneme" adlı doktora tezi, donatımların sınıflandırılması üzerine görüş ortaya konulan Türkiye'deki ilk bilimsel çalışmadır. Bu kitapta yer alan sınıflandırmada donatımlar beş temel grupta ele alınmıştır (Aydın, 1964, s.158) (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Türlerine Göre Donatımların Sınıflandırılması

2.2.2. Donatımların Ölçek ve Yer Aldıkları Bölgelere Göre Sınıflandırılması

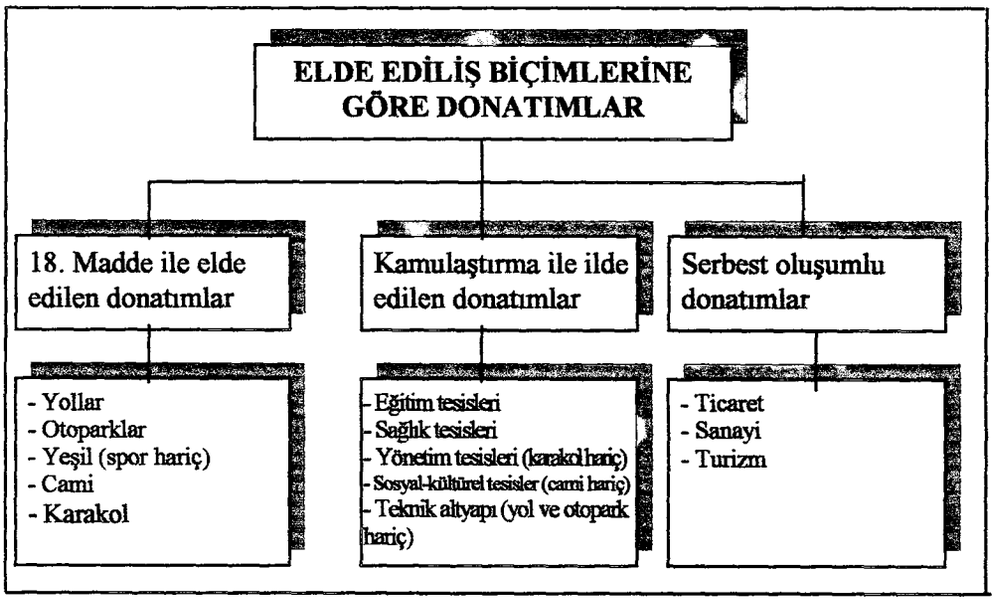
Donatım planlaması konusunda önemli çalışmalar gerçekleştiren Ayten Çetiner donatımları ölçek ve yer aldıkları bölgelere sınıflandırmıştır (Çetiner, 1990, s.10-11) (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Ölçek ve Yer aldıkları Bölgelere Göre Donatımların Sınıflandırılması

2.2.3. Donatımların Elde Ediliş Biçimlerine Göre Sınıflandırılması

Kentsel hizmetler, kamu kuruluşları veya özel ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen hizmetlerdir. Bu hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi için tesislere ve mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Donatım tesisleri için gerekli mekan üç yöntemle elde edilmektedir. Bu üç yöntemin her biri donatımların sınıflanmasında birer sınıf olarak kabul edilmektedir (Çabuk, 1996, s.31) (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Elde Ediliş Biçimlerine Göre Donatımların Sınıflandırılması

2.2.4. Donatımların Mülkiyet ve Yönetimlerine Göre Sınıflandırılması

Donatımlar mülkiyet ve yönetimlerine göre *kamu, özel* ve *sivil toplum kuruluşlarına* ait donatımlar olmak üzere üç kısımda ele alınmaktadırlar. Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları şeklinde sıralanış, aynı zamanda bu donatımların tarihi süreçte mülkiyet ve idarelerine göre ortaya çıkış sıralarını da vermektedir. İlk ve ortaçağda çeşit ve sayı bakımından sınırlı olan donatımlar, ağırlıklı olarak kamu kesimi tarafından karşılanmıştır. Sanayi devrimi sonrasında da donatımların önemli bir kısmı yine kamu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durum insanlarda donatımların gerçekleştirilmesinin kamunun görevi olduğu görüşünü yaygınlaştırmıştır.

Devletin her alanda faaliyet göstermesi 1970'lerin başında ortaya çıkan krizle sona ermiştir. Bu yeni dönemde kamunun küçültülmesi gerektiği savunulmaya başlanmıştır. Kamunun küçültülmesi fikrinin kent planlamaya iki önemli yansıması olmuştur. Bunlardan birincisi kamusal sayılan bir çok donatımın kamusal olmaktan çıkarılması, ikincisi ise planlamanın temel dayanağı olan kamu yararının tartışılmaya başlanmasıdır (Alexander, 1994, s.356).

Kamusal donatımların kamusallığı azalırken, hangi donatımların kamuya hangilerinin özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait olması gerektiği konusundaki tartışmalar günümüzde de sürmektedir. Ancak bu üçlü yapıda (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları) hangi sektörün hangi donatım hizmetlerini gerçekleştirebileceğini şu kriterler belirlemektedir (Savas, 1994, s.22);

1-Etkinlik	2-Etkililik	3-Adillik	4-Ölçek
5-Kaynakların varlığı	6-Tüketiciye duyarlılık		7- Azınlık ve insan hakları
8-Hükümetin politikası	9-Fayda maliyet ilişkisi		10-Hizmetin niteliği
11-Devletin gücü	12-Hizmetin sunumunda yasadışılık düzeyi (rüşvet vb.)		

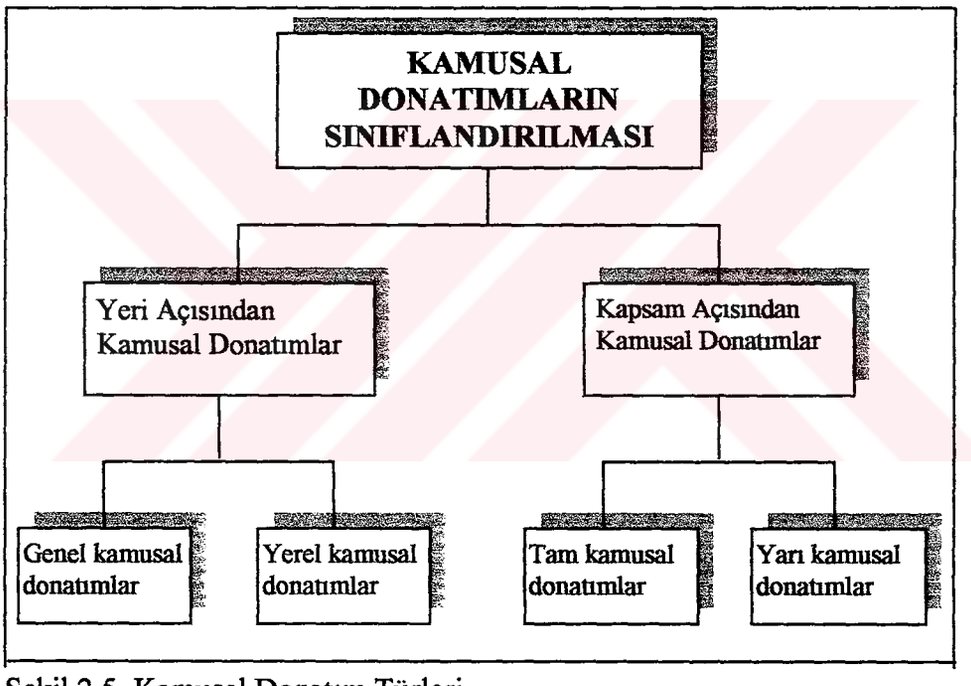
2.2.4.1. Kamu donatımları

Bugün ülkelerin sosyal, ekonomik ve ideolojik sistemleri ne olursa olsun piyasa mekanizmasının kurallarına bırakamayacağı bir kısım hizmetler ve donatımlar bulunmaktadır. Kamusal donatımlar olarak adlandırılan bu donatımlar, herkesin ortak kullandığı ve ülke menfaatleri açısından gerçekleştirilmediğinde tehlike arz eden donatımlardır.

Kamusal donatımlar bireysel talepler ve gayretlerle oluşturulamayan donatımlardır. Bu donatımlar, tüm toplumun ortak ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktirler. Adalet, savunma, iç güvenlik ve diplomasi bu tür ihtiyaçların başında gelmektedir (Bulutoğlu, 1988, s.13).

Devletin gerçekleştirdiği her donatım veya hizmet kamusal olarak nitelendirilmektedir. Oysa kamu tarafından gerçekleştirilse dahi tam kamusal sayılmayan çok sayıda donatım ve hizmet bulunmaktadır.

Kamusal donatımlar farklı bakış açılarına göre literatürde değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır. Kamusal donatımlar yeri açısından *genel kamusal donatımlar* ve *yerel kamusal donatımlar* olarak sınıflandırılmaktadır. Kapsam açısından ise *tam kamusal donatımlar* ve *yarı kamusal donatımlar* olarak ele alınmaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Kamusal Donatım Türleri

Ülke geneline hizmet eden *genel kamusal donatımları* gerçekleştirmeye, yerel yönetimlerin mali olanakları ve idari güçleri yetmemektedir. Dolayısıyla bu donatımlar merkezi yönetim tarafından sunulmaktadır. Bu donatımlar kapsamına üniversiteler, yüksek okullar, araştırma merkezleri, ulaşım tesisleri (karayolları, havayolları, demiryolları ve denizyolları) ve başkentin yönetim donatımları gibi tüm ülkeye hizmet eden donatımlar girmektedir.

Yerel kamusal donatımlar ise yerleşme sisteminin kurgulanmasında aktif rol oynayan donatımlardır. Bu kapsamda ele alınabilecek donatımlar; eğitim, sağlık, kültür, dini, yerel yönetim donatımları ile yeşil alanlar, elektrik, su, gaz, kanalizasyon, haberleşme, terminaller ve toplu ulaşım donatımlarıdır.

Toplum halinde yaşayan insanların gereksinimlerinden bazıları ortak gereksinimlerdir. Bu gereksinimlerin tek tek karşılanması hem toplumun yapısı açısından hem de ekonomik açıdan mümkün olamamaktadır. Bu gereksinimlerin kollektif karşılanması dışında da herhangi bir yol bulunmamaktadır. Bu donatım hizmetlerine tam kamusal donatım hizmetleri adı verilmektedir. Tam kamusal donatımlar kapsamına adalet, savunma, güvenlik, dış politika gibi yönetimsel sosyal donatımlar ile bazı teknik donatımlar girmektedir.

Tam kamusal donatım hizmetlerinden bir kısmı 1970'lerden sonra ortaya çıkan neoliberal gelişmenin etkisiyle tam kamusal olmaktan uzaklaşıp yarı kamusallaşmıştır. Bugün bu donatımlar bazı yönleriyle kamusal donatım, bazı yönleriyle de özel donatım görünümüne sahiptirler. Bu donatımlar artık kısmen bölünebilir, pazarlanabilir, mahrum bırakılabilir, rekabete açık, özel faydası da olan hizmetlere dönüşmüşlerdir. Söz konusu durum tüm teknik altyapı hizmetlerinde ve eğitim, sağlık, kültür, spor, gibi sosyal donatım hizmetlerinde görülmektedir. Bugün yarı kamusal donatımlar (eğitim, sağlık, kültür, spor, yeşil alan gibi sosyal donatımlar ile bazı teknik altyapılar) için temel görüş; askeri şartlar yerine getirilmek koşuluyla, özel ve sivil toplum kuruluşları tarafından sunulabilecekleri şeklindedir.

2.2.4.2 Özel donatımlar

İnsan gereksinimlerinin sınırsızlığı karşısında kaynakların sınırlılığı ihtiyaçların etkin, verimli ve eşitlik prensiplerine göre karşılanmasını gerektirmektedir. 1970'lere kadar, ihtiyaçları bu kriterlere göre karşılayacak tek sektörün kamu olduğu kabul edilmekteydi. 1970 sonrasında bu görüş tartışılmaya başlanmıştır. Onun yerini faydaların ölçülebildiği, bedel ödemeyenlerin faydalanmaktan mahrum bırakılabildiği, tüketimlerinde tüketiciler arasında rekabetin söz konusu olduğu donatım hizmetlerinin özel sektör tarafından sunulması görüşü almıştır. Bu çerçevede özel donatımlar en genel anlamda, özel sektör eliyle kurulup işletilen ve piyasa kurallarına göre oluşturulan donatımlardır.

Günümüzde donatımlara ilişkin temel sorun; hangi donatımın kimin tarafından sunulabileceğinin tam olarak belli olmamasıdır. Giderek ağırlığın piyasa mekanizmasına kaydığı bir ortamda, daha yüksek sesle ifade edilen düşünce, piyasa şartlarına bırakılabilecek olan donatım hizmetlerinin özel sektöre devredilmesi şeklindedir.

Bir donatımın kamusal olmasıyla özel olması arasında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar özel donatımların niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Özel donatımların hizmete ilişkin başlıca nitelikleri şunlardır;

- Özel donatımların piyasaya göre belirlenen bir kullanım ücreti bulunmaktadır. Talep arttıkça kullanım ücreti artmakta, talep düştükçe fiyatı da düşmektedir.
- Özel donatımda amaç kar sağlamaktır. Özel donatımların yerleri karın maksimize edilebileceği bölgelerden seçilmektedir.
- Özel donatımların dışsallıkları oldukça sınırlıdır. Bu donatımlarda fayda bireylere bölünebilmekte ve kişisel kullanım sınırlanabilmektedir.
- Kamu donatımları kuruldukları alanlarda talep artışı yaratırken, özel donatımın bir yerleşmeye veya bir kent parçasına kurulması kayda değer bir talep artışı yaratmamaktadır.
- Kamu tesislerinin yer seçiminde fazla dikkate alınmayan arazi fiyatları, özel donatımların yer seçiminde belirleyici kriterler içerisinde yer almaktadır.
- Kamu donatımları kamu yararı için kamu kuruluşlarınca gerçekleştirilirken, özel donatımlar da kamu yararı bulunmamaktadır.
- Kamusal donatımlar ülke yüzeyine fiziki planlar ve sektörel politikalar çerçevesinde dengeli dağıtılabilirken, özel donatımların planlanması, kontrolü ve yönlendirilebilmesi mevcut sistem içerisinde mümkün olamamaktadır.
- Kamusal donatımlarda rekabet bulunmamaktadır. Ayrıca yeni gelişmelerin sürekli takip edilmesi de gerekmemektedir. Oysa özel donatımlarda rekabet esastır ve yeni gelişmeler yakından takip edilmektedir.

2.2.4.3. Sivil toplum kuruluşları donatımları

Kentsel mekanda ekonomik faaliyetlerin kamu ve özel sektöre göre biçimlendiği ikili geleneksel yapının başarısızlığa uğraması ardından, ekonomide ve fiziki mekanda sivil toplum kuruluşları adı verilen yeni bir sektör daha ortaya çıkmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının üç temel özeliği vardır; (Oleck, 1988, s.1)

- Kar amacı taşımamaları,
- Elde ettikleri gelirleri kurum üyeleri ve gönüllüler arasında dağıtamamaları,
- Yasalarında belirtilen amaçları doğrultusunda faaliyette bulunmalarıdır.

Sivil toplum kuruluşları üç kısımda ele alınabilir;

- Kamu yararına faaliyette bulunanlar (Okul, hastane, müze vb.)
- Çok yönlü faaliyetlerde bulunanlar (Dernekler, klüpler vb.)
- Özel fayda sağlayanlar (Kooperatifler vb.)

Kamu kesiminin finanse etmekte zorluk çektiği kamu yararlı donatım hizmetlerini üreten, kamusal donatım hizmetlerini ikame eden ve özel sektöre alternatif olarak gösterilen üçüncü sektörün tarihi çok eski yıllara dayanmaktadır (Weisbrod, 1986, s.20). Ortaya çıkışı Anadolu'da kurulan ilk büyük devlet olan Hititlere kadar götürülmektedir. Bu kuruluşlarının ilk türü *vakıflardır*. Vakıflar Anadolu'da her dönemde varlığını sürdürmüş, ancak en önemli gelişimini Osmanlı İmparatorluğu döneminde sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yerleşmelerin her türlü eğitim, sağlık, kültür, spor ve yeşil alan gibi sosyal donatımları ile yol, su, itfaiye, çöp ve kanal gibi teknik donatımları, bu kurumlar tarafından karşılanmıştır.

Ancak sanayi devrimi sonrasında güçlü devlet düşüncesinin ortaya çıkışı, tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu ve onun ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde kentsel donatım hizmetlerin devlet tarafından karşılanmasına ve sivil toplum kuruluşlarının değer yitirmelerine neden olmuştur. Kamunun gerileme dönemine girdiği 1970 sonrasında tekrar güç kazanan bu kuruluşlar, halkın gayretleri ve devletlerin destekleri ile kısa zamanda önemli gelişmeler kaydetmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde bu yöntem kullanılarak başta dini kültürel tesisler olmak üzere eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, kütüphaneler, sergi merkezleri, konser salonları, itfaiye hizmetleri, yaşlılar ve kimsesizler için sosyal meskenler, spor tesisleri (golf, tenis vb.) ve yeşil alanlar (parklar, hayvanat bahçeleri vb.) meydana getirilmektedir.

2.2.5. Donatımların Amaçlarına Göre Sınıflandırılması

Bu sınıflandırma donatımların kullanım özelliklerine dayalı olarak yapılan bir sınıflandırmadır. Bilimsel çalışmaların önemli bir kısmında donatım olgusu, bu şekilde ele alınmaktadır (Pugh, 1996, s.85).

2.2.5.1. Ekonomik donatımlar (ekonomik altyapı)

Üzerinde daha çok ekonomistlerin çalışmalar yaptığı ekonomik amaçlı donatımlar, kentlerin biçimlenmesi ve gelişmesinde tarihin her döneminde önemli roller üstlenmişlerdir. Hançerlioğlu'na göre *ekonomik donatım* (ekonomik altyapı), "İnsanların yaşayabilmesi için gerçekleştirdikleri üretim ilişkilerinin tümüdür." (1977, s.50).

Yerleşmenin özelliklerine göre niteliksel ve niceliksel yapısı değişen bu donatımlar, ülkelerin ve yerleşmelerin kalkınmasında, gelişmesinde ve yaşam kalitesinin yükselmesinde itici gücü üstlenirler. Planlama disiplini açısından ekonomik donatımlar (ekonomik altyapı) olarak ticaret ve sanayi donatımları ele alınmaktadır.

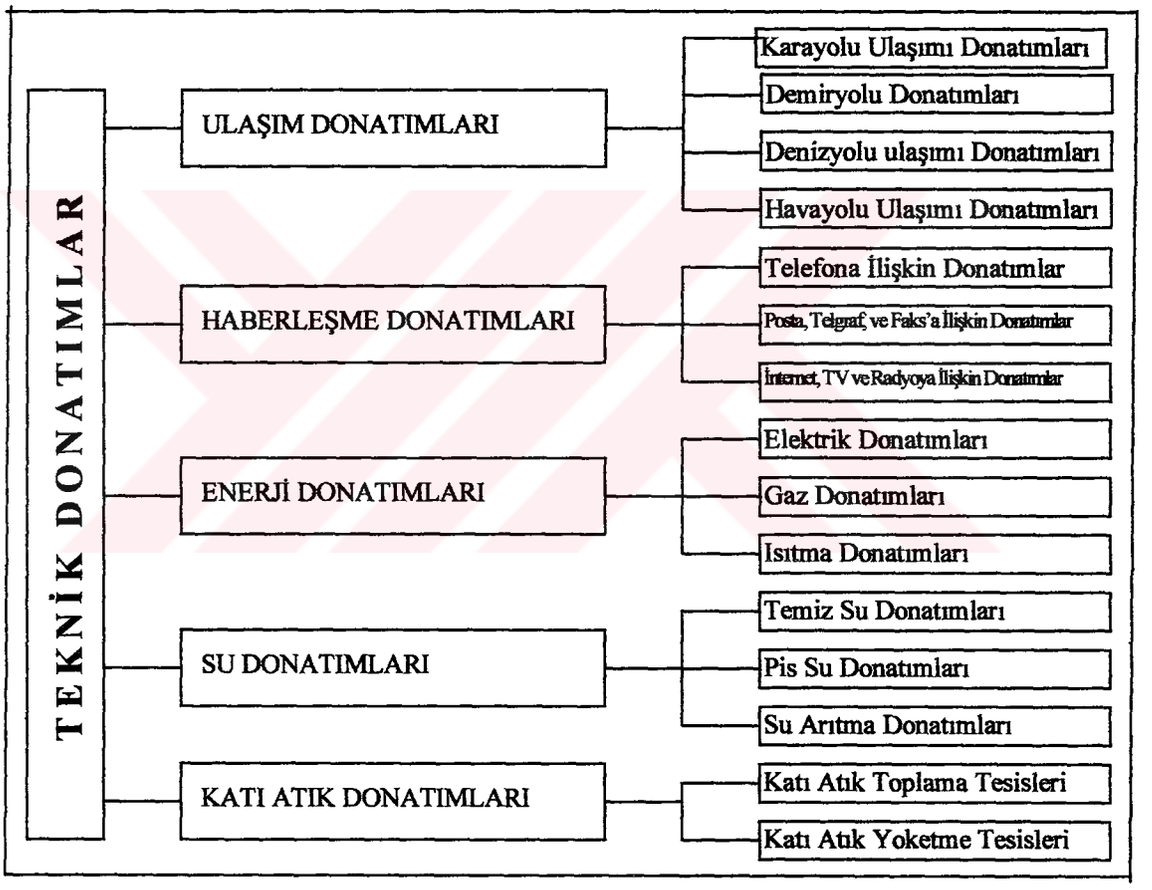
2.2.5.2. Teknik donatımlar (teknik altyapı)

İnsanın doğada tek başına yaşaması ve ihtiyaçlarını karşılaması imkansızdır. Bu durum, onun bireysel ihtiyaçları yanında toplumsal ihtiyaçlarının da olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanların başlıca toplumsal ihtiyaçları ekonomik, sosyal, kültürel ve mekansal nitelikli ihtiyaçlardır. Toplu halde yaşanılmaya başlanılması ile birlikte *teknik donatım* olarak isimlendirilen mekansal kullanımlara da ihtiyaç duyulmuştur. Değişen şartlara bağlı olarak teknik donatımların çeşit ve kapsamı da genişlemiştir (Şekil 2.6).

Birden fazla bilim dalının ilgi alanına giren ve her bilim dalına göre farklı farklı isimlendirilen teknik donatım, sosyal bilimlerce *altyapı*, uygulamalı teknik bilimlerce *teknik altyapı* olarak isimlendirilmektedir. Ancak görüşlerdeki farklılık sadece isimlerle sınırlı olmayıp, içerik konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Özellikle ekonomi bilimi altyapı olarak ele aldığı donatım türleri içerisine ulaşım ve haberleşmeyi katmamaktadır. Kent planlama ise olguyu *teknik donatım* olarak isimlendirmektedir.

Kent planlamada teknik donatıma ilişkin yapılan tanımlar ağırlıklı olarak bu donatımı meydana getiren bileşenlere göre yapılan tanımlardır. Bu açıdan teknik donatım "şehir ve kasabaların yol, kanalizasyon, su elektrik, havagazı, telefon hizmetleri ile ilgili donatımlar" şeklinde tanımlanmaktadır (Gürler, 1989, s.136). Bu

tarz tanımlamanın en yalın örneği imar mevzuatında yer almaktadır. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik"in 3. maddesi teknik donatımı (teknik altyapı) "Elektrik, havagazı, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve her türlü ulaştırma, haberleşme ve arıtma gibi servislerin temini için yapılan tesisler ile açık veya kapalı otopark kullanışlarına verilen genel isimdir" (Şakar, 1992, s.244) şeklinde tanımlanmaktadır. Alkan'ın (1983, s.12) işlevsel açıdan yaptığı tanımlamaya göre ise "bir yerleşme alanının iskana açılabilmesi ve iskan sırasında, sağlıklı bir yaşama ortamının sağlanabilmesi için gerekli tüm iletişim kanalları (su, enerji, kanalizasyon, yol, haberleşme v.b.) ve bunlara ilişkin tesislerdir".

Şekil 2.6. Teknik Donatım Türleri

Bugün teknik donatımlar toplumsal refahın sağlanması ve yerleşmelerin yaşamsal kalitesinin yükseltilmesinde önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde kamu bütçelerinin önemli bir kısmı bu donatımları meydana getirmek için harcanmaktadır. Devletlere ağır mali yükler getiren teknik donatımların bir bütün olarak ele alınması ve planlama disiplini içinde yerleşmelere götürülmesi gerekmektedir.

2.2.5.3. Sosyal donatımlar (sosyal altyapı)

Sosyal donatım olgusu bir sonraki kısımda ayrıntılı olarak ele alınması nedeniyle bu kısımda tanımlamakla yetinilmiştir. Sosyal donatım insanların sosyalleştirilmesi, sosyal refah düzeylerin yükseltilmesi ve yaşamlarının renklendirilmesinde ihtiyaç duyulan en temel gereksinimlerden biridir. İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik'in 3. maddesi *sosyal donatımı* (sosyal altyapı) "Sağlıklı bir çevre meydana getirmek amacı ile yapılması gereken eğitim, sağlık, din, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanlara verilen genel isimdir." (Şakar, 1992, s.244) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlama çerçevesinde sosyal donatım kapsamına; yönetim, sağlık, sosyo-kültürel, yeşil, spor ve eğitim donatımları girmektedir.

2.3. SOSYAL DONATIMLAR

2.3.1. Sosyal Donatım Kavramı

Toplumsal yaşam gereksinmelerini karşılayan, uzmanlaşmış yapı ve örgütlenmeler olarak tanımlanabilen kentsel donatımların (Erbil ve diğerleri, 1989, s.168) en önemli türlerinden biri de sosyal donatımlardır. Sosyal donatımlar, yerleşmelerde teknik donatımlardan sonra en fazla ihtiyaç duyulan toplumsal tesislerdir. En genel anlamda *sosyal donatım* (sosyal altyapı) "Kentsel veya kırsal, her türlü beşeri yerleşme biriminde oturan nüfusun, sosyal gereksinimlerini karşılayan, ortak kullanım alanları ve yapıları"dır (Altaban ve Okyay, 1976, s.38).

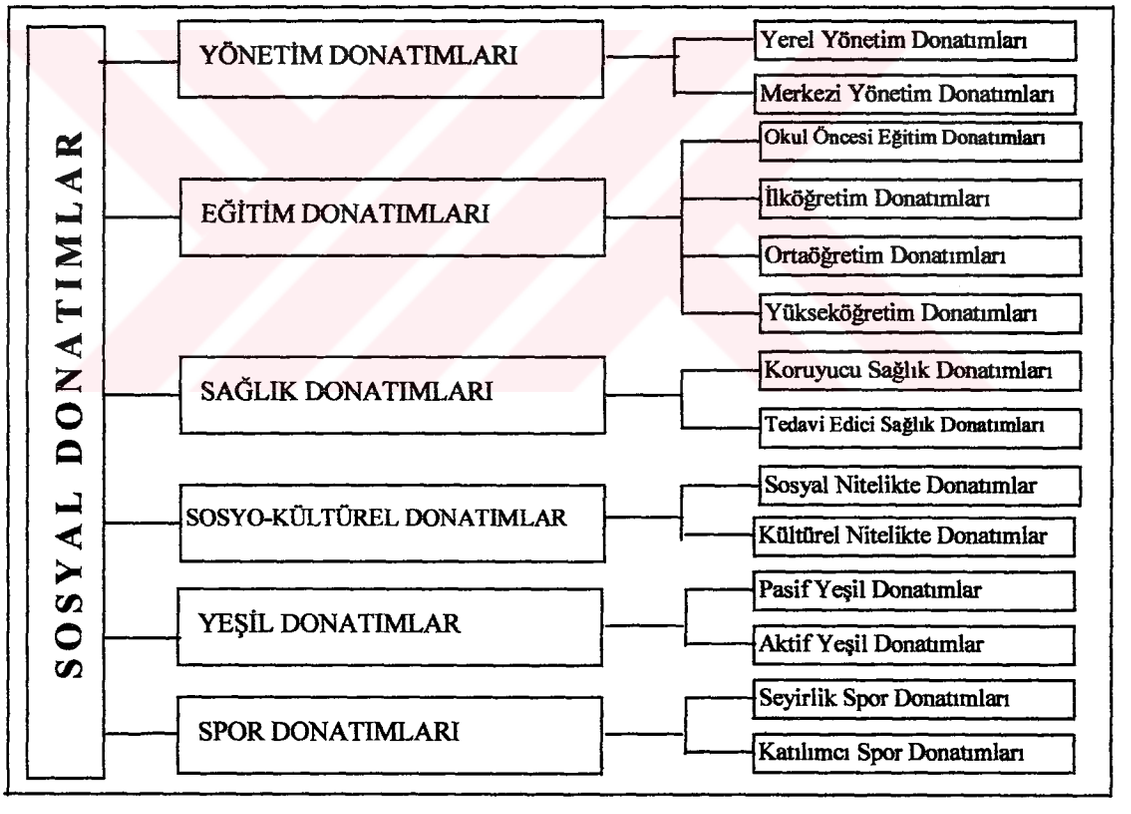
Yerleşmeler tarihi incelenirse, insanların barınma ihtiyaçlarını karşılayan konutların inşasından sonra oluşturdukları donatım türleri sırasıyla teknik donatımlar, ekonomik donatımlar ve sosyal donatımlar olmuştur. Sosyal donatımların diğer donatım türlerine göre daha geç ortaya çıkmasının temel nedeni, diğer donatımlar kadar acil karşılanma gereğinin duyulmamasıdır. Ayrıca sosyal donatımlar dışında kalan diğer tüm donatımlar insanların bireysel gayretleriyle ortaya çıkarılabilirken, sosyal donatımların sunusu için bireylerin özel gayretlerini aşan bir güce, özellikle de bu iş için organize olmuş bir sistemsel yönetime gerek duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu yönetim sistemi, tarih boyunca bir kaç istisna hariç her zaman devlet sistemi olmuştur. Başlangıçta bu donatımlar merkeziyetçi yapı içinde merkezi yönetimlerce

karşılanmıştır. Yaşanan siyasal dönüşümlerin sonucunda, özellikle gelişmiş ülkelerde bir kısım sosyal donatım hizmetlerinin yerel yönetimlere devri sağlanmıştır.

Sosyal donatımların ortaya çıkış olguları incelendiğinde, toplumsal yerleşmelerin ilk zamanlarında, sadece yönetimsel ve dinsel amaçlı sosyal donatım türlerine gereksinim duyulmuştur. Süreç içerisinde nüfusun önemli oranda artması, yerleşme iç dinamiklerinin hızla değişmesi ve insan ihtiyaçlarının farklılaşması yeni sosyal donatım türlerini ortaya çıkarmıştır.

2.3.2. Sosyal Donatım Türleri ve Planlama Standartları

Günümüz insanı için vazgeçilmez öneme sahip olan sosyal donatımların kapsamı içerisine yönetim donatımı, eğitim donatımı, sağlık donatımı, sosyal-kültürel donatım, yeşil donatım ve spor donatımı girmektedir (Şekil 2.7).

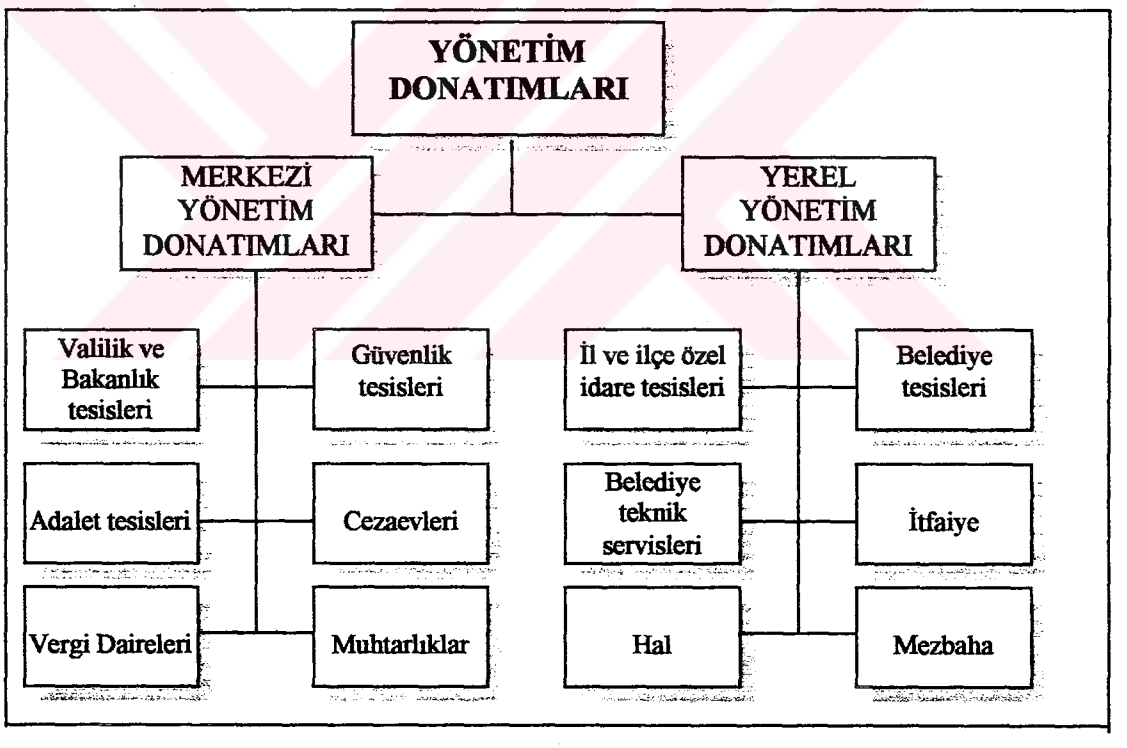
Şekil 2.7 Sosyal Donatım Türleri (Çabuk, 1996, s.67)

2.3.2.1. Yönetim donatımları

Yönetim, kurumlar aracılığıyla somuta geçirilmektedir. Yönetim kurumları ülkelerin, bölgelerin ve yerleşmelerin idaresini sağlayan kurumlar olarak üstlendikleri hizmetleri ve görevleri yerine getirmektedirler. Yönetim kurumları merkezi ve yerel

olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır (Şekil 2.8). Merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen hizmetler için gerekli olan alanlar ve tesisler merkezi yönetim donatımları, yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen hizmetler için gerekli olan alanlar ve tesislerde yerel yönetim donatımları olarak adlandırılmaktadır.

Merkezi ve yerel kuruluşlar devletin genel program ve politikalarını yerleşmede uygularlarken, yerel sorunları da devlete ulaştırırlar. Bir yerleşmenin sahip olabileceği yönetim donatımlarını, o yerleşmenin bulunduğu ülkenin yönetim sistemi belirlemektedir. Devletlerin yönetim organizasyonları ise ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik şartlarına uygun olarak belirlenmektedir. Bu çerçevede devletler merkezden yönetim veya yerinden yönetim yaklaşımlarından birini tercih ederler. 20. yüzyılın başlarına kadar yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerin bir parçası olduğu görüşü hakimken (Magnusson, 1986, s.6) 1950 sonrasında yerel yönetimler merkezi yönetimin bir parçası olmaktan kurtulmuş, yerel halkın bir parçası haline gelmiştir.

Şekil 2.8 Yönetim Donatımı Türleri (Çabuk, 1996, s.68)

Sosyal donatımlar için alan gereksinimi, kent planlamanın üzerinde önemle durduğu konuların başında gelmektedir. Yönetim donatımları için gerekli olan alanın yeri ve büyüklüğü "Yerleşmenin idari statüsü", "Yerleşmenin şehirsel kademelenmedeki yeri", "Yerleşmenin nüfusu", "Ülke içindeki coğrafik, iklimsel, jeolojik özellikleri",

"Yerleşmenin ekonomik profili", "Yerleşmenin sosyal profili" ve "Halkın talepleri" gibi faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir.

Ülkeler, yönetim donatımlarını oluştururlarken ihtiyaç duydukları mekanların miktarlarını iki yöntemle belirlerler. Bunlardan birincisi, o ülke yönetim hizmetinde çalışan ve gelecekte çalışacak insan sayısından hareket etmek, ikincisi ise, daha çok kullanılan ve daha rasyonel kabul edilen o yerleşmedeki insan sayısından hareket etmektir. Ülkemiz de yönetim donatımları için alan ayrımında *kişi başına alan gereksinimi* yöntemi benimsenmiştir.

2 Eylül 1999 tarihinde 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik"te yönetimsel donatımlar için ayrılacak alan miktarı nüfus ile ilişkilendirilmiştir. Bu yönetmelikte planı yapılacak alanın 15-20 yıl sonraki nüfusu baz alınarak, yönetim donatımları için ortaya konulan standartlar Tablo 2.1'de, bazı yabancı ülkelerde ortaya konulan standartlar ise Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.1. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Yönetim Tesisi Standartları.

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000 - +
İdari Tesis Alanları	3.0 m^2/ kişi	3.5 m^2/ kişi	4.0 m^2/ kişi	5.0 m^2/ kişi

Tablo 2.2. Bazı Yabancı Ülkelerin Yönetim Donatımı Standartları.

ÜLKELER	YERLEŞME BİRİMİ NÜFUSU	İDARİ TESİS STANDARDI (m^2/kişi)	KAYNAKLAR
A.B.D.	100000	1.38	(Ersoy, 1994, s.177)
ALMANYA	- < 10000 GENEL	0.12-0.55 0.8	(Önen, 1972, s.86) (Altaban ve Okyay, 1976, s.37)
FRANSA	GENEL 2000 2000-7000 7000-10000 10000-18000 18000-25000 25000-35000	1.10 0.11 0.12 0.56 0.88 0.99 1.42	(Altaban ve Okyay, 1976, s.37) (Çetiner, 1991, s.135) // // // // //
İNGİLTERE	40000 100000	1.4 1.38	(Ersoy, 1994, s.177) //
İRAN	100000-1.000000 1.000000 < +	3.84 6.68	(Ersoy, 1994, s.178) //
KANADA	1.0000000 < +	1.3	(Ersoy, 1994, s.178)
PORTEKİZ	100000 < +	0.19-0.34	(Ersoy, 1994, s.178)

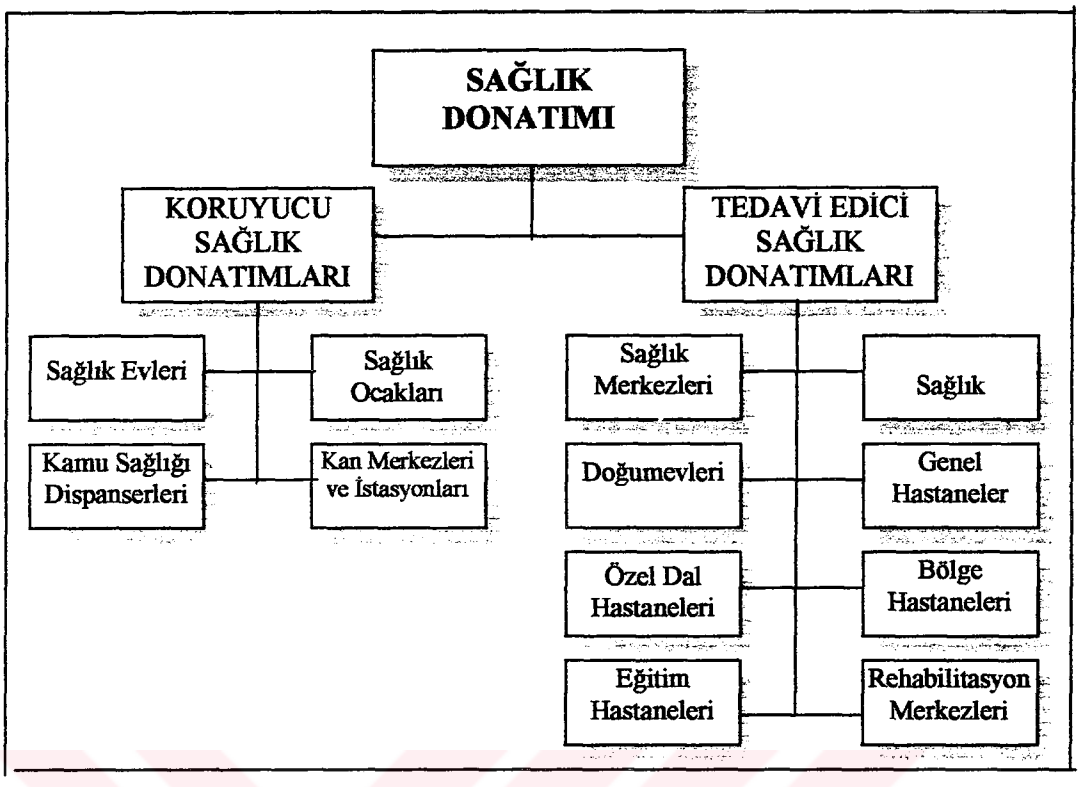
2.3.2.2. Sağlık donatımları

İnsanların ve toplumların ihtiyaç duyduğu en temel donatımlardan biri de sağlık donatımlarıdır. Sağlık, insanın fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik halidir. Çağımızın öngördüğü yapı içinde insanların çevre kalitesi yüksek bir ortamda yaşamaları, çalışmaları, doğup büyümeleri ve bir arada bulunabilmeleri sağlık imkanlarının yeterliliğine bağlıdır.

Her toplum mevcut sağlık sorunları, sağlık kuruluşları ve sağlık uygulamaları ile kendine özgü bir sağlık kültürüne sahiptir. Bu kültür, sosyal-ekonomik ve teknik güçlüklere paralel olarak sağlık sistemi içinde şekillenmektedir. Türkiye'de planlı kalkınma dönemine girilmesiyle birlikte, sağlık hizmetlerinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Fakat toplumun genel sağlık düzeyi, ülkenin ekonomik kalkınmasına paralel geliştirilememiştir. 1963 yılında sosyalleştirilen ve 1983 yılında ülke geneline yaygınlaştırılan sağlık hizmetlerinde hala önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar sırasıyla; bütçe ve mali sorunlar, yasal sorunlar, araç-gereç sorunları, ilaç sorunları, tesis hiyerarşisi yaratılamama sorunları ve personele ilişkin sorunlardır.

Ülkenin sağlık hizmetlerini karşılamakla görevli olan çok sayıda kamu ve özel kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar kendilerine özgü yönetim ve teşkilatlanma içinde sağlıkla ilgili görevlerini yerine getirmektedirler (D.P.T., 1993, s.138-139). Bu çok başlılık sağlık hizmetlerinde karışıklığa ve eşgüdüm sorunlarına yol açmaktadır.

Halk sağlığına yönelik sağlık hizmetleri iki grupta ele alınmaktadır (Çınar, 1975, s.16). Bunlardan birincisi *Koruyucu Sağlık Hizmetleri* olup, toplumun sağlık eğitimi, beslenme şartlarının iyileştirilmesi, çevrenin olumlu hale getirilmesi, özellikle temiz su temini ve atıkların yok edilmesi, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, gebelerin ve çocukların periyodik olarak izlenmesi, aile planlaması eğitim ve uygulamalarının yapılması, acil yardım uygulamaları ve temel ilaçların halka sunulması konularını içermektedir. İkincisi ise *Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri* olup, muayene, tanı, tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarından oluşmaktadır (Şekil 2.9). Koruyucu sağlık hizmetleri salt Sağlık Bakanlığı'nın görevi iken tedavi edici sağlık hizmetlerinde birçok bakanlığın, iktisadi kamu kuruluşlarının, Sosyal Sigortalar Kurumunun, tıp fakültelerinin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının önemli görevleri bulunmaktadır.

Şekil 2.9 Sağlık Donatımı Türleri (Çabuk, 1996, s.101)

Sağlık hizmetlerinde iki tür donatım alanına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar koruyucu sağlık donatımı alanları ile tedavi edici sağlık donatımı alanlarıdır. Koruyucu ve tedavi edici sağlık donatımları için Sağlık Bakanlığı tarafından önerilen standartlar Tablo 2.3'de verilmiştir.

Tablo 2.3. Sağlık Bakanlığı Tarafından Önerilen Sağlık Donatımı Standartları

TÜRÜ	NÜFUS	TOPLAM YAPI ALANI(m^2)	TOPLAM ARSA ALAN(m^2)
Sağlık Evi	2000-2500	99-120	483
Köy Tipi Sağlık Ocağı	6000-7000	1269	2184
D1 Tipi Sağlık Ocağı	25000-30000	1161	3618
A1 Tipi Sağlık Ocağı	40000-50000	1960	3630
Merkez Sağlık Ocağı	10000-50000	-	-
Halk Sağlığı Laboratuarı	-	960-1100	2200-2850
Kamu Sağlığı Dispanseri	10000-25000 (*)	1749	4900
50 Yataklı Hastane	10000-15000 (*)	1591	5000
100 Yataklı Hastane	25000-60000 (*)	2312	7650
200 Yataklı Hastane	60000<+ (*)	11046	-
75-125 Yataklı Doğum Evi	25000-60000 (*)	3432	8736
100 Yataklı Travmatoloji Has.	60000<+ (*)	4200	9025
Verem Savaş Dispanseri	25000-60000 (*)	340	700

(*) ile belirtilen nüfus büyükleri, Çetiner, 1979, s.183'den alınmıştır.

2 Eylül 1999 tarihinde 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik"te imar planlarında sağlık donatımları için ayrılması öngörülen alan miktarı Tablo 2.4'de gösterilmiştir.

Tablo 2.4. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Sağlık Tesisi Standartları.

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
Sağlık Tesisi Alanları (*)	2.0 m^2/ kişi	2.0 m^2/ kişi	3.0 m^2/ kişi	4.0 m^2/ kişi

Bu yeni standartlarla birlikte kentsel alanlarda kamu sağlık tesisleri için ayrılacak alan miktarı artacaktır. Ancak özel sağlık tesisleri bu standartlar yerine, yine aynı yönetmelikte belirtilen asgari alan büyüklüklerine uymaları kararlaştırılmıştır. İlgili yönetmelikte belirtilen asgari alan büyüklükleri şu şekildedir;

Sağlık Tesisleri	**Asgari Alan Büyüklükleri**
Köy tipi sağlık ocağı	2240 m^2
İlçe tipi sağlık ocağı	2300 m^2
İlçe tipi sağlık evi	1050 m^2
Sağlık merkezi (15 yatak)	2300 m^2
Hıfzısıhha enstitüsü	3200 m^2
Halk sağlığı laboratuvarı	1000 m^2
Dispanser-semt polikliniği	5000 m^2
Ağız ve diş sağlığı merkezi	(*)
Acil yardım ve kurtama istasyonu	(*)
Doğum ve çocuk bakım evleri (75-250 yatak)	(*)
Devlet hastaneleri (25-700 yatak)	(*)
İhtisas hastaneleri	(*)
Fizik tedavi ve rehabilitasyon hastaneleri	(*)

(*) Yatak başına 130 m^2 alan ayılır.

Bazı yabancı ülkelerde sağlık donatımları için ortaya konulan standartlar Tablo 2.5'de verilmiştir.

Tablo 2.5. Bazı Yabancı Ülkelerin Sağlık Donatımları Standartları.

ÜLKELER	YERLEŞME BİRİMİ NÜFUSU	ÖNERİ STANDART (m^2/kişi)	MEVCUT DURUM (m^2/kişi)	KAYNAKLAR
A.B.D.	110000	0.91	-	(Ersoy, 1994, s.98)
ALMANYA	30000	0.70-1.50	-	(Ersoy, 1994, s.99)
	600000	2.20	-	//
	1.000000-4.000000	-	1.0-1.5	//
	KENT ÖLÇEĞİ	-	0.82	(Okyay and Arkon, 1972, s.301)
FRANSA	KENT ÖLÇEĞİ	-	2.11	(Okyay and Arkon, 1972, s.301)
	4000	0.10	-	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	10000	0.38	-	//
	35000	1.86	-	//
İNGİLTERE	5000	0.20	-	(Göçer, 1984, s.238)
	KENT ÖLÇEĞİ	2.60	-	(Okyay and Arkon, 1972, s.301)
	60000	-	1.93	(Ersoy, 1994, s.99)
	70000	-	1.71	//
İTALYA	KENT ÖLÇEĞİ	1.35	-	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	10000	1.00	-	(Ersoy, 1994, s.99)
POLONYA	5000-8000	0.11-0.14	-	(Okyay and Arkon, 1972, s.148)
	10000-12000	0.14-0.28	-	//
	40000-50000	0.28-0.35	-	//
PORTEKİZ	250000	-	0.10-0.20	(MDPEDA, 1985, s.178)
	30000-40000	-	0.24-0.33	//
	15000-40000	-	0.14-0.37	//
	5000-15000	-	0.22-0.66	//
	1.000.000	-	0.05-0.22	//

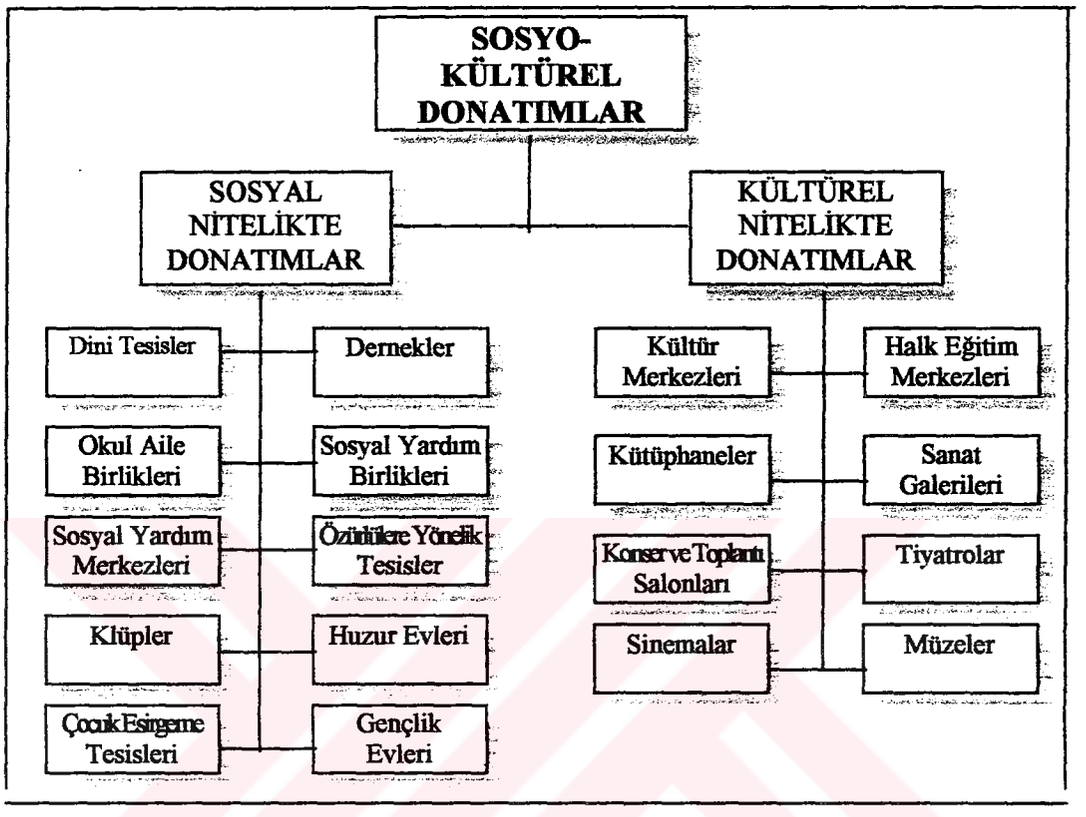
2.3.2.3. Sosyo-kültürel donatımlar

Ülke kalkınmasını tamamlayıcı unsurların başında sosyo-kültürel faaliyetler gelmektedir. Gelişmiş ülkelerden sonra gelişmekte olan ülkeler de kültürel değerlerini koruyarak ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir. Kültürel değerlerin korunması ve geliştirilerek gelecek kuşaklara aktarılması sosyal-kültürel örgütlenmeden ve aynı zamanda sosyo-kültürel mekanların yaratılmasından geçmektedir.

Kültürel donatımlar ile sosyal donatımlar iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayan donatımlardır. Bu donatımlara toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı yaygınlaştırmak, halkın toplumsal yaşama etkin katılımını sağlamak ve sağlıklı bir toplum yapısı oluşturulmak için gereksinim duyulmaktadır. Toplumun eğitiminde ve boş zamanlarını değerlendirmelerinde yararlanılan bu iki donatım türü ve onları oluşturan alt bileşenler, Şekil 2.10'da gösterilmiştir.

Günümüzde özellikle büyükşehirlerde yaşanan yoğun iş temposu, yaşam şartlarının zorlaşması ve çevre sorunları insanlar arası iletişimin kopmasına, çeşitli ruhsal ve fiziksel problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kişilerin bu sorunlarından

uzaklaşmaları, kendilerini geliştirmeleri, değişen yaşam şartlarına ve çevreye uyum sağlamaları, yoğun iş temposundan kaynaklanan streslerini azaltmaları, yalnızlık, toplum dışına itilmişlik hissinden uzaklaşmaları için sosyal-kültürel faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir (Çabuk, 1996, s.106).

Şekil 2.10 Sosyo-Kültürel Donatım Türleri (Çabuk, 1996, s.105)

Sosyo-kültürel donatımlar her yerleşmede olması gerekli donatımlardır. Bu tesislerin yerleşmelere götürülmesi sadece merkezi yönetimin çabalarıyla mümkün olamamaktadır. Bu nedenle başta yerel yönetimler olmak üzere bütün kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir.

Nitekim derneklerin ve vakıfların halkın katılımını sağlayarak dini tesislerin yapılmasında gösterdikleri başarı, diğer sosyo-kültürel tesislerin gerçekleştirilmesi için de bir model oluşturmaktadır. İmar planlarında sosyal-kültürel donatımların kurulabilmesi için devlet desteğinde benzeri bir örgütlenme ve gayret sergilenmelidir. Diğer sosyal donatımlarla karşılaştırıldığında, kentsel mekanda daha az alana gereksinim duymaları ve bir tek yapıda bir araya toplanabilmeleri açısından bu donatımların gerçekleştirilebilme şansı oldukça yüksektir.

2 Eylül 1999 tarihinde 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik"te imar planlarında sosyo-kültürel donatımlar için ayrılması öngörülen alan miktarı Tablo 2.6'da, bazı yabancı ülkelerde Sosyo-kültürel tesisler için ortaya konulan standartlar ise Tablo 2.7'de verilmiştir.gösterilmiştir.

Tablo 2.6. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Sosyal-kültürel Tesis Standartları.

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
Kültürel Tesis Alanları	0.5 m^2/ kişi	1.0 m^2/ kişi	2.0 m^2/ kişi	2.5 m^2/ kişi
Sosyal Tesis Alanları (*)	0.5 m^2/ kişi	0.5 m^2/ kişi	1.0 m^2/ kişi	1.5 m^2/ kişi
Halk Eğitim Merkezi	0.4 m^2/ kişi	0.4 m^2/ kişi	0.4 m^2/ kişi	0.4 m^2/ kişi
Dini Tesis Alanları	0.5 m^2/ kişi	0.5 m^2/ kişi	0.5 m^2/ kişi	0.5 m^2/ kişi

(*)Sosyal Tesis Alanları; huzurevi,rehabilitasyon merkezi,güçüzler evi, yetiştirme yurdu gibi alanları kapsamaktadır.

Yeni yönetmelikte bir önceki yönetmelikte belirtilen standartlar dört parçaya ayrılmıştır. Böylece standartlar konusunda yaşanan belirsizliklerden biri daha ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca yönetmelikte bu tesisler için yeni asgari alan büyüklükleri de ortaya konulmuştur. Yönetmelikte belirtilen asgari alan büyüklükleri şu şekildedir;

Sosyo-Kültürel Tesisler ve Camiler	**Asgari Alan Büyüklükleri**
Kütüphane	
-Küçük ilçe tipi	1250 m^2
-Büyük ilçe tipi	2000 m^2
-İl tipi (300 kişi)	1050 m^2
-İl tipi (450 kişi)	1070 m^2
Yurt (200 yatak)	2500 m^2
Kreş	2000 m^2
Huzurevi	2000 m^2
Yetiştirme yurdu	10000 m^2
Rehabilitasyon	5000 m^2
Güçsüzler evi	10000 m^2
Camiler	
Küçük cami	2500 m^2
Orta cami (semt cami)	5000 m^2
Büyük merkez cami	10000 m^2

Tablo 2.7 Bazı Yabancı Ülkelerin Sosyo-Kültürel Donatım Standartları.

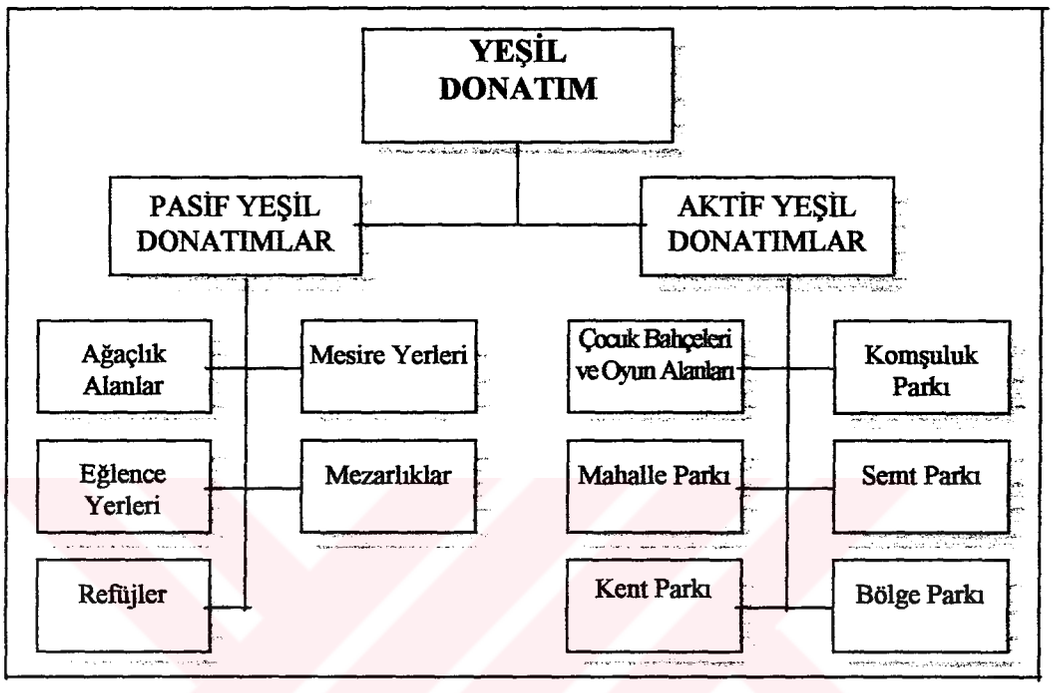
ÜLKELER	YERLEŞME BİRİMİ NÜFUSU	ÖNERİ STANDART (m^2/kişi)	MEVCUT DURUM (m^2/kişi)	KAYNAKLAR
ALMANYA	KOMŞULUK BİRİMİ	1.67	-	(Ersoy, 1994, s.124)
	MAHALLE BİRİMİ	1.21	-	//
	SEMT BİRİMİ	1.90	-	//
FRANSA	3500-7000	0.68-0.98	-	//
	7000-10000	0.98-1.03	-	//
	10000-14000	1.03-1.08	-	//
	14000-18000	1.08	-	//
	18000-21000	1.18-1.30	-	//
	21000-28000	1.30-1.25	-	//
	KENT ÖLÇEĞİ	1.27	-	//
	25000	-	1.11	(Okyay and Arkon, 1972,
	8000	-	1.73	s.301)
İTALYA	KOMŞULUK BİRİMİ	1.31	-	(Ersoy, 1994, s.124)
	MAHALLE BİRİMİ	1.31	-	//
	SEMT BİRİMİ	0.9	-	//

2.3.2.4. Yeşil donatım

Yerleşmede yer alan ve fiziki planlamalarda bir fonksiyonel bölge oluşturan yeşil alanlar, insanların rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayan yapılaşmış çevredeki doğal alanlardır. Yerleşmeler geliştikçe ve nüfus yoğunlukları arttıkça, ekolojik denge zarar görmekte, diğer işlevsel alanlar ile doğa arasında ki ilişki bozulmaktadır. Özellikle büyük kentlerde yeşile duyulan ihtiyaçta artmaktadır. Yeşilin başlıca faydaları şöyle sıralanabilir;

- Yerleşmelerin doğal özelliklerini ortaya çıkarır.
- Yerleşmenin organik gelişmesini sağlar.
- Nüfus ve yapı yoğunluğunu dengeye getirir.
- Yerleşmelerin arazi kullanım dengesini sağlar.
- Farklı arazi kullanımlarının bölgelenmesini sağlar.
- Geleceğin doğal rezerv alanlarıdır.
- Erozyonun önlenmesine yardımcı olur.
- Yerleşmelerde spekülatif gelişmelerin önlenmesine yardımcı olur.
- Gürültü ve tozu önler.
- İklim üzerinde olumlu etki yapar.
- Halkın rekreaktif ihtiyaçlarını karşılar.
- İnsanların boş vakitlerini olumlu değerlendirmelerini sağlar.
- Yerleşmeye ve yapılara estetik görünüm kazandırır.

Yeşil alanlar üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar fonksiyonel açıdan, konum açısından ve yeşil sistem kademeleşmesi açısından yapılan sınıflandırmalardır. Yeşil alanların sınıflandırılmasında daha çok fonksiyonel açıdan gerçekleştirilen sınıflandırma kullanılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre yeşil alanlar aktif ve pasif yeşil alan olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır (Yıldızcı, 1992, s.15) (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Yeşil Donatım Türleri

Yeşil alanlar, konum açısından yerleşme içi yeşil alanlar ve yerleşme dışı yeşil alanlar olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Yerleşme dışı yeşil alanlar kapsamına Ormanlar; koruluklar, bölgesel parklar, hayvanat bahçeleri, mesire yerleri piknik alanları, milli parklar vb. alanlar girmektedir. Yerleşme içi yeşil alanlar kapsamına; şehir parkı, mahalli veya mahalle parları, çay bahçeleri, çocuk bahçeleri gibi alanlar girmektedir (Çetiner, 1991, s.190-191).

Yeşil alanlar, yeşil sistem kademelenmesi açısından ise şöyle sınıflandırılmaktadır (Yıldızcı, 1992, s.14);

- Konut çevresi çocuk oyun bahçeleri
  - -Yaş gruplarına göre
    - * Kreş - 0-3 yaş
    - * Anaokulu - 4-6 yaş
    - * İlkokul - 7-12 yaş
    - * Ortaokul - 12-15 yaş
  - -Konularına göre
    - * Geleneksel
    - * Çağdaş çocuk bahçeleri

•Komşuluk ünitesi parkları
-Konut çevresi oyun bahçeleri
-Komşuluk Ünitesi Parkı

•Semt birimi parkları
-Konut çevresi oyun bahçeleri
-Komşuluk üniteleri parklar
-Mahalle parkları
-Semt parkı

•Mahalle parkları
-Konut çevresi oyun bahçeleri
-Komşuluk üniteleri parkları
-Mahalle parkları

•Kent parkları
-Konut çevresi oyun bahçeleri
-Komşuluk üniteleri parkları
-Mahalle birimleri parkları
-Semt birimleri parkları
-Kent parkı

Kentlerde yaratılan yeşil alanlar, ülkeden ülkeye ,kentten kente önemli farklılıklar göstermektedir. Bir yerleşmedeki yeşil alanların niteliksel ve niceliksel özelliklerini "Hizmet edilen nüfus büyüklüğü", "Yerleşmenin ekonomik ve sosyal özellikleri", "Kentin topografyası, toprak kabiliyeti ve bitki örtüsü gibi doğal özellikleri", "İklim koşulları", "Halkın yeşile olan istek ve sevgisi" belirlemektedir.

Planlamada yeşil alanlarla ilgili olarak daha önce 7 m^2/kişi standardı kullanılmış ve bu standart kapsamına spor alanları da dahil edilmiştir. Ayrıca az veya çok nüfuslu olmasına bakılmaksızın, iklim v.b özellikler dikkate alınmaksızın her kent için aynı standart kullanılmıştır. 2 Eylül 1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği de yine aynı sorunları içermektedir. Ancak yeşil alan standardı bir miktar daha arttırılmıştır. Yeni yeşil alan standartları Tablo 2.8'de, bazı yabancı ülkelerde yeşil alanlar için ortaya konulan standartlar ise Tablo 2.9'da verilmiştir.

Tablo 2.8. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Aktif Yeşil Alan Standartları.

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
Aktif Yeşil Alan(*)	10.0 m^2/ kişi	10.0 m^2/ kişi	10.0 m^2/ kişi	10.0 m^2/ kişi

(*) Belediye ve mücavir alan sınırları dışında yapılacak olan planlamalarda aktif yeşil alan miktarı, kişi başına 14 m^2 alınmak suretiyle belirlenecektir.

Tablo 2.9. Bazı Yabancı Ülkelerin Yeşil Alan Standartları.

ÜLKELER	YERLEŞME BİRİMİ NÜFUSU	ÖNERİ STANDART (m^2/kişi)	MEVCUT DURUM (m^2/kişi)	KAYNAKLAR
A.B.D.	BÖLGECİK			
	KENT	34.0	-	(Önen, 1972, s.39)
	İLKÖĞRETİM	68	-	//
	ÜNİTESİ	-	8.6	(Ersoy, 1994, s.143)
	SEMT	-	20.0	//
	UYDU KENTLER ORT.	-	68.0	(Ersoy, 1994, s.146)
ALMANYA	KOMŞULUK ÜNİTESİ	5.8	-	(Ersoy, 1994, s.146)
	MAHALLE ÜNİTESİ	7.5-8.5	-	//
	SEMT	15.0	-	//
	BÖLGECİK	-	8.84	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	KENT	-	15.0	//
FRANSA	İLKOKUL ÜNİTESİ	-	6.9	(Ersoy, 1994, s.147)
	SEMT ÜNİTESİ	-	15.4	//
	KENT ÜNİTESİ	-	79.0	//
	BÖLGECİK	-	13.6	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	KENT	-	12.5	//
	3000-4500	17.0	-	(Ersoy, 1994, s.147)
	6000-9000	17.5	-	//
	35000	25.3	-	//
	TOPLU KONUT	23.3	-	//
	100000	23.0	-	//
İNGİLTERE	İLKOKUL ÜNİTESİ	12.0	-	(Ersoy, 1994, s.148)
	SEMT ÜNİTESİ	28.0	-	//
	BÖLGECİK	14.0	-	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	KENT	40.0	-	//
	YENİ ŞEHİRLER	94.0	-	(Ersoy, 1994, s.149)
İTALYA	KOMŞULUK ÜNİTESİ	10.0	-	(Ersoy, 1994, s.150)
	BÖLGECİK	8.0	-	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	KENT	15.0	-	//
POLONYA	5000-15000	7.0-9.0	-	(Ersoy, 1994, s.151)
	15000-50000	9.0-10.0	-	//
	50000-100000	10.0-12.0	-	//
	100000-250000	12.0-14.0	-	//
	KENT	-	28.0	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
PORTEKİZ	KENTSEL ALANLAR	3.0	-	(MDPEDA, 1985, s.168)

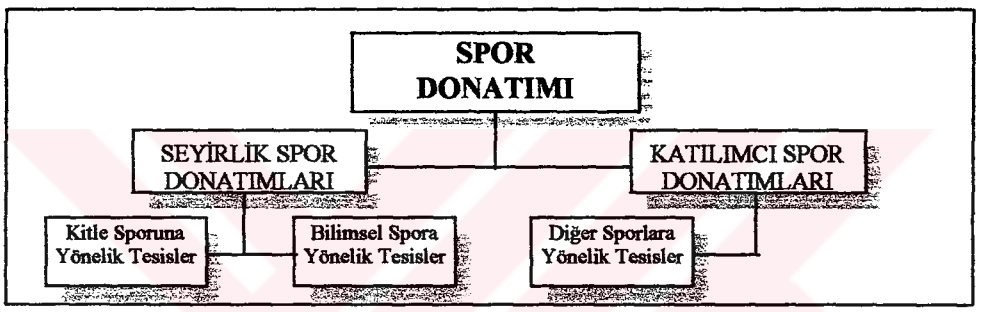
2.3.2.5. Spor donatımları

Ülkelerin kalkınmasında öncelik daima ekonomik gelişmeye verilmektedir. Oysa kalkınmanın sosyal boyutu da söz konusudur ve sosyal kalkınma olmadan tek başına ekonomik kalkınma yeterli olamamaktadır. Sosyal kalkınmayı sağlayıcı araçlarından biri de spor eylemidir. İnsanların, boş zamanlarını değerlendirme aktivitelerinden biri olan spor faaliyetlerinin sosyal kalkınmada yardımcı bir araç olması, öncelikle geniş toplum kitlesinin spor kültürüne ve spor yapma olanaklarına sahip olmasına bağlıdır (Aysan, 1990, s.60).

Meydan Larousse *sporu* (1975, s.525), "Ferdi ve kolektif oyunlar şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani yarar beklenmeyen beden hareketlerinin tümü" olarak tanımlamaktadır.

Spor eyleminin aktif elemanı sporcudur. Sporcu, "Belirli kurallar altında araçlı ve araçsız, ferdi veya toplu olarak kendini spora veren, daha ileri bir aşamada sporu meslekleştiren, rekabetçi, dayanışmacı, ve kültürel bir olgu içinde yer alana, fizik, moral yanı ile yaptığı işten maddi ve manevi tatmin arayan sporun aktif elemanıdır" (Erkal, 1981, s.119). Yine bu süreç içinde yer alan spor faaliyetleri ise, "yarışma öncesi (hazırlık antrenmanları), yarışma sırası (bölgesel, ulusal ve uluslararası yarışmalar), yarışma sonrası, kamp, kurs, seminer gibi temel ve olgunlaşma eğitimini, hazırlık ve tamamlama çalışmalarını içine alan bütün faaliyetlerdir" (DPT, 1983, s.15).

Spor 1950'lerden itibaren bir bilim olarak kabul edilmiş ve uygulamalarda bilimsel yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle 1950'lerde, gelişmiş ülkeler sporun gruplandırılmasına yeni boyutlar getirmişlerdir (Erdoğan, 1986, s.6) (Şekil 2.12).

Şekil 2.12 Spor Donatımı Türleri

Her yaştan insanın ihtiyaç duyduğu bir faaliyet alanı olan spora yönelik mekanların oluşturulmasında *yerel gereksinmeler*, *kullanıcı özellikleri*, *yerleşim nüfusu* ve *yerleşmenin şehirsel kademelenmedeki yeri* gibi özellikler dikkate alınmalıdır. İmar mevzuatında spor alanları aktif yeşil alan kapsamında ele alınmaktadır. Daha önceki yasada 7 m^2/kişi olan yeşil alan standardı, 2 Eylül 1999 tarihli yönetmelik değişikliğinde 10 m^2/kişi olarak alınmıştır. Bu standart dışında her hangi bir standart veya alansal büyüklük ortaya konulmamıştır. Oysa kendi içinde hiyerarşisi ve organizasyonu olan spor donatımının yeşil alandan ayrı olarak ele alınması gerekmektedir.

Spor aktiviteleri, sadece kent halkının günlük spor aktivitelerini karşılamaya yönelik değildir. Bu tesislerinde temel kullanım biçimlerinin yanı sıra kullanıcılara restoran, kafeterya, pastane, otopark, dinlenme ve toplantı salonları gibi yan hizmetler ve hem ulusal hem de uluslararası spor karşılaşmalarına olanak tanıyacak bir yapılanma da sunulmaktadır (Yoğurtçu, 1992, s.41). Bu çerçevede bazı yabancı ülkelerde spor tesisleri için kullanılan standartlar Tablo 2.10'da verilmiştir.

Tablo 2.10. Bazı Yabancı Ülkelerin Spor Donatımları Standartları.

ÜLKELER	YERLEŞME BİRİMİ NÜFUSU	ÖNERİ STANDART (m^2/kişi)	MEVCUT DURUM (m^2/kişi)	KAYNAKLAR
A.B.D.	KÜÇÜK ŞEHİRLER	40	-	(Pamay, 1978, s.59)
	50000	20	-	//
	100000	14	-	//
	1.000000	9.3	-	(Atabay, 1986, s.98)
ALMANYA	GENEL	3.0-8.5		(Erdoğan, 1986,, s.35)
	5000-30000	3.2		//
	30000-80000	5.3		//
FRANSA	KENT	9-20	5.9	(Pamay, 1978, s.98)
	YENİŞEHİRLER	7-16	-	//
İNGİLTERE	GENEL	8-16	10-24	//
İTALYA	1.000000 < +	-	6-12	//
POLONYA	100000 < +	5	4	//
PORTEKİZ	KENT	7	-	//

2.3.2.6. Eğitim donatımları

Tezin ana araştırma sahasını teşkil eden eğitim konusuna, üçüncü bölümde daha ayrıntılı olarak değinilmektedir. Bu kısımda eğitim, genel kapsamda ele alınmıştır.

Eğitim bireylerin sosyalizasyonunu sağlayıcı bir mekanizma olarak en temel insan haklarından biridir. Her devlet vatandaşına en kaliteli ve en uzun süreli eğitimi vermekle yükümlüdür. Eğitimde ulaşılan seviye üretkenliğin, daha çağdaş yaşam talebinin, dolayısıyla da ülkesel ve bölgesel kalkınmışlığın bir göstergesi sayılmaktadır. 20. yüzyılda eğitim ortak ekonomik kazanç sağlayan, toplumun verimini ve refahını yükselten bir saha haline gelmiştir. Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de eğitime özel bir önem verilmektedir.

Kalkınma planlarında Türk Milli Eğitim Sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki bölümde ele alınmaktadır. Yaygın eğitime verilen önem Cumhuriyetin ilk yıllarından beri sürmektedir. Örgün eğitim ise devletin birinci derecede önem verdiği eğitim türünü oluşturmaktadır.

Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde yer alan örgün eğitim türleri şunlardır;

1-Okulöncesi eğitim
-Kreşler -Anaokulları

2-İlköğretim eğitimi
-8 yıllık ilköğretim okulları

3-Ortaöğretim eğitimi
-Genel liseler -Mesleki ve teknik liseler

4-Yükseköğretim eğitimi
-Fakülteler -Meslek yüksek okulları -Enstitüler
-Konservatuarlar -Araştırma merkezleri

2.3.3. Sosyal Donatımlara İlişkin Düzenleme İlkeleri

Herhangi bir yerleşmede, kentsel sosyal donatımlar için alan ayrımında ve yer seçiminde belirli ilkeler ve koşullar söz konusudur. Yerleşmenin fiziki düzenlemesi gerçekleştirilirken göz önünde bulundurulması gerekli düzenleme ilkeleri şunlardır;

a-) Sosyal donatımların, konumlarına ilişkin bazı düzenleme ilkeleri;

- Sosyal donatımlar yerleşmenin veya etki alanlarının merkezinde konumlandırılmalıdır.
- Yönetim donatımlarından itfaiye, cezaevi, mezbaha ve hal gibi tesisler için mümkün olduğunca yerleşme dışında ve özellikle gelişme istikametinin zıt yönünde yer seçilmelidir.
- Yeşil donatımlardan büyük kent parkları ile piknik yerleri araçla azami 1 saatte ulaşılabilecek uzaklıkta konumlandırılmalıdır (Yıldızcı, 1992, s.54).
- Spor tesisleri öğretim kurumlarına en fazla 5-10 dakika mesafede yer almalıdır. Daha büyük tesisler ise toplu taşıma araçları ile kolay ulaşılabilir bir konumda tasarlanmalıdır.

b-) Sosyal donatımların, donatım hiyerarşisine ve etki alanına ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Tüm sosyal donatımlar için yerleşme kademelenmesi esasına uygun donatım hiyerarşisine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Sosyal donatımlarda etki alanları idari sınırlarla çakıştırılmalı ve donatım hiyerarşisine uygun etki alanı zonları oluşturulmalıdır.
- Yeşil alanlar için komşuluk ünitesinde 400-800 m, semt ünitesinde 800-1200 m ve kent ünitesinde 1200-1500 m'lik etki alanı içinde kalacak şekilde alan ayrılmalıdır.
- Spor alanların ilk basamağı olan oyun alanları 3-11 yaş grubuna hitap ettiğinden, tesis bu yaş grubunun yürüme mesafesi olan 300-400 m yarıçaplı alan içerisinde yer almalıdır.

c-) Sosyal donatımların, çevresel özelliklerine ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Sosyal donatımların yer seçiminde yerleşmenin topografyası, iklimi, jeolojik özellikleri, manzarası ve diğer çevresel değerleri dikkate alınmalıdır.
- Yapılar ve tesisler doğal çevre ile bütünleşmelidir.
- Eğimi çok olan arazilerden yaratacakları ek alt yapı maliyetleri nedeniyle kaçınılmalıdır.

d-) Sosyal donatımların, tesis büyüklüğü ve mekan standartlarına ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Büyük alanlı sosyal donatımlar bölgesel planlarda ortaya konulmalıdır.
- Sosyal tesis büyüklüğünü öncelikle yerleşmenin nüfusu ve makro formu belirler.

- Her yerleşmenin kendi ihtiyaçlarına, fiziksel özelliklerine ve ülke-bölge mekanı içindeki konumuna uygun olarak belirlenen, özgün bir sosyal donatım standardı olmalıdır.
- Sosyal donatımların düzenlenmesinde öncelikle ihtiyaç programı çıkarılmalı daha sonra kullanıcı sayısı ve kullanım süresine bağlı olarak gereksinim duyulan alan net olarak ortaya konulmalıdır.
- Planlamada büyüyebilirlik ve esneklik göz önünde bulundurulmalıdır. Büyüyebilme yalnız mevcut bölümlere ekler yapılması şeklinde değil, gereğinde yeni bağımsız bölümlerinde ana sisteme bağlanabilmesi şeklinde ele alınmalıdır.
- Sağlık tesislerinin büyüklüğü belirlenirken üç farklı normdan yararlanılmaktadır. Bunlar alan normu, kişi başına yatak normu ve yatak başına alan normudur. Yerleşmenin özellikleri ve yapılacak tesisinin niteliklerine bağlı olarak bu standartlardan biri seçilmelidir. Ayrıca sanayi bölgelerinde sağlık donatımı standartları belirlenirken sanayinin türü ve sayısı da dikkate alınmalıdır.
- Nüfus ile sosyal-kültürel donatım ilişkisi kurulmalı, 5000 nüfuslu bir yerleşmede bir dini tesis, küçük çapta bir kütüphane, toplantı merkezi ya da lokal, 25000 nüfuslu bir yerleşmede 5000 nüfusta yer alan donatılara ek olarak tiyatro, gençlik evleri, huzurevi, konser ve konferans salonu bulunmalıdır. Yerleşmelerde 100000 nüfustan itibaren her türlü sosyal-kültürel donatımlara yer verilmelidir.
- Yeşil alan normu olan 10 m^2/kişi yerleşmelerin tümünde aynı alınmaktadır. Oysa 2000 nüfuslu bir yerleşme ile 10 milyon nüfuslu bir yerleşmede aynı normun kullanılması sorun yaratmaktadır. Bu amaçla yabancı ülkelerin bir çoğunda olduğu gibi nüfus oranına göre artan yeşil alan standardı kullanılmalıdır.
- Genel olarak spor tesislerinde standardizasyona uyulmalıdır. Fakat resmi müsabakalara sahne olmayacaklarda uluslararası normlara uygunluk aranmamalıdır.

e-) Sosyal donatımların, bina ve mekan tasarım özelliklerine ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Sosyal donatımların tasarımlarında ve uygulamalarında yöresel malzemelerden ve yöresel formlardan yararlanılmalıdır.
- Bu donatımların iç ve dış mekanları çağdaş hizmet sunacak şekilde tasarlanmalıdır. Tesis tasarımında görsel estetiğe önem verilmelidir.
- Sosyal donatımlar yapıları gereği tip projeye ihtiyaç duyar. Ancak büyükşehirler ile kültürel değerlerin yoğun bulunduğu merkezlerde tip proje kullanımından kaçınılmalıdır.
- Bu donatımların imaj ve dominantlık vasıfları dikkate alınarak yer seçilmelidir.
- Sosyal donatımların kent dokusu ile bütünlüğü sağlanmalıdır.
- Bu donatımlar oluşturulurken bakımı ve işletmeciliği de dikkate alınmalıdır.

- Sosyal donatımların yakınında aktif yeşil alanlar ve spor tesisleri düşünülmelidir.
- Merkezi ve yerel yönetime bağlı çeşitli alt birimler ve kuruluşlar teşkilat organizasyonlarına, ilişki düzeylerine ve işlevlerine bağlı olarak aynı yapı ya da yapı grupları içinde bulunmalıdırlar. Bu tesisler mümkün olduğunca bir meydan etrafında toplanmalıdır.
- Yeşil alan iç düzenlemelerinde, insan hareketine uygun yaya aksları oluşturulmalıdır. Bu akslardan kenarlara doğru gidildikçe oyun yerleri ve dinlenme mekanları konumlandırılmalıdır.
- Planlarda, merkezin yeşil alanı az ise bu açık gelişme alanlarından karşılanmalıdır.
- Komşuluk biriminden kent birimine doğru gidildikçe yeşil alanların iç donanımları daha da zenginleştirilmelidir.
- Yeşil alan düzenlemelerinde yeşil alanın dağınık veya bant şeklinde olmasını yerleşmenin mülkiyet deseni belirlemektedir. Bu amaçla İmar Kanunun 18. maddesi, düzenleme eylemlerinde mutlak suretle uygulanmalı ve planlarda yeşilin sürekliliği sağlanmalıdır. Düzenlemede yeşil alan öncelikle mülkiyeti devlete ve vakıflara ait olan alanlara getirilmelidir.
- Yeşil alanlar, hızlı gelişen kentlerde arazi spekülasyonun önlenmesinde araç olarak kullanılmaktadır.
- Planlamada yerleşme ile orman ilişkisi göz önüne alınarak aralarında geçişi sağlayıcı park alanları bırakılmalıdır.
- Yerleşme içinden geçen enerji akil hatlarının gücü ölçüsünde, her iki yönde en az 10 m, ortalama 25 m pasif yeşil kuşak bırakılmalıdır.
- Planlamada dere ve akarsu kenarları aktif ve pasif yeşil alanlar olarak değerlendirilmelidir.
- Eski ile yeni kent dokusunu ayırmada yeşil alanlardan yararlanılmalıdır.
- Pasif yeşil alanlardan mezarlıklar kentin gelişme istikametinin aksi yönünde, orta eğimli bir arazide düzenlenmelidir. Kent içinde kalan mezarlılar ise ağaçlandırılacak alan olarak değerlendirilmelidir.
- Yeşil alanların okul ve konut kümeleri ile olan ilişkileri göz önüne alınarak, yer seçiminde okul ile konut arasına getirilmesi en doğru çözümü oluşturmaktadır.
- Kalkınma planlarında da açıkça ortaya konulduğu gibi kitle sporuna yönelik çok yönlü semt spor tesisleri yapılmalıdır.
- Spor tesislerinin yapımında çağdaş yapı yöntemlerinden yararlanılmalıdır.
- Spor alanı gürültüden, kokudan, kötü hava şartlarından ve özellikle endüstri tesislerinden uzak olmalıdır.
- Spor salonlarında uzun aks doğu-batı yönünde konumlandırılmalıdır.
- Toplu konut, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, eğitim kurumları ile fabrikalarda spor alanı ve spor tesisleri yapılma zorunluluğuna uyulması sağlanmalıdır.

f-) Sosyal donatımların, ulaşım özelliklerine ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Sosyal donatımlar için her türlü yaya ve taşıt ulaşımı düşünülmelidir.
- Bu tesisler için park yeri ihtiyaçları ile doğru orantılı otopark alanı ayrılmalıdır.
- Sosyal donatımlar için yoğun taşıt trafiğinin yarattığı gürültü ve olumsuz hava koşullarından uzak yer seçilmelidir.
- Araçlar sosyal donatım yapılarına gerektiği kadar yaklaşmalıdır. Örneğin acil sağlık servisleri yerleşmelerin önemli taşıt yolları üzerinde, araçla servisin kapısına kadar ulaşılabilecek şekilde düzenlenmelidir.

g-) Sosyal donatımların, mülkiyet özelliklerine ilişkin başlıca düzenleme ilkeleri;

- Sosyal donatımlar için alan elde edilmesi sürecinde yerleşmenin mülkiyet deseni göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sosyal donatımlar düzenlemede öncelikle kamu arazileri üzerine yerleştirilmelidir. Kamu arazisinin yeterli gelmediği durumlarda vakıf arazilerinden ve özel mülkiyetten karşılanmalıdır. Ancak kamulaştırma gerçekleştirilirken insanların mağduriyetleri en kısa zamanda giderilmelidir.
- Belediyeler kaynak yaratmak amacıyla mülkiyeti kendilerinde olan alanları satmaktadırlar. Bu yanlış politikaların bir sonucu olarak, yerleşmede yeşil alan açısından olması gereken düzeye ulaşılamamaktadır. Bu sebeple kamu arazilerinin satışları önlenmeli ve mümkünse yeşil alan gibi kamusal donatımlara dönüştürülmelidir.

h-) Sosyal donatımlara ilişkin diğer bazı düzenleme ilkeleri;

- Sivil toplum kuruluşlarının ve halkın sosyal donatımların tesislerinin oluşturulması ve işletilmesi sürecine katılımları sağlanmalıdır.
- Sağlık donatımları için tesis türüne bağlı olarak olması gerekli nüfus ve bu nüfusun sağlık durumları dikkate alınmalıdır
- Çağın ihtiyaçlarına ve bölgelerin gereksinmelerine cevap verecek spor tesislerinin yapımına ağırlık verilmelidir.
- Sporun gelişmesi için okul dışı spor faaliyetlerine ağırlık verilmeli ve spor konusunda öğrenim görmüş eğitimcilerin bulunması sağlanmalıdır.
- Spor kulüplerini az sayıda kişinin spor yaptığı ve fakat çok sayıda kişinin seyirci olarak ilgilendiği kuruluşlar olmaktan çıkarmak, daha geniş halk kitlesinin katılım içine girdiği yeni bir yapılanmaya götürmek gerekmektedir. Spor tesisi yatırımları seyir sporları yerine katılımcı sporlara yönlendirilmeli, yerleşmede yaşayan her insanın spor tesislerinden yararlanmasına yönelik yeni bir organizasyona gidilmelidir. Resmi ve özel kuruluşların elinde atıl kapasite ile kullanılan spor tesisleri halkın ortak kullanımına açılmalıdır.

3. BÖLÜM KENT PLANLAMADA BİR SOSYAL DONATIM TÜRÜ OLARAK EĞİTİM DONATIMLARI

3.1. EĞİTİM OLGUSU

3.1.1. Eğitim Kavramı

Batı dillerinde *education* olarak geçen eğitim teriminin kökeni Latince'ye ve anlam bakımından birbirine yakın iki kelimeye dayandırılmaktadır; (Varış, 1995, s.19)

- Educare; beslemek, desteklemek, yükseltmek,
- Educere; yükselmek, düzey kazanmak

Eğitime ilişkin çeşitli yazarlar tarafından farklı düşünceler ve tanımlar ortaya konulmuştur. Bu düşünceler ve tanımlar bazen nesnel bazen de öznel olmaktadır. Ancak eğitime ilişkin tek ve evrensel bir tanıma henüz ulaşılamamıştır. Eğitime ilişkin bazı tanımlar aşağıda belirtilmiştir;

- Yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini alabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmedir (TDK, 1983, s.355).

- Sosyal hayata hazır olmayan nesillere yetişkin nesiller tarafından uygulanan bir işlem olarak kültür naklini ve sosyal hayatın sürekliliğini sağlamaktır (Durkheim, 1956, s.71).

- Kişinin içinde bulunduğu toplumda geçerli olan ve olumlu değer taşıyan yeteneklerini, tutumlarını ve diğer davranış şekillerini geliştirmesini sağlayan süreçlerin tümüdür (Good, 1973, s.202).

- En genel anlamda ise "kültürün özümsenmesi" dir (Levy-Straus, 1986, s.14).

Eğitim, insanın bilgiye ulaşma yöntemini ortaya koyan, onun kişiliği tam, topluma uyumlu, ruh ve beden sağlığı yerinde toplumsal bir birey olmasını sağlayan çok boyutlu süreçler toplamıdır.

Öğretim terimi ise çoğu zaman yanlışlıkla eğitim terimi yerine kullanılmakta ve anlamları birbirine karıştırılmaktadır. Varış'a (1995, s.12) göre öğretim "öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür". Öğretim bu yönüyle geniş kapsama sahip olan eğitimin bileşenlerinden biri olup örgün eğitim kurumlarında planlı ve programlı olarak yürütülür.

3.1.2. Eğitimin Genel Tarihi

3.1.2.1. Dünyada eğitimin gelişimi

Dört milyon yıllık insanlık tarihinde, toplumsal yaşantının önemli bir kısmı, ilkel kabilelerde geçirilmiştir. Nüfusun sınırlı olduğu bu kabilelerde temel ihtiyaçların karşılanması için araçlar geliştirilmiş. Diğer taraftan da kabiledeki bireylere özellikle de çocuklara bilgi, beceri ve sosyal uyumu sağlamaya dönük ilkel bir eğitim verilmiştir.

İlkel toplumdan uygar topluma geçişle birlikte, eğitim hızlı bir nitelik değişimine uğramış ve eğitim kurumları ortaya çıkmıştır. Antik Yunan döneminde şehir devletleri vakıflar tarafından çok sayıda okul açılmıştır. Eğitimde hiyerarşik yapılanmaya da yine bu dönemde geçilmiştir (Aytaç, 1992, s.52,-53). Roma İmparatorluğu döneminde ise eğitim öncelikli olarak ailenin sorumluluğuna bırakılmıştır. Bununla birlikte özel eğitime izin verilmemiş olup okul kurma hakkı M.Ö. 425 tarihli İmparator kararnamesi ile sadece kamu idarelerine verilmiştir. Ancak Hıristiyanlığın yayılması eğitimde Romalılarla Hıristiyanların mücadelelerine neden olmuş, eğitim kısa zamanda kiliselerin tekeline geçmiştir (Varış, 1995, s.46).

Ortaçağda kilise daha da güçlenmiştir. Bu döneminde eğitim giderek dinin etkisi altına girmiş ve Avrupa Rönesans'a kadar karanlık çağ içinde kalmıştır (Varış, 1995, s.45). Ortaçağ eğitim kurumları içerisinde esas itibariyle günümüze kalanlarını üniversiteler oluşturmaktadır. Ortaçağın sonlarına doğru, 12., 13. ve 14. yüzyıllarda ortaya çıkan ilk üniversiteler kurulduklarında, belirli bilim dallarında eğitim vermişlerdir. İlk Avrupa üniversitesi olarak kabul edilen Bologna (1119) da hukuk, Salerno (1200) da tıp alanında eğitim verilmiştir (Aytaç, 1992, s.91).

Ortaçağ İslam toplumlarında ise eğitim ve bilim alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle Abbasiler döneminde Yunanca ve Latince eserlerin Arapça'ya çevrilmeleri ve medreselerde ders olarak okutulmaları ile kültür ve bilim alanlarında

hızlı gelişmeler kaydedilmiştir (Binbaşıoğlu, 1988, s.31). Rönesans döneminde her alanda (mimarlık, sanat, teknoloji, vb.) olduğu gibi eğitim alanında da önemli adımlar atılmış ve kilisenin eğitimdeki ağırlığı ortadan kaldırılmıştır. Özellikle matbaanın icadı, yeni eğitim anlayışının yayılmasında etkili olmuştur (Varış, 1995, s.45).

Günümüz eğitiminin temelleri ise aydınlanma, sanayi ve Fransız devrimleri ile atılmıştır. Bu devrimlerden beri eğitim, en temel insan haklarından biridir. Her devlet vatandaşlarına en kaliteli ve en uzun eğitim hizmetini vermekle yükümlüdür. Eğitimde ulaşılan düzey toplumsal yapının bir göstergesi olmakla birlikte üretkenliğin, daha çağdaş yaşam talebinin, dolayısıyla da ülkesel ve bölgesel kalkınmışlığın göstergelerinden biri sayılmaktadır. Günümüzde eğitim ortak ekonomik kazanç sağlayan, toplumun verimini ve refahını yükselten bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple her türlü kamusal ve özel kurum ve kuruluşun eğitim hizmetine aktif katılımı, olumlu ve zorunlu bir durum olarak kabul edilmektedir.

3.1.2.2. Türkiye'de eğitimin gelişimi

Günümüzde Türkiye'de uygulanan eğitimin temeli cumhuriyet öncesinde atılmıştır (Varış, 1995, s.27). Türklerde örgün eğitim medreselerin açılması ile başlamıştır. İslam dininin ortaya çıkardığı medreseler ilkönce Selçuklulara, daha sonra da Osmanlılara geçmiştir. Osmanlılarda uzun dönem medrese eğitimine yeni bir eğitim kategorisi eklenmemiştir. Aydınlanma ve sanayi devrimleri yanında Osmanlının batılı devletler karşısındaki savaş yenilgileri her alanda olduğu gibi eğitim alanında da adımlar atılmasını zorunlu kılmıştır. Tanzimat dönemi öncesinde askeri okulların açılması ile başlayan eğitimde yenileşme hareketi parçalı bir eğitim yapısı ortaya çıkarmıştır.

Eğitim alanında herhangi bir kurumun yetkili ve etkili olmaması, önemli sorunların yaşanmasına yol açmış, bunun üzerine 1857 yılında, Maarif Nezareti, bugünkü anlamda Milli Eğitim Bakanlığı oluşturulmuştur. 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umimiye Nizamnamesi'nin kabulünden sonra eğitimde kademelenmeye geçilmiştir. (Binbaşıoğlu, 1988, s.156). Eğitimde sağlanan kademelenme ile Sıbyan Mektepleri eğitimin birinci basamağı, Rüştiye Mektepleri ikinci basamağı, Mektep-i Fünun-ı İdadiye'de üçüncü basamağı haline getirilmiştir. Dördüncü basamak ise 1863 yılında eğitime başlayan Darulfünun ile oluşturulmuştur.

Osmanlı'nın son döneminde gerçekleşen reformlar ile birbirinden farklı okullar ortaya çıkmıştır. Birbirinden tamamen ayrı eğitim anlayışlarına ve eğitim sistemlerine sahip olan askeri okullar, sanat okulları, memur okulları ve medreseler cumhuriyete miras olarak bırakılmıştır. Henüz cumhuriyet kurulmadan önce, kurtuluş savaşı sıralarında, 2 Mayıs 1920 tarihinde Maarif Vekaleti kurulmuştur. Ancak Osmanlı eğitim sistemini ortadan kaldırmak için cumhuriyetin ilanını beklemek gerekmiştir.

Cumhuriyet rejiminde eğitim, belirlenen ulusal hedeflere ulaşmayı hızlandırıcı, bireyi özgürleştirici ve toplumu modern yaşama taşıyıcı en önemli araçlardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede cumhuriyetin ilanından sonra eğitimde önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu adımlar şunlardır;

- 1924 yılında Evkaf Bakanlığı ve medreseler kaldırılmıştır.
- 3 Mart 1924 tarihinde "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" kabul edilerek eğitimde birlik sağlanmış ve laik bir eğitime geçilmiştir.
- 1924 Anayasası ile ilköğretim her Türk vatandaşı için zorunlu hale getirilmiştir.
- 1 Kasım 1928 tarihinde harf devrimi gerçekleştirilmiştir.
- Okul biçimlenmesinde yaşanan karmaşaya son vermek üzere özgünlüğü ve çekiciliği olmayan tip projeler hazırlanmıştır.
- 1932 yılında eğitimi halka yaymak üzere Halk Evleri kurulmuştur.
- 1940 yılında Köy Enstitüleri eğitime başlamıştır.
- 1965 yılında Özel Öğretim Kurumları Kanunu çıkarılmıştır.
- Yükseköğretimde ilk büyük adım 1933 yılında Darülfünun'un İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesidir. Daha sonra 1943 yılında Ankara Üniversitesi, 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur. Türkiye'de sonraki yıllarda kurulan üniversitelerin kaynağını bu üç üniversite oluşturmuştur. İlk vakıf üniversitesi 1986 yılında Bilkent Üniversitesi adı altında kurulmuştur. Vakıf üniversitelerine izin veren yasa ise 1991 yılında kabul edilmiştir. 2001 yılı itibariyle 53'ü devlete ve 21 vakıflara ait olmak üzere toplam 74 üniversite bulunmaktadır.
- 16 Ağustos 1997 yılında zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmiş ve cumhuriyet döneminin en önemli eğitim adımlarından biri atılmıştır. 1999 yılında gerçekleştirilen Milli Eğitim Şurası'nda ise zorunlu eğitimin 11 yıla çıkarılması kararlaştırılmıştır.

3.1.3. Eğitimin Sosyal, Ekonomik ve Politik İşlevleri

Genel olarak eğitim kurumlarının dört temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar siyasal, toplumsal, bireysel ve ekonomik işlevlerdir (Binbaşıoğlu, 1988, s.82). Ancak toplumsal ve bireysel işlevler sosyal işlevler olarak da ele alınabilmektedir. Eğitim hizmetleri sosyal hayatı, ekonomiyi ve siyasal yaşamı etkilerken, kendisi de bu alanların etkisinde kalmaktadır.

Sosyal işlevleri açısından eğitim, en temel insan haklarından biridir. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. Maddesi'nde "Herkes eğitim hakkına sahiptir. En azından ilk ve temel seviyede eğitim parasız olacaktır." denilmektedir. 1982 Anayasası'nın 42. Maddesi'nde de "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" ibaresi yer almaktadır. Böylece dünyada ve ülkemizde bireylerin asgari ve temel seviyede eğitim almaları zorunlu kılınmaktadır.

Eğitimin başlıca ekonomik işlevi bir ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Bu nedenle eğitimin kalkınmanın amaçlarına hizmet edecek tarzda örgütlenmesine önem verilmeye başlanmıştır. Böylece üretken olmayan eğitimden üretken nitelikleri ağır basan yeni bir eğitim anlayışına geçilmiştir (Binbaşıoğlu, 1988, s.133). Ancak eğitimin bireylere fırsat eşitliği sağlayıp sağlamadığı, dikey sosyal hareketliliğe yol açıp açmadığı tartışma konusudur. Bir grup bilim adamı tarafından, eğitim yoluyla kişilerin konumlarında yeteneklerine ve aldıkları eğitimlere göre değişiklikler olduğu savunulmaktadır (Parsons, 1977, s.26). Diğer bilim adamları ise eğitim düzeyinin de kişinin sosyal ve ekonomik özellikleriyle belirlendiği için eğitim yoluyla fırsat eşitliğinin sağlanmasının mümkün olmadığını belirtmektedirler (Proefriedt, 1980, s.477). Yapılan araştırmalarda da alınan eğitimle sınıfsal hareketliliğin sağlanmadığı, sadece mesleki hareketliliğin sağlandığı ortaya konulmuştur (Griffen and Kalleberg, 1981, s.1-38).

Eğitime politik işlevleri açısından yaklaşıldığında, 1960'lara kadar geçen sürede, eğitim temel bir hak olarak devlet tarafından kamusal bir hizmet olarak sunulduğu ve toplumun geniş kesimleri tarafından piyasa ve fiyat mekanizmasına bağlı olmadan yararlanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla eğitimin verili toplumsal yapının yeniden üretici işlevi, 1960'ların sonlarına kadar kamusal alan içinde gerçekleşmiştir (Ercan, 1998, s.22). Yeni dönemde ise neoliberalizmin etkisinde yeni bir eğitim anlayışı gelişmiştir. Bu eğitimde, insanın kendisini geliştirmesine dönük anlayış reddedilerek kazanç ve refah sağlamaya dönük anlayış benimsenmiştir.

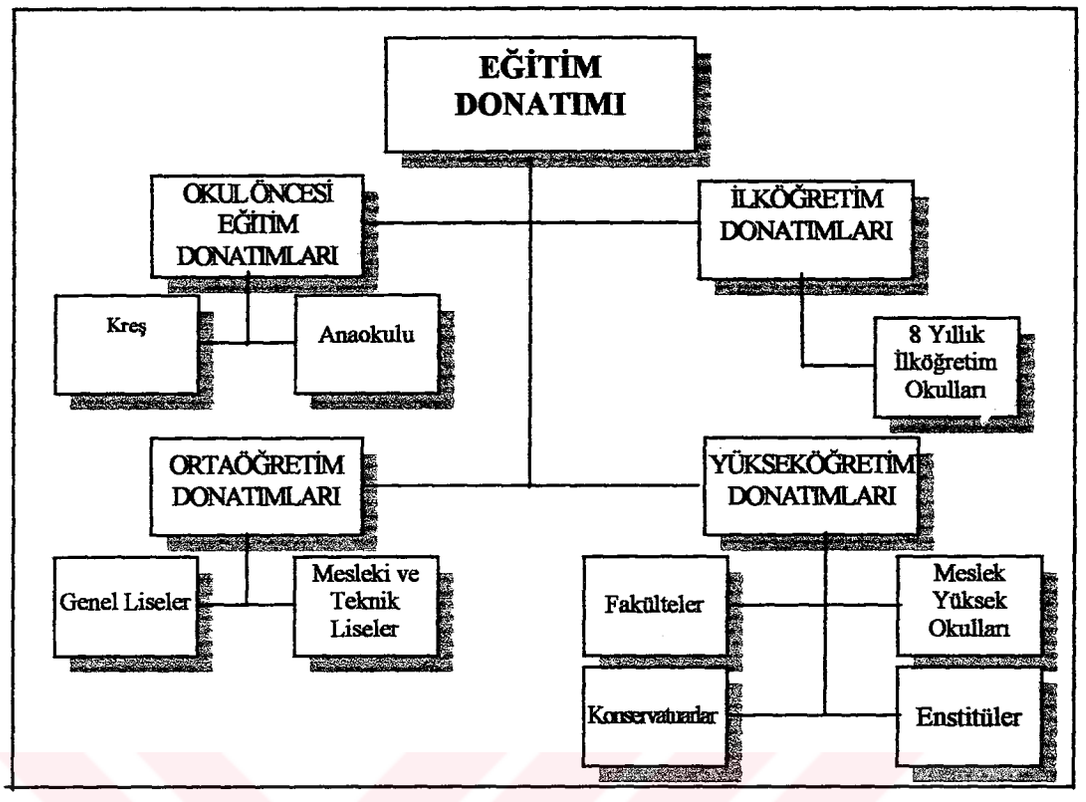
3.2. EĞİTİM TÜRLERİ VE DONATIMLARI

Tüm dünyada kurumsal eğitim günden güne artmıştır. Günümüzde eğitim nüfusun çok önemli bir kesimini aynı anda eğitim yapıları içinde toplamıştır. Daha önce hiç bir çağda, günümüzde olduğu kadar insan, sistemli olarak bu amaçla oluşturulmuş mekanlarda eğitim görmemiştir. Yine hiç bir çağda, günümüzdeki kadar uzun bir eğitim dönemi için öğrenciler okullara toplanmamıştır (Tezcan, 1996, s.16).

İnsan ve toplum hayatının en vazgeçilmez alanlarından biri olan eğitim, en genel çerçevede üç şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar,

1. Tür yönünden eğitim; (Tezcan, 1996, s.3-4)
   - Örgün eğitim: okulda yapılan eğitimdir. Planlı, programlı ve düzenlidir. Belli yöntemler ile belirli yaş gruplarına verilir.
   - Yaygın eğitim;yine örgün eğitim gibi planlı ve programlıdır. Ancak örgün eğitimden farklı olarak her yaş kademesine açıktır.
   - Doğal eğitim;hayatın akışı içerisinde kendiliğinden oluşan planlı ve programlı olmayan eğitimdir.
   - Hizmet içi eğitim; belirli bir konuda görevli kişilere bilgi verme ve aktarma işidir.
2. Sunum yönünden eğitim;
   - Kamu eğitimi;Devlet eliyle bireylere verilen eğitimdir.
   - Özel eğitim; Kar amacıyla özel kesim tarafından gerçekleştirilen eğitimdir.
   - Sivil toplum kuruluşu eğitimleri; Vakıf-dernek v.b sivil toplum örgütleri aracılığıyla kar amacıyla yapılmayan eğitimdir.
3. Donatım elemanı olarak eğitim;
   - Okulöncesi eğitim donatımları,
   - İlköğretim donatımları,
   - Ortaöğretim donatımları,
   - Yükseköğretim donatımlarıdır.

Donatım elemanı olarak eğitime ilişkin ayrıntılı şema Şekil 3.1'de verilmiştir. Eğitime ilişkin donatımlar Türk örgün eğitim sistemine dayanmaktadır. Örgün eğitim kademelerine göre okul türleri, yaş grupları, eğitim yılı, çağ nüfusu ve okullaşma oranları Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Şekil 3.1 Eğitim Donatımı Türleri

Tablo 3.1. Türk Örgün Eğitim Sisteminin Başlıca Özellikleri

ÖRGÜN EĞİTİM KADEMESİ	OKUL TÜRLERİ	YAŞLAR	EĞİTİM YILI	ÇAĞ NÜFUSU		OKULLAŞMA ORANLARI (1995)
				1980	1997	
Okul Öncesi	Kreş	0-1		% 16,13	% 12,18	Veri yok
		1-2				
		2-3				
	Anaokulu	3-4				% 5,1
		4-5				
	Anasınıfı	5-6				Veri Yok
İlköğretim	8 Yıllık İlköğretim Okulları	6-7	1	% 22,84	% 18,60	% 80
		7-8	2			
		8-9	3			
		9-10	4			
		10-11	5			
		11-12	6			
		12-13	7			
		13-14	8			
Ortaöğretim	Genel Liseler, Mesleki ve Teknik Liseler	14-15	9	% 7,01	% 6,91	% 53
		15-16	10			
		16-17	11			
Yükseköğretim	Fakülteler, Yüksekokullar, MYO'ları Konservatuvarlar ve Enstitüler	17-18	12	% 8,31	% 7,89	%26,7
		18-19	13			
		19-20	14			
		20 ve üstü	15			

3.2.1. Okulöncesi Eğitim Donatımları

Okulöncesi eğitim, eğitim sisteminin ilk basamağını oluşturmaktadır. İlköğretim çağı öncesinde bulunan çocukların eğitimini kapsayan bir örgün eğitim kademesi olarak,

çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal, toplumsal ve benzeri gelişmelerini sağlıklı bir biçimde sürdürmelerini sağlamaktadır. Bu eğitim, uygun fiziksel koşullar içinde toplumun kültürel özellikleri dikkate alınarak yürütülür. Okulöncesi eğitim kurumları 0 ile 6 yaş arası çocuklara hizmet etmektedir. Bu kurumlardan isteğe bağlı olarak yararlanılmaktadır.

Okulöncesi eğitimin amacı ve görevleri Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 20. maddesinde şöyle belirtilmiştir;

1-Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
2-Onları temel eğitime hazırlamak,
3-Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak,
4-Çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Ülkemizde bu hizmeti veren çok çeşitli kurumlar vardır. MEB'na bağlı anaokulları, anasınıfları, uygulama sınıfları, sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu genel müdürlüğüne bağlı çocuk yuvaları, kreş ve gündüz bakımevleri, KİT'lere bağlı gündüz anaokulları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı kreş ve gündüz bakımevleri, özel girişimcilere ait anaokulları, kreşler ve gündüz bakımevleri, tüzel kişilere ve üniversitelere bağlı anaokulları , kreşler ve gündüz bakımevleri bunlardan bazılarıdır.

Okulöncesi eğitimde yaşanan bu çok başlılığa rağmen yayınlanan bilimsel çalışmalarda ve eğitim politikalarının ele alındığı çeşitli şura, konferans ve toplantılarda ortak bir literatür olarak, okulöncesi eğitimin kreşler ve anaokulları olmak üzere iki kısımda ele alınması görüşü ağırlık kazanmaktadır. Ancak mevcut okulöncesi eğitim kurumları;

- - 0-2 yaş grupları kreşler
- - 2-4 yaş grupları için çocuk yuvaları
- - 4-5 yaş grupları için anaokulları
- - 5-6 yaş grupları için anasınıflarıdır.

0 ile 6 yaş arası, çocukların kişilik temellerinin atıldığı yıllar olması nedeniyle oldukça önemlidir. Bugün gelişmiş ülkelerde okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı, diğer örgün eğitim kurumlarının sayısına yaklaşmıştır (Binbaşıoğlu, 1988, s.158-159). Türkiye'de gelişimi oldukça yavaş olan bu kurumların, özel sektörün bu alana girişi ile gelişiminin ivme kazandığı görülmektedir.

3.2.2. İlköğretim Eğitim Donatımları

İlköğretim eğitim sisteminin ikinci basamağını oluşturmakta olup 6 ile 14 yaş grubunda bulunan öğrencilere verilen eğitimi kapsamaktadır. Daha ileri eğitim kademelerinin tabanını oluşturması ve özellikle öğrencinin ortaöğretimde izleyeceği programı seçmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kalkınma yolunda olan ülkelerde eğitim alanında en fazla ağırlık ilköğretime verilmektedirler. Ülkeler kalkınmışlıklarına koşut olarak farklı ilköğretim süreleri uygulamaktadırlar. Bu durum ilköğretimin eğitilenlere sağladığı bireysel faydalar yanında topluma sağladığı dışsal faydalardan da kaynaklanmaktadır.

212 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunun 1. maddesinde "ilköğretim kadın ve erkek, bütün Türklerin Milli Gayelere uygun olarak bedeni zihni ve ahlaki yetişmelerine ve yetiştirilmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim" olarak tanımlanmaktadır. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda *Temel Eğitim* olarak ifade edilen bu kademe, 16.06.1983 tarih ve 2842 sayılı kanunun 7. maddesi ile *İlköğretim* olarak değiştirilmiştir.

Milli Eğitim Temel Kanunu İlköğretimin amaçlarını şöyle belirtmektedir;

1-Her Türk çocuğuna, iyi bir vatandaş olabilmek için gerekli temel bilgi, davranış ve alışkanlıklar kazandırmak, onu , milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
2-Her Türk çocuğunu, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

Toplumda bireyler, görev ve sorumluluklarını bilmeleri, haklarını arayabilmeleri, belirli toplumsal kurallara saygılı olabilmeleri ve üretimde yer ve rol alabilmeleri için ilköğretim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanmalıdırlar (Altaban, 1994, s.10). İlköğretim hizmetinin herkese eşit sunulması ilkesinden amaçlanan, yurdun seyrek nüfuslu yerleşme bölgelerine, engellilere ve gelir düzeyi düşük kesimlerin çocuklarına bu kademedeki eğitimin ücretsiz ve zorunlu olarak verilebilmesidir. Bugün de geçerliliğini koruyan bu ilke sosyal adalet ilkelerinin başında gelmektedir.

Türkiye'de ilköğretimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması konusundaki çalışmalar ve tartışmalar 1970'li yıllara dayanmaktadır. O yıllarda gerçekleştirilen Milli Eğitim Şuraları'nın öncelikli tartışma konularından olan bu olgu, 1988 yılında toplanan 12. Milli Eğitim Şurasında ilk defa kesin bir karara bağlanmıştır. Ancak siyasi bir takım

nedenlerle kararın uygulanabilmesi 10 yıl gecikmiştir. 4306 sayılı kanunun, 16 Ağustos 1997 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanması ile sekiz yıllık zorunlu ilköğretime geçilmiştir. Günümüzde ilköğretimde okullaşma oranı arttıkça, zorunlu eğitim süresi yukarı çekilmekte, daha fazla nüfusun daha uzun süreli eğitim görmesi sağlanmaktadır.

3.2.3. Ortaöğretim Eğitim Donatımları

1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu, ortaöğretimi "temel eğitime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümü" biçiminde tanımlamıştır. Ortaöğretime 15 ile 17 yaş grubunu kapsayan gençler devam etmektedir. Ortaöğretim iki grupta ele alınmaktadır;

1-Genel liseler 2-Mesleki ve teknik liseler

2001 yılı itibariyle genel lise kapsamında 8, mesleki ve teknik lise kapsamında 31 olmak üzere 39 farklı lise türü bulunmaktadır. Genel liselerin amacı; öğrencileri ortaöğretim düzeyinde asgari genel kültüre sahip, kişisel ve toplumsal sorunlarını bilen, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmada bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Mesleki ve teknik liseler ise hem iş ve meslek alanlarına eleman yetiştiren, hem de öğrencileri yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim kurumları olmaları açısından eğitimde önemli bir yere sahiptir. Mesleki ve teknik liselerde verilen eğitimin maliyeti diğer liselere oranla oldukça yüksektir. Bu okullara yıllarca yeterli yatırım yapılamamış ve nitelikli öğretmen yetiştirilememiştir.

Ülkemizde ortaöğretim, sorunların yoğunlaştığı bir eğitim kademesi haline gelmiştir. Farklı amaç ve işlevler için kurulan ortaöğretim kurumları çok başlılığa yol açmış ve kağıt üzerinde işlevleri olan okullara dönüşmüşlerdir. Bir yandan sınırlı kontenjanlı üniversitelere girebilmek için çabalayan yoğun bir genç kitle, diğer yandan tarımda, sanayide ve hizmetler sektöründe ara insan gücü açığı, bu sorununun görülebilen boyutlarını ortaya koymaktadır.

3.2.4. Yükseköğretim Eğitim Donatımları

Yükseköğretim, eğitim-öğretim hiyerarşisinin en üst basamağını oluşturan, 18 ve üst yaş grubundaki gençlerin belirli sınavlardan geçip başarılı olmaları halinde yararlandıkları bir örgün öğretim aşamasıdır. Yükseköğretim kurumları kapsamına fakülteler, meslek yüksekokulları, yüksekokullar, konservatuarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ve enstitüler girmektedir.

Bilgi toplumuna geçişle birlikte yükseköğretimin geleneksel görevleri olan bilim üretme ve yayma görevlerine yeni çok önemli sorumluluklar da eklenmiştir. Ayrıca yükseköğretim kurumlarından; yüksek teknoloji üretmeleri, bilgi toplumuna geçişi sağlamaları, demokrasinin gelişip kökleşmesine öncülük etmeleri, bireyin beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir biçimde gelişimini yönlendirmeleri, bireyin kendi geçimini ve mutluluğunu sağlayıcı tarzda eğitilmeleri ve nitelikli insan gücünü yetiştirmeleri beklenmektedir.

3.3. GELENEKSEL KENT PLANLAMA SİSTEMİNDE EĞİTİM DONATIMLARI

Planlama eylemi toplumun sosyolojik ve psikolojik beklentileri ile kamusal veya kamunun yönlendirmesi ile topluma sunulabilecek hizmetlerin bağdaştırılmasını amaçlamaktadır (Çubuk, 1973, s.45). Bu nedenle topluma sunulması gerekli hizmetler rastlantısal olmadan, belirli amaçlar ve ilkeler çerçevesinde mekan boyutuna indirgenmelidir. Ancak tüm bunların gerçekleştirilebilmesi, planlamanın çok boyutlu ele alınmasını gerektirmektedir.

Tarihin her döneminde mekansal planlarda bir modülasyon, bir hareket noktası aranmıştır. Planlarda ızgara sisteminin kullanılmaya başlanması böyle bir arayışa yanıt olmuştur. Sanayi devrimi öncesinde kentlerin aşırı büyüme gereksinimi içerisinde olmamaları ve tek merkezli (her türlü hizmet tek merkezde) olmaları, kent planlarında ızgara modülasyonun kolay ve sık kullanımını sağlamıştır.

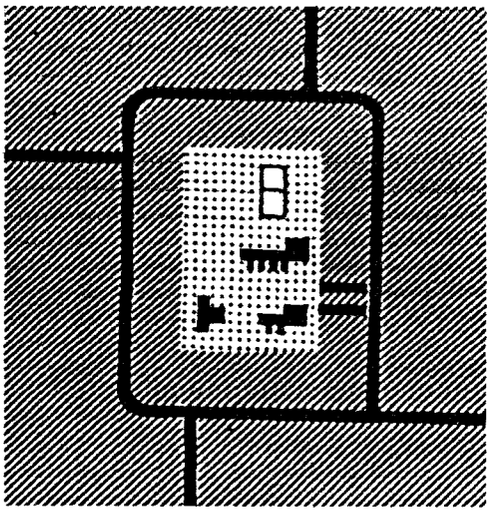
Sanayi devrimi sonrasında bazı kentler olağanüstü büyümüş, toplumsal yapı ve toplumsal kurumlar değişime uğramıştır. Bu yeni dönemde eğitim üzerinde önemle durulmuştur. Kentlerde artan okul talebini karşılamak için çok sayıda yeni okul inşa edilmiştir. Kentlerde eğitim yapıları kentsel mimaride önemli bir öğe haline gelmiştir. Prusya'da "Devlet eğitim sistemi" ve İngiltere'de 1870 tarihli Education Act adlı yasa ile Avrupa'da eğitim ve öğretimin yaygınlaşması sağlanmıştır. Bu yasaların getirdiği yeni uygulamalarda bile ilk zamanlar, kiliselere bağlı eğitim sisteminde kullanılan düzen esas alınmıştır. Dikdörtgen biçimindeki sınıfa hakim konumda ders veren öğretmen ve onu dinleyen önlüklü öğrenciler, bu düzenin göstergeleri olarak kabul edilmiştir. 20. yüzyılın başlarında hızla sanayileşmenin getirisi olarak görülen standartlaşma ve üretim prensipleri, toplumsal hayatı da etkilemiş, konutun, kentin, onun donatımlarının bir fabrika gibi organizasyonu sağlanmıştır. Bu dönemde, koridorlar

etrafında aynı büyüklükte sınıflardan oluşan tip mekanlar ve bu çizgiyi taşıyan tip projeler, yerel özellikleri yok sayarak, her yerde büyük çapta uygulanmıştır. 1970'lerde Avrupa ve Amerika Mimarlığında yaratıcılığı dışlayan ve standardizasyonu getiren bu anlayış terkedilmiş, mimarın bireysel özelliklerini ön plana çıkaran, çeşitliliklere imkan tanıyan yeni mimari anlayışlar teşvik edilmiştir (Kuyumcu ve diğerleri, 1993, s.114-120).

Yaşanan gelişmelere paralel olarak eğitim tesislerine 19. yüzyılın ortalarından itibaren planlarda da yer verilmeye başlanmıştır. Ancak 20. yüzyılın başlarına kadar mekansal planlama ile eğitim donatımı ilişkisi tam olarak kurulamamıştır. Modernist planlamanın kökleşmesiyle eğitim donatımları giderek mekan hiyerarşisinde kullanılan en temel araçlardan biri haline gelmiştir. Modern kent planlamada kentlerin en küçük modüler parçası olarak ***komşuluk ünitesi*** (neighbourhood), diğer bir ifadeyle ***ilkokul yerleşme birimi*** esas alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım 20. yüzyıl kent planlamasına ve kentlerine damgasını vurmuştur.

3.3.1. Komşuluk Biriminde (İlkokul Yerleşme Biriminde) Eğitim Donatımları

Komşuluk birimi fikri 1916 yılında Şikago'da yapılan bir planlama yarışmasında Clearence Perry tarafından ortaya konulmuştur. Clearence Perry'nin geliştirdiği komşuluk biriminin nüfusu bir ilkokulun gerektirdiği nüfus kadardır. Okulun, birimin merkezinde yer alması ve çocukların okula yürüyerek ulaşması temel prensipler olarak kabul edilmiştir. Çocukların yürüme mesafesi de komşuluk biriminin sınırlarını belirlemektedir. En çok 1000 aile ya da 5000 nüfusu barındıran bu komşuluk biriminde en temel eleman ilkokuldur. Okul dışında ihtiyaç duyulan diğer donatımlar küçük parklar ve oyun sahaları ile ticaret tesisleridir (Tetlow and Gross, 1965, s.49) (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Komşuluk Birimi Yerleşme Şeması

Bu kurama 1926 yılında Clearence Stein tarafından "Radburn İlkeleri" olarak ifade edilen anlayış eklenmiştir (Şekil 3.3). Radburn ilkeleri şunlardır; (Kible, 1969, s.126)

- Trafikten yalıtılmış bir çevresel birim yaratılması,
- Taşıt yollarından tamamen ayrılmış, okul, dükkan ve eğlence tesisi gibi yaya trafiği doğuran yerleri ilişkilendiren bir yaya yolları sistemi geliştirilmesi,
- İlkokulun en uzak konuta mesafesinin 800 m olmasıdır.

Ülkeden ülkeye, şehirden şehire farklı nüfus ve boyutlarda alınan komşuluk birimi (Çetiner, 1991 (1972), s.46) yaklaşımı, birçok Avrupa ülkesinde ve özellikle İngiltere'de 1945'lerden sonra inşa edilmeye başlanan yenişehirlerde sıklıkla kullanılmıştır. 1970'lerin ortalarına kadar tüm dünyadaki şehir planlarında yoğun olarak kullanılan bu yaklaşım, fiziki planların eski önemini kaybetmelerine ve değişen ekonomik ve sosyal şartlara bağlı olarak kullanımı giderek azalmıştır. Ancak günümüzde henüz komşuluk birimi yaklaşımının yerine yeni bir kuram geliştirilememiştir.

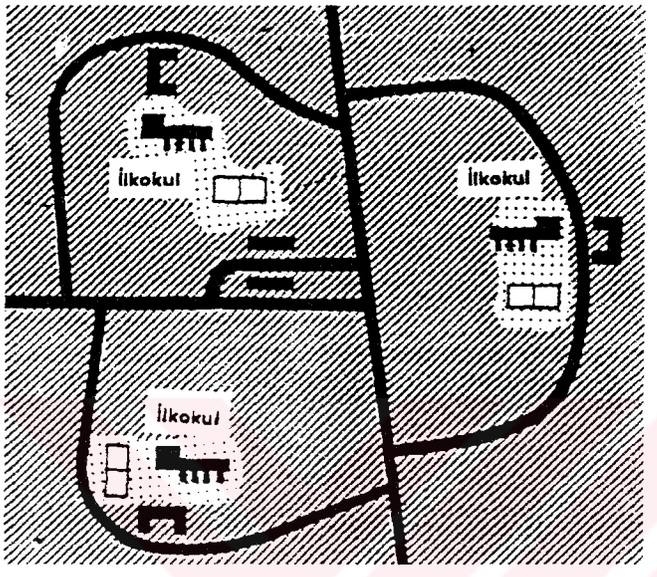
Türkiye'de ise İ.T.Ü. Şehircilik Kürsüsü ve Enstitüsü "Kent içinde yerleşme hiyerarşisi" önerisinde komşuluk birimini *ilkokul yerleşme birimi* olarak almıştır (Çetiner, 1991 (1972), s.34). Bu öneride ilkokul yerleşme birimi 700 ile 1000 konuttan oluşan 3500 ile 5000 nüfuslu bir yerleşme olarak düşünülmüştür. Bu yerleşme birimi bir merkeze sahiptir. Bu merkezde okul dışında yeşil alan, mescit ve çarşı gibi tesisler bulunmaktadır.

Bu çalışmadan sonra İmar ve İskan Bakanlığı Metropoliten Planlama Dairesi (1975, s.76) Türkiye'deki planlama çalışmalarına referans teşkil etmek üzere "Mevcut imar planı dışında, toplu konut inşa etmek üzere kurulmuş kooperatiflerde aranacak şartlar ile gerekli teçhizat ve standartlar" isimli bir doküman hazırlamıştır. Adı geçen çalışmada en küçük yerleşme birimi 5000 nüfuslu olarak alınmış ve *planlama ünitesi* olarak isimlendirilmiştir.

3.3.2. Komşuluk Kümesi veya Semt Ölçeğinde Eğitim Donatımları

Yerleşme ve eğitim donatımına bağlı hiyerarşinin ikinci basamağında komşuluk kümesi yer almaktadır. Yerleşme nüfusu bir kaç ilkokul yerleşme birimi nüfusu büyüklüğüne ulaştığında, yeni yerleşme kademesi olan semt birimine ulaşılmaktadır. Genellikle semt ünitesinin nüfusu 2-3 ilkokul ünitesi nüfusuna denk alınmaktadır.

Semt ünitesinde 2000-4000 konut, 10000-20000 arasında nüfus olduğu kabulüyle ortaokul ve lise eğitim tesisleri olması istenmektedir. Ancak giderek tüm dünyada zorunlu temel eğitimin 8-10 yıla çıkarılması ortaokulların sistem dışına itilmelerine yol açmıştır. Bu kademedeki yerleşmelerde liselerin oluşturulması benimsenmektedir. 500-1000 öğrenci kapasiteli liselere yaya ulaşma süresi 15-20 dakika, uzaklık ise 1200-1600 m arasında olması önerilmektedir (Çetiner, 1991, (1972), s.50) (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Komşuluk Kümesi Yerleşme Şeması (Altaban, 1994,s.176)

3.3.3. Kent Ölçeğinde Eğitim Donatımları

Yerleşme nüfusu genellikle 20000'i geçtiği durumlarda ya da bir kaç semt birimi nüfusuna erişildiğinde yeni bir yerleşme birimi olan şehirsel üniteye ulaşılır. Planlamada şehirsel üniteler çok sayıda ilkokul yerleşme birimini, bir kaç ortaöğretim donatımı ve bazı hallerde de yüksek öğretim tesisini barındırmaktadırlar. Planlamada donatım tesislerinin ve özellikle de eğitim tesislerinin optimum kullanımı için şehirsel birim nüfusunun belirli sınırlar içinde olması istenmektedir (Çetiner, 1991, s.55). Diğer taraftan kent ölçeğindeki donatımlara taşıt ile ulaşılabilmektedir.

3.4. TÜRKİYE'DE VE BAZI YABANCI ÜLKELERDE EĞİTİM DONATIMLARI STANDARTLARI

3.4.1. Türkiye'de Eğitim Donatımları Standartları

Sosyal donatımlar içinde standart ihtiyacını en fazla duyan donatım türlerinin başında eğitim donatımları gelmektedir. Her ölçekteki yerleşmeye götürülmeleri,

hiyerarşik bir sistem içinde yerleşme yüzeyine dağıtılabilmeleri ve hizmet ettikleri çevrelerin sınırlarının belirlenebilmesinden ötürü standart uygulamanın en kolay olduğu sosyal donatım türüdür.

Ülkemizde kentsel yerleşme alanlarında eğitim tesislerinin çevre ve nüfus büyüklüğü ile olan ilişkisi imar planlarında belirlenmekte, uygulamaya ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geçirilmektedir. Eğitim donatımlarının büyüklüklerinin ve gerekli alanlarının saptanmasında, İmar Kanunu'nda yer alan yönetmelikte belirtilen standartlar kullanılmaktadır. Yönetmelikte standartlar nüfusa göre kişi başına alan olarak verilmektedir (Şengezer, 1995, s.176).

Ülkemizin özelikle bazı şehirlerinin sürekli göç alması, devlet bütçesinden eğitime ve eğitim tesisleri yatırımlarına ayrılan payın her yıl azalması, çift tedrisatlı eğitimin sürdürülmesi, imar planlarında eğitim tesislerine ayrılan yerlerin kamulaştırılamaması, yerleşik dokuda okul arsası olmaya müsait genişlikte boş arazilerin bulunmaması ve benzeri nedenlerden ötürü hedeflenen eğitim donatımı standartlarına ulaşılamamıştır.

3.4.1.1. Türkiye'de okulöncesi eğitim donatımları standartları

Türkiye'de okul öncesi eğitim 0-72 ay arası çocukların eğitimini kapsamaktadır. Bu kademedeki eğitim isteğe bırakılmıştır. Okulöncesi eğitime kamunun yeterince destek vermemesi, özel sektörün yakın zamana kadar bu alana yatırım yapmaktan kaçınmış olması, ailelerin çocuklarını ilköğretime kadar kendilerinin yetiştirme isteği ve çalışan kadın sayısındaki düşüklük Türkiye'de okulöncesi eğitim tesislerinin sayıca artmasını ve yaygınlık kazanmasını engellemiştir. Bu durum kentsel mekanlarda okulöncesi tesislere ilişkin standartların beklenen değerlerin altında kalmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda özel sektörün bu alana yoğun yatırım yapması ve devletin özel sektöre teşvik kredileri vermesi özelikle büyük kentlerde sayılarının hızla artmasını sağlamıştır.

2 Eylül 1999 gün ve 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik" kreşleri ve anaokullarını birlikte ele almıştır. Planı yapılacak alanın 15-20 yıl sonraki nüfusu baz alınarak kişi başına ayrılması gereken okulöncesi eğitim alanı Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Okul Öncesi Eğitim Tesisleri Standartları

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
Kreş+anaokulu	1.0 m^2/ kişi	1.0 m^2/ kişi	1.0 m^2/ kişi	1.0 m^2/ kişi

İlgili yönetmelikte belirtilen kişi başına 1 m^2 standardı öğrenci başına alan standardına dönüştürüldüğünde % 100 okullaşma oranına ve %12,18 olan çağ nüfusu oranına göre 8,21 m^2, günümüzde % 10 olan okullaşma oranına göre 82,10 m^2 alan ayrıldığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Oysa okulöncesi eğitimde evrensel standart öğrenci başına en az 10 m^2 olduğu düşünüldüğünde 8 katı bir alan ayrımı söz konusudur. Asgari alan standardına göre alan ayrımında 10000 nüfus için 2 okulöncesi eğitim tesis alanı ayrıldığı görülmektedir. İlgili yönetmeliğe göre tesis başına en az 3000 m^2 alan ayrılmaktadır. Bu durumda %10 okullaşma oranına göre 122 öğrenci için en az 6000 m^2 okulöncesi eğitim alanı ayrılmaktadır. Bu durumda öğrenci başına en az 49,18 m^2 alan düşmektedir. Bu değerde temel değerin yaklaşık 5 katıdır. Dolayısıyla planlamada okulöncesi eğitim tesisi alanı fazla fazla ayrılmakta, bunun sonucu olarak da ayrılan alanların önemli bir kısmı uygulamaya geçirilememekte ve bir süre sonra da plan tadilatıyla başka fonksiyonlara dönüştürülmektedir. Türkiye'de kentsel planlarda okulöncesi eğitim tesisleri için alan ayrılırken projeksiyon çağ nüfusu ve okullaşma oranı mutlaka dikkate alınmalıdır.

3.4.1.2. Türkiye'de ilköğretim donatımları standartları

Kent planlarının temel elemanlarından olan ve yerleşme hiyerarşisinin yaratılmasında araç olarak kullanılan ilköğretim tesisleri, temel eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ile eksikliği en fazla hissedilen örgün eğitim tesisleri haline gelmişlerdir.

Devletin zorunlu görevleri arasında yer alan ilköğretim hizmetinin tüm ülkeye ve her vatandaşa eşit olarak sunulması anayasal bir zorunluluktur. Ancak devletin kamusal yatırımları her yıl daha da kısması, beklenen okullaşma oranına ve eğitim tesisi sayısına ulaşılmasını önlemiştir. Vatandaşların çeşitli illerde kendi adlarına okullar yaptırmaları sayesinde karşılaşılan sorunlar biraz olsun azalmaktadır.

1997 yılında gerçekleşen yeni düzenleme ile ortaokullar kaldırılmış, ilköğretim okulları 5 yıldan 8 yıla çıkarılmıştır. 2 Eylül 1999 gün ve 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik" 8 yıllık eğitime geçilmesi

ile planlamada ortaya çıkan kavramsal boşluğu gidermiştir. Bu yönetmelik ilkokul ve ortaokul kavramları yerine ilköğretim kavramını kullanmaktadır. Planı yapılacak alanın 15-20 yıl sonraki nüfusu baz alınarak kişi başına ayrılması gereken ilköğretim alanı Tablo 3.3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.3. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen İlköğretim Tesisleri Standartları

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
İlköğretim	4.0 m^2/ kişi	4.0 m^2/ kişi	4.5 m^2/ kişi	4.5 m^2/ kişi

Yönetmelikte belirtilen kişi başına 4,5 m^2 ilköğretim alanı standardı dikkate alındığında İstanbul'da %15,95 olan çağ nüfusu için öğrenci başına 28,21 m^2 okul parsel alanı ayrılmaktadır. Oysa asgari alan hesabından hareket edilirse, öğrenci başına en az 8 m^2 en çok 20 m^2 alan düşmektedir. Dolayısıyla bir önceki yönetmelikte olduğu gibi bu yönetmelikte de plancıları yönlendirecek bir açıklama yer almamaktadır. İmar planı yapımında ve denetlenmesinde söz sahibi olan İller Bankası ise her mahalleye 1 ilköğretim alanı düşecek şekilde planların yapılmasını sağlamakta, MEB ise bir yerde okul yapımı için belediyelerden net alanı en az 8000 m^2 olan alan talep etmektedir. Dolayısıyla yönetmelikte belirtilen kişi başına ilköğretim tesisi standardı planlamada ve uygulamada dikkate alınmamaktadır. Asgari alan standardının kullanılması halinde ise öğrenci başına yaklaşık 10 m^2 ilköğretim alanı düşmektedir. Bu değer Avrupa ülkelerinde belirlenen değerlerin altında kalmaktadır. Bu açıdan öğrenci başına en az 15 m^2 alan ayrılması en doğru yaklaşım olacaktır. Böylece okulun derslik sayısı veya öğrenci sayısı değişse bile yoğunluk sabit kalacak (tüm okullarda brüt yoğunluk 667 kişi/ha) ve okul alanı öğrenciler için yeterli gelecektir. Örneğin derslik başına 30 öğrencinin düştüğü 24 derslikli bir ilköğretim okulunda 720 öğrenci için 10800 m^2 alan ayrılması yeterli olacaktır. Bu değerler Türkiye geneline uygulandığında %18,60 olan çağ nüfusu için kişi başına 2,8 m^2 ilköğretim alanı değerine ulaşılmaktadır. Dolayısıyla 23804 sayılı yönetmelikte normalde 3,0 m^2/kişi olması gerekmektedir. Planlamaya yardımcı olması açısından çağ nüfusu İstanbul ile aynı düzeyde olan yerleşmelerde her 4500 kişilik nüfus için, çağ nüfusu Türkiye ortalamasına yakın olan yerleşmelerde ise her 4000 kişilik nüfus için 24 derslikli 720 öğrencili ve 10800 m^2 alanlı ilköğretim tesis alanı ayrılmalıdır.

3.4.1.3. Türkiye'de ortaöğretim donatımları standartları

Zorunlu ilköğretim ardından isteğe bağlı olarak gidilen ortaöğretim tesisleri, 15 ile 17 yaş grubu gençler tarafından kullanılmaktadır. Gençler üst kademedeki

yükseköğretime girmeye yönelik genel liseleri veya öncelikleri mesleki yönelim olan mesleki ve teknik liseleri tercih etmek durumundadırlar.

2 Eylül 1999 gün ve 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İmar Planı Yapılması Ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik" bir önceki yönetmelikte lise olarak belirtilen kavramı *ortaöğretim* olarak değiştirmiştir. Planı yapılacak alanın 15-20 yıl sonraki nüfusu baz alınarak kişi başına ayrılması gereken ortaöğretim alanı Tablo 3.4'de gösterilmiştir.

Tablo 3.4. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelikte Belirtilen Ortaöğretim Tesisleri Standartları

Nüfus	0-15000	15000-45000	45000-100000	100000- +
Ortaöğretim	3.0 m^2/ kişi	3.0 m^2/ kişi	3.0 m^2/ kişi	3.0 m^2/ kişi

Bu yönetmeliğe göre ortaöğretim tesisleri için ayrılması önerilen asgari alan büyüklükleri ise;

- Lise, Anadolu Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi ; 10000-15000 m^2
- Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise ; 20000-30000 m^2 (Varsa atölyeler için ilave alan ayrılır)
- Pratik Sanat Okulu ; 3000-5000 m^2
- Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Otelcilik Meslek Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi ; 20000-30000 m^2

Yönetmelikte belirtilen 3,0 m^2/kişi ortaöğretim alanı standardı, İstanbul'da %6,58 olan çağ nüfusu için öğrenci başına 45,59 m^2 okul parsel alanına denk gelmektedir. Ancak bu değer okullaşma oranının %100 olması durumunda geçerlidir. Nitekim İstanbul'da okullaşma oranı %60'ın altındadır. Diğer taraftan asgari alan hesabından hareket edilirse öğrenci başına genel liselerde en az 13,9 m^2 en çok 20,8 m^2, mesleki ve teknik liselerde ise en az 27,7 m^2, en çok 41,7 m^2 alan düşmektedir. Dolayısıyla bir önceki yönetmelikte olduğu gibi bu yönetmelikte de plancıları yönlendirecek bir açıklama yer almamaktadır. Uygulamada genel liseler için 10000-15000 m^2, mesleki ve teknik liseler için 20000-30000 arasında değişen alanlar ayrılmaktadır. MEB ise bir yerde okul yapımı için belediyelerden genel liseler için net alanı en az 10000 m^2, mesleki ve teknik liseler için 20000 m^2 olan alan talep etmektedir. Dolayısıyla yönetmelikte belirtilen kişi başına ortaöğretim tesisi standardı planlamada ve uygulamada dikkate alınmamaktadır. Bu çerçevede öğrenci başına en az genel liselerde 20 m^2, mesleki ve teknik liselerde 30 m^2 alan ayrılması en doğru yaklaşım olacaktır. Böylece okulun derslik sayısı veya öğrenci sayısı değişse bile yoğunluk sabit kalacağından (tüm okullarda brüt yoğunluk 500 kişi/ha) okul alanı öğrenciler için yeterli gelecektir. Örneğin derslik başına 30 öğrencinin düştüğü 24 derslikli bir genel lisede 720 öğrenci için 14400 m^2, mesleki ve teknik lisede

21600 m^2 alan ayrılması yeterli olacaktır. Bu değerler Türkiye geneline uygulandığında %6,91 olan çağ nüfusu için ortalama olarak kişi başına 1,73 m^2 ortaöğretim alanı değerine ulaşılmaktadır. Bu hesaplamalar ışığında yönetmelikte belirtilen standardın en fazla 2,0 m^2/kişi olması gerekmektedir. Planlamaya yardımcı olması açısından çağ nüfusu İstanbul ile aynı düzeyde olan yerleşmelerde her 22000 kişilik nüfus için, çağ nüfusu Türkiye ortalamasına yakın olan yerleşmelerde ise her 21000 nüfus için 24 derslikli ve 720 öğrencili birer adet genel lise ve mesleki-teknik lise yeri ayrılmalıdır.

3.4.1.4. Türkiye'de yükseköğretim donatımları standartları

Yükseköğretim tesisleri diğer öğretim tesislerinden (okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim) farklı olarak ülke ve bölge geneline hitap ederler. Bu nedenle oluşturulmalarında kuruldukları yerleşmelerin gereksinimlerinden çok ülke ve bölgenin talepleri etkili olmaktadır. Ayrıca her üniversitenin öğrenci sayısının farklılığı, organizasyonel yapısının farklılığı, geleceğe yönelik projeksiyonlarının farklılığı ve kent içinde veya kent dışında kampus şeklinde kurulma farklılıkları dikkate alındığında ortak bir standart geliştirmek planlamanın ve tasarlamanın felsefesine uygun bulunmamaktadır. 1999 yılına kadar kurulma aşamasını tamamlamış 18 vakıf ve 53 devlet üniversitesinde öğrenci, öğretim elemanı, açık ve kapalı alanlara ilişkin bilgileri Tablo 3.5'de ve Tablo 3.6'da belirtilmiştir.

Tablo 3.5 Türkiye'de 18 Vakıf Üniversitenin 1999 Yılı Kapasite ve Standartları

VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	KURULUŞ TARİHİ	KURULUŞ KANUNU	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI	DİĞER ÖĞRETİM ELEMANI SAYISI	TOPLAM ARSA ALANI (m^2)	ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN AÇIK ALAN (m^2/Öğr)	TOPLAM KAPALI ALANI (m^2)	ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN KAPALI ALAN (m^2/Öğr)	TOPLAM KİTAP SAYISI
1-ATILIM	15.07.1997	4281	471	18	43	50000	106.15	9000	19.00	6000
2-BAŞKENT	14.09.1993	5155 SKHK	2630	112	560	2800000	1064.63	48500	18.44	18176
3-BEYKENT	09.07.1997	4282	523	26	37	20000	38.24	15000	28.68	7000
4-BİLKENT	05.08.1992	3785	10008	150	769	3157463	315.65	389999	38.98	275000
5-ÇAĞ	09.07.1997	4282	448	8	13	54000	120.53	2000	4.46	1500
6-ÇANKAYA	09.07.1997	4282	1375	36	48	17000	12.36	10000	7.27	2000
7-DOĞUŞ	07.07.1997	4281	601	12	41	127000	253.49	8000	15.96	6800
8-FATİH	05.06.1996	4142	2602	47	101	143000	54.96	33760	12.97	10000
9-HALİÇ	15.01.1998	4324	300	14	19	288000	726.00	4500	1.50	3000
10-IŞIK	05.06.1996	4142	777	9	32	40000	51.48	5700	7.33	3946
11-İSTANBUL BİLGİ	13.11.1996	4142	3724	85	242	-	-	23000	6.17	4850
12-İST. KÜLTÜR	09.07.1997	4281	587	36	40	100000	170.35	10000	18.62	2000
13-KADİR HAS	05.08.1992	3785	4	34	11	118000	-	41400	-	1550
14-KOÇ	05.08.1992	3785	1060	54	75	20000	18.87	14948	14.10	73000
15-MALTEPE	09.07.1997	4282	368	23	25	4956	13.47	4150	11.29	10000
16-SABANCI	05.06.1996	4142	-	18	4	1000000	150.00	125000	42.00	-
17-YEDİTEPE	15.06.1996	4142	3369	97	254	5688	1.69	36000	10.69	9000
18-BAHÇEŞEHİR	15.01.1998	4324	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 3.6 Türkiye'de 53 Devlet Üniversitenin 1999 Yılı Kapasiteleri ve Bazı Standartları

DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	KURULUŞ TARİHİ	KURULUŞ KANUNU	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI	DİĞER ÖĞRETİM ELEMANI SAYISI	TOPLAM ARSA ALANI (m^2)	ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN AÇIK ALAN (m^2/Öğr)	TOPLAM KAPALI ALANI (m^2)	ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN KAPALI ALAN (m^2/Öğr)	TOPLAM KİTAP SAYISI
1-ABANT İZZET BAYSAL	03.07.1992	3837	9957	141	343	5289777	531.26	175080	17.58	30865
2-ADNAN MENDERES	03.07.1992	3837	3406	139	345	4000000	1174.40	17200	5.05	7643
3-AFYON KOCATEPE	03.07.1992	3837	13684	86	522	191498	13.99	174296	12.74	7000
4-AKDENİZ	20.07.1982	41 SKHK	9675	322	705	3639376	376.16	156000	16.12	28000
5-ANADOLU	30.11.1973	1787	17754	426	817	4415367	248.00	225774	12.71	141424
6-ANKARA	13.06.1946	4936	46306	2020	1533	8514010	183.86	374351	8.08	830387
7-ATATÜRK	31.05.1957	6990	33180	766	1263	34296682	1033.60	599672	18.07	252000
8-BALIKESİR	03.07.1992	3837	10857	127	322	4096000	378.31	55000	5.07	3323
9-BOĞAZİÇİ	12.09.1971	1487	9370	311	575	1967892	210.02	152539	16.27	320000
10-ÇANAKKALE 18 MART	03.07.1992	3837	8131	88	346	2029185	249.56	61260	7.53	12200
11-CELAL BAYAR	03.07.1992	3837	11710	263	473	2362173	201.70	108327	9.25	36049
12-CUMHURİYET	09.02.1974	1788	12820	304	799	11000000	858.03	43277	3.37	25000
13-ÇUKUROVA	30.11.1973	1786	20411	653	931	23000000	1126.84	430000	21.06	600000
14-DİCLE	30.11.1973	1787	11804	310	662	27000000	2287.36	279500	23.67	63600
15-DOKUZ EYLÜL	20.07.1982	41 SKHK	33484	805	1399	5964196	178.12	377610	11.28	208000
16-DUMLUPINAR	03.07.1992	3837	17299	75	386	10195594	589.30	55009	3.18	34416
17-EGE	27.05.1955	6595	30990	1104	1399	3439835	110.99	570835	18.41	23000
18-ERCİYES	18.11.1978	2175	20055	374	717	15709285	783.31	323580	16.13	62000
19-FIRAT	11.04.1975	1873	13666	383	688	9937546	727.17	191000	13.97	100145
20-GALATASARAY	01.06.1994	3993	1232	40	106	43223	35.08	18521	15.03	14000
21-GAZİ	20.07.1982	41 SKHK	48879	1175	1844	4374569	89.49	526999	10.78	129639
22-GAZİANTEP	27.06.1987	3389	5492	139	351	2360409	430.15	221554	40.34	62241
23-GAZİOSMANPAŞA	03.07.1992	3837	6113	84	307	3853000	630.30	113017	18.49	20000
24-GEBZE YÜK. TEK. ENS.	03.07.1992	3837	685	61	163	4651922	6791.13	13675	19.96	2587
25-HACETTEPE	08.07.1967	892	28439	1358	2046	6735078	236.82	454426	15.62	326000
26-HARRAN	03.07.1992	3837	7046	116	475	893165	126.76	67402	9.56	10500
27-İNÖNÜ	03.04.1975	1872	12632	280	521	7000000	554.14	78700	6.23	25618
28-İSTANBUL	06.06.1933	2252	72882	2053	2369	8901470	122.13	841398	11.54	413500
29-İSTANBUL TEKNİK	10.02.1944	4619	19936	781	951	2257147	113.21	489120	24.53	233516
30-İZMİR YÜK. TEK. ENS	03.07.1992	3837	325	42	123	35000000	107692	8500	26.15	7143
31-KAFKAS	03.07.1992	3837	2065	47	237	9432890	4567.98	25495	12.34	4500
32-K. MARAŞ SÜTÇÜİMAM	03.07.1992	3837	6163	112	376	1025000	166.32	47080	7.63	16000
33-KARADENİZ TEKNİK	20.05.1955	6594	29930	445	920	366054	12.22	165178	5.52	83207
34-KIRIKKALE	03.07.1992	3837	5601	138	337	14300000	2553.11	41100	7.32	26224
35-KOCAELİ	03.07.1992	3837	20702	368	554	796558	38.47	64115	3.09	50000
36-MARMARA	20.07.1982	41 SKHK	48392	1084	1490	932294	19.26	246348	5.09	150000
37-MERSİN	03.07.1992	3837	8252	155	444	32500000	3938.43	85000	10.30	15300
38-MİMAR SİNAN	20.07.1982	41 SKHK	4692	195	242	182553	38.90	49734	10.59	36700
39-MUĞLA	03.07.1992	3837	5093	73	268	2063081	405.08	70837	13.81	17556
40-MUSTAFA KEMAL	03.07.1992	3837	7545	86	335	2791230	369.94	40000	5.30	25339
41-NİĞDE	03.07.1992	3837	15715	91	555	8479621	539.50	54855	3.49	10108
42-19 MAYIS	01.04.1975	1873	29988	419	815	6219579	239.33	270000	10.39	143857
43-ORTADOĞU TEKNİK	04.06.1959	7307	17780	677	1340	41300000	2303.40	446095	24.87	293188
44-OSMANGAZİ	18.08.1993	496 SKHK	7663	330	543	1270206	165.75	230793	30.11	63258
45-PAMUKKALE	03.07.1992	3837	9311	198	490	44871000	4819.00	41704	4.48	18942
46-SAKARYA	03.07.1992	3837	17821	262	480	2500000	140.00	55000	3.05	25000
47-SELÇUK	20.06.1975	1873	48688	674	1260	18000000	369.70	254140	5.21	196149
48-SÜLEYMAN DEMİREL	03.07.1992	3837	21639	322	167	2869235	132.59	143466	6.63	25000
49-TRAKYA	20.07.1982	41 SKHK	20881	352	815	6862888	328.66	150000	7.18	13493
50-ULUDAĞ	20.06.1975	1873	36249	576	931	16748501	462.04	367163	10.13	126337
51-YILDIZ TEKNİK	20.07.1982	41 SKHK	16976	389	585	969763	57.12	92798	5.40	54405
52-YÜZÜNCÜ YIL	20.07.1982	41 SKHK	11548	357	748	7000000	606.17	172000	14.89	33670
53-Z. KARAELMAS	03.07.1992	3837	5787	108	257	1402339	242.32	89478	15.46	29953

3.4.2. Bazı Yabancı Ülkelerde Eğitim Donatımları Standartları

Günümüzün ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş ülkelerinin gelişebilmelerinin altında eğitim düzeylerini yükseltmeleri yatmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için eğitim düzeyinin yükseltilmesi, en önemli problemler arasında yer almaktadır.

Bugün artık az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik yapısal gelişmenin ancak eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile gerçekleştirilebileceği gerçeği kabul edilmektedir (Tekir, 1987, s.316).

Gelişmiş ülkeler eğitim donatımlarında istenen standartlara 1960'larda ulaşmışlardır. 1980 sonrasında ise genç nüfuslarının azalması neticesinde ihtiyaç fazlası derslikler ve okullar sorunu ortaya çıkmıştır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise genç nüfusun sürekli artması ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle eğitim alanına yeterince yatırım yapılamaması, eğitimde istenen standartlara ulaşılmasını engellemiştir.

3.4.2.1. Bazı yabancı ülkelerde okulöncesi eğitim donatımları standartları

Başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkeler okulöncesi eğitimin önemini uzun yıllar önce kavramışlar ve bu sahaya önemli yatırımlar yapmışlardır. Günümüzde bazı ülkelerin okulöncesi eğitim donatımları için kullandıkları standartlar Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Bazı Yabancı Ülkelerin Okulöncesi Eğitim Donatımları Standartları.

ÜLKELER	SAYILAR		ÖNERİ STANDART		MEVCUT DURUM		KAYNAKLAR
	Yerleşme nüfusu	Öğrenci sayısı	m^2/kişi	m^2/öğren	m^2/kişi	m^2/öğren	
A.B.D.	1000	60	0.36	6	-	-	(Chiara and Koppelman, 1969, s.134)/
(Kreş ve Anaokulu)	1500	90	0.36	6	-	-	//
	2000	120	0.36	6	-	-	//
ALMANYA	6000	-	0.25	-	-	50	(Çetiner, 1991, s.158)
(Anaokulu)	30000	-	-	42.3	-	-	(Ersoy, 1994, s.3)
ÇİN	-	-	-	-	-	25-30	(Çetiner, 1991, s.158)
FRANSA	-	-	-	25-45	0.7	-	(Çetiner, 1991, s.158)
İNGİLTERE	-	-	0.6	-	-	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
İTALYA	-	-	0.5	-	0.9	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
POLONYA	-	-	-	-	-	17-45	(Çetiner, 1991, s.158)
PORTEKİZ	-	-	-	-	0.2	8	(Ersoy, 1994, s.4)

3.4.2.2. Bazı Yabancı Ülkelerde ilköğretim donatımları standartları

İlköğretim dünyanın 182 ülkesinde zorunludur. Gelişmiş ülkelerde 8-12 yıl arasında, gelişmekte olan ülkelerde ise 4-8 yıl arasında uygulanmaktadır. Bu kademedeki eğitim için bazı yabancı ülkelerde önerilen standartlar Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8 Bazı Yabancı Ülkelerde İlköğretim Donatımları Standartları.

ÜLKELER	SAYILAR		ÖNERİ STANDART		MEVCUT DURUM		KAYNAKLAR
	Yerleşme nüfusu	Öğrenci sayısı	m^2/kişi	m^2/ öğrenci	m^2/kişi	m^2/ öğrenci	
A.B.D.	5000	450	-	-	-	30	(Altaban ve Okyay, 1976, s.39)
	1000	-	4.8	-	-	-	(Ersoy, 1994, s.7)
(6-12 yaş grubu)	2000	180	2.4	27.0	-	-	//
	3000	200	2.0	22.2	-	-	//
	4000	360	1.8	20.0	-	-	//
	5000	450	1.76	20.0	-	-	//
	1500	250	19-21	112-128	-	-	(Chiara and Koppelmann,
	5000	800	9.6-11.2	60-70	-	-	s.138)
	7000	1200	9.2-10.3	53-60	-	-	//
ALMANYA	6000	720	4.2	4.7	3.6	30	(Çetiner, 1991, s.159)
	30000	-	-	40.6	-	-	(Dielmann und Merkel, s.74)
BELÇİKA	-	-	-	38	-	-	(ICFSB, 1978, s.36)
ÇİN	-	-	-	-	-	15-20	(Çetiner, 1991, s.159)
DANİMARKA	-	-	-	38.5	-	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.36)
FRANSA	4500	320-400	-	-	-	15	(Okyay and, Arkon, 1972, s.36)
(6-14 yaş grubu)	3000-4500	-	3.78-5.6	-	-	-	(Ersoy, 1994, s.7)
	10000-15000	-	2.27-3.5	-	-	-	//
	35000- +	-	3.90	-	-	-	//
İNGİLTERE	GENEL	-	4.6	-	-	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
		480	-	-	-	25	(Kible, 1969, s.244)
		160		25.0	-	-	//
		200	-	22.5	-	-	//
		240	-	20.8	-	-	//
		280	-	19.6	-	-	//
		320	-	18.7	-	-	//
		360	-	18.0	-	-	//
		400	-	17.5	-	-	//
		440	-	17.0	-	-	//
İSVEÇ	-	-	-	115	-	-	(ICFSB, 1978, s.36)
İTALYA	GENEL	-	3.5	-	-	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
HOLLANDA	-	120	-	24.0	-	-	(ICFSB, 1978, s.36)
		240	-	47.0	-	-	//
		280	-	11.9	-	-	//
POLONYA	5000	640	-	-	-	16	(Çetiner, 1991, s.159)
BULGARİSTAN	5000	300-350	-	-	2.60	40	(Çetiner, 1991, s.159)

3.4.2.3. Bazı yabancı ülkelerde ortaöğretim donatımları standartları

Gelişmiş ülkelerde dahil olmak üzere tüm ülkelerde bu kademedeki eğitim isteğe bırakılmıştır. Bu nedenle ülkeden ülkeye standartlar konusunda önemli farklılıklar

bulunmaktadır. Bazı yabancı ülkelerde önerilen ortaöğretim tesisleri standartları Tablo 3.9'da gösterilmiştir.

Tablo 3.9 Bazı Yabancı Ülkelerde Ortaöğretim Donatımları Standartları.

ÜLKELER	SAYILAR		ÖNERİ STANDART		MEVCUT DURUM		KAYNAKLAR
	Yerleşme nüfusu	Öğrenci sayısı	m^2/kişi	m^2/öğr.	m^2/kişi	m^2/öğr.	
A.B.D.	-	000-2000		40	-	-	(Ersoy, 1994, s.14)
	14000	1000	9.1-9.7	128-	-	-	//
	24000	1800	6.7-7.0	136	-	-	//
	34000	2600	5.6-5.9	88-94	-	-	//
ALMANYA	GENEL	-	-	-	0.84	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
(9-17 yaş grubu)	30000	-	-	88.3	-	-	(Ersoy, 1994, s.11)
FRANSA	GENEL	-	-	-	1.6	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
	35000	1600	1.65	36	-	-	(Ersoy, 1994, s.14)
	25000	-	2.0	-	-	-	//
İNGİLTERE	10000	-	5.2	-	-	-	(Kible, 1969, s.261)
	YASA	150	-	40.0	-	-	//
	//	300	-	26.7	-	-	//
	//	450	-	26.7	-	-	//
	//	600	-	25.0	-	-	//
İTALYA	GENEL	-	4.5	-	1.0	-	(Okyay and, Arkon, 1972, s.301)
PORTEKİZ	10000	-	-	-	1.5-2	25	(Çetiner, 1991, s.159)

3.4.2.4. Bazı yabancı ülkelerde yükseköğretim donatımları standartları

Yükseköğretim donatımları standartlaştırılmaya uygun olmayan eğitim donatımlarıdır. Bu tesislerin planlanmasında standartlar yerine kriterler kullanılmaktadır. Bazı ülkelerin yükseköğretim kurumlarında fiziki mekan göstergeleri Tablo 3.10'da gösterilmiştir.

Tablo 3.10 Dünyada Yükseköğretim Kurumlarının Fiziki Mekan Göstergeleri (Çabuk, 1996, s.97).

ALANLAR \ ÜLKELER	İNGİLTERE	KUZEY AMERİKA	ORTA AVRUPA
Öğrenci Başına Toplam Kampus Alanı	256	4196	80
Öğrenci Başına Kullanılabilir Kampus Alanı	83	51	23
Öğrenci Başına Rekreasyon Alanı	25.4	19.8	3.3
Akademik Personel Başına Kapalı Alan	420	121	159
Öğrenci Başına Kapalı Alan	42.9	20.6	17.1
Kapalı Alanın Kampus Alanı İçindeki Payı (%)	49	39	67
Rekreasyon Alanının Kampus Alanı İçindeki Payı (%)	44	32	18
Öğrenci Başına Derslik Alanı (m^2/kişi)	1.4	2	2.9
Öğrenci Başına Kütüphane Alanı (m^2/kişi)	1.5	1.7	0.8
Öğrenci Başına Akademik Faaliyet Alanı	6.8	10.4	7.9
Akademik Personel Başına Ofis Alanı	18.6	18.1	22.1
İdari Personel Başına Ofis Alanı (m^2/kişi)	16.7	10.1	34.6

3.5. EĞİTİM DONATIMLARINA İLİŞKİN BAŞLICA DÜZENLEME İLKELERİ

Eğitim-öğretim ile öğrencinin sadece fikir gücü geliştirilmemekte, aynı zamanda karakter, ruh ve beden sağlığı da korunmakta ve geliştirilmektedir. Bu amaçtan hareketle yerleşmelerde eğitim tesisleri için alan ayrımında ve bina tasarımlarında bazı ilkelerin göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu ilkeler tez kapsamında beş grupta ele alınabilir. Bunlar;

(i)-Çağdaş eğitim açısından olması gerekli düzenleme ilkeleri
(ii)-Mimari açıdan sahip olması gerekli düzenleme ilkeleri
(iii)-Tesis yeri seçimine ilişkin düzenleme ilkeleri
(iv)-Tesisin ihtiyaç duyduğu donatımlara ilişkin düzenleme ilkeleri
(v)-Planlamaya ilişkin düzenleme ilkeleri

3.5.1. Okulöncesi Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri

Yukarıda belirtilen beş ilkenin altında yer alan başlıca düzenleme ilkeleri şunlardır;

(i)-Okulöncesi eğitim tesislerinde çağdaş eğitim açısından olması gerekli düzenleme ilkeleri

- Farklı yaş gruplarında bulunan çocuklar aynı eğitim tesisi içinde, ayrı mekanlarda eğitim ve öğretime tabi tutulmalı,
- 0-6 yaş grubunun psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik özellikleri göz önünde bulundurularak sınıf yerine oda sistemine yer verilmeli,
- Okul ve oda başına düşen çocuk sayısı optimum seviyede tutulmalı, en az 60, ortalama 90 ve en çok 120 öğrenci olacak büyüklükte olmalıdır (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138).

(ii)-Okulöncesi eğitim tesislerinde mimariye ilişkin düzenleme ilkeleri

- Okulun iç ve dış mekan tasarımlarında çocukların psikolojik ve fizyolojik özellikleri dikkate alınmalı,
- Okul tasarım sürecine pedagogların katılımı sağlanmalı,
- Okul iç ve dış mekanında kullanılacak şekil ve renklerde bu yaş grubunun psikolojik durumları göz önünde bulundurulmalı (Kıran, 1993, s.179),
- Tesislerden yararlanacak çocuk sayısı ile tesis büyüklüğü ilişkisi doğru kurulmalı,
- Kentlerde apartmandan veya giriş karındaki dükkanlardan eğitim tesisine çevrilen özel anaokulları ve kreşlere izin verilmemelidir.

(iii)-Okulöncesi eğitim tesislerinin yerlerinin seçimine ilişkin düzenleme ilkeleri

- Bir öğretim tesisine veya mahalle merkezine yakın olmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Okul yeri çalışma yaşamının ve trafik karmaşasının uzağında seçilmeli,
- Okul yeri seçiminde topografik, iklimsel v.b faktörler göz önünde bulundurulmalı,
- Okul öncesi eğitim tesisleri ağırlıklı olarak özel sektör eliyle gerçekleştirilmektedir. Özel sektör bu tesisleri pazar mekanizması çerçevesinde kar getirisi en yüksek olan yerlere kurmayı tercih etmektedir. Konumlarının kar yerine hizmet amaçlı seçimine özen gösterilmelidir.

(iv)-Okulöncesi eğitim tesislerinin sahip olması gerekli donatımlara ilişkin düzenleme ilkeleri

- Çocuk sayısıyla orantılı oyun alanlarına sahip olmalı (Çetiner, 1991, s.168),
- Okul yakınında öğrenci servisleri ve okul personeli için düzenlenmiş otopark alanı oluşturulmalıdır.

(v)-Okulöncesi eğitim tesislerinin planlanmasına ilişkin düzenleme ilkeleri

- Planlamada bu tesisler için hizmet alanı yarıçapı en uzak konuta 200 m olarak alınmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- En az 1000 nüfuslu bir küçük komşuluk biriminde 60 öğrencilik 372 m^2, ortalama olarak 1500 nüfuslu bir küçük komşuluk biriminde 90 öğrencilik 558 m^2 ve en çok 2000 nüfuslu bir küçük komşuluk biriminde 120 öğrencilik 743 m^2 alanlı bir tesis yeri ayrılmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Özel okulöncesi eğitim tesisleri sadece planda belirtilen yerlere yapılmalı,
- Bu tesislere hem taşıt hem de yaya olarak rahat ulaşılabilmelidir (Çetiner, 1991, s.168).

3.5.2. İlköğretim Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri

(i)-İlköğretim tesislerinde çağdaş eğitim açısından olması gerekli ilkeler

- Derslikler çağdaş eğitimin bir gereği olarak en fazla 30-32 öğrenci kapasiteli olmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Çift tedrisata imkan verilmemeli,
- Okulların kapasitesi çağdaş ve kaliteli eğitim açısından sınırlı tutulmalı,
- İlköğretim tesisleri öğrencilerin araştırma, keşfetme, tartışma, düşünme ve yaratıcılıklarını geliştirici tarzda tasarlanmalıdır.

(ii)-İlköğretim tesislerinde mimariye ilişkin düzenleme ilkeleri

- Okul tasarım sürecine pedagogların katılımı sağlanmalı,

- Okul iç ve dış mekan tasarımları öğrencilerin psikolojik ve fizyolojik özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanmalı,
- Okul iç ve dış mekanında kullanılacak şekil ve renklerde bu yaş grubunun psikolojik durumları göz önünde bulundurulmalı (Kıran, 1993, s.179),
- Tesisin kütle, oran, cephe v.b tasarım kararlarında çevredeki yapıların tanıtıcı, vurgulayıcı ve belirleyici özellikleri dikkate alınmalı,
- Eğitim yapılarının strüktür seçimi deprem v.b doğal felaketler göz önünde bulundurularak yapının işlevine, konumuna, çevresel faktörlere (iklim, rüzgar, topografya, zemin yapısı v.b) ve ekonomik şartlara bağlı olarak yapılmalı,
- Eğitim yapılarında kullanıcı sağlığı açısından kullanılan malzemelerin hijyen olmasına dikkat edilmeli, kullanılacak malzemelerin yapı biyolojisi irdelenmeli,
- Yapı fiziği öğelerinin (ışık, renk, ses, ısı, nem, güneş ışınımları, koku v.b) getirdiği sınırlamalara ve gereklere uyulmalı,
- Eğitim tesisinin arsa içinde tasarımında doluluk-boşluk, konum ve alçaklık-yükseklik dengelerine dikkat edilmeli,
- Tesis tasarımında *Gürültü Kontrol Yönetmeliğinin* 12. maddesinde belirtilen gürültü düzeyleri dikkate alınmalı,
- Yeni mimari yaklaşımlar ışığında ilköğretimde koridor üzerinde sıralanan derslikler yerine holler etrafında kümelenmiş çok amaçlı ve esnek mekanları içeren bireysel yetenek ve özellikleri dikkate alan plan tipleri kullanılmalı,
- Eğitim tesislerinde seçilen mobilya ve ekipmanlar çağdaş eğitime uygun olmalı,
- Eğitim tesislerinin tasarımı en başta hitap ettiği yaş grubunun boyutları (antropometrik, duyusal, algısal ve zihinsel boyutları) dikkate alınarak yapılmalı,
- Tesis büyüklüğü ile hizmet ettiği çevredeki kullanıcı sayısı ilişkisi doğru orantılı olmalı,
- Okul tasarımı tüm yıl kullanımı esasına dayandırılmalı,
- Okul tasarımında kullanılacak malzemenin psikolojik etkileri göz önünde bulundurulmalı,
- İlköğretim tesislerinde standart okul projelerinin kullanımı zaman ve maliyet açısından faydalı olmasına rağmen, farklı topografya ve iklimlerde yarattığı ek maliyetler ve estetik sorunları göz önünde bulundurulmalıdır.

(iii)-İlköğretim tesislerinin yerlerinin seçimine ilişkin düzenleme ilkeleri

- Tesisin konumu hitap ettiği çevrenin merkezinde olmalı (Çetiner, 1991, s.168),
- Özel okullar plan kararları yerine piyasa koşulları içinde karlarını en üst düzeye çıkaracak yerleri seçmektedirler. Bu keyfi durum önlenmelidir. Kamu okullarının

yerlerini ise mülkiyet belirlemektedir. Gelişme alanlarında plan kararlarıyla önerilen okul yerleri kısa zamanda kamulaştırılmalı,

- Okul yeri çalışma yaşamının ve trafik karmaşasının uzağında seçilmeli,
- Okul yeri seçiminde topografya, iklim v.b faktörler göz önünde bulundurulmalı,
- 5 yıldan 8 yıla çıkarılan ilköğretim okulları artık daha geniş alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. 1997 öncesinde yapılmış olan planlar tadilattan geçirilerek okul alanları gerekli normlara ulaştırılmalıdır.

(iv)-İlköğretim tesislerinin sahip olması gerekli donatımlara ilişkin düzenleme ilkeleri

- Çocuk sayısıyla orantılı oyun alanlarına ve parklara sahip olmalı (Çetiner, 1991, s.168),
- Tesis içerisinde açık ve kapalı spor sahaları düzenlenmeli,
- Geniş tören alanı tasarlanmalı,
- Okul yakınında derslik başına bir araçlık park yerine ek olarak, üç araçlık park yeri daha ayrılmalıdır (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138).

(v)-İlköğretim tesislerinin planlanmasına ilişkin düzenleme ilkeleri

- Planlamada bu tesisler için hizmet alanı yarıçapı en uzak konuta 400-800 m arasında alınmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Tesis en az 250, en çok 1200 öğrenci kapasiteli olmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Tesis planlamasında gelecekteki gelişmelerde dikkate alınarak esnek bir planlamaya gidilmeli,
- Tesisler mümkün olduğunca konut alanları içerisinde olmalı,
- Özel okullar sadece planda belirtilen yerlere yapılamalı,
- Bu tesislere taşıt yanında yaya olarak rahat ulaşılabilmesi sağlanmalı (Çetiner, 1991, s.168),
- İç gürültünün dışarıya dış gürültünün de içeriye girmesini engellemek üzere okul çevresinde aktif yeşil tampon bölge oluşturulmalıdır.

3.5.3. Ortaöğretim Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri

(i)-Ortaöğretim tesislerinde çağdaş eğitim açısından olması gerekli ilkeler

- Derslikler çağdaş eğitimin bir gereği olarak en fazla 30-35 öğrenci kapasiteli olmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Çift tedrisata imkan verilmemeli,

- Ortaöğretim tesisleri öğrencilerin araştırma, keşfetme, tartışma, düşünme ve yaratıcılıklarını geliştirici tarzda tasarlanmalıdır.

(ii)-Ortaöğretim tesislerinde mimariye ilişkin düzenleme ilkeleri

- Tesis büyüklüğü ile hizmet ettiği çevredeki kullanıcı sayısı ilişkisi doğru orantılı olmalı,
- Okul tasarımı tüm yıl kullanımı esasına dayandırılmalı,
- Okul tasarımında kullanılacak malzemenin psikolojik etkileri göz önünde bulundurulmalı,
- Tesis sahip olacağı geniş kütüphane ve kapalı spor salonu ile aynı zamanda çevrenin bir hizmet merkezi de olması sağlanmalı,
- Ortaöğretimde çok sayıda okul türü olması nedeniyle tip projelerden kaçınılmalıdır.

(iii)-Ortaöğretim tesislerinin yerlerinin seçimine ilişkin düzenleme ilkeleri

- Ortaöğretim tesisleri konum olarak semt ünitelerinin etki alanlarının merkezinde olmalı,
- Ortaöğretim tesislerine yaya olarak ulaşılma ilkesi kullanılmak isteniyor ise 800-1200 m etki yarıçaplı olarak konumlandırılmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),
- Tesis yapılırken mevcut projeye uygun yer aramak yerine, yere uygun proje üretilmeli,
- Özel okullar plan kararları yerine piyasa koşulları içinde karlarını en üst düzeye çıkaracak yerleri seçmektedirler. Kamu okullarının yerleri ise mülkiyete göre belirlenmektedir. Gelişme alanlarında plan kararlarıyla önerilen okul yerleri kısa zamanda kamulaştırılmalı,
- Okul yeri çalışma yaşamının ve trafik karmaşasının uzağında seçilmeli,
- Okul yeri seçiminde topografik, iklimsel v.b faktörler göz önünde bulundurulmalı,
- 8 yıla çıkarılan ilköğretim okulları nedeniyle lise bünyelerinde bulunan ortaokullar bu okullardan ayrılmış, dolayısıyla daha geniş ortaöğretim mekanlarına ulaşılmıştır.

(iv)-Ortaöğretim tesislerinin sahip olması gerekli donatımlara ilişkin düzenleme ilkeleri

- Tesis içerisinde açık ve kapalı spor sahaları düzenlenmeli,
- Geniş yeşil alan bulunmalı,
- Geniş tören alanı tasarlanmalı,
- Okul yakınında derslik başına bir araçlık park yerine ek olarak, 16 araçlık park yeri daha ayrılmalıdır (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138).

(v)-Ortaöğretim tesislerinin planlanmasına ilişkin düzenleme ilkeleri

- Tesis büyüklüğü en az 1000, en çok 1600 öğrenci kapasiteli olmalı (Chiara and Koppelmann, 1969, s.138),

- Tesislerden tüm yıl boyunca ve yöre halkının da yararlanmasını sağlayıcı düzenlemelere gidilmeli,
- Tesis planlamasında gelecekteki gelişmelerde dikkate alınarak esnek bir planlamaya gidilmeli,
- Tesisler mümkün olduğunca konut alanları içerisinde olmalı,
- Özel okullar sadece planda belirtilen yerlere yapılamalı,
- Bu tesislere taşıt yanında yaya olarak rahat ulaşılabilmesi sağlanmalıdır.
- Nüfusu 15000'in üzerinde olan yerleşmelerde kurulma zorunluluğu dikkate alınmalıdır.

3.5.4. Yükseköğretim Eğitim Donatımlarına İlişkin Başlıca Düzenleme İlkeleri

Yükseköğretim kurumlarının planlama ve düzenleme ilkelerini en genel anlamda, o ülkenin ekonomik, politik, kültürel ve yasal yapıları belirlemektedir. Daha alt ölçekte ise kurumların kendi eğitim anlayışları, yöre halkının bu kurumlara verdiği değerler, kurum yöneticilerinin konuya yaklaşımı ile tasarımı yüklenen kişilerin bilgi ve tecrübeleri belirlemektedir.

Genellikle her yükseköğretim kurumunun planlaması başlı başına bir yerleşme tasarımıdır. Ancak yine de her tasarımın bazı ortak düzenleme ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler şunlardır;

- Yükseköğretim tesislerinde etki alanı aranmamalıdır.
- Bu tesisler daha çok bölge ve kent birimlerinin eğitim tesisleridir.
- Üniversitelerin ideal öğrenci sayıları üniversitelerin kendileri tarafından belirlemektedir.
- Bu tesislerin oluşturulması ve yönetilmesi sürecine sivil toplum kuruluşlarının ve yöre halkının aktif katılımı sağlanmalıdır.
- Planlamada üniversite kampuslarının gece ve gündüz yaşanan yerler haline getirilmeleri sağlanmalıdır.
- Yükseköğretim tesislerinin düzenlenmesinde öğrencilerin araştırma, tartışma, düşünme yetilerini geliştirici mimari çözümlemelere gidilmelidir.
- Üniversitenin planlama modeli, alansal büyüklüğüne, topografyasına ve işlevler arası ilişkilerin güçlüğüne ve bir arada bulunma zorunluluğuna bağlı olarak seçilmelidir.
- Fakültelerin kendi içinde başlayan ve biten üniteler olarak planlanmasının önüne geçilmelidir.
- Bugün ve yakın gelecekteki değişme ve gelişmeler göz önüne alınarak, üniversite planlamasında esnekliğe ve büyüyebilirliğe önem verilmelidir.
- Yükseköğretim tesislerinin yapı formları ve malzemeleri yöreye uyumlu olmalıdır.

- Yükseköğretim tesislerinin projelendirilmesinde, tip projelendirmeye gidilmemelidir.
- Yükseköğretim tesislerinin düzenlenmesinde yöresel iklim koşulları, manzara, topografya v.b faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yükseköğretim tesisleri planlanırken aynı zamanda rekreasyon alanları da planlanmalıdır.
- Üniversite planlamasında ekolojik denge gözetilmeli, yapılaşmış alan en aza indirilmeli, parçalı yeşil alan yerine toplu yeşil alan uygulamasına geçilmelidir.
- Tüm işlev alanlarının, gençlerin yürüme mesafesi olan 1500 m. içerisinde olması sağlanmalıdır. Bu gerçekleştirilemiyorsa eğitime yardımcı birimler olarak işlev gören yemekhane, kütüphane, kafeterya, spor tesisleri ve mediko-sosyal gibi üniteler ana yaya yolunun başlangıcı konumunda olan merkezde toplanmalıdır.
- Üniversitelerin ulaşım ihtiyaçları toplu taşıma araçlarıyla karşılanmalıdır.
- Toplu taşım araçlarının üniversite içinde izleyeceği güzergah ile duraklar arası mesafe eğitim tesisleriyle ilişkilendirilmelidir.
- Toplu taşım araçlarının toplandığı bir son durak bulunmalı ve yaya yolları bu alana yönlenmelidir.
- Yaya hareketliliği taşıt trafiği ile kesilmemelidir.
- Eğer Üniversite kampusunda Tıp Fakültesi veya hastane mevcut ise dışarıdan gelerek burayı kullanılacaklar için ayrı bir giriş kapısı oluşturulmalıdır.
- Lojmanlara giden yol ile kampus ana taşıt aksı eğitim alanlarına ve kampus dışına en kısa zamanda ulaşacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Her eğitim birimi için yeterli otopark alanı ayrılmalıdır.
- Açık otoparklar binalar arası mekanlara konulmalıdır.
- Yükseköğretim donatımları geniş alanlara gereksinim duyarlar. Bu kadar geniş arazilerin sağlanmasında öncelikle kamu arazilerinden ve vakıf arazilerinden yararlanılmalıdır.
- Farklı niteliklere sahip yerleşmelerde özgün yükseköğretim donatımı standartları geliştirilmelidir.
- Sivil toplum kuruluşlarına ait vakıf üniversiteleri için keyfi yer seçimi önlenmeli, planlarda kendileri için ayrılacak yerlere yapılmaları sağlanmalıdır.
- Üniversite yapılarının bakış doğrultuları belirli aksları yakalamaları sağlanmalıdır.
- Üniversitelerin planlanmasında demokratikleşmeyi ve kültürel bütünleşmeyi sağlayıcı kararlar üretilmelidir.
- Üniversitelerin kentlerle olan kültürel alış verişleri düşünülerek, kültür komplekslerinden halkın yararlanmasını sağlayıcı kararlar geliştirilmelidir.
- Üniversite lojmanları kampusun dışına kaydırılmalıdır. Lojmanlar kreş, ilköğretim okulu, ticaret ve yeşil alanları olan bir komşuluk ünitesi şeklinde düzenlenmelidir.

3.6. TÜRKİYE'DE EĞİTİM TESİSLERİNİN KURULMA SÜRECİ

Kurulma süreçleri açısından devlet eliyle üretilen eğitim yapıları ile özel ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen eğitim yapıları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait bu tesislerinin kamusal bir hizmeti yerine getirme yanında kar amacıda taşımalarından kaynaklanmaktadır.

3.6.1. Kamu Eğitim Tesislerinin Kurulma Süreci

Türkiye'de kamusal eğitim tesislerinin meydana getirilmesi süreci dört aşamalıdır. Bu aşamalar:

1. Talep belirleme aşaması,
2. Programlama aşaması,
3. Tasarlama aşaması,
4. Uygulama aşaması,

Birinci aşamada M.E.B. eğitim tesislerine ilişkin talepleri belirlemektedir. Daha sonra D.P.T. bu talepleri inceleyerek Beş Yıllık Kalkınma Planlarının eğitim stratejisini oluşturmaktadır. Kalkınma planlarına dolayısıyla eğitim stratejisine ve politikalarına ilişkin son kararları, üst karar organları olan Yüksek Planlama Kurulu, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi vermektedir.

Programlama aşamasında M.E.B İl Teşkilatları illerindeki okul ihtiyaçlarını belirlemekte ve yatırım teklif programlarını hazırlanmaktadır. Bu programda öncelik sırasına göre projeleri, her okul binasının yapılacağı bölgenin nüfusu, son yılda o bölgedeki okullardan mezun olan öğrenci sayıları, öğretmen sayıları ve okulun yapılacağı arsa hakkındaki bilgiler yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki ilgili Öğretim Dairesi hazırlanan yatırım programını inceler ve bina ön teklifini hazırlar. MEB kesin gereksinmeye ilişkin yatırım projeleri listesini ve vize edilmiş ön proje formunu DPT'ye bildirir. DPT çeşitli kriterler ışığında yatırım programına alınacak projeleri seçer ve Beş Yıllık Kalkınma Planına uygun olarak yıllık yatırım programları hazırlar. Yüksek Planlama Kurulu bu yatırım programı önerisini inceleyerek kararını verir. Alınan kararlar Bakanlar Kurulunda görüşülür ve önerilerle birlikte Meclis Bütçe-Plan Karma Komisyonuna iletilir. Son karar TBMM'nindir.

Tasarlama aşamasında M.E.B. ilgili öğretim dairesinin istekleri ve arsa verileri doğrultusunda Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, mevcut standart tip projelerin uygulanıp uygulanamayacağına karar verir. Mevcut vaziyet planına yapılacak proje işlenir ve maliyeti hesaplanır. Daha sonra ihale evrakı hazırlanarak, bir yükleniciye uygulanmak üzere ihale edilir.

Uygulama aşamasında ise yüklenici, iş programını hazırlar, belediyeden yapı izni alır ve inşaata başlar. Belirlenen maliyetin ve zamanın dışına çıkılmadan yapım işi gerçekleştirilir. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Bölge Teşkilatı işi kontrol ederek varsa eksiklikleri ortaya koyar. Eksikliklerin giderilmesi ardından Belediyeden kullanım izni alınır. Kesin kabul raporu ardından bina MEB'na devir edilir. Binanın kullanıma açılması bakanlığın yetkisindedir.

3.6.2. Özel ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Ait Eğitim Tesislerinin Kurulma Süreci

Türkiye'de özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait eğitim tesisleri üç aşamadan geçilerek mekan boyutuna indirgenmektedir. Bu aşamalar:

1. Başvuru ve izin aşaması, 2. Bina tasarım aşaması, 3. Uygulama aşaması,

Mevcut yasa ve yönetmeliklerde yer alan hükümlere göre bir özel öğretim kurumu meydana getirmek için birinci aşamada "kurum açma ve öğretime başlama izni" için ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurulur. Mevcut bir yapı bu amaç için kullanılacak ise valiliğin gözetiminde İl Milli Eğitim, Sağlık, Bayındırlık ve İtfaiye Müdürlükleri'nden gelen uzmanlardan oluşturulan heyet tarafından bir inceleme raporu hazırlanır. Hazırlanan rapor Milli Eğitim Bakanlığı'na intikal ettirilir. Bakanlık uygun gördüğü takdirde girişimci kişi ya da kuruluşa "kurum açma izni" verilir.

Eğer eğitim tesisi yeni yapılacak ise ikinci aşama olan tasarlama aşamasına geçilir. Eğitim tesisi 1987 tarihli *Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi*'nde belirtilen esaslar doğrultusunda yapılır.

Üçüncü ve son aşamada yapının inşaatına başlanması amacıyla belediyeden yapı inşaat izni alınır. İnşaat bitirilir ve belediyeden yapı kullanım izni alınır. MEB'den bir heyet özel veya sivil toplum kuruluşuna ait okulun eğitim kadrosunu, yapısının standartlarını, donanım ve araç-gereçlerini inceleyerek ilgili İl Milli Eğitim Müdürlülüğü'ne bir rapor sunar. Bu raporun olumlu olması halinde kuruma öğretime başlama iznini verilir.

4. BÖLÜM DÜNYADA, TÜRKİYE'DE VE İSTANBUL'DA EĞİTİM DONATIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

4.1. DÜNYADA YAŞANAN DEĞİŞİMLERİN KENT PLANLAMASINA, EĞİTİM OLGUSUNA VE EĞİTİM DONATIMLARINA ETKİLERİ

Son yıllarda, güncel literatürde en fazla sözü edilen kelimelerden biri de değişimdir. B. Güvenç (1976, s.197) değişimi, "bir bütünün öğelerinde, öğeler arasındaki ilişkilerin yapısında daha önceki durumlara göre farklılıklar gözlenmesi" olarak tanımlamıştır. Dünya tarihi aynı zamanda değişimler tarihi olarak ortaya konulmaktadır. Dünya tarihinde üç önemli değişim yaşanmıştır. İlk büyük değişim ya da dönüşüm tarım devrimi ile yaşanmıştır. Tarım devrimi ile insanlar çeşitli meslek dallarına ve sosyal sınıflara ayrılmış, aile yaşantısına ve toplu yerleşmelere geçmiştir. Böylece bir önceki dönemden farklı özellikler sergilemeye başlamışlardır.

Dünya ve insanlık tarihi ikinci önemli değişimini 18. yüzyılın sonlarında yaşamaya başlamıştır. Buhar makinesinin icadı ile simgelenen sanayi devrimi sonucunda, öncelikle üretim biçiminde niteliksel değişimler yaşanmıştır. Üretim aktivitesi evden fabrikalara aktarılmış, bazı yerleşmeler sanayi kentlerine dönüşmüştür. Bu kentlere göçler yaşanmış ve kentleşmeyle birlikte toplumsal yapılar kökten değişmiştir. Toplum, geleneksel geniş aileden kentsel çekirdek aileye dönüşmüş, toplumda iş bölümü ve uzmanlaşma artmıştır.

1970'li yıllarda hem kapitalist hem de sosyalist ülkelerde, sanayi devrimi sonrasında oluşmaya başlayan süreçte önemli bir krize girilmiştir. Bu kriz, günümüzde de yapılanma süreci devam eden, ancak adı tartışmalı yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Yeni dönemin ekonomik, politik ve sosyal yapısının bir önceki dönemin koşullarından farklı olduğu savunulmaktadır (Lash and Urry, 1987, s.69). Dolayısıyla bu dönemin adlandırılması, bir önceki dönemin kavramlarının değişimine dayandırılmaktadır. Bu dönemin adlandırılmasında kullanılan başlıca kavramlar ise

postmodernizm, postfordizm, postkapitalizm, postendüstriyalizm ve benzerleridir. Ancak bu kavramları kabul etmeyen ve eleştiren bilim çevreleri de bulunmaktadır. Bu çevreler, gözlenen olguların abartıldığını, olmadığı halde yeni bir dönemin yaratılmaya çalışıldığını ortaya koymaktadırlar (Sayer, 1989, s.666-695; Harvey, 1989, s.39). Ancak yapılan eleştirilere rağmen, yaşanan dönemin bir ekonomik dalgalanma dönemi olarak kalmadığı düşünsel, sosyal ve politik dönüşümlerle birlikte ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Matless, 1992, s.41-56).

4.1.1. Dünyada Yaşanan Genel Değişimler

Yeni dönemin başlangıcı 1929 yılında yaşanan krize kadar götürülmektedir. Bu ekonomik buhran özel girişim ağırlıklı klasik liberal yaklaşımdan uzaklaşılmasına, devlet ağırlıklı sosyal refah devletini ana fikir olarak alan Keynesgil bir yaklaşıma geçilmesine yol açmıştır. 1930'larda kapitalist sistem, güçlenen ve yayılan sosyalist sisteme karşı, özellikle kamu hizmetleri ve iktisadi yatırım alanlarında *daha çok devlet* ve *daha çok kamu* açılımına yönelmiştir (Aksoy, 1998, s.3). Ancak II. Dünya Savaşı, kabul edilen bu düşüncenin uygulamaya geçirilmesini ertelemiştir. Savaş sonrasında bu yeni anlayış doğrultusunda, devletin ekonomideki rolü giderek artmıştır. 1970'li yıllara kadar batılı ekonomilerde, göreceli olarak kamu sektörünün daha etkin olduğu karma ekonomik sistemi uygulanmıştır (Tatar ve Tatar, 1996, s.33).

Kamu ağırlıklı gelişme 1960'ların sonlarından itibaren olumsuz sinyaller vermeye başlamıştır. Dünyada büyük ekonomik güce sahip olan ABD, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde verimlilik ve kar oranları düşmüş, fiyatlar yükselmiştir. 1974 yılına gelindiğinde yaşanan petrol krizleri ve petrol fiyatlarındaki artışlar, 1975 yılından itibaren tüm ülkeleri etkisi altına almıştır. Böylece kapitalizmin 1928 yılı sonrasında kurtarıcı olarak gördüğü sosyal refah devleti modeli, kapitalizmin yapısal krize girmesiyle tartışılır hale gelmiştir. Devletin her alana müdahale ettiği, sorunların devletin aşırı müdahaleciliğinden kaynaklandığı savunulmaya başlanmıştır. Devletin asıl işlevlerine dönmesi, özellikle ekonomiden elini çekmesi istenmiştir (Başkaya, 1997, s.44-45). Bu düşünce biçimi en genel anlamda neoliberalizm olarak adlandırılmıştır.

II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda, bugünün neoliberal portföyünde yer alan; piyasanın önemli sosyal ve siyasal değişimleri yapma serbestisine sahip olması, devletin ekonomideki rolünü gönüllü olarak azaltması, şirketlere tam bağımsızlık

verilmesi, sendikaların dizginlenmesi ve sosyal hakların budanması gibi fikirler veya politikalar savunulamamaktaydı. O dönemde, Keynesçi Sosyal Demokrat, Hristiyan Demokrat ve Marksist düşünürlerin fikirlerine ve politikalarına itibar gösterilmekteydi. Aradan geçen yıllar bu düşüncelerin aleyhine işlemiş ve neoliberalizmin *pazar mekanizmasının insanların kaderini belirlemesi gerektiği* ilkesi her alana nüfuz etmiştir (Susan, 1999, s.57-58).

Neoliberalizmin bu zaferi Chicago Üniversitesi'nde ekonomist-felsefeci Friedrich Von Hayek'in ve Milton Friedman gibi öğrencilerinin nüvesini oluşturdukları küçük bir grubun gelişmesi ve fikirlerini yaymaları ile sağlanmıştır. Kısa zamanda neoliberaller ve onları parasal olarak destekleyenler muazzam vakıflar, enstitüler, araştırma merkezleri, yayınlar, öğretim üyeleri ve yazarlar ağı kurarak düşüncelerini ve doktrinlerini kabul ettirmeye başlamışlardır (Thomas, 1984, s.73). Neoliberalizm, topluma alternatifi olmayan bir sistem olarak lanse edilmiş, geçerli yegane ekonomik ve sosyal düzen olarak sunulmuştur (Susan, 1999, s.63). Böylece neoliberalizm, görünürde etkinliği olmayan bir akımdan etkin bir doktrine dönüşmüştür.

Gelişmiş ülkelerde ve bazı gelişmekte olan ülkelerde, 70'li yılların sonları ile 80'li yılların başlarında, neoliberal düşünceleri savunan yöneticiler (Reagan, Thatcher, Khol, Nakasone, Özal vb.) iktidara gelmişlerdir. Bu yöneticiler kısa zamanda neoliberal fikirleri uygulamaya başlamışlardır. Neoliberal devrim tam anlamıyla 1979 yılında İngiltere'de Margaret Thatcher'ın iktidara gelmesi ile gerçekleşmiştir. Seçimde Thatcher "Alternatif Yok" ve "Toplumsal Diye Bir Şey Yoktur, Yalnız bireyler ve Aileleri Vardır" sloganlarını kullanmıştır. Thatcher'in en önemli liberal politikası; rekabetti. Ona göre ister fiziki ister doğal, insan ya da mali olsun her türlü kaynağın en etkin kullanımını sağlayacak yegane sihirli güç rekabetti. Geleneksel olarak rekabete açık olamayan ve pazar yasalarına uyum sağlayamayan kamu sektörü küçültülmeliydi (Susan, 1999, s.72). Bu amacı yerine getirmek için *özelleştirme* düşüncesi ve bu düşünceye ilişkin politikalar geliştirilmiştir. Özelleştirme ve özelleşme 1980 sonrasında dünyanın sosyal, ekonomik ve politik yapısına egemen olmuşlardır.

1980 sonrasında uygulamaya konulan neoliberal politikalara paralel olarak dört temel alanda belirgin değişimler yaşanmıştır. Bunlar; teknoloji, üretim, yönetim ve toplumsal yapı alanlarıdır.

4.1.1.1. Teknolojik değişim

1970 sonrasında en önemli gelişme teknolojik alanda yaşanmıştır. D. Dickson (1992, s.36) yeni dönem gelişmeleri ışığında teknolojiyi "hem bir toplum tarafından kullanılan alet ve makineleri, hem de bunların kullanılmaları sonucu aralarında ortaya çıkan ilişkileri içeren bir kavram" olarak tanımlamıştır.

Günümüzde kapitalizmi krizden çıkaran, toplumu değiştiren bilgisayar temelli yumuşak (soft) teknoloji olarak kabul edilmektedir (Calvert, 1982, s.16). Bu kanının altında üretimin kontrolünün ve yeni ürün modellerinin bilgisayarda tasarlanabilmesi yatmaktadır. Gelişmiş ülkeler bilgisayarla karakterize edilen teknolojik gelişmeyi sürdürebilmek amacıyla araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarına ulusal gelir içinde her yıl artan oranda pay ayırmaktadırlar. Örneğin ABD %5,5, İsveç %3,0, İngiltere %2,5, Almanya %2,5, Fransa %2,0 ve Kore %1,0 oranlarında GSMH'dan harcama yapmaktadırlar (Hage and Powers, 1991, s.32). Bunun sonucunda ABD'de üretilen her mal artık 1967 yılında üretilen aynı maldan %43 daha az hammadde ve enerji içermektedir. 1965'ten 1985'e kadar Japonya'da sanayi üretimi 2.5 kat arttırdığı halde hammadde ve enerji tüketiminde artış olmamıştır (Calvert, 1982, s.15).

4.1.1.2. Üretim biçimlerindeki değişim

Kapitalist üretime dönük iki genel kuramdan Taylorizm'de; emeğin makine başındaki örgütlenme biçimi tanımlanmışken, fordizmde; emeğin makineli sisteme sahip fabrikalarda yeniden düzenlenmesi, makine makine koşturan işçiden hareketli bant sistemine sahip makinelerde çalışan yeni emek tanımlanmıştır. Fordizmle her bir makine tek bir işi ve her bir işçide bu makineyi kumanda etmek üzere konumlandırılmıştır (Yentürk, 1995, s.803). Fordizm aynı zamanda sermayenin yeniden yapılanması anlamında ağır-sanayi hamlesi olarak kabul edilmektedir. Büyük makineler, makine sistemleri ve fabrikalar bu sistemi tanımlamaktadır. Henry Ford'un ford fabrikalarında 1914 yılında başlattığı fordist uygulamaların, bir üretim biçimi olarak kabul görmesi 1940'lı yıllarda olmuştur. Fordizmin egemen üretim biçimi olarak ortaya çıktığı dönem 1945 ile 1973 yılları arası olarak tanımlanmaktadır (Eraydın, 1992, s.16).

Fordist üretimde 1960'ların ikinci yarısından itibaren yeni bir döneme girilmiştir. Özellikle 1973 yılı sonrası yeni üretim biçimleri, fordist üretime alternatif olarak sunulmuştur. Fordizmi krize sürükleyen başlıca nedenler olarak;

- Tüketici taleplerinin azalması (Belek, 1997, s.48),
- Devletin Keynesyen politikaları uygulamaya devam etmesi,
- İşçi ücretlerinin yükselmesi ve üretimde işgücü kullanım biçiminin değişmesi,
- Esnek olmayan katı yönetim ve organizasyon modellerinin kullanımı,
- Gelişmiş ülkelerin finansman darboğazına girmeleri,
- Gelişmekte olan ülkelerin uyguladıkları ithal ikameci politikaların başarılı sonuçlar vermesi ve sanayileşmiş ülkelere rakip durumuna gelmeleri,
- Gelişmiş ülkelerde verimliliğin ve karlılığın düşmesi,
- 1974 petrol krizi sonrasında üretimde enerji harcamalarının payının artmasıdır (Eraydın, 1992, s.17-19).

1970'lerin sonlarına kadar sistemdeki sorunların çözümü için mevcut yolların ve yöntemlerin tamamı kullanılmış, ancak başarı sağlanamamıştır. Bunun bir sonucu olarak esnekliğe dayalı yeni bir üretim evresine geçilmiştir. Artan sorunlar esnek üretimin (postfordizmin) gelişmesini hızlandırmış ve esnek üretim zamanla fordist üretimin alternatifi haline gelmiştir. Bu yeni üretim sürecinde, esneklik temel kavram olmuş, üretim tekniklerinin ve makinelerinin esnekliği kadar, işgücünün kullanımı ve iş tanımlarındaki esneklikler de önem kazanmıştır (Albertsen, 1988, s.339-365). Ancak postfordist üretim biçiminin tanımlanmasında tam bir fikir birliğinin olmaması, daha da önemlisi, üretimdeki farklılaşmanın ekonomik, sosyal ve politik yansımalarında belirsizlikler olması (Eraydın, 1992, s.184) esnek üretimin başlıca olumsuzlukları olarak kabul edilmiştir.

4.1.1.3. Yönetim anlayışındaki değişim

1970'li yıllarda patlak veren krizlerin temelinde devletçilik anlayışı olduğu ileri sürülerek devletin işlevleri sorgulanmaya başlanmıştır. Devletin işlevlerinde II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan genişleme ve çeşitlenme eğilimi, bütün dünyada yeniden yapılanma ile düzene sokulmaya çalışılmıştır. Yeniden yapılanma ile devletin işlev alanlarının daraltılmasını, bazı hizmet ve üretim alanlardan tamamen çekilmesini içeren bir çerçeve sistem yaratılması öngörülmüştür. Yaratılan bu sisteme *Yeni Dünya Düzeni* adı verilmiştir. Ancak yeni düzene ilişkin reçetelerin bütün

uluslar ve devlet yöneticileri tarafından tasvip edilmemesi, yeni kavram arayışlarına yol açmıştır. Özellikle 80'li yılların ortalarından itibaren sosyalist sistemin çözülme sürecine girmesi, aşırı imajlarla yüklü iki kavramın, özelleştirme (Privatization) ve küreselleşme (Globalization) kavramlarının benimsenmesini sağlamıştır.

Özelleştirmenin iki yönde gelişme gösterdiği görülmektedir Bunlardan birincisi devletin elinde bulunan üretim birimlerinin özelleştirilmesidir. İkincisi ise topluma hizmet eden kamusal hizmetlerin özelleştirilmesidir. Özelleştirmenin amacı ülkeden ülkeye, sektörden sektöre farklılık göstermektedir. Özelleştirmede nihai amaç ise devletin işlev alanlarının daraltılmasıdır.

Küreselleşme ise çağdaş toplumların dünya ölçeğinde karşılıklı bağımlılıklarının artması olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşe göre, ulus-devletlerin kalkınma mücadelelerinde başarıya ulaşmaları ancak bir süreç olarak gelişen küreselleşmeye eklemlenme ile mümkün olabilecektir. Bu süreci görmezden gelen ya da karşısında duran unsurların dışlanacağı, kendilerini yalnız hissedecekleri, yalnızlığa itilen ya da kendilerini iten ulus-devletlerin, küresel süreçte daha da büyüyeceği ileri sürülen pastadan pay alamayacakları, dolayısıyla kalkınamayacakları belirtilmektedir. Küreselleşmenin olumlu yönlerini vurgulamak üzere ulus devlet anlayışından uzaklaşılacağı, uluslararası sisteme entegre olunacağı, sınırsız ve özgür bir dünyanın kurulacağı gibi kitleleri ateşleyici görüşler kullanılmaktadır (Çabuk, 1999, s.239).

Yaşanan yönetimsel değişimler, merkezi yönetimleri olduğu kadar yerel yönetimleri de etkilemiştir. Kamu harcamalarının kısılması eğilimi, 1970'lerin ikinci yarısında yerel yönetimlere ayrılan bütçelerin azaltılmasına yol açmıştır. Özellikle Batı Avrupa'da, yerel yönetimler giderek daha fazla hizmet birimi haline getirilmiş, yatırımcılık yetkileri ellerinden alınmıştır (Güler, 1998, s.112-113).

4.1.1.4. Toplumsal yapının ve toplumsal ilişkilerin değişimi

Teknoloji, üretim ve yönetim alanlarında gerçekleşen değişimleri toplumsal yapının ve toplumsal ilişkilerin değişimi izlemiştir. Toplumsal hayatın çeşitli alanlarında değişimin hızları farklı olduğu için, bütünün yani toplumsal yaşamın değişmesi daha yavaş gerçekleşmektedir (Bottomore, 1984, s.154). Toplumsal değişimin gerçekleşip gerçekleşmediği bir dönemin kapanıp kapanmadığı konusunda farklı tezler ileri sürülmektedir. Bir dönemin kapandığını savunanlar toplumun modern toplum veya

sanayi toplumundan postmodern topluma veya enformasyon toplumuna geçtiğini ortaya koymaktadırlar. Yeni bir toplum yapısına geçildiğini kabul etmeyenler ise hızlı bir değişimin yaşandığını, ancak değişimin tüm kurum ve kurallarıyla gerçekleşmediğini, gerçekleşen değişimlerin henüz yeni bir toplumsal yapı meydana getirmediğini savunmaktadırlar (Güldiken ve Nair, 1997, s.106). Değişimin önde gelen savunucularından P. Drucker (1994, s.11) toplumsal dönüşümün tamamlanmasının, yeni toplumsal yapının ve ilişkilerin ortaya çıkmasının 2020'li yılları bulacağını belirtmektedir.

4.1.2 Dünyada Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına Yansımaları

Son 30 yılda her alanda pek çok değişim gerçekleşmiştir. Değişimin gerçekleştiği alanlardan biri de kent planlamasıdır (Newman and Thornley, 1996, s.111). Son yıllarda, kent ve bölge planlama alanlarında yaşanan bu değişimler tartışılmakta ve 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan değişimlerin hesaplamaları yapılmaktadır (Healey, 1992, s.411). Kent planlamada yaşanan değişimler ekonomik, sosyal ve politik değişimlerin tarihsel perspektifinde, değişen planlama kuram ve tekniklerinin ışığında ele alınmalıdır. Bu nedenle, planlamada son 30 yılda yaşanan değişimlere değinilmeden önce çağdaş kent planlamasının ortaya çıkışı ve 1970'lere kadar olan gelişim süreçleri irdelenmelidir.

İnsan aktivitelerini kentsel mekanda düzenleme sahası olan kent planlama 18. ve 19. yüzyılın hızla yayılan ve büyüyen sanayi kentlerinde kabul edilemez ve insanlık dışı yaşam şartlarını düzeltmek amacıyla ortaya çıkmıştır (Cherry, 1988, s.125; Choay, 1969, s.14; Schaffer, 1988, s.37). Kent planlama tarihçileri modern kent planlama için iki farklı başlangıç tarihi ve olayı ileri sürmektedirler. Bunlardan birincisi ve en fazla kabul göreni, Paris için Hausmann'ın kontrolünde hazırlanan planın uygulamaya geçirilmesi, ikincisi ise başta İngiltere olmak üzere bir çok ülkede kent sağlığını düzenleyen yasaların 1833 yılından itibaren kabul edilmesidir (Hall, 1988, s.75).

Bu dönemde ilk büyük kent planı, 1859 yılında Barselona kenti için İnşaat Mühendisi Ildefons Cerdh tarafından hazırlanmıştır. Bu planın temelini kentleşme teorisi oluşturmuştur (Neuman, 1998, s.208-215). İlk dönem planlarında; konut, sanayi, çevre, trafik, sosyal şartlar, sağlık ve hijyen şartları, meydan ve bulvar tasarımları, yoğunluk, altyapı ve benzeri konulara ilgi gösterilmiştir. Madrid'in

büyümesini kontrol etmek için Arturo Soria'nın hazırladığı 1882 planı, Letchworth Bahçe Şehri için hazırlanan 1893 yılı planı, Otto Wagner'in Viyana için hazırladığı 1893 yılı planı, Daniel Burnham ve Edward Bernett'in Şikago için hazırladıkları 1909 planları bu kapsamda ele alınan planlardır.

Geniş kapsamlı (Comprehensive) plan hareketinin sembolleri sayılan planlar ise daha sonraki yıllarda hazırlanmıştır. Bu harekete göre büyük planlar yapılmalıydı. Küçük planlar önemsizdi ve bu planlar insanların kanlarını harekete geçirecek özelliklere sahip değillerdi. Oysa büyük planlar büyük umutlar, yüksek amaçlar ve asil bir şekilde hatırlanma getirecektir. Bölge plan bürosu tarafından New York Metropoliten bölgesi için hazırlanan 1929-1930 planı, Patrick Abercrombie tarafından Londra için hazırlanan 1944 Büyük Londra Planı, Copenhag için 1947 yılında hazırlanan plan, Hollanda'nın Roterdam ve Amsterdam kentleri arasında kalan Green Hart bölgesi için hazırlanan plan ve Ed Bacon tarafından 1960 yılında Philadelphia için hazırlanan plan bu tür planlar olarak kabul edilmektedir. Bu planlar yaratıcılarını, kent planlama disiplininin ikonaları haline getirmiştir. Planlamanın bu öncüleri teori ve pratiği birbirinden ayırmamışlardır. Gerek teorisyenler gerekse de uygulamacılar için öz ile süreç aynı alınmıştır. *Plandan önce analiz* ve *bahçe şehir* bir yüzyıl önce kent planlama teorisinin merkezindeki kavramlardı (Walker, 1941, s.63).

1920'li yıllardan itibaren ABD'de kent ve banliyö gelişmesinde zoning anlayışına doğru bir geçiş yaşanmıştır. Bu dönemde planlardan, tasarımlardan ve şehir biçimlendirmeden uzaklaşılıp zoninge, yasalara ve arazi kullanım kararlarına yönelinmiştir. Bu yeni yaklaşımla birlikte planlamada tasarımcı ve mühendislerin yerini hukukçular ve plancılar almıştır (Walker, 1941, s.64).

Erken dönem planlama düşünürleri ideolojik çizgiler ile birbirlerinden ayrılmalarına rağmen, planlama fikrini geliştirmek ve planlama mesleğini meydana getirmek temelinde anlaşmışlardı. Bu plancılara göre planlama ilkönce ve en önemlisi insanların yaşam şartlarını geliştirmeye çalışmalıydı (Oren, 1998, s.398). Bu temel varsayım teoriler ve araçlar için esas teşkil etmiştir. Daha sonraki yıllarda geliştirilen kavramlar ve kuramların çoğu iki anahtar soru üzerine odaklanmıştır (Sorensen and Auster, 1990, s.21); Bu sorular

- Güzel bir kent ve bölge nedir?
- İyi bir plan nedir?

Kent planlama, 1930 ve 1940'lı yıllarda kollektivizm ve kapitalizm arasındaki hareketli tartışma ortamına çekilmiştir. Bu dönemde kabul gören anlayış "planlama altında özgürlük" temasıdır (Sager, 1997, s.16). İlerleyen yıllarda ulusal planlama ve ülke planlarının etkili olduğu yıllar başlamıştır. Özellikle savaşın harabeye çevirdiği Avrupa ülkelerinin ve kentlerinin imarı için ülke planlama yaklaşımından yararlanılmaya çalışılmıştır. Ancak ölçeğinden ötürü ülke planları yerel ölçekli akrabalarına oranla tasarıma ve mekana daha az duyarlı sayılmışlardır.

Ülke planları, sahip olduğu alt programlar ile ülkesel ve bölgesel otoyolları, şehir yenilemeleri ve yeni şehirleri içermiştir. 50 yıl gibi uzun vadeli olan bu planların ürünleri ortaya çıktıkça eleştiriler de artmıştır. O günlerde planlama için yeni bir yol çizilmiş ve planlama kuramları plandan sürece yönlendirilmiştir (Lindblom, 1959, s.79-99). Planlamanın önde gelen kuramcıları Davidoff (1965), Dyckman (1965), Godschalk (1974), Forester (1980), Alexander (1984), Faludi (1987), Friedmann (1987), Krumholz ve Forester (1990) fiziki planın 1960'lardan itibaren planlamanın merkezinden çıktığını, onun yerini sürecin aldığını belirtmişlerdir (Oren, 1998, s.399).

O dönemin planlarında çevrenin ekolojik boyutu yerine temiz hava-su-toprak, nesli tükenen türler, taşkın zonları, çöplükler ve benzeri konular için plan dışı bölük pörçük programlar geliştirilmiştir. Bu koşullar koordinasyon gereksinimi yaratmıştır. Planlamanın sahalarından her biri sektörelleştirilmiş, bölge ve yerel bürolarda konut, ulaşım, şehirsel tasarım, arazi kullanımı, çevre, toplumsal ve ekonomik gelişme şubeleri kurulmuştur. Ancak planlama ve kamu politikaları sektörelleşmeden olumsuz yönde etkilenmişlerdir (Wildovsky, 1979, s.48). Özellikle planların önemli saydıkları öngörülerin bazılarının gerçekleşmemesi planlara ve geniş kapsamlı planlama anlayışına yönelik eleştirilerin yoğunlaşmasına neden olmuştur (Altshuler, 1965, s.126). Bu dönemde planlamayı yerele yaklaştırmak, halkın katılımını sağlamak üzere *Planlamaya Halkın Katılımı* fikri geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın ürünü olan ilk plan 1960'larda Bologna (İtalya) da hayata geçirilmiştir.

1960'ların sonlarında, II. Dünya Savaşından beri uygulanan uzun dönemli ve değişmez kararları içeren master plan yaklaşımına, yeni kuram ve tekniklerle karşı çıkılmıştır. Karar üretmede modernist dönemin rasyonellik ilkesinden yararlanan iki planlama stiline güncellik kazandırılmıştır. Bu stiller sibernetik biliminin kent planlamaya katkısı olan *Sistem Yaklaşımı* ile *Rasyonel Geniş Kapsamlı Planlama*'dır.

Bu plan stilleri politika planlarıydı ve amaçları, hedefleri, kriterleri, stratejileri, standartları, grafikleri, tabloları, projeksiyonları ve matrisli programları içermiştir. Ancak bu planlarda yaratıcılık, müzakerecilik ve tasarımcılık yer almamıştır (Cecilia, 1998, s.221-237). Yeni planlama döneminde lineer bir düzende (plan-program-bütçe; plan-düzenleme-ruhsat; ulusal-eyalet-bölgesel-yerel) uygunluk ve hiyerarşi istenmiştir (Chadwick, 1971, s.69).

Sistem yaklaşımı kompleks sistemlerden oluşan kentlerin kontrolünü ve denetimli değişimini ele almıştır. Rasyonel geniş kapsamlı planlama yaklaşımında ise (Wilson, 1972, s.211);

- Çevredeki olası değişimlerin tahmin edilmesi ve olumsuz gelişmelere karşı niceliksel tekniklerin kullanılması,
- Plan tasarımı süreçlerinde bu değişimlerin modellenmesi,
- Alternatif önerilerin kısmi sonuçlarının amaçla barıştırılması,
- Planlama süreçlerinin geri dönüşlü bir modelle sonuca ulaştırılması savunulmuştur.

Planlamaya yeni giren bu iki yaklaşım planlama disiplininin uygulayıcılarını ve akademik çevrelerini yönlendirmiştir (Healey et al., 1982, s.5-22). 1970'lerin başlarında tüm dünyada bu yeni planlama kuram ve tekniklerine dayalı uygulamaların başarıları konuşulmuş ve planlama mesleğine olan güven belirtilmiştir. Bu dönemde çeşitli disiplinlerden teknokratlar ve araştırmacılar büyük ölçekli modeller geliştirmişlerdir. Ancak 1970'lerin ortalarında her alanda baş gösteren kriz, planlamayı da etkisi altına almış ve büyük ölçekli modeller başta olmak üzere tüm planlama sistemine yönelik ağır eleştiriler yapılmıştır (Tribe, 1972, s.66-110). Geniş kapsamlı planlar için kullanılan *raflarda toz kapladı* sözü de bu dönemde planlama literatürüne girmiştir.

Planlamadaki bu çöküşe "planlamanın toplumun geleceğini yazmaya yönelik büyük modeller ve teknikler geliştirirken kendisine aşırı güvenmesi" ile "rasyonel süreçte planlamayı yöneten çoğulcu sosyal değerlerin politik gerçeğinin görmezlikten gelinmesi" (Thomas, 1982, s.13-25) neden olarak gösterilmiştir.

Yaşanan olaylar planlamanın gücünü daha da zayıflatmış, "planlama öldü mü?" sorusu sorulmaya başlanmıştır. Oren'e (1998, s.208) göre "planlama bu dönemde tek başına ölmemiş, bir yüzyıldır birlikte hareket ettiği rasyonalist, ilerici, reformist, modernist, toplumsalcı aktiviteler ile birlikte ölmüştür".

Planlama sisteminin geçmişe dönük performansı konusunda yerleşim konforu, düzeni, etkinliği, adaleti ve çevresel koruma ölçütlerine dayalı olarak Ravetz (1994), Pearce (1992), Healey (1992), Carmon (1990) ve Friedman (1988) tarafından yapılan çalışmalarda, bir reform aracı olarak planlamanın başarılı olamadığı ve reformcu algılanmadığı tespit edilmiştir (Oren, 1998, s.401).

Savaş sonrası yıllarda çoğu kez karmaşık ve belirsiz bir şekilde olsa da, planlama üç değişik hedefi gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. Bu hedefler ekonomik etkinliğin arttırılması, çevrenin korunması ve toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Yeni dönemle birlikte bu amaçlardan birincisi ön plana çıkmıştır. İkinci amaç belli coğrafyalara sıkışmış, üçüncü amaç ise planlama fikrinden atılmıştır (Thornley, 1991, s.219).

Yeni dönemin baskın ideolojisi olan neoliberalizm planlamaya mesafeli yaklaşmış, bir süre sonra merkezi planlama başta olmak üzere bütün planlama yaklaşımlarına cephe almıştır. Bu duruma gerekçe olarak da planlamanın bireysel özgürlüğü tehdit etmesi, bireylerin seçme hakkını ortadan kaldırması gösterilmiştir. Keza neoliberalizm bireysel özgürlüğü en yüce değer olarak kabul etmekte ve bireyi en temel varlık olarak almaktadır. Plancılar ise yaptıkları planlarla bireylerin ve toplumun yaşamına müdahale eden, onların yaşamlarını ve özgürlüklerini kısıtlayan kesimler olarak görülmüşlerdir (Hayek, 1995, s.132).

Planlamada yaşanan 10 yıllık bir durgunluk döneminden sonra, başta İngiltere olmak üzere bir çok ülkede planlama kuram ve uygulamalarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu yeni döneme özgü planlama yöntem ve yaklaşımları geliştirilmiştir. Yeni dönemle birlikte artık kentin bir bütün olarak algılanması terkedilmiştir. Bunu sağlayan ise günümüzün moda akımları olmuştur. Yeni dönemin ortaya çıkardığı akımlar; postmodernizm, postfordizm, küreselleşme, özelleştirme, bölgeselleşme ve yerelleşmedir. Kent planlamada rasyonalizme dayalı geniş kapsamlı plan yapma yaklaşımı yerini, yukarıda belirtilen kavramlara oturan, problemlerle karşılaştıkça onlara çözüm arayan, kısa dönemli ve parçacı yaklaşımlara bırakmıştır.

4.1.2.1 Postmodernizmin kent planlamasındaki yansımaları

Tüm planlama yaklaşımları gibi kent planlaması da modernist bir projedir. Modernist kent planlaması anlayışı, kentin bir bütün olduğu ve bu bütünlüğün her parçayı sıkı olarak belirlediği kabulüne dayandırılmaktadır. Modernistler tarafından büyük

ölçekli, metropoliten alanın tümünü kapsayan, teknik rasyonellik anlayışı içinde etkinliği sağlamaya dönük planlar yapılmıştır. Modernist dönemin planlama yaklaşımları sistemci, rasyonel ve geniş kapsamlıdır. Bu yaklaşımlarda mekan, toplumsal amaçlarla biçimlendirilecek bir olgu olarak kabul edilmektedir. Biçimlendirme, dönemin özelliklerine uygun olarak tek işlevli zoning anlayışını ortaya çıkarmıştır. Böyle bir planlama içinde yapıların kitlesel metotlarla üretimi olanaklı hale gelmiştir. Ekonomik büyümeyi, toplumsal refahı ve eşitliği arttıracak biçimde mekansal dokunun ve ulaşımın rasyonalizasyonu sağlanmıştır (Tekeli, 1991, s.117).

1960'lı yılların ortalarından itibaren modernist anlayışla planlanan kentlerde huzursuzluklar başlamış, modern kentler kitlesel üretimin ve kitlesel tüketimin kurbanı haline gelmişlerdir. Modernist mekanların can sıkıcı oldukları ve kışlaları andırdıkları dolayısıyla, yabancılaşmayı arttırdıkları savunulmuştur. Bu akımın yüksek gelirlilerin mekanlarını ise kültürsüzleştirdiği, işlevsel yönden zayıf bıraktığı, ayrıca yine bu anlayışın ortaya çıkardığı yüksek blokların ve geniş yolların kentleri ezdiği, kimliksizleştirdiği belirtilmiştir (Tankut, 1991, s.99).

Bu dönemde ortaya atılan postmodernizm, bir önceki akım olan modernizme karşı tepki olarak doğmuştur. Kavram olarak 1960'larda New York'ta artistler arasında yayılan postmodernizm, 1970'lerde de Avrupa edebiyatına girmiştir. Postmodernizmin moda akım haline gelmesi Fransız düşünürü J. F. Lyotard'ın 1979'da *Postmodern Durum* başlıklı eserinin yayınlanmasından sonra olmuştur (Lyotard, 1993, s.79-95). Ancak postmodernizm, arkasında büyük imzalar, klasikleşmiş eserler bulunan bir kuram ya da bir felsefe olarak kabul edilmemektedir. E., Gellner (1994, s.43-47) "postmodernizmin tutarlı bir tanım ya da değerlendirmesini yapmak neredeyse olanaksız" olduğunu, postmodernizmin günümüze özgü bir moda akım özelliğini sergilediğini, en göze çarpan özelliğinin de açık olmaması olduğunu belirtmiştir. Kentsel yaşamda postmodernizmin ortaya çıkışı için C., Jenks kesin bir tarih ortaya koymuştur: "15 Temmuz 1972 saat 15:30 St Louis konut yerleşmesinin bazı birimlerinin içinde oturanlar tarafından dinamitlenmesi" (Jenks, 1987, s.45).

Şehircilik ve mimarlık alanlarında postmodernizm mekanın otonom ve bağımsız olduğu, estetik amaç ve ilkelerle biçimlendiği ve bu biçimlenmenin toplumsal amaçlarla ilişkili olmadığı varsayımlarına dayandırılmaktadır. Kentin bir bütün olarak görülmesinden ve bu bütüne ilişkin hedeflerin konulmasından vazgeçilince kent;

parçalı, geçmişin değişik formlarının üst üste geldiği, değişik kullanımların bir kolajından oluşan, bir çok öğesinin de geçici olduğu bir oluşum olarak algılanmaktadır. Kentin böyle algılanması halinde rasyonel-geniş kapsamlı planlama anlayışının yerini değişik projelerden oluşan bir plan anlayışı ve kentsel tasarım projeleri almaktadır.

Postmodernist çizgide tek merkezli karar vericiliğin ve uzmanlığın eleştirisi doğrultusunda, tam katılımlı, plancının oyunun belirleyicisi olduğu değil oyunun bir parçası haline geldiği bir planlama anlayışı geliştirilmiştir. Postmodernizmde plancılar ve tasarımcılar çevreyi tek başlarına denetleyememektedirler. Çevrenin, içinde yaşayanlarca değerlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi savunulmaktadır. Artık kent ya da metropol bir anarşik ve arkaik, sürekli kendini yenileyen, anlamını değiştiren bir işaretler ve semboller sistemi olarak görülmektedir. Postmodernizm bu sistem içinde modernizm gibi bir iç anlam bulmaya çalışmamaktadır. Bu durum beraberinde bir derinlik kaybını da getirmekte, kente bakışı yüzeyselleştirmektedir. Öyle ki yüzeysellik postmodernizmde kabul gören bir olgu haline gelmiştir (Tekeli, 1991, s.117-118). Postmodernizmin popülist yönünü bu bakış açısı oluşturmaktadır.

4.1.2.2 Postfordizmin kent planlamasındaki yansımaları

Fordizm, geç-fordizm ve postfordizm konuları üzerine yapılan tartışmalarda mekanın önemli yer tuttuğu görülmektedir (Eraydın, 1992, s.32). Sanayi devrimi ile üretim evlerden fabrikalara aktarılmış, ancak fabrika tarzı üretimle beklenen toplu üretime geçilememiştir. 1914 yılına gelindiğinde fordizm, kitlesel üretimi sağlayacak yeni bir üretim biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Fordist üretimin başlıca özelliklerinden ilki, fordizmin bir üretim bandı çevresinde toplu üretim gerçekleştiren işgücü süreci olması, ikincisi diğer sektörler için belirleyici bir etkisi olması ve katma değerin oluşturulmasında egemen olması (Sayer, 1989, s.673), üçüncüsü fordist örgütlenmenin baskın niteliği ve fordist üretimin dördüncü özelliği ise yeni bir yaşam biçimi yaratması (Aglietta, 1979, s.39) olarak belirtilmektedir.

Fordizmin, üretim biçiminde egemen hale geldiği 1945-1973 yılları arasında, kentsel ve bölgesel mekanlara önemli etkileri olmuştur. İlk gelişme aşamasında, fordist birikimin mekansal dinamiği, sanayinin belirli odaklarda yığılmasına neden olmuştur. Büyük ve hızla büyüyen firmalar ölçek ekonomilerini sağlamaya çalışırken, üretimin belirli odaklarda yığılmasına yol açmışlardır. Belirli alanlarda yığılan kamu hizmetleri gelişmenin ön koşulu olmuştur (Albertson, 1988, s.353). Bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve bölgeler arasındaki farklılıkları arttırmıştır.

Fordist üretimde işlevsel uzmanlaşmanın artışı, bir sonraki aşamada bazı üretim birimlerinin merkez alanların dışına aktarılmasını sağlamıştır. Böylelikle, çekirdek bölgelerden diğer bölgelere sanayinin aktarılması gerçekleşmiş ve bu sistem yeni bir mekansal işbölümünü tanımlamıştır (Eraydın, 1992, s.46).

Fordist üretim modeli 1960'ların sonlarında büyük sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan esnek üretim biçimlerinin yarattığı rekabet ortamında, yaşadığı bunalım daha da artmıştır (Kaplinsky, 1988, s.461). Fordist üretimdeki sorunlar postfordist üretimin gelişmesini hızlandırmış ve fordist üretime alternatif olmasını sağlamıştır. Ancak postfordist üretim, kısa zaman sonra, fordist üretimin modernizm ideolojisine oturtulması gibi kendisi de postmodernizm ideolojisine dayandırılmıştır (Harvey, 1989, s.179). Bu durumun bir sonucu olarak postmodernizme yöneltilen eleştiriler aynı zamanda postfordizme de yöneltilmiştir.

Postfordizmin mekansal etkileri fordizme göre daha geniş olmuştur. Postfordist üretim birimleri bu yeni sanayi bölgeleri dışında, büyük metropollerin merkezi iş alanlarında, fordist dönem merkezlerinin çeperinde yer alan çevre ve yarı çevre niteliğindeki alanlarda ve eski sanayi merkezlerinden uzak yaşam kalitesinin yüksek olduğu yeni teknoloji merkezlerinde gelişmiştir (Eraydın, 1992, s.43). Bu dönemde, daha önce geri plana itilmiş olan KOBİ'ler tekrar önem kazanmıştır.

Postfordist üretim sisteminde, yüksek fordizmin merkez-çevre yapısının çözülerek gelişmiş bölgeler, kentler ve yerel kimlik birimleri arasında dengesiz bir dağılımın ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Artık yüksek teknoloji bölgelerinin, küresel üretim yapan bölgelerin, esnek üretimin yığıldığı bölgelerin ve pazara yakın konumda yer alan çok birimli üretim zincirlerinin bulunduğu bölgelerin bir arada bulunabilecekleri öne sürülmektedir (Albertson, 1988, s.351).

Postfordizmde mekanın yeni algılanışı için planlama kavramının yeniden ele alınması ve yeniden içerik kazandırılması gerekmektedir. Üst plan kademelerinden karar, alt plan kademelerinden bilgi akışının olduğu kademeli planlama anlayışı yerine, karşılıklı etkileşimlere dayanan bir çerçevenin geliştirilmesi, bölge ve kentsel sistemlerin dinamiklerini içeren, esnek ve farklı içerikte bir genel planlama mekanizması istenmektedir (Eraydın, 1992, s.7).

4.1.2.3 Küreselleşmenin kent planlamasındaki yansımaları

Küreselleşme kavramı günümüzde net olarak tanımlanamamaktadır. Küreselleşme konusunda önemli teorisyenlerden bir sayılan A. Giddens (1992, s.62) küreselleşmeyi "geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak yerlerin birbirleri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması" olarak tanımlamıştır. R. Robertson'a (1992, s.78) göre küreselleşme "farklı kültürlerin birbirlerine göre konumlarını dikkate alan bir süreç"'tir. Yine Robertson'a göre küreselleşme yeni bir olgu değildir. Başlangıcı Ortaçağın sonlarına kadar uzanmaktadır. Ona göre 1492 yılında büyük coğrafi keşiflerin başlaması, Aristocu dünya merkezli evren modelinden Kopernikçi güneş merkezli evren modeline geçilmesi, dünyanın ilk haritalarının oluşturulması ve dünyaya ilişkin ilk genellemelerin yapılması küreselleşmeyi başlatmıştır. D. Harvey (1989, s.213) ise küreselleşmenin temelinde zaman-mekan sıkışması olduğunu, belli dönemlerde yaşanan aşırı yoğunlaşma ve birikimlerin buna yol açtığını belirtmiştir. İlk defa 19. yüzyılda yaşanan benzeri olayın, gerçekleştirilen düzenlemelerle aşıldığını, ancak aynı durumun 1970'lerde ikinci defa yaşandığını ortaya koymuştur.

Küreselleşmenin gelişmesi ve yaygınlaşması, neoliberalizmi benimseyen partilerin gelişmiş ülkelerde 80'li yıllarda iktidara gelmeleri ile paralellik göstermektedir. Bir önceki dönemde, merkez ülkelerde yığılmış olan sermaye dünya ölçeğinde hareket etmeye başlamış, temel üretim birimleri de dünya ölçeğinde uygun mekanlara kaydırılmıştır. Böylece gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinde yığılma göstermiş olan büyük sermaye, yeni gelişmelerin ışığında mikro ölçekten makro ölçeğe, sınırlı alandan küresel alana doğru harekete geçirilmiştir. Sermayenin bu yeni akışkanlığında ekonomik, sosyal ve siyasal boyutu ağırlıklı yer tutan küreselleşmeye bir de mekansal boyuttaki küreselleşme eklenmiştir.

Küreselleşme sürecinin mekansal algısı, esas olarak hız kavramı üzerinde şekillenmiştir. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin sağladığı yeni imkanlar, uzaklık ve yakınlık kavramlarının yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Mekanlar arası mesafenin göreceli hale gelmesi, mekansal kavramların alansal sınırlarının yeniden tarifini gerektirmiştir (Hacısalihoğlu, 1998, s.232).

Küresel sermayenin ve üretimin yeniden örgütlendiği bu süreçte, sahip oldukları ayrıcalıklarıyla bazı mekanlar, diğer bazı mekanlara göre daha önemli hale gelmişlerdir. Bu ayrıcalıklı mekanlara yönelik ilk çalışmada J. Friedman ve G. Wolf (1982, 318) konuyu *Dünya Sistem Analizi* çerçevesinde ele almışlardır. Daha sonraki çalışmalarında Friedman, bu mekanlara dünya kenti (*World City)* adını vermiştir. Friedman, dünya kentlerinin birer ideolojik etkileme ve kontrol merkezleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca merkez, yarı merkez ve çevre ülkelerden hareket ederek bir kentsel hiyerarşiye ulaşılmıştır. Merkez ülkelerin dünya kentleri olarak Londra, Paris, Rotterdam, Frankfurt, Zurih, New York, Şikago, Los Angeles ve Tokyo alınırken, yarı merkez ülkelerin dünya kentleri olarak da Sao-Paolo ve Singapur alınmıştır (Friedman, 1986, s.68).

Bu konuda bir başka önemli çalışma Sasen tarafından yapılmıştır. Sassen'de önemli saydığı metropoliten kentleri kademelendirmiştir. Üç kente kademelenmedeki en üst statü olan Küresel Kent (*Global City)* olma ayrıcalığını tanımıştır. Bunlar New York, Londra ve Tokyo'dur. Bir alt kademede ise Startejik Kent (*Strategic City)* olarak isimlendirdiği (Sassen, 1991, s.146) 9 kent yer almaktadır. Bunlar ise Frankfurt, Zurih, Amsterdam, Şikago, Los Angeles, Sidney, Hong Kong, Sao-Paolo ve Meksiko City'dir.

4.1.2.4 Özelleştirmenin kent planlamasındaki yansımaları

Son 20 yılda dünya üzerinde çok tartışılan kavramlardan biri de özelleştirmedir. Özelleştirme ilk kez 1979 yılında İngiltere'de Thatcher idaresindeki muhafazakar partinin seçim bildirgesinde yer almıştır (Yaşar, 1997, s.9). Akademik çevrelerde özelleştirmeye ilişkin farklı tanımlar yapılmaktadır. Fakat özelleştirme tanımlamalarını iki grupta toplama eğilimi ağırlık kazanmaktadır. Birinci tür tanımlama geniş kapsamda olup, bu tanıma göre özelleştirme "kamu sektörü faaliyetlerinin sınırlandırılmasıdır" (Heald and Steel, 1981, s.334). İkinci tür tanımlama ise dar anlamda olup "sadece KİT'lerin mülkiyet ve idaresinin özel sektöre devredilmesidir" (Doğan, 1993, s.118). Böylece özelleştirme hem devletin elinde bulunan üretim birimlerinin özelleştirilmesini, hem de her türlü kamu faaliyetlerinin özelleştirilmesini kapsamaktadır.

Özelleştirmenin kentlerde en etkin olarak hissedildiği alan teknik ve sosyal donatım hizmetleridir. 1980 öncesinde eğitim, sağlık, spor, yeşil alanlar, kültür, güvenlik, savunma, idare, su, kanalizasyon, elektrik, ulaşım ve haberleşme gibi donatım hizmetleri kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir. Neoliberalizmin giderek güçlenmesi ve başta İngiltere olmak üzere bir çok batılı ülkede iktidara gelmesi ile özel sektörün bu

donatım hizmetlerinin sunumunda daha aktif olması sağlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde başlayan bu hareket, kısa zamanda gelişmekte olan ülkelere de sıçramış, bu ülkelerde de kamusal teknik ve sosyal donatım hizmetlerinde devlet tekeli kaldırılmıştır. İdare, savunma ve iç güvenlik dışında kalan tüm donatım hizmetlerinin sunumunda özel sektörün etkinliği arttırılmıştır (Tablo 4.1)(Çabuk, 1998, s.231-240).

Tablo 4.1. Bazı Ülkelerde Kentsel Teknik ve Sosyal Donatım Hizmetlerinin Sunum Biçimleri (Çabuk, 1998, s.235)

ÜLKELER	Eğitim	Sağlık	Spor	Yeşil	Demiryolu	Karayolu	Havayolu	Toplu Taşıma	Posta	Telefon	Elektrik	Gaz	Su	Kanalizasyon	Çöp	İtfaiye
ABD (1)	▲	●	□	□	■	■	▲	▲	■	▲	▲	▲	▲	■	▲	●
İngiltere (3)	▲	▲	▲	□	▲	■	▲	▲	■	▲	▲	▲	▲	■	▲	□
Kanada (1)	▲	▲	■	■	■	■	▲	▲	■	▲	▲	▲	▲	■	▲	■
Japonya (2)	□	□	■	□	□	■	■	▲	■	▲	▲	▲	▲	■	▲	■
Malezya (2)	□	▲	■	■	■	■	▲	□	■	▲	□	▲	□	■	■	■
Nijerya (2)	□	□	□	■	■	■	■	□	■	■	■	■	■	■	■	■
Şili (2)	▲	▲	□	■	■	■	■	▲	■	▲	▲	▲	▲	■	▲	■
Meksika (2)	□	▲	■	■	■	■	▲	□	■	▲	▲	▲	▲	▲	▲	■
Kosta Rika (2)	■	■	■	■	■	■	■	□	■	■	■	■	■	■	■	■

Not 1: ■ Sembolü kamuyu, ▲ Özel sektörü, □ Kamu-özel sektör ortaklığını, ● Özel sektör-sivil toplum kuruluşu ortaklığını ifade etmektedir.

Not 2: 1-(Akalın, 1994, s.36), 2-(Martin, 1995, s28-256), 3-(Veljanovski, 1991, s.68-69)

Dünya Bankası tarafından hazırlatılan çalışmalarda ekonomik büyüme, toplumsal gelişme, yoksulluğun hafifletilmesi, çevre yönetimi, altyapı yetersizliği vb. sorunların çözümünde, özel sektörün katılımının arttırılması, piyasanın ölçütlerinin tüm kentsel sektörde geçerli kılınması, devletin düzenleme etkinlikleri ile hizmet sunumunda desteğinin ortadan kaldırılması ve sosyal refah işlevlerinden arındırılması önerilmektedir. Özel sektörün etkin hale getirilmesi ile maliyetlerin geri döndürülebileceği, verimliliğin ve kamunun güvenilirliğinin arttırılabileceği, ölçek ekonomilerinin sağlanabileceği ve yararların pazarlanabileceği ileri sürülmektedir. Bu şekilde fiyat temelinde örgütlenecek bir hizmet sunumunun, kentsel sorunların çözümünü getireceği varsayılmaktadır. Hatta, kent ve genelde kamu yönetimindeki rüşvet, yolsuzluk vb. sorunların ancak özel sektörün etkinliğinin arttırılmasıyla, yönetim erkinin paylaştırılmasıyla çözülebileceği ve bu konuda özel sektör ve sivil toplumun yanı sıra uluslararası kuruluşlarında önemli katkılarının (Keskinok, 1999, s.6) olacağı ileri sürülmektedir.

Kamu faaliyetlerinin özelleştirilmesi kenti olduğu kadar kent planlamasını da etkilemektedir. Planlama yapısı gereği kamu yararı ile ilgilenmiş (Alexander, 1994,

s.341) ve özel girişimle çatışma içinde olmuştur. Dolayısıyla planlama çoğu zaman kamu yararı doğrultusunda özel sektörün faaliyetlerini sınırlamıştır. Planlamanın kamu yararını esas alması, kararlarını özgürce almayı tercih eden özel girişim tarafından istenmeyen, daima eleştirilen bir kamu hareketi olmasına yol açmıştır. Ancak planlama sadece kamu sektörüne yönelik özel sektöre tamamen yabancı, özel sektörü dışlayan katı bir uygulama aracı değildir. Serbest piyasa koşullarında kamu sektörü ile özel sektör uyum içinde kentsel mekanı biçimlendirebilmişlerdir.

Kent planlama, özelleştirme uygulamaları ile dar rasyonalitelere dayalı yeni bir çerçeveye sürüklenmektedir. Bu yeni yapılanmada konut ve arsa politikaları, ticari ve sanayi faaliyetlerinin yer seçim politikaları ve kamu hizmetleri politikaları artık kent planları ile kontrol edilememektedir. Neoliberalizmin güçlenmesine koşut olarak gelişen özelleştirme akımı ile kent planlama toplumsal içeriğinden ve kamu yararından uzaklaştırılmış, kentlerin paylaşılmasının aracı durumuna sokulmuştur. Planlama artık kamu sektörünün yürüttüğü bir etkinlik alanı olmaktan çıkarılmıştır. Kentlerin ve bölgelerin gelişme planları yerlerini ulusal ve uluslararası sermayelerin parçacı, kısa dönemli kar sağlayıcı ve özel çıkarlara dönük projelerine bırakmıştır.

Günümüzde kentsel üretkenliğin artırılması için piyasa güçleri daha fazla seferber edilmektedir. Diğer taraftan gelişen çevreci hareketler nedeniyle her ülkede çevre koruma ile ilgili yasalara konulmuş olan katı sınırlamaların yumuşatılması istenmektedir (Dillenger, 1991, s.23). Bu kararların kentsel arsa sunumunu önlediği, doğru yerde ucuz fiyat ile arsa bulunmasını engellediği belirtilmektedir. Dolayısıyla planlamaya dayalı karar mekanizmanın özel sektörün katılımını arttıracak biçimde geliştirilmesi istenmektedir (Dowall, 1991, s.23).

4.1.2.5 Bölgeselleşmenin kent planlamasındaki yansımaları

Küreselleşme sürecinde bölgeselleşme kavramına da önceki bölge kavramlarından farklı anlamlar yüklenmiştir. Çeşitli bölgeselleşme kuram ve uygulamaları arasında farklılıklar olmasına rağmen bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi ve bölge düzeyinde yönetsel eşgüdümün sağlanması bölgeselleşmenin temel hedefleri olmayı sürdürmektedir. Bölgeselleşmede daha önceleri bölge içinde ve dışında işbirliği, uyum ve denge sağlamaya dönük ekonomik ve yönetsel eşgüdüm arayışı egemenken küreselleşme sonrasında bu kavramlarının yerini rekabet ve çatışma kavramları almıştır. Böylece bölgenin ekonomik ve toplumsal işlevleri değişime uğratılmıştır.

Son yıllarda literatüre kazandırılan yerelleşme kavramı sonrasında bölgeselleşme konusunda tartışmalar başlamıştır. Ancak yerelin bir ekonomik aktör olarak ortaya çıkması, bölge kavramının önemini yitirmesi anlamına gelmemektedir. Tersine bölge olağanüstü karmaşık bir ekonomik ve politik bir süreç haline gelmiştir. Küresel boyutta yaşanan ekonomik yeniden yapılanma, üretimin mekansal dağılımını köklü biçimde değiştirmiştir. Özellikle bölgeyi ekonomik etkinlikte anahtar konumuna getirmiştir (Garmise, 1997, s.63). Bölge ekonomik bir aktör olarak ekonominin uluslararasılaşmasında önemli işlevler üstlenmektedir. Günümüzde sermaye akışkanlığı çerçevesinde ekonomik güç, bir devletin bölgesinden başka bir devletin bölgesine aktarılmaktadır (Şahin, 1998, s.41).

Küreselleşme politikaları doğrultusunda, merkezi yönetimler sistemin dışında tutularak, toplumsal sınıfların ittifaklarına uygun, açık ve kesin kentsel politikalar üretilmektedir. Sosyal devletin yıkılması ve ulus-devletin farklılaşması, politikaların bölgeselleşmesini kolaylaştırmıştır. Bölge düzeyindeki politikalar; halk, sınıf, cinsiyet, etnik köken vb. farklılaşmalar dikkate alınarak değil, insanların çalıştıkları ve yaşadıkları özel alanlar dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir. Bölge ile merkezi yönetim arasındaki işbirliği ve çatışma yerini, bölgeler arası rekabet ve işbirliğine bırakmıştır (Şahin, 1998, s.42).

Yeni dönemde devletin ekonomik ve siyasal gücü azalırken, bölgenin uluslararası arenadaki ekonomik ve siyasal gücü artmıştır. Diğer taraftan bölgeselleşme küreselleşmeye karşıt politikalar üretip, uygulayamamaktadır. Dünyada güçlü ve zayıf bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar hızla artmakta, bölgeselleşme politikaları bu farklılıkları kapatmakta başarılı olamamaktadır (Şahin, 1998, s.429.

4.1.2.6 Yerelleşmenin kent planlamasındaki yansımaları,

II. Dünya savaşı sonrasında ortaya atılan yerelleşme kavramı ile yönetimin yerinden gerçekleştirilmesi, halkın yerel karar alma sürecine daha etkin katılımı, yerel kamusal hizmetlerin sunumunda ve yerel kamusal kaynakların kullanımında demokratik katılımın ve denetimin sağlanması üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde yerelleşme; 20. yüzyılın ikinci yarısında giderek güç kazanan merkezi yönetimin aşırı merkezci bir yapıdan kurtarılması, bölgesel ya da yerel hizmetlerin yerinden yönetilmesi ve yerel toplumların "özerk, demokratik, saydam, verimli" bir yönetime sahip olma eğilimlerini yansıtan bir kavram olarak gelişmiştir.

Ancak küreselleşme olgusu ile birlikte yerelleşme kavramı yeni bir içerik kazanmıştır. Yerelleşme süreçleri, küreselleşme, özelleştirme ve piyasa güçlerinin harekete geçirilmesiyle birlikte yürüyen süreçler olarak kabul edilmektedir. Yerelleşme ile piyasanın rasyonalitelerine göre şekillenecek bir kent yönetimi modeli öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle, yönetim yerine piyasanın kurallarına göre uyarlanmış bir modeli anlatmak için yönetişim (Keskinok, 1999, s.6) kavramı vurgulanmaktadır.

Yerelleşme ile ülke ölçeğinde düzenlemeler yapmaktan giderek uzaklaşılmakta, ulus devlete karşı bir yerelleşme programı izlenmektedir. Bu amaçla özelleştirme ile birlikte yerel özerklik, demokrasi vb. oluşumlar adına sivil toplum düşüncesi öne çıkarılmaktadır. Yerelleşme kavramıyla desteklenen bu küreselleşmeci stratejinin ardında, neoliberalizmin ulus-devleti siyasi anlamda küçültme ve kimi kurumsallaşmış birimlerini ve araçlarını tasfiye etme amacı yatmaktadır.

Artık yerel yönetimler, uluslararası sermayeyi kendilerine çekebilmek için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Yeni yerel yönetimler sisteminde, ulus-devletin katı bölgeleme ve planlama kurallarına karşı daha esnek, piyasanın rasyonalitelerine uyarlanmış bir planlama düzeni yaratılmaktadır. Kentsel gelişmeyi engelleyen sınırlamaları gevşetmeye yönelik, özellikle küresel ve bölgesel kentler (global and regional cities) için geliştirilen stratejilerin tüm kentlere örnek olacağı ileri sürülmektedir. Bu stratejiye göre; özel sektörü çok daha fazla sürece katacak şekilde, altyapı yönetimi güçlendirilmeli, yerel yönetimlerin mali ve teknik kapasitesi arttırılmalı, kredi olanaklarına doğrudan ulaşmaları sağlanmalı ve kentlerde piyasanın etkinliğini arttıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Bu dönemde kentlerin ekonominin motoru olduğu sonucuna varan Dünya Bankası, sermayenin akışkanlığını sağlayabilmek amacı ile altyapı kredileri açarak, yerelleşmeye destek vermiştir.

4.1.3. Dünyada Yaşanan Değişimlerin Eğitim Olgusuna ve Eğitim Donatımlarına Etkileri

Ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik alanlarda yaşanan değişimler her sahada olduğu gibi eğitim sahasında da etkili olmuş ve bu etkisini günümüzde de sürdürmektedir. Özellikle, eğitimin kimin tarafından sunulacağı ve teknolojik gelişmenin eğitimi nasıl etkileyeceği konularında yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Eğitimde yaşanan değişimler ve bu değişimlerin eğitim donatımlarına etkilerinin belirlenebilmesi için sanayi devrimiyle ortaya çıkmış olan kitlesel eğitimin günümüze kadar olan değişim süreci irdelenmelidir.

Eğitim biliminin ortaya çıkışı ve eğitimden tüm toplum kesimlerinin yararlandırılmaya başlanması sanayi devrimiyle gerçekleşmiştir. Sanayi devrimi öncesi tarımsal toplumlarda eğitim, din gibi kurumsal bir yapı olarak ortaya çıkamamıştır. Dar bir çevrede hayatın sürdürülmesi, üretim ve pazar ilişkilerinin yerel ortamla sınırlı olması (Atabek, 1997, s.38), eğitimle ulaşılabilecek statülerin bulunmaması, tarımsal toplumlarda eğitimin kitleselleşmesini ve kurumsallaşmasını önlemiştir. O döneme kadar eğitim, aile ve dini kurumlar aracılığıyla yaygın eğitim tarzında gerçekleştirilmiştir. Kurumsal eğitimi almak üst düzey yöneticilerin ve bürokratların çocuklarının hakkı olarak görülmüştür.

Fransız devrimi ile bir çok haklar yanında eğitim hakkı da doğuştan kazanılan bir hak halini almıştır. Bu dönemde ortaya konan eğitim hakkının bir diğer yönü de insanların özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi diğer haklarının bilincine varılmasını (Ercan, 1998, s.20) sağlayan temel bir hakka dönüşmesidir. Sanayi devrimiyle birlikte toplumsal yapıya uyumlu bireyleri yetiştiren ve onları sosyalleştiren eğitime; sanayiye uygun toplumu yaratma işlevi de yüklenmiştir. Bu dönemde eğitim; uzmanlaşmış işgücünü yaratıcı, farklı ekonomik sektörlerin ihtiyaçlarını karşılayıcı, üretim yapısına uygun ve ekonomik kalkınmayı sağlayıcı bir yapıya sahip olmuştur.

Fransız ihtilali ve sanayi devrimi ile önemi artan eğitim, ağırlıklı olarak örgün eğitim kurumlarında, belirli ilkeler doğrultusunda verilmeye başlanmıştır. Bu dönemin örgün eğitim kurumları, belirli yaşlardaki vatandaşlara belirli standartları olan mekanlarda, niteliği tanımlanmış uzmanların gözetiminde eğitim veren okullara dönüştürülmüştür. Ancak eğitimin toplumun geniş kesimlerine götürülebilmesi için planlanması, koordine edilmesi ve maddi geri dönüşü olmayan yatırımların yapılması gerekli olmuştur. Devlet, planlamayı, koordinasyonu ve yatırımı yapabilecek en etkili toplumsal kurum olarak, eğitimdeki tüm sorumlulukları üstlenmiştir.

Fordist dönemde ise eğitim, kamusal bir hizmet olarak arz edilirken eğitimin ilerleyen aşamalarında uzmanlaşan, farklılaşan kapitalist toplumsal yapı için gerekli donanıma sahip işgücünün yaratılmasına olanak sağlayan bir yapılanmaya yönelmiştir. Temel insan haklarından biri olan eğitimin tüm kademeleri, 1970'lere kadar hemen hemen tamamen devlet tarafından, kamusal bir hizmet olarak sunulmuştur. Toplumun geniş kesimleri bu hizmetten piyasa ve fiyat mekanizmasına bağlı kalmadan yararlandırılmıştır.

Devlet, verdiği eğitimde ve yaygınlaştırdığı okullarda öğrencilere (Gök, 1997, s.480);

- Bilgi edinme,
- Meslek edinme,
- Sosyalizasyon sürecini (iyi vatandaş olmayı, toplumsal norm ve değerleri öğrenmeyi, toplumsal yaşam kurallarını edinmeyi vb.) vermeyi amaçlamıştır.

Devletler sorumluluğu altına giren eğitimi yaygınlaştırabilmek amacıyla yoğun eğitim donatımları yatırımlarına yönelmişlerdir. Eğitim donatımları öncelikle sanayi kentlerinde kurulmuştur. Ancak gelişi güzel yerleri seçilen okulların kent planlarına ve toplumsal ihtiyaçlara göre kurumsallaşması zaman almıştır.

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren eğitim donatımları, kent planlarının üzerinde önemle durduğu konulardan biri haline gelmiştir. Nitekim II. Dünya savaşı öncesinde ve hemen sonrasında Batı Avrupa kentlerinin planlamasında hakim olan komşuluk birimi anlayışı ilkokul esasına dayandırılmıştır. İlkokul öğrencilerinin yürüme mesafesi, komşuluk biriminin sınırlarını belirlemiştir. Ortalama 5000 kişinin yaşaması planlanan komşuluk biriminin kendi kendine yeterli olması hedeflenmiştir.

Bu dönemin okul planlamasına ve mimarisine modernizm ve fordizm ilkeleri hakim olmuştur. 20. yüzyılın başlarında hızlı sanayileşmenin getirisi olarak ortaya çıkan standart tipte projeler okul tasarımlarında yoğun olarak kullanılmıştır. Bu dönemde koridorlar etrafında aynı büyüklükte sınıflardan oluşan okullar, yerel özellikler göz ardı edilerek, her yerde yapılmıştır. Gelişmiş ülkelerde uygulanan bu yaklaşım, kısa zamanda tüm dünyaya yayılmıştır. II. Dünya savaşının yarattığı tahribat gelişmiş ülkelerin tip proje yaklaşımını ve standartlara dayalı okul binalarını üretmelerini bir süre daha devam ettirmelerine neden olmuştur (Kuyumcu ve diğerleri, 1993, s.132).

1960'ların sonlarında kapitalist ülkelerde baş gösteren bunalım, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren sosyal yaşamın farklı alanlarını içine alarak genişlemiştir. Genişleme süreci kısa zamanda eğitim alanını da kapsamı içine alacak bir boyuta ulaşmıştır. Eğitim olgusunun genişleme sürecine dahil edilmesinde, eğitimin birey açısından özel bir yatırım alanı olduğuna işaret eden *Beşeri Sermaye* kavramlaşmasının önemli etkisi olmuştur. Beşeri sermaye kavramı 1960'lı yıllarda T. W. Schultz ve G. Becker gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Her iki teorisyende eğitimin, beşeri sermayeye yapılan en önemli yatırım olduğunu

belirtmişlerdir. 1970'li yıllarda neoliberal düşüncenin eğitime yönelik bu bakış açısından yola çıkılarak, eğitim hizmetinden yararlananların bu hizmet karşılığında gelecekte elde edeceği bireysel kazançlarından dolayı, bugünkü maliyetin tamamını veya bir kısmını üstlenmeleri istenmiştir. Bunun içinde, öncelikle bireysel faydanın en fazla olduğu yükseköğretimde özelleştirmenin başlaması gerektiği savunulmuştur (Psacharopoulas, 1994, s.27). Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere 1970 sonrasında tüm dünyada özel ve vakıf üniversiteleri yaygınlaşmaya başlamıştır.

Yeni dönemde eğitim, insanın kendisini geliştirmesine dönük yapısından uzaklaştırılarak kazanç ve refah amaçlı eğitim yapısına dönüştürülmüştür. Neoliberalizmin 1970'li yıllardan itibaren gündeme getirdiği hizmetten yararlanan öder ilkesi, böylece eğitim içinde geçerli kılınmıştır. Eğitim piyasada alınır-satılır bir meta haline getirilmiş, diğer alınır satılır metalar gibi özelleştirilme sürecine sokulmuştur. Bu noktadan sonra eğitim, sosyal bir alan olmaktan çıkarılarak, önemli bir ekonomik sektör haline getirilmiştir. Eğitimin etkinlik, verimlilik ve bireysel getiri gibi kavramlara göre yeniden ele alınması ile özelleşen eğitimin faydadan çok zarar getirdiği, düşük gelirlilerin eğitim hakkını zamanla yok ettiği, adalet ilkesini önemli ölçüde zedelediği ve kamunun eğitime ayırdığı payın azaldığı (Ercan, 1998, s.78) konusunda kaygılar taşınmaktadır.

Eğitimde son yıllarda yaşanan en önemli değişimlerden biri de teknolojik gelişmenin yeni eğitim ve öğretim yöntemlerini ortaya çıkarmış olmasıdır. 1970'lerde yükseköğretimde açık öğretime geçilmiş, mekandan bağımsız öğretim ortaya çıkmıştır. Televizyondan derslerin verilmeye başlanması, bu eğitim yönteminin gelişmesini ve yaygınlık kazanmasını hızlandırmıştır.

Diğer taraftan 1960'larda askeri amaçlarla geliştirilen internet, 1980 sonrasında sivil yaşama girmiştir. Başlangıçta bilgisayarlar aracılığıyla kullanılabilen internet, 1990'larda cep telefonu ve televizyon üzerinden de kullanılmaya başlanmıştır.

Teknolojik gelişmelere hızlı adapte olan sahalardan biri olan eğitim-öğretim sahası, internetin en fazla kullanıldığı alanların başında gelmektedir. Açıköğretim ile birlikte mekandan bağımsızlaşan eğitim-öğretim, internetle ulusal sınırların dışına taşmıştır. Bu öğretim biçiminde seminerler, konferanslar, dersler ve sınavlar internet üzerinden gerçekleştirilmektedir (Dede, 2000, s.2).

Almanya'da senaryo 2005 adı verilen proje kapsamında 2005 yılına kadar üniversite öğrencilerinin yarısının üniversitenin bulunduğu mekana gitmeden internet üzerinden yüksek öğretim kurumlarında öğrenim görmesi planlanmaktadır. Amerika'da ise Phoenix ve Regents College Üniversiteleri'nde yıllardan beri sadece internet üzerinden eğitim verilmektedir. M.I.T., Oxford, Cambridge, Michigan Üniversiteleri de online yüksek lisans ve doktora eğitimine geçmişlerdir. Gelişen bu yeni öğretim biçimi ile öğrencilerin bulundukları ülkelerden başka ülkelere gitmeden, eğitim-öğretim görmeleri imkanı doğmuştur. Yakın gelecekte üniversitelerin fiziki biçimlenmesinde yeni bir aşamaya geçilecektir. Artık üniversiteler için geniş alanlara ve büyük yapılara ihtiyaç azalacaktır. Eğitim yapıları sayıca az ancak bilişim ve iletişim gücü yüksek olan üniversite komplekslerine dönüşeceklerdir. Yükseköğretimde yaşanan bu değişimin ilk ve ortaöğretimde yaşanabilmesi, devletlerin bu konudaki olumlu yaklaşımlarına bağlıdır. Bu kademedeki eğitimlerin devletler için ayrı bir önemi olması nedeniyle, yükseköğretime benzer bir değişimin yaşanması olanaklı görünmemektedir.

1970 sonrasında eğitim tesisler de yeni döneme uygun hale getirilmiş ve modernist dönemin mimari ve planlama yaklaşımları bir tarafa bırakılmıştır (Tablo 4.2). Bu dönemde tip proje ve standardizasyondan tamamen uzaklaşılmış, mimarların yaratıcılıkları, yöresel özellikler ve planlamanın yeni doğasına uygun eğitim yapıları tasarlanmaya ve uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 4.2. 1970 Öncesi ve Sonrası Eğitim Yapıları Planlama ve Tasarlama Özellikleri (Kuyumcu ve diğerleri, 1993, s.114-120).

Kriterler	**1970 Öncesi**	**1970 Sonrası**
1-Çevre ilişkisi	Her yere uygulanabilir	Tek bir yer için
2-Kütle yapısı	Tek bir bütüncül kütle	Çok parçalı kütle
3-Standardizasyon	Var	Yok
4-İç mekanlar	Az sayıda farklı mekan	Çok sayıda farklı mekan
5-Görünüş	Abidevi ve kütlesel	Parçalı
6-Dokular	Görünür ve süslü	Parçalı
7-İnşaat tekniği	Karkas veya betonarme	Çok çeşitli
8-Renkler	Çok renkli	Çok renkli
9-Pedagojik düzenler	Tekil eğitim	Çoğul eğitim

Yeni dönemle birlikte mimaride gözlenen bu değişim, eğitim tesislerinin yer seçimi ve planlama kararlarında da kendini göstermiştir. Geçmiş dönemin rasyonel geniş kapsamlı planlama anlayışı yıkılmış, yerine yeni dönemin pragmatik planlama anlayışı konulmuştur. Bu anlayış çerçevesinde kent artık bir sistem değildir ve bütün olarak planlanamaz, dolayısıyla kent parça parça ele alınmalıdır.

4.2. TÜRKİYE'DE YAŞANAN DEĞİŞİMLERİN KENT PLANLAMASINA, EĞİTİM OLGUSUNA VE EĞİTİM DONATIMLARINA ETKİLERİ

Bu tez çalışmasına temel olarak Türkiye için yeni dönemin başlangıcı olan 1980 yılı alınmıştır. Temel alınma gerekçesi ise; 1980 yılı ile birlikte Türkiye siyasal, toplumsal ve ekonomik yaşamının geride kalan 57 yılın geleneğinden farklılaşmasıdır. Bu dönemde tezin iki ana sahası olan eğitim ve planlama, dönemin aşırı etkisi altında kalmışlardır. Yeni dönemle birlikte eğitimde yeni yönelimler ortaya çıkarken, planlama için de tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yasal ve yönetsel gücünü yitirme yılları başlamıştır.

4.2.1. Türkiye'de Yaşanan Genel Değişimler

600 yıllık mazisi olan Osmanlı Devleti, son yıllarında sanayileşme ve modernleşme çabası sarf etmiş, ancak yaşanan savaşlar bu çabaların başarı ile sonuçlanmasını önlemiştir. Dolayısıyla feodalizm Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyetine miras olarak kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, sosyo-ekonomik zeminde feodal üretim ilişkilerinin ve feodal kentsel-kırsal kalıntıların ortadan kaldırılmasına çalışılmıştır. Bu amaçla her alanda önemli reformlar gerçekleştirilmiştir (Güler, 1998, s.103). Ancak feodalizmin tasfiye edilmesi için atılan adımlar devleti merkeziyetçi bir yapıya sürüklemiştir. Bu merkeziyetçilik 1930-1946 yılları arasında ekonomide uygulanan devletçilik politikası ile desteklenmiştir. II. Dünya savaşına kadar olan dönem içe dönük ve dışa bağımlılıktan uzak, sanayileşme doğrultusunda önemli atılımların atıldığı, ulusal gelir ve üretimde yüksek büyüme hızlarının sergilendiği bir zaman dilimi olmuştur. Gelişmenin kökeninde dış kaynak değil, tarım ticaret hadleri ve ücretlerdeki gerilemeden elde edilen toplumsal artı bulunmaktadır (Boratav, 1988, s.237-258).

1950'li yıllardan itibaren mevcut politikalara, özel sektörün desteklemesi politikasının eklenmesiyle 1960'larda sanayinin yapısı önemli oranda değişmiştir. Tüketim malları sanayisinde kamunun payı 1950-1964 yıllarında %52'den %38'e, yapım sanayinde %50'den %44'e düşmüştür. Böylece sanayi giderek bir özel mülkiyet alanı haline gelmiştir. Aynı dönemde tarımın ulusal gelirdeki payı %42'den %38'e düşerken, sanayinin payı %15'den %17'ye çıkmıştır (Özgür, 1976, s.188-192).

1960'lı yıllar, önceki dönemlerden planlı sisteme geçilmesi ile ayrılırsa da gerçekte ekonomik, sosyal, mekansal ve yönetsel politikalar önemli oranda korunmuştur (Sayer, 1989, s.58-81). Türkiye'de 1920-1960 yılları arasında da ekonomik, sosyal ve mekansal alanlarda planlama düşüncesinden yararlanılmıştır. Ancak planlama 1960'lara kadar kurumsallaştırılamamıştır. 1960'lar Türkiye'sinin planlamadan ve plancılardan beklentileri artmıştır. Ekonomik, sosyal ve mekansal alanların uzmanları olan plancılar makro plan olan ülke kalkınma planlarını hazırlayacaklar ve böylece ülke kalkınacak, yoksulluk yok olacak, üretim ve yatırım kararları siyasetçilerin yanlı eğilimlerinden kurtarılacaktır (Ölçen, 1991, s.11).

1970'li yıllarda yaşanan kriz ortamından Türkiye'de etkilenmiştir. Bu kriz özellikle petrol üreticisi olmayan, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri daha da derinden etkilemiştir (Eraydın, 1992, s.68). Ülkede aynı yıllarda giderek artan anarşi ve siyasi bunalımlar, krizlerin üstesinden gelinebilmesi için atılması gereken köklü adımların atılmasını engellemiştir.

Siyasi yaşamda istikrarsızlığın, ekonomik yaşamda krizlerin, toplumsal yaşamda ise kargaşanın egemen olduğu bu çalkantılı döneme; ekonomide 24 Ocak kararlarıyla, siyasi ve toplumsal yaşamda ise 12 Eylül askeri darbesi ile son nokta konulmuştur.

Türkiye'de 1980'ler ve 1990'larda IMF ve Dünya Bankası ikilisi tarafından önerilen yapısal uyum ve istikrar politikaları uygulamaya konulmuştur. Bu programlarda kamusal müdahalelerin en aza indirilmesi, özelleştirme suretiyle devletin ekonomik-sosyal yaşamdan çekilmesi ve özel alana aktarılmayan kamu hizmetlerinin ise işletmeci bir anlayışla sunulması öngörülmüştür (Sezen, 1999, s.139

Kasım 1983 seçimlerinde açık oy farkı ile iktidara gelen Anavatan Partisi'nin parti programı yeni sağ politikalara dayandırılmıştı. Başlangıçta ANAP iktidarı kamunun işlevini her alanda düzenleme yapmak olarak belirlemiştir. İlke olarak kamunun; sosyal hizmetler de dahil tüm görevlerinden arındırılması, sadece altyapı yatırımlarında aktif olması benimsenmiştir (Sezen, 1999, s.203). Bu dönemde sürekli olarak değişim vurgulanmış, çağın ve değişim rüzgarlarının yakalanmasının asıl amaç olduğu savunulmuş, gidişatı eleştiren veya ihtiyatla karşılayanların çağın gerisinde kaldıkları belirtilmiştir.

1923-1980 yılları arasını kapsayan klasik döneme bir tepki olan bu dönemde, yeni düzenleme ve çabaların ilk aşamada olumlu bazı dönüşümlere neden olduğu ve ülke gelişmesine ivme kazandırdığı genel olarak kabul edilmektedir (Eraydın, 1992, s.69). Ancak, 21. yüzyıla girerken 1980'li ve 1990'lı yıllarda uygulanan politikalardan geriye sadece özelleştirme kalmıştır. Diğer politikalar Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve siyasi gündeminden tamamen çıkarılmıştır (Sezen, 1999, s.200).

4.2.2. Türkiye'de Yaşanan Değişimlerin Kent Planlamasına Etkileri

Modernite kaynaklı bir çok olgu gibi planlama da Türkiye'ye dışarıdan aktarılmıştır. Fiziki haritaların ilk örnekleri cumhuriyet öncesinde hazırlanmış, İstanbul için imar nizamnameleri çıkarılmış, ancak gerçek anlamda mekansal planlamaya cumhuriyet sonrasında geçilmiştir. Aydınlanma çağının ürünü modernizmi benimsemiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk mekansal planı 1928 yılında Ankara için hazırlanmıştır. Bu dönemde mekansal planların büyük çoğunluğu yabancı uzmanlarca hazırlanmıştır. Hazırlanan planlarda güzel şehir yaratma düşüncesi hakimdir. Güzelliğin geometrinin keskin çizgilerinde arandığı bu dönemde, büyük ve önemli yapılar dışında geçmişin izlerinin silinmesine, modernizmin kentlerinin yaratılmasına çalışılmıştır.

Ancak modernizmin olgunlaşması ve yaygınlaşması 1960'larda gerçekleşmiştir. Kent planlamaya planlama kademeleri fikrinin girmesi de yine bu yıllarda olmuştur. Böylece mekansal planlamanın tek boyutlu yapıdan kurtarılması ve sosyo-ekonomik planlama ile bütünleşmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde gerek ekonomik ve sosyal plancılara gerekse mekansal plancılara toplumun kurtarıcısı rolü biçilmiştir. Ülkenin kalkınmasının tarımsal modernleşmeye, sanayileşmeye ve kentleşmeye oturtulduğu bir dönemde, mekansal planlamaya önemli görevler yüklenmiştir. Bu görev; üst-düzey sosyo-ekonomik bir plan olan ülke kalkınma planlarına ve o planların ilkelerine dayalı olarak hazırlanacağı belirtilen, ancak bir türlü hazırlanamayan bölge planlarının kararlarına uygun olarak kentlerin tasarlanmasıdır.

Ekonomi çevreleri, yöneticiler ve siyasetçiler tek başlarına plancıların toplumu, ekonomiyi ve mekanı biçimlendirmelerine izin vermemişler, planların içinde bulunulan dönemi daima mekansal, sosyal ve ekonomik anlamda geriden takip etmesine yol açmışlardır (Sezen, 1999, s.87).

1945 sonrasında dünya genelinde kalkınmanın etkili araçlarından biri olarak kullanılan ve 1960'ların büyülü kavramı olan planlama, kamusal bir aktivite olması ve kamu gücüne dayanmasından ötürü, 1970'li yıllardaki kriz ardından diğer tüm kamusal aktiviteler gibi eleştiri bombardımanına tutulmuştur. Neoliberal politikaların uygulamaya geçirildiği 1980'li yıllarda, planlama hiyerarşisinin üst basamağında yer alan kalkınma planlarına dönük bu saldırı, kısa zamanda daha alt ölçeklerde kararlar üreten mekansal planlamayı da olumsuz yönde etkilemiştir.

Mekansal planlamaya en önemli saldırı bu yeni dönemin en etkili akımlarından bir olan postmodernizmden gelmiştir. Postmodernizm ile modernitenin ürünü olan her türlü düşünce, değer ve kurumlar gibi planlamanın da geride kaldığı ve artık geçersiz olduğu belirtilmiş, modernizmden kopuşu temsil eden yeni bir toplumsal ve düşünsel evreye geçildiği savunulmuştur. Postmodern söylemde bütünlük yerine parçalanmışlık, genel yerine ayrıntı, içerik yerine biçim, uyum yerine uyumsuzluk, standart yerine standart dışılık, teklik yerine çokluk öne çıkarılmıştır. Yeterince tartışılmadan, Türk mimarlık ve şehircilik alanlarında 1980 sonrasına postmodernizm damgası vurulmuştur.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de planlama 1960'larda doruk noktasına ulaştıktan sonra 1970'lerde duraklama ve 1980'lerde ise gerileme dönemine girmiştir. Planlamanın 1990'larda yok olacağı beklenirken geleceğin rastlantıya bırakılamayacağı fark edilerek, piyasa sistemine uygun farklı türde planlama anlayışları ortaya konulmuştur.

1980 sonrasında yaşanan değişim sürecinin planlamaya yansımaları 1982 Anayasası'nda da görülmektedir. 1961 Anayasası'nda *planlama görevi* temel haklar ve ödevler bölümünde düzenlenmişken (m.4), 1982 Anayasası'nda sosyal ve ekonomik hükümler başlığı altında düzenlenmiştir (m.166). Dolayısıyla yeni Anayasa'da planlama görevi devletin temel ödevi olmaktan çıkarılmıştır. Ayrıca 1982 Anayasası'nda, bir önceki Anayasa'da yer alan "kalkınma planları, kamu sektörü için emredici özel sektör için yol gösterici ve yönlendiricidir" ifadesi de kullanılmamıştır.

Bu çerçevede V. ve VI. Beş Yıllık Kalkınma Planları stratejileri ve hedefleri açısından önceki planlardan uzaklaşmayı, kopuşu ve bir kırılmayı simgelemektedir. Önceki planlardan kopma yalnızca strateji ve hedeflerle sınırlı değildir. Bu iki plan

kendilerinden önce gelen planlarla bağlarını da koparmışlardır (Sezen, 1999, s.266-267). V. ve VI. Planlarda sektörel planlama sistematiği izlenmekle birlikte, bir önceki dönemi değerlendirmeye almayan, o dönemi yok sayan bir yaklaşıma geçilmiştir. Her iki planda da bir önceki plan döneminin değerlendirmesini içeren bölümlere yer verilmemiş, doğrudan plan hedeflerine geçilmiştir (Sezen, 1999, s.267).

V. ve VI. B.Y.K.P.'larında başlatılan geleneksel planlama çizgisinden kopma, en belirgin biçimde 1996-2000 dönemini içine alan VII. BYKP'nda görülmektedir. Bu plan Türk planlama tarihinde yeni bir kırılma noktası olarak nitelenebilir. İlk defa bu planda, planı hazırlayan, onun sahibi kurumu olarak DPT'nin adının kitap kapağında yer alması geleneği terkedilmiştir. Aynı zamanda sektörel planlama bir yana bırakılmış ve ekonomik sektörlere yer verilmemiştir. VII. Planın omurgasını sosyal sektörler oluşturmuş, makro ekonomik politikalar, planda adeta dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır.

1980'ler Türkiye'sinde planlama yolu ile toplumun dönüştürülmesi işlevinin hızla erozyona uğratılması, hükümet programlarında da görülmektedir. Özal hükümetlerinde toplumsal ve ekonomik gelişmenin uyumlu, hızlı ve verimli olması, kaynakların en iyi biçimde değerlendirilmesi için planlama önemli kabul edilmekle birlikte, planlamanın "katı ve dogmatik merkezi planlamanın tamamıyla dışında, demokratik, kuruluşların ve fertlerin kabiliyetlerini ve teşebbüs güçlerini kullanmalarına ve geliştirmelerine imkan veren düzenleyici, yönlendirici ve denge kurucu" (Resmi Gazete, 1983) türünde bir planlama olması benimsenmiştir.

Üst-düzey planlarda yaşanan etkisizleştirme süreci mekansal planlarda da etkisini göstermiştir. Neoliberalizm ve de postmodernizmin planlamayı etkisiz kılmak için geliştirdiği ve bir çok alanda kullandığı proje anlayışı ve parçalı yaklaşım mekansal planlamada da kullanılmaya başlanmıştır. 1980 sonrası Türk kent planlaması geleneksel hiyerarşik planlama yaklaşımından koparılarak, hiyerarşik olmayan çok parçalı bir yapıya sürüklenmiştir. Yeni dönemde planlama bir kenara itilerek, onun yerine projecilik anlayışının yerleştirilmesine çalışılmıştır. Başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerin bir çoğunda 1980'lerde girişilen yerel yönetim uygulamaları plandan çok projelere dayandırılmıştır.

Projecilik anlayışıyla büyük kentlerde rasyonel geniş kapsamlı planlamanın ortaya koyduğu katı bölgelemeden vazgeçilmesi, esnekliğe imkan tanınması ve kısa sürede sonuç alınabilmesi amaçlanmıştır. Ancak bütüncül planlama yerine projeciliğin öne çıkarılması ile kentlerin gereksinimlerini hiç bir şekilde yansıtmayan birbirinden kopuk bir dizi kararlar üretilmiştir. Aynı zamanda hukuksal boyutu da zayıf kalan bu anlayış için yeni çıkış yolları aranmıştır. Bu çıkış yolu sık sık yerel plan değişiklikleri yapılarak ve mevzi planlar hazırlanarak bulunmuştur. Yine bu dönemde planlama ile ilişkisi olmayan kurum ve kuruluşlara planlama yetkileri tanınmış (Ünal, 1988, s.45-60), başta İstanbul olmak üzere bir çok kentin kontrollü gelişme dinamiklerine, yerel otoritenin dışındaki güçler tarafından müdahale edilmiştir.

4.2.3. Türkiye'de Eğitimde Yaşanan Gelişmeler

Cumhuriyetin ilanından itibaren Türkiye'de eğitim, kendi gelişme çizgisi yanında, içinde bulunulan dönemlerin etkisi altında biçimlenmiştir. Ancak eğitimin genel yapısının köklü değişime uğraması, tıpkı planlamada olduğu gibi, 1980 sonrasında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu tarihten önce ve sonra eğitimde var olan yapı birbirinden oldukça farklılaşmıştır. Burada birinci olarak 1980 öncesi Türk eğitim sisteminin genel evrimi ele alınmakta, ikinci olarak da 1980 sonrasında eğitim olgusunda ve eğitim donatımlarında gerçekleşen değişimler irdelenmektedir.

4.2.3.1. 1980 Öncesi eğitimde genel durum

Eğitim, Türkiye Cumhuriyeti'nin en fazla önem verdiği alanların başında gelmektedir. Bu nedenle de eğitim alanı, devletin en fazla müdahale ettiği alanlardan biri olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında feodalizme özgü görülen vakıf gibi kurumlar devre dışı bırakılmışlardır. Oysa cumhuriyet öncesinde kurumsallaştırılmaya çalışılan eğitim, büyük oranda vakıfların kontrolü altındaydı. Bu gibi kurumların sorumlulukları cumhuriyetin ilanından sonra merkezi ve yerel yönetimler arasında paylaşılmıştır. Asıl sorumluluk ise merkezi yönetim tarafından üstlenilmiştir. Merkezi yönetim eğitim konusunu devletin ideolojik yapısının ve ulusal bütünlüğün bir öğesi olarak ele almıştır.

Türk Milli Eğitim sisteminin çekirdeği 1920'li yılların çetin savaş şartlarında ulus-devlet anlayışı çerçevesinde oluşturulmuştur. 1950'li yıllara kadar bu anlayış sürdürülmüştür. Cumhuriyetin en kapsamlı reformları, eğitim alanında

gerçekleştirilmiştir. Atatürk 1924 yılında yaptığı bir konuşmada "Eğitim kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman, herkes kendine göre bir anlam çıkarır. Ayrıntıya girilirse eğitimin hedefleri, amaçları çeşitlenir. Mesela dini eğitim, milli eğitim, beynelmilel eğitim... Bütün bu eğitimlerin hedef ve gayeleri başka başkadır... Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni nesle vereceği eğitim milli eğitimdir" demiştir. (Genel Kurmay Başkanlığı, 1988, s.290). Atatürk erkek ve kız çocuklarına eşit eğitim olanağı sağlanmasını savunmuş ve bu amaç doğrultusunda çaba sarf etmiştir.

Cumhuriyetin ilanından önce hazırlanmış olan 1921 Anayasası'nda eğitime ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte Anayasa'nın 11. maddesiyle eğitim işleri "Vilayet şuraları" nın yetkisine bırakılmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk Anayasası olan 1924 Anayasası'nda eğitim için "İlköğretim bütün Türkler için zorunlu, devlet okullarında parasızdır" (Madde 87) ifadesi kullanılmıştır. Atatürk'ün ölümü ardından cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü'de 1950'lere kadar Atatürk dönemi eğitim politikalarını uygulamıştır. Türkiye'de II. Dünya savaşı sonrasında dünyada meydana gelen yeni siyasal gelişmeler ışığında tek partili yönetim sistemi bir tarafa bırakılmış, 1945 yılında çok partili siyasal sisteme geçilmiştir. 1950-1960 arasında görev yapan DP hükümetleri eğitim alanında önemli değişikliklere gitmemiş, tek parti döneminin uygulamalarını genel olarak sürdürmüştür.

27 Mayıs 1960 askeri ihtilaliyle yeni bir dönem başlamıştır. 1961 yılında yeni Anayasa hazırlanmıştır. Bu Anayasa Atatürkçü çizgide ve her alanda olduğu gibi eğitim alanında da geniş özgürlükleri içeren bir içerikte hazırlanmıştır. 1960'lı yılların eğitim açısından bir diğer önemli yönü de hazırlanılmasına başlanan beşer yıllık kalkınma planlarında eğitime özel bir yer verilmesidir. Bu planlarda ülke kalkınmasında ekonomiye ilişkin aktiviteler ne kadar önemli kabul edilmişse eğitim konusu da o kadar önemli kabul edilmiştir. Her kalkınma planı dönemi sonunda eğitimde yaşanan niteliksel ve niceliksel gelişmeler ortaya konulmuş, gelecek döneme ilişkin ulaşılmak istenen hedefler belirtilerek hükümet uygulamalarına yön verilmiştir.

4.2.3.2. Türkiye'de 1980 sonrasında eğitim alanında yaşanan değişimler

1980'lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye'de toplumsal ilişkilerin değişimine paralel olarak eğitim olgusu ve eğitim donatımları önemli bir değişim sürecinden geçmiştir. Literatürde Türk eğitim sisteminde gerçekleşen değişimleri birlikte ele

alan çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla eğitimde gerçekleşen değişimler, bütün yönleriyle ortaya konulamamaktadır. Ancak kabul gören ortak görüş (Ercan, 1997, s.66); 1970'lerde dünyada yaşanan sürecin 1980'lerde Türkiye'de de yaşanmaya başladığıdır. Bu değişimlerin kamusal eğitimdeki en temel yansıması "ticarileşme" süresinin başlamasıdır. Yararlananın ödemesi ilkesi kamu okullarında özellikle de üniversitelerde tüm olanakların pazarlanmasını gündeme getirmiştir. Bütçeden eğitime ayrılan payın giderek azalması, eğitim kurumlarını para karşılığında hizmet üreten birimlere doğru götürmektedir.

Diğer taraftan 1980'li yıllardan itibaren kamusal eğitim yapısal olarak büyüme sürecine girmiştir. Yeni dönemde okullaşma oranı hızla artmış, buna bağlı olarak öğrenci, öğretmen ve okul sayıları niceliksel olarak artış göstermiştir. Yaşanan gelişmeler eğitimin ileriki basamaklarına olan talebi daha da arttırmıştır. Ortaöğretimde mesleki-teknik liselerin yapımına hız verilmiştir. Yükseköğretim kurumlarına olan talep ile mevcut arz arasındaki dengesizliğin hafifletilmesi ve üniversitelerin yurt geneline yaygınlaştırılması için çok sayıda yeni üniversite kurulmuştur. Kamusal eğitimde en önemli adımlardan biri de 16 Ağustos 1997 tarihinde atılmıştır. Bu tarihte zorunlu eğitimin süresi 5 yıldan 8 yıla çıkarılmış, ortaokullar kapatılmış ve ilkokullar ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür.

1980 sonrasında uygulanan neoliberal politikalar yaygın ve örgün eğitimde özel sektörün gelişmesine olanak sağlamıştır. Devletin yaygın eğitimdeki etkinliği sürekli olarak azalırken, özel sektörünki artmıştır. Özellikle kentsel alanlarda dershanelere ve kurslara özel sektörün büyük yatırımları olmuştur. Ülkenin artan liberalleşmesine bağlı olarak örgün eğitimde de kaliteli eğitim veren kurumlara olan talep artmıştır. Bu talep doğrultusunda çok sayıda okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim tesisi kurulmuştur. Özel kurumların örgün eğitimde yaygınlaşması sonucunda paralı yükseköğretime duyulan talep daha da artmıştır. Bu çerçevede 1991 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle, vakıfların üniversite kurabilmelerinin önü açılmıştır.

Türkiye'de özel sektörün eğitim alanına yatırım yapmasının başlıca nedenleri; (Ercan, 1998, s.33-35);

- Nüfusun eğitim durumunun dünya ortalamasının altında olması ve eğitimde kalite düşüşü,

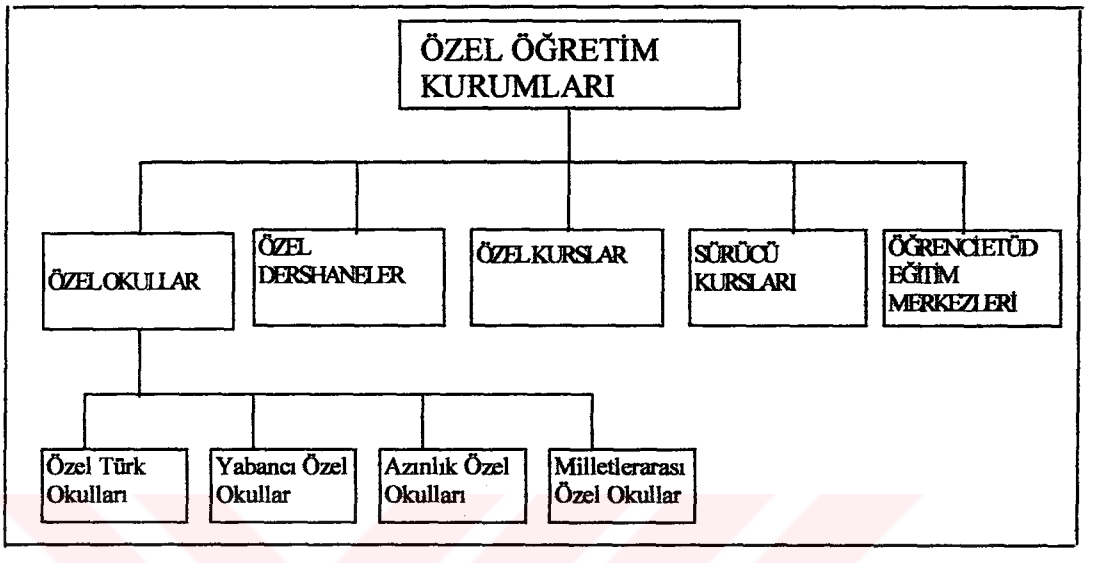
- Yükseköğretimden mezun olanların gelirlerinin daha fazla olması,
- 1980'li yıllardan itibaren kamusal eğitime yapılan harcamaların azalması,
- Eğitim talebinin yüksek boyutlara ulaşması, özellikle nitelikli kamusal yükseköğrenim kurumlarının sayıca az olması ve buralara girebilmek için yıllarca yoğun mücadelelerin verilmesi,
- Yıllardır yükseköğretime girişte özel dershanelerden eğitim alan öğrencilerin başarılı sınavlar vermelerinin özel eğitime sempati yaratması,
- Sermayenin ulaştığı aşamaya bağlı olarak biriken sermayenin yeni alanlarda değerlendirilmek istenmesi,
- Özel sektörün iki önemli örgütlü kuruluşu TÜSİAD ve İTO'nun sağlıktan sonra eğitimde de özelleşmeyi sağlamaya dönük araştırmalar yayınlamasıdır.

4.2.3.3. Özel öğretim kurumlarının ortaya çıkışı, gelişimi ve kente etkileri

Özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okulların ortaya çıkışı ve özel öğretimin kurumsallaşması Tanzimat döneminde gerçekleşmiştir. O dönemde tamamıyla Evkaf'a bağlı bulunan veya kişiler tarafından açılıp işletilen sıbyan (mahalle) okulları özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait öğretim kurumları olarak değerlendirilmektedir (MEB, 1991, s.19). Özel okulların resmi belgelerde yer almaya başlaması 1856 Islahat Fermanı ile gerçekleşmiştir. Daha sonraları 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde bu okullar *Mekatib-i Umumiye* ve *Mekatib-i Hususiye* olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. 1876 Kanun-i Esasi'sinin 15. maddesinde yer alan "Emr-i tedris serbesttir. Muayyen olan kanuna tebaiyyet şartıyla her Osmanlı umumi ve hususi tedrise mezundur" hükmüyle özel öğretim Anayasaya da girmiştir. Bu tarihe kadar azınlıkların ve yabancıların tekelinde olan özel okul işletmeciliği, Türklerin de aktif katılımıyla önemli gelişme kaydetmiştir (MEB, 1991, s.20). 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, bir dizi savaşlara girmiş, bu savaşların yol açtığı felaketler yabancı okulların gelişimini engellemezken, yeni Türk Özel Okullarının kurulmasını önlemiştir.

Günümüzde özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okullar 1982 Anayasası'nın 42. maddesinde yer alan "özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir" hükmüne dayandırılan kanununlar ve yönetmelikler doğrultusunda faaliyet göstermektedirler. Bu kanunlar; "625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu", "Tevhid-i Tedrisat

Kanunu", "Milli Eğitim Temel Kanunu", "İlköğretim ve Eğitim Kanunudur". Ayrıca uluslararası anlaşmalarda özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okulların faaliyet göstermelerindeki usul ve ilkeler belirtilmiştir. 625 Sayılı Özel öğretim Kurumları Kanunu'nda belirtilen hususlar doğrultusunda yapılan özel öğretim kurumlarının sınıflandırılması Şekil 4.1'de görülmektedir.

Şekil 4.1. Özel Öğretim Kurumlarının Sınıflandırılması

4.3. İSTANBUL'UN METROPOLİTENLEŞME SÜRECİNDE EĞİTİM DONATIMLARININ PLANLANMASINDA VE UYGULANMASINDA YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Bu kısımda alansal araştırmanın gerçekleştirildiği İstanbul kenti ele alınmaktadır. Bu amaçla İstanbul'un küresel, bölgesel ve yerel potansiyelleri incelenmekte, metropolitenleşme sürecinde geçirdiği evreler ele alınmakta, yaşanan değişimler ve bu değişimlerin İstanbul kentine, kentin planlamasına ve eğitim tesislerine olan etkileri ortaya konulmaktadır.

4.3.1. İstanbul Metropolünün Küresel, Bölgesel ve Yerel Potansiyelleri

Yaşanan değişimler neticesinde ulusal ekonomilerin kendi başlarına büyümeleri imkansızlaşmış, küresel ekonomi ile bütünleşmek tek seçenek haline gelmiştir. Bu seçeneğe uyum için doğru politikalar ile doğru rollerin üstlenilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu politika ve rollerden bir kısmı mekan ile ilişkilidir. Küreselleşmenin ancak, küresel kentler (Global cities) ve bölgesel kentler (Regional cities) olarak tanımlanan bu mekanlarda sağlanabileceği ifade edilmektedir.

Türkiye'nin uluslararasılaştırmayı planladığı kent olarak İstanbul seçilmiştir. İstanbul bu amaç için bilinçli seçilmiştir. İstanbul Türkiye'nin en büyük metropolü ve ülkenin ekonomik başkentidir. Dolayısıyla sermayenin, üretimin, hizmetlerin ve bilginin yoğunlaştığı ana merkezdir. Ayrıca tarihi geçmişinden kaynaklanan misyonu, önemli bölgesel ve yerel konumu ve kültürel zenginliği İstanbul'un bu rolü üstlenmesindeki diğer faktörler arasında yer almaktadır (Sökmen, 1996, s.26-27). Diğer taraftan İstanbul'un küresel kent olması merkezi ve yerel yönetimlerin kontrolü dışında makro politik, ekonomik ve sosyal kararlara göre gerçekleşmektedir. Bu nedenle İstanbul, sahip olduğu potansiyelleri ile küresel bir kent olmasa dahi Sassen'in geliştirdiği küresel kentler hiyerarşisinin üst basamaklarında yer alması beklenmektedir (Kaya, 1996, s.86). İstanbul'un küresel kentler hiyerarşinin üst basamaklarına tırmanmasının, kapitalizmin finans pazarına daha fazla girmesi ile sağlanabileceği ifade edilmektedir (Köksal, 1993, s.14). Uluslararası sermayenin ve faaliyetlerinin çekilebilmesi için kentin yeniden yapılanması girişimleri, uluslararası ekonominin yeniden yapılanma girişimleri ile eş zamanlı olması ve onun dinamikleri ile desteklenmesi gerektiği savunulmaktadır (Kaya, 1996, s.86).

İstanbul tarihi ve coğrafi özellikleri itibariyle daha çok bölgesine yönelik birincil roller üstlenmiş bir kenttir. 19. yüzyılda ve 20 yüzyılın başlarında bulunduğu bölgenin antrepo, borsa, ticaret odağı ve transit ulaşım merkezidir. Osmanlı Devleti'nin ortadan kalkması sürecinde Balkanların ve Ortadoğunun kaybedilmesi ve cumhuriyet döneminde başkentin Ankara'ya taşınması İstanbul'un eski önemini azaltmıştır. Ayrıca 1917 Ekim Devrimi sonrasında Rusya ile bölgesel ticaretin sona ermesi, II. Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan, Romanya gibi Balkan ülkelerinin Eski Sovyetler Birliğine entegre olmaları İstanbul'un ticari gücünü zayıflatmıştır.

Dünyada 1970'li yılların ortalarında başlayan ve İstanbul'un bulunduğu Doğu Avrupa'da 1980'lerde hissedilmeye başlayan değişimler neticesinde, İstanbul'un uluslararası ve bölgesel önemi yeniden ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Balkan Devletlerinin serbest pazar ekonomisine geçmeleri, İstanbul'a yönelik uluslararası yatırımların artması, Ortadoğu'da Beyrut'un bölgesel merkez olma hüviyetini kaybetmesi, Orta Asya Türk Cumhuriyetler ile kurulan yakın ekonomik ilişkiler ve Avrupa Birliğine katılma yönünde emin adımlar atılması İstanbul'un öneminin artmasını sağlayan başlıca değişimler olmuştur.

İstanbul'un küresel ve bölgesel potansiyelleri yanında önemli yerel potansiyelleri bulunmaktadır. İstanbul'un yerel ölçekte güçlü yanı, Türkiye gibi dinamik ve gelişen bir ülkenin çeşitli alanlardaki olanaklarının büyük bir kısmının toplandığı bir metropol olmasıdır. Zengin tarihi geçmişi ve avantajlı coğrafi konumu da kentin güçlü yanları arasında yer almaktadır. Bu değişimler sonucunda 1980 sonrasında İstanbul'un yerli ve yabancı sermayeden aldığı pay artmıştır. Yaşanan gelişmeler kentte beş yıldızlı otellerin, modern standartlarda iş merkezlerinin ve yeni lüks konut bölgelerinin yapılmasını teşvik etmiştir.

Diğer taraftan İstanbul'un çok önemli sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar, Anadolu'dan çektiği büyük ve sürekli göçün meydana getirdiği ekonomik, sosyal ve mekansal sorunlardır. Sorunların detayına inildiğinde ise ulaşım, çevre, kentsel yaşam kalitesi, yerel yetki ve kaynak kullanımında yaşanan sorunlar, kentsel politikalarda popülizme kaçma, toplumsal yapıda parçalanmışlık, açık ve gizli işsizlik, gelir kutuplaşması, tarihi ve doğal çevrenin tahribi, kentsel yaşam standardının sürekli düşmesine bağlı olarak kentsel kimlikte yaşanan erozyon, değişimi algılayıcı yerel siyasetçilerin ve planlama kültürünün bulunmaması öncelikli yer tutmaktadır.

İstanbul bu niteliğiyle, gelişme sürecindeki ülkelerin hızla büyüyen büyük kentlerine benzer çelişkilerle yüklü bir metropol durumuna gelmiştir. Bu çelişkilerin en önemlisi bu yapıda bir metropolün ülke açısından hem büyük bir sorun oluşturması, hem de ulusal olanakların yoğunlaştığı birincil merkez olarak (Bölen ve diğerleri, 1996, s.59) iktisadi anlamda ülkenin dinamik gücünü meydana getirmesidir.

4.3.2. İstanbul'un Metropolitenleşme Süreci ve Yaşanan Değişimler

İstanbul metropoliten yerleşmesi önemini tarihin her döneminde korumuştur. Kent tarihi M.Ö. 7. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İstanbul'un siyasal, sosyal ve ekonomik bakımdan tarihte ilk defa öne çıkması, M.S. 4 yüzyılda Konstantinopolis adıyla, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmasıyla gerçekleşmiştir. Daha sonra aynı bölgede kurulan Bizans Devletinin de başkenti olmayı sürdürmüştür. 1453 yılında İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu tarafından alınmış, başkent Edirne'den İstanbul'a taşınmıştır. Kentin 1500'lü yıllarda 400.000 olan nüfusu 1800'li yıllarda 900.000'e ulaşmıştır.

İstanbul başlangıçta tarihi yarımada üzerinde, topografik koşulların belirlemiş olduğu II. Theodosius surları ile sınırlanmıştır. Kent 16. yüzyıldan itibaren sur dışında Eyüp

ve Galata'ya doğru yayılmıştır. Karaköy köprülerinin yapılması ile Galata'nın Tarihi yarımada ile ilişkisi daha da güçlenmiştir. Kentin gelişimi 19. yüzyıldan itibaren Marmara ve boğaz kıyıları boyunca sürmüştür. 1889 yılında Sirkeci ve 1909 yılında Haydarpaşa tren istasyonlarının hizmete açılması ile Avrupa yakasında Yeşilköy ve Bakırköy, Anadolu yakasında ise Kızıltoprak ve Bostancı yönünde gelişme hızlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında Boğazda işletilmeye başlanan vapur seferleri Boğaz köylerinin gelişmesini ve yenilerinin kurulmasını sağlamıştır (Bölen ve diğerleri, 199?, s.223). Cumhuriyet sonrasında başkent hüviyetini kaybeden İstanbul'un il nüfusu 1927 yılında 794444'e gerilemiştir. 1950'lere kadar oldukça yavaş büyüyen kent, bu tarihten itibaren olağanüstü büyüme sürecine girmiştir (Tablo 4.3).

Tablo4.3. 1927-1980 Yılları Arasında Türkiye'de ve İstanbul'da Nüfus Sayım Sonuçları

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUSU	YILLIK ARTIŞ ORANI (%)	YOĞUNLUK (Nüfus/km^2)	ŞEHİR NÜFUSU ORANI (%)	İSTANBUL İL NÜFUSU	YILLIK ARTIŞ ORANI (%)	YOĞUNLUK (Nüfus/km^2)
1927	13648270	2.63	17	24.2	794444	1.60	139
1935	16158018	2.05	20	23.5	883599	2.44	154
1940	17820950	1.09	22	24.4	991237	1.76	173
1945	18790174	2.42	23	24.9	1078399	1.63	189
1950	20947188	2.98	26	25.0	1166477	6.46	204
1955	24064763	3.07	30	28.8	1542941	4.40	270
1960	27754820	2.62	35	31.9	1882092	4.38	329
1965	31391421	2.68	39	34.4	2293823	6.32	400
1970	35605176	2.66	44	38.5	3019032	5.87	528
1975	40347719	2.18	50	41.8	3904588	4.29	682
1980	44736957	2.07	56	43.9	4741890	4.64	829

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayım Sonuçları

Türkiye nüfusu 1940-1945 yılları arası hariç ortalama olarak yıllık %2-3 arasında artarken, İstanbul nüfusu 1950'lere kadar ortalama olarak yıllık %1,75 civarında artmıştır. Bu oran Türkiye ortalamasının altında bir orandır. Ancak 1950 sonrasında Türkiye aynı nüfus artışını sürdürürken, İstanbul nüfusu %4,29-6,46 arasında değişen oranlarda artmıştır.

4.3.2.1. 1980 Öncesi İstanbul'un metropolitenleşme sürecinde ve kentin planlarında eğitim donatımları

Türkiye'de 1950 sonrasında kırsal toplum çeşitli faktörlerin etkisi altında harekete geçmiş ve kontrolsüz olarak büyük kentlere göç etmiştir. İstanbul'a yönelen göçlerin büyük çoğunluğunun ilk talebi barınma olmuştur. Barınma, gelenlerin sosyal ve ekonomik yapısının bir sonucu olarak gecekondu şeklinde ortaya çıkmıştır. Türkiye'de dolayısıyla İstanbul'da kentleşme olgusunun fiziksel görüntüsünü uzun yıllar gecekondu bölgeleri oluşturmuştur. Ancak merkez çevresinden başlamak üzere

tüm gecekondu alanlarına yönelen daha güçlü bir akım olan apartmanlaşma, 1970 sonrasında İstanbul'a damgasını vurmuştur (Kuban, 1992, s.19).

Plansız ve gelişi güzel yerleşilen alanların seçiminde mülkiyet ve hemşehrilik ilişkileri yanı sıra işyeri-konut ilişkileri de etkili olmuştur. Göçle gelen alt gelir grupları, çalışma alanlarına yakın yerler seçerlerken, üst gelir grupları ise çalışma alanlarından uzakta, tarihi ve kültürel merkezlere yakın alanlarda veya yeni oluşturulan prestij alanlarında yer seçmişlerdir. Merkez yerleşmelerin artan nüfustan aldıkları payları azalırken, merkezden 10-20 km'lik uzaklıktaki kuşakta önemli artış yaşanmıştır. Büyüme en fazla merkezden 10 km yarıçaplı, daha sonra 10-20 km yarı çaplı alan içinde görülmüştür. 20 km yarıçaplı bu alanda (Aysu, 1990, s.70) her iki yakada da hızlı bir büyüme görülmesine karşın batı yakası daha fazla gelişme göstermiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. İstanbul Metropoliten Alanı 1935-1980 Yıları Arasında Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı

İLÇELER	1935 YILI NÜFUSU	1945 YILI NÜFUSU	1950 YILI NÜFUSU	1955 YILI NÜFUSU	1960 YILI NÜFUSU	1965 YILI NÜFUSU	1970 YILI NÜFUSU	1975 YILI NÜFUSU	1980 YILI NÜFUSU
ADALAR	16814	14053	15405	16347	19834	15219	17600	13171	18282
BAKIRKÖY	21158	40595	42596	107142	102617	168094	341743	588799	882505
BEŞİKTAŞ	23915	63611	73432	84791	93847	107442	136105	174931	188117
BEYKOZ	21308	32813	37152	48674	47000	54051	64201	60282	99157
BEYOĞLU	234264	257091	279238	208853	216425	218905	225850	230532	223380
ÇATALCA	-	-	-	-	-	9345	11890	15887	28174
EMİNÖNÜ	100933	111064	123056	141323	134852	137849	126997	122855	93324
EYÜP	-	40381	44938	91860	113354	165811	436364	293474	326541
FATİH	172902	181025	226853	284621	300.594	344602	417562	504127	474528
GOSMANPAŞA	-	-	-	-	60685	65065	121002	155774	211733
KADIKÖY	57542	66880	77993	103033	131328	166425	241593	362578	468217
KARTAL	17379	21395	-	40779	65311	94598	165395	282074	408372
SARIYER	24266	29984	32114	60254	43901	46729	62957	79329	110469
SİLİVRİ	-	-	-	-	3723	4053	4685	5315	9496
ŞİŞLİ	-	-	-	125772	181402	288143	365521	440572	467785
ÜSKÜDAR	57071	63795	72425	92693	122178	135496	170821	254323	365274
ZEYTİNBURNU	-	-	-	-	68341	102874	117905	123548	124543
ŞİLE	15201	17688	16196	16989	-	-	-	-	-

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayım Sonuçları

İstanbul'un 1935-1980 yılları arasında ilçelere göre nüfus dağılımları irdelendiğinde bazı yerleşmelerin nüfuslarının yavaş arttığı veya azaldığı görülmektedir. Bu yerleşmeler İstanbul'un geleneksel yerleşmeleri olup, yerleşilebilecek alanları hemen hemen kalmayan alanlardır. Bu ilçeler sırasıyla Adalar, Beyoğlu, Eminönü ve Fatih'tir. Diğer taraftan nüfusu oldukça hızlı artan yerleşmeler de vardır. Bu yerleşmeler merkeze komşu veya geçmişin köy statüsünde olan yerleşmelerdir. Nüfus artışlarına göre bu grupta yer alan ilçelere Bakırköy, Kartal, Kadıköy, Gaziosmanpaşa ve Üsküdar örnek verilebilir.

1955 yılında kentin artan nüfusunun mücavir alanlara üzerindeki baskısı göz önünde bulundurularak belediye sınırları batıda Florya'ya, doğuda ise Ümraniye'ye kadar genişletilmiştir. Diğer taraftan 1960'lara kadar tek merkezli, kontrol edilebilir ve hizmet edilebilir bir büyük kent olan İstanbul, süreç içerisinde çok merkezli, çok sorunlu ve kontrol edilemez bir metropoliten kente dönüşmüştür. Merkez ve yakın çevresinde toplanmış olan sanayi tesisleri desantrilize edilirken kentin ana merkezine yeni yer arayışı başlamıştır. 2. (Kadıköy ve Üsküdar) ve 3. (Bakırköy ve Kartal) derece merkezler ise 1970'lerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayi ise ulaşım kanalları boyunca yayılmıştır. Bu iki olgu İstanbul'da toprak ve rant değerlerini yeniden biçimlendirmiştir.

İstanbul'da nüfus artışına bağlı kentsel biçimlenişi belirleyen en önemli faktörlerden biri de planlama olmuştur (Eyüboğlu, 1998, s.91). İstanbul'un kentsel sorunlarının çözümünü sağlayıcı planların hazırlanmasına cumhuriyetin ilk yıllarında başlanmıştır. Fakat bu dönemde öncelik Ankara'nın planlanmasına verilmiştir. İstanbul'un ilk planlama deneyimi 1933 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte İstanbul'un planlı gelişmesini sağlamak Almanya'dan Herman Elgötz, Fransa'dan Alfred Ageche ve Jack H. Lambert İstanbul'a davet edilmişlerdir. Kendilerinden birer rapor hazırlamaları istenmiştir. Hazırlanan raporlar bir jüri tarafından değerlendirilerek Elgötz'ün proje ve raporu uygun bulunmuş, ancak hayata geçirilememiştir (Berköz, 1993, s.25). 1935 yılında Alman Şehirci Martin Wagner İstanbul'a davet edilmiş, kendisinden bir plan raporu hazırlaması istenmiştir. Wagner hazırladığı raporda ulaşım, mülkiyet ve konut konularına ağırlık vermiştir. Elgötz'ün çalışmaları gibi Wagner'in çalışmaları da rafa kaldırılmıştır.

İstanbul'un ilk nazım planını hazırlamak üzere 1936 yılında Fransız Şehircilik uzmanlarından Prof. Hanri Prost İstanbul'a davet edilmiştir. Prost'un Türk uzmanlarla birlikte hazırladığı Tarihi Yarımada ile Beyoğlu ve Anadolu Yakası Nazım Planları ve raporları Bayındırlık Bakanlığı tarafından incelenerek 1940 yılında bazı düzeltmeler yapılarak onanmıştır. Bu planlarda kent sulieti, sanayi alanları, ulaşım ve tarihi çevreler konularında etkileri günümüzde de görülebilen önemli kararlar ortaya konulmuştur.

Prost planlarının kentin bütününü içermemesi, birbirinden bağımsız planlar şeklinde ele alınması ve kentin gelişmesine yönelik yüzeysel çözümleri içermesi gerekçe gösterilerek, 1953 yılında, farklı kurumlardan konunun uzmanı üyelerden

"Müşavirler Heyeti" oluşturulmuştur. Bu dönemde 1/5000 ölçekli Beyoğlu Nazım İmar Planı, 1/10000 ölçekli Sanayi Alanları Planı, 1/500 ölçekli Beyoğlu Uygulama Planı ile 1/2000 ölçekli Boğaz Köyleri Planları hazırlanmıştır.

İstanbul Belediyesi 1956 yılında Alman Şehircilik Uzmanı Prof. Hans Högg'ü İstanbul kentinin planlarını hazırlamak üzere davet etmiştir. Bu amaçla belediye dışında ayrı bir planlama bürosu oluşturulmuş ve 1960 yılına kadar bir dizi detay projeler hazırlanmış, fakat bütüncül bir nazım plan üretilememiştir (Berköz, 1993, s.26).

İstanbul'un planlama süreci içinde kentin çevresinden bağımsız düşünülmeyip bölgesi içinde bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiği tartışılmaya başlanmış, 1958 yılında İller Bankası bünyesinde kurulan İstanbul İmar Planlama Müdürlüğü tarafından ilk kez belediye sınırları dışını da içeren alanda, planlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu müdürlüğün çalışmalarına başkanlık etmek üzere İtalyan Prof. Luigi Piccinato İstanbul'a çağrılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 1/10000 ölçekli "Geçiş Devresi Nazım Planı" hazırlanmıştır. Bu planda İstanbul'un sanayi kentinden çok idari, kültürel, ticari ve ekonomik merkez olarak gelişmesi ve sanayi alanlarının komşu yerleşmelere desantrilize edilmesi kararlaştırılmıştır. Piccinato daha sonraki çalışmalarında İstanbul kentinin doğu-batı yönünde "lineer-doğrusal" gelişmesini önermiştir. Buna gerekçe olarak da kentin kuzey bölümündeki doğal değerlerin ve Tarihi Yarımada'daki tarihi ve kültürel varlıkların korunabilmesini göstermiştir (Piccinato, 1970, s.17). 1960 yılında meydana gelen ülke içi bunalımlar bu çalışmaların sonuçlandırılmasını önlemiştir (İİB, 1973, s.115).

1960'lı yıllarda planlı kalkınma dönemine girilmesi ile gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ulusal planların yönlendiriciliğinde bölge fiziki planlarının hazırlanması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla İstanbul ve yakın çevresinin bölge planının hazırlanması amacıyla 1960 yılında Marmara Bölge Planlama Örgütü Kurulmuştur. Bu kurum iki önemli çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunlar Doğu Marmara Ön Raporu ve Sanayi Alanları Nazım Planıdır.

1966 yılında Milli Güvenlik Kurulu toplantısında metropoliten kentler için geniş kapsamlı nazım planların hazırlanmasına ve bu amaçla İstanbul, Ankara ve İzmir'de Nazım Planlama Büroları kurulmasına karar verilmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile aynı yıl Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu kurulmuştur. Büro 1971 yılında ön

rapor, 1973 yılında 1/25000 ölçekli Büyük İstanbul Nazım Planını ve raporunu tamamlamıştır (Sezer, 1984, s.109-114). Plan Silivri- Gebze arasındaki 6600 km^2 alanı içermiştir. Ancak hazırlanan plan bir türlü onanmamıştır.

1974 yılında T.C. Hükümeti ve Dünya Bankası desteğinde Nazım Plan Bürosu kontrolünde dört yabancı uzman ve firmanın danışmanlığında "İstanbul Şehirsel Gelişme Projesi" hazırlanmıştır. Proje kapsamında genel planlama ve ulaşım-arazi kullanım modeli çalışmaları yapılmış, alternatif kentsel gelişme stratejileri üretilmiştir. Fakat proje hayata geçirilememiştir.

1975-1978 yılları arasında hazırlanan bir yeni nazım plan da çeşitli yönlerden yetersiz bulunarak onanmamıştır. Bütün bu planlama ve deneyimlerden yararlanılarak 1979 yılında yeni bir planlama çalışması başlatılmıştır. İmar ve İskan Bakanlığı Planlama Müdürlüğü ile Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu işbirliğinde Marmara Bölgesi gelişme şeması ve kentleşme politikaları çalışma dizisi ve İstanbul metropoliten kent bütünü çalışmaları aynı program içinde entegre edilerek 1995 yılını baz alan 1/50000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı hazırlanmıştır. Plan 29.07.1980 tarihinde onanmıştır. Nazım Planda kentin doğu-batı yönünde lineer gelişmesi savunulmuş, kent için hayati önem taşıyan kuzeydeki doğal orman alanlarının ve havza alanlarının korunması önerilmiştir.

Bu nazım planda "Metropoliten İstanbul'un ülke ve dünyada bilinen özdeğerlerini yitirmeden uluslararası düzeydeki öneminin ülke yararına arttırılması, bu arada ülke kalkınmasına uyumlu olarak, metropolün büyüme ve gelişmesinde gerekli fonksiyon ve hizmetlerin yaratılması" amaçlanmıştır. 1980 planında, planlamanın toplumsal gelişmenin önünde gideceği, planlamanın bitmeyen ve devam eden bir olgu olduğu ve her plan döneminin bu bakış açısı içinde sadece bir kesiti ifade ettiği kabul edilmiştir (Keskin ve Diren, 1993, s.233).

İstanbul kentinin planlama tarihi incelendiğinde prost planı da dahil olmak üzere 1980 tarihli nazım plana kadar geçen evrede kentin bütüncül bir master planı hazırlanıp uygulanamamıştır. Dolayısıyla kentlerin en önemli sosyal donatımlarından biri olan eğitim donatımları üst düzey plan kararları olmadan, yerel (1/5000, 1/2000 ve 1/1000) planlara dayalı olarak konumlandırılmışlardır. 1/50000 ölçekli 1980 tarihli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planında ise sadece o güne kadar kurulmuş olan

yükseköğretim kurumlarının kampus alanları yer almıştır. Gelecekte kurulabilecek yeni üniversitelerin hangi alanlarda yer alması gerektiğine ilişkin kararlar geliştirilmemiştir. İlk ve orta öğretim tesisleri bu ölçekte gösterilmeye uygun görülmemiş, yerel planlar tarafından belirlenmeleri amacıyla esnek bir yaklaşım sergilenmiştir. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunun ilgili Yönetmeliği ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği'nde belirtilen eğitim tesisleri standartları bu dönemde hazırlanan yerel planları yönlendirmiştir. 1980 yılında İstanbul'da 18 ilçede köy okulları da dahil olmak üzere toplam 810 ilkokul, 139 ortaokul ve 186 lise yer almıştır. İlçelere göre 10'ar yıl arayla eğitim donatımlarına ilişkin veriler Tablo 4.5'de gösterilmiştir.

Tablo 4.5. İstanbul'da 1980 Yılına Kadar Yapılan Eğitim Tesisi Sayıları

İLÇELER	İLKOKUL				ORTAOKUL				LİSE			
	1950 Öncesi	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1950 Öncesi	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1950 Öncesi	1951-1960	1961-1970	1971-1980
ADALAR	2	2	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
BAKIRKÖY	18	5	37	38	1	1	7	17	2	1	7	11
BEŞİKTAŞ	5	2	7	6	2	1	2	2	2	1	6	1
BEYKOZ	18	11	12	9	1	-	3	3	-	-	1	2
BEYOĞLU	14	1	7	2	4	2	1	1	16	1	1	6
ÇATALCA	52	7	1	4	1	-	3	3	-	-	3	2
EMİNÖNÜ	8	3	3	1	2	1	1	-	6	-	3	1
EYÜP	11	13	14	12	-	2	5	4	1	-	4	7
FATİH	27	7	8	7	2	-	4	3	8	3	4	2
G.OSMANPAŞA	7	5	13	10	-	-	3	-	-	-	2	2
KADIKÖY	10	5	19	14	3	-	1	9	4	7	5	5
KARTAL	13	11	22	29	-	-	1	14	1	-	5	4
SARIYER	11	4	9	11	2	-	-	2	1	-	1	1
SİLİVRİ	27	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-
ŞİLE	26	6	21	4	-	-	1	1	-	1	-	-
ŞİŞLİ	19	7	27	25	1	2	1	6	10	3	10	2
ÜSKÜDAR	20	6	20	26	-	-	-	7	5	2	4	4
ZEYTİNBURNU	2	4	8	1	-	1	2	1	-	-	2	2
TOPLAM	**300**	**100**	**229**	**201**	**19**	**11**	**35**	**74**	**57**	**19**	**58**	**52**

Kaynak: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü kütüklerinden çıkarılan sonuçlar.

4.3.2.2. 1980 sonrasında İstanbul'da yaşanan değişimler, bu değişimlerin kente, kentin planlanmasına ve eğitim donatımlarına yansımaları

Küreselleşme öncesi ulus-devlet anlayışı içinde, İstanbul uluslararası alanda aktif bir rol oynayamamıştır. O dönem devletlerin ve başkentlerin öne çıktığı bir dönem olmuştur. 1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında ise Türkiye'de ortaya çıkan dönüşümler neticesinde İstanbul, önemli uluslararası merkezlerden biri haline gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin iç ve dış ilişkilerinin yeniden edilmesiyle yakından ilişkilidir. Hızla küreselleşen dünya ekonomisi ile bütünleşme yolunda önemli adımlar atan Türkiye; ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda köklü değişimler gerçekleştirmiştir. Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan değişimlerin mekansal

merkezi olarak İstanbul seçilmiştir. Sanayi kenti olmadan sanayi sonrası kent olması için ve küresel kentlerden veya en azından bölgesel kentlerden biri olması için İstanbul yeniden biçimlendirilmiş, fiziki dokusuna müdahaleler yapılmıştır.

İstanbul'un fiziki yapısına 1980 sonrasında bürolar, oteller, çarşılar ve yüksek duvarlı girişinde kontrolü olan lüks konut bölgeleri hakim olmuştur. Böylece İstanbul, uluslararası kentlerin sahip olması gerekli normlara uymaya zorlanmıştır. Ortaya çıkan koşullar yerleşme bütününde arazi kullanımı değer ve eğilimlerinde, ulaşım koşul ve maliyet sistemlerinde değişimlere yol açmıştır. Arazi kullanım eğilimlerinin değişmesi, yeni işlevsel ilişkilerin yanı sıra mekansal organizasyonun ve mekan kullanım maliyetlerinin değişmesine yol açmıştır. Bu durum gökdelenlerle gecekonduların iç içe olduğu kompleks bir metropol ortaya çıkarmıştır. 1990'lar İstanbul'u köy strüktürlerini, geleneksel strüktürleri ve çağdaş strüktürleri bir arada içermeye başlamıştır. Özellikle kent çevresinde plansız kurulan yeni mahalle ve semtler, oradan buradan biten yüksek yapılar, bir türlü aynı hizaya getirilemeyen saçaklar, yaya kaldırımı olmayan yollar, bitirilemeyen yol döşemeleri, çirkin tabelalar, elektrik direkleri ve telefon telleri İstanbul'un bugünkü görüntüsünü oluşturmuştur (Kuban, 1992, s.21).

İstanbul'un kent ya da tek yapı ölçeğinde fiziksel gelişmesi herhangi bir kuramsal temele, bir felsefeye, bir dünya görüşüne dayanmamaktadır. Yerel yöneticilerin kişisel çabaları da bunu sağlayamamaktadır. Buna rağmen İstanbul, 1980 sonrası yerel yönetim reformlarının sonuçlarından fazlasıyla etkilenmiştir. Anakent Belediyesi'nin yönetsel ve mali özerkliği güçlendirilmiş, imar yetkileri arttırılmış, kentin gelişmesine ilişkin kararlar yerel ölçekte alınmaya başlanmıştır.

İstanbul metropoliten alanının kent makro formunu belirleyen yerleşim yerlerinin çevreye doğru saçaklanmasında ulaşım en önemli yönlendirici olmuştur. Otobüse dayalı toplu taşımacılıktaki yetersizlik minibüsün yoğun kullanımı ile giderilmiştir. Bu durum hisseli-ifrazlı gelişmenin ve yasadışı gecekondulaşmanın gelişmesinde özendirici olmuştur (Cengiz, 1984, s.51). Başlangıçta tek katlı olan gecekondular 1980'lerden sonra rant elde etmek amacıyla çok katlı ve çok daireli olarak inşa edilmişlerdir (Bölen ve diğerleri, 1996, s.224).

İstanbul metropolü şehirsel eski merkezlerinin değişen gereksinimlerinin karşılanması doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılamaması (Ergun ve Giritlioğlu, 1996, s.304),

İstanbul'u yeni bir ana merkez ve alt merkezler meydana getirme arayışına itmiştir. İstanbul'da yeni yatırımların hizmetler sektöründe yoğunlaşması bu eğilimi daha da güçlendirmiştir. 1990'lara doğru inşaat ve hizmetler sektöründe, özellikle de finans ve turizm alanlarında yoğunlaşan İstanbul'un ekonomisi, 1970'lerde atılım yaptığı sanayiden uzaklaşmıştır. 1975 yılında ülke imalat sanayisinde yaratılan katma değerinin %34'ünü İstanbul meydana getirirken, 1989 yılında bu pay %27'ye gerilemiştir. Bu rakam İstanbul'un sanayiden arınmakta olduğunun önemli bir göstergesidir (Sönmez, 1994, s.11-35). İstanbul'da hizmetler sektörünün gelişmesi, İstanbul'un merkez gelişiminde farklılaşan ve çeşitlenen, merkezden çevreye doğru kayan bir sürecin de yansımasıdır Nitekim 1990'larda Beşiktaş-Maslak aksı ile Anadolu ve Avrupa yakalarındaki E5 aksları hizmetler sektörüne yapılan yeni yatırımların yoğunlaştığı ve yığıldığı bölgeler olmuştur (Yenen ve diğerleri, 1996, s.291).

İstanbul'a Anadolu'dan süren göçün yarattığı ekonomik, sosyal ve fiziksel sorunlar bu dönemde de sürmüştür. Yaşanan göçlerin önceki dönemlerden farklılığı; halkın kentle bütünleşememesi, kendi içine dönük tabakalaşması ve cemaatleşmesidir. 1985 sonrasında yıllık 300000 kişi olan İstanbul'un nüfus artışının 2/3'ünü Anadolu'dan alınan göçler oluşturmaktadır (Tezer ve Gülersoy, 1996, s.182). İstanbul'a en fazla göç Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinden olmaktadır (Dökmeci ve Kundak, 1996, s.348). Bu dönemde İstanbul'un ilçelerinin nüfus artış hızları farklılıklar göstermiştir (Yirmibeşoğlu, 1997, s.37). İstanbul'un 1980-1997 yılları arasında ilçelerin toplam nüfustan aldıkları paylar Tablo 4.6'da verilmiştir.

İstanbul'un gelişimine paralel olarak kentin doğu-batı uçlarında yer alan Bakırköy ve Kartal'ın nüfusları hızla artmaya devam etmiştir. Ancak 1990 sonrasında Bakırköy'ün 4 ilçeye ayrılması kararı alınmıştır. Bu nedenle 1990 yılında 1328276 olan nüfus, 1997 yılında 222336 olarak kayıtlara geçmiştir. İstanbul'un en fazla nüfusa sahip ilçesi ise 699379 ile Kadıköy olmuştur. İstanbul'un tarihi yerleşmeleri olan Eminönü, Fatih ve Beyoğlu ilçelerinde ise nüfus azalmaya devam etmiştir.

Diğer taraftan nüfus yoğunluğu 1990 yılında 1280 k/ha'ye yükselmiştir. Yoğunluk artışı toplamda %289, Avrupa yakasında % 303, Beyoğlu yakasında % 106 ve Anadolu yakasında % 484 olarak gerçekleşmiştir (Tezer ve Gülersoy, 1996, s.185). Bu rakamlar en fazla artışın Anadolu yakasında gerçekleştiğini göstermektedir. Son 25 yılda gerçekleştirilen iki köprü Anadolu yakasında nüfusun hızla artmasını

sağlamış, iki yakadaki nüfus artış hızlarını dengelemiştir. Gelecek yıllarda Anadolu yakası ile Avrupa yakası arasında nüfusun 1/1.3 oranını sürdüreceği varsayılmaktadır (Bölen ve diğerleri, 1996, s.226). Bu oran oldukça rasyoneldir. Keza Boğaz İstanbul'u eşit olmayan iki parçaya ayırmakta ve İstanbul'un toplam alanının % 65'i Avrupa, % 35'i Anadolu yakasında yer almaktadır.

Tablo 4.6. İstanbul'da 1980-1997 Yılları Arasında İlçelere Göre Nüfuslar, 1990 Yılı İlçelerin Hane Halkı Büyüklüğü, Nüfus Artış Hızı, Yüzölçümü ve Yoğunluğu.

İLÇELER	1980 NÜFUSU	1985 NÜFUSU	1990 NÜFUSU	1997 NÜFUSU	1990 YILI HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ	NÜFUS ARTIŞ HIZI (1985-1990)	YÜZÖLÇÜMÜ (km^2)	YOĞUNLUK (Nüfus/km^2)
ADALAR	18232	14785	19413	16171	3.42	54.47	10	1941
AVCILAR	-	-	-	214621				
BAĞCILAR	-	-	-	487896				
BAHÇELİEVLER	-	-	-	442877				
BAKIRKÖY	882505	1238342	1328276	222336	4.26	80.28	131	10140
BAYRAMPAŞA	165723	188376	212570	240427	3.81	24.17	8	26571
BEŞİKTAŞ	188117	204911	192210	202783	3.33	-12.8	11	17474
BEYKOZ	114812	136063	142075	193067	4.28	35.96	396	414
BEYOĞLU	223360	245999	229000	231826	3.95	-14.32	9	25444
EMİNÖNÜ	93324	93383	89444	65246	4.05	-22.51	5	16689
ESENLER	-	-	-	344428				
EYÜP	331507	377187	200045	254028	4.28	8.26	242	876
FATİH	474578	497459	462464	432590	3.77	-14.59	10	46246
G.OSMANPAŞA	219026	289841	354186	649648	4.58	47.63	163	2415
GÜNGÖREN	-	-	-	273915				
KADİKÖY	468217	577863	648282	699379	3.56	23.00	33	19645
KAĞITHANE	175540	120996	269042	317238	4.38	159.82	16	16815
KARTAL	413839	572546	611532	362175	4.19	59.87	234	2613
K. ÇEKMECE	81503	336640	469431	460388	4.31	66.5	152	3154
MALTEPE	-	-	-	335539				
PENDİK	48219	182205	289380	339759	4.48	92.52	199	1486
SARIYER	117659	147503	160075	229945	4.15	29.08	146	1177
ŞİŞLİ	467685	526526	250478	257049	3.57	-96.36	30	8349
TUZLA	-	-	-	93975				
ÜMRANİYE	71954	118995	242091	498952	4.63	142.05	150	2008
ÜSKÜDAR	366186	490185	395623	472124	4.00	25.53	35	11304
ZEYTİNBURNU	124543	147849	165679	224768	4.25	22.77	11	15062
BÜYÜKŞEHİR TOPLAMI	3658438	5572218	6753929	8566823	4.09	38.47	1991	—
B. ÇEKMECE	-	-	-	287569				
ÇATALCA	-	-	-	73227				
SİLİVRİ	-	-	-	98873				
SULTANBEYLİ	-	-	-	144932				
ŞİLE	-	-	-	27385				
İL TOPLAMI	4741890	5842985	7309190	9198809	4.14	44.78	5712	1280

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayım Sonuçları

1980 sonrasında İstanbul'da plan çalışmaları plan bütünlüğünden uzak ve doğrudan uygulamaya yönelik olmuştur. Adeta planlama reddedilerek proje ve programlarla uygulamalar yapılmıştır. Bu durum merkezden kopuk, parçalar halinde, bütüncül olmayan, sağlıksız ve kontrolsüz büyüyen bir kent dokusu ortaya çıkmıştır. Oysa doğrudan uygulamaya yönelik planlama, yerleşme ve gelişme ilkeleri belirlenmiş genel planlama ile yönlendirilmelidir (Suher, 1994, s.265-275).

İstanbul'da bu dönemde planlamada kurumsallaşmanın ortadan kaldırılmasına yönelik adımlar da atılmıştır. Bunlardan birincisi İstanbul Nazım Plan Bürosunun Belediyeye devredilmesi ve Büyükşehir Belediyesi bünyesinde eritilmesidir. İkinci olarak planlama birimleri de yetki ve imkan açısından pasifize edilmiştir. Üçüncü olarak mevcut Nazım Plan kişisel karar ve yararlar doğrultusunda değiştirilmiştir. Dördüncüsü Af Yasaları çıkarılmış ve kaçak yapılaşma teşvik edilmiş, gecekondu alanlarında nazım plan bütünlüğünü bozan ıslah imar planları hazırlanmıştır. Islah planı yapma ve onama yetkisinin ilçe belediyelerine verilmiş olması, üst plan kararlarını daha da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum planın kolay kazanç aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Beşinci olarak da Turizmi Teşvik Kanununa dayalı olarak belirlenen Turizm alanları ve bölgelerinde planlama yetkisinin belediyeden alınıp bakanlıklara verilmesi, İstanbul'da parsel ölçeğine kadar plan yapılması ve rant kararları alınmasıdır.

1989-1994 yılları arasındaki yerel yönetim, bir önceki dönemin belediyecilik, şehircilik ve planlama anlayışını reddetmiştir. Ancak dönemin merkezi hükümetiyle yaşanan husumetler yerel yönetimin başarılı olmasını önlemiştir. Diğer taraftan göçe bağlı gecekondulaşmanın devam etmesi, gerçekleştirilen büyük çaplı teknik alt ve üst yapıların yeterli gelmesini engellemiştir. Aynı belediye yönetimi, 1992 yılında uzun dönemli nazım planlama çalışmalarına başlamıştır. Yeterli altyapı ve araştırmalar gerçekleştirilmeden hazırlanan Revizyon Nazım Planı 1993 yılında onaylanmıştır.

1994 yılında işbaşına gelen yeni yerel yönetim 1993 yılında üretilmiş olan planı yetersiz bulmuş ve geniş kapsamlı bir çalışma ile yeni bir master plan hazırlanması kararını almıştır. Gelecekteki 15 yıllık periyot içinde İstanbul'un sorunlarını çözüme kavuşturacak, günümüz ekonomik gelişme sürecinde İstanbul'un dünya metropoller kademelenmesi içinde yerini almasını destekleyecek, bölge ülkeleriyle bütünleşen tarih, kültür, bilim, sanat ve hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olmasını sağlayacak bir yeni plan hazırlığına girişilmiştir. 15.11.1995 tarihinde 1/50000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı tamamlanarak, yürürlüğe girmiştir.

Yeni planda İstanbul'un küresel kent olması, ülke ve bölge kalkınmasıyla uyumlu, bölgesinin ekonomik gücü olan ve bölgesel fırsatları iyi kullanan hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olması amaçlanmaktadır. Planda kent makro formunun lineer olması, çok merkezliliğin sürdürülmesi, kentin yoğunluğunun merkezden dışa doğru

azaltılması kararlaştırılmıştır. İstanbul'un önemli sorunlarından birini oluşturan ulaşım konusunda ise araç hareketi ile ulaşım sorununun çözülemeyeceği anlaşılarak, insan hareketini esas alan çözümlerin öne çıkartılması düşünülmüştür. Nüfus projeksiyonu açısından planı hazırlayanlar, 2010 yılı için 13-15 milyon arasında olmasına yönelik kararlar geliştirilmiştir. 2000 yılı genel nüfus sayımına dayalı tahminler, bu rakamların gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır.

Eğitim donatımları tıpkı 1980 öncesinde olduğu gibi 1980 sonrasında da üst düzey plan kararları ile yönlendirilememiştir. Daha çok yerel planlara ve yapılan arazi bağışlarına göre yerleri seçilen eğitim tesisleri planlamanın temelini oluşturan ilkelerden komşuluk ünitesi fikrinin gerçekleşmesini de önlemiştir. 1995 yılında hazırlanan nazım planda klasik arazi kullanım planlarından biridir. Diğer taraftan bu planda, eğitim donatımlarından sadece yüksek öğretim alanlarına ilişkin kararlara yer verilmiştir. Plana göre İstanbul'da bundan sonra açılacak üniversitelerin ihtisaslaşmış üniversiteler olması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda batı yakasında Silivri'de (Ortaköy-Kavaklı) ve doğu yakasında Tuzla-Kurtköy mevkiinde ihtisas eğitimine imkan verecek, bölgenin kalkınmasına yardımcı olacak ve 1. derece fonksiyon alanları ile bütünleşecek şekilde yeni üniversite kampus alanları önerilmiştir.

Fakat geçen 7 yıl zarfında özellikle vakıf üniversitelerinin sayısında önemli bir artış olmuştur. 2001 yılı itibariyle İstanbul'daki vakıf üniversitelerinin sayısı 14'e ulaşmıştır. Devletin bu yeni üniversitelere bedelsiz arazi tahsisi yapması gerekecektir. Dolayısıyla İstanbul'un çeperlerinde yer alan hazine arazilerinden yer verilecektir. Bu araziler ise ya orman arazisi veya su toplama alanında kalan boş araziler olacaktır. İstanbul Metropoliten Alt Bölge Nazım Planının bu gelişmeyi dikkate almadığı görülmektedir.

Benzeri bir durum da kampuslaşma sürecini yaşayan özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait ilk ve orta dereceli eğitim kurumlarda yaşanmaktadır. Bu okulların önemli bir kısmı apartmanlarda eğitim öğretim faaliyetlerine başlamışlardır. Daha sonra, bunların bir kısmı ulaştıkları sermaye birikimine bağlı olarak kentin çeperlerinde satın aldıkları kampuslara taşınmışlardır. Mevcut plan bu gelişmeleri yönlendirecek kararlar içermemesi nedeniyle okul yerleri gelişi güzel seçilmiştir. Son yıllarda hazırlanan yerel planlarda mevcut özel öğretim kurumlarına yer verilmekle birlikte, yeni kurulacaklar için herhangi bir yer önerisi ortaya konulmamıştır.

4.4.DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE EĞİTİME İLİŞKİN GÖSTERGELER

Bu kısımda eğitime ilişkin dünyadan ve Türkiye'den çeşitli göstergelerin bulunduğu tablolara yer verilerek mevcut potansiyeller ortaya konulmaktadır.

Tablo 4.7. Eğitim Kademelerine Bağlı Olarak Bazı Ülkelerin Okullaşma Oranları, Özel Okul Oranları ve Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri

ÜLKELER	OKULÖNCESİ		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		YÜKSEKÖĞRETİM		KİŞİ BAŞINA MİLLİ GELİR ($)
	Okullaşma oranı	Özelleşme oranı	Okullaşma oranı	Özelleşme oranı	Okullaşma oranı	Özelleşme oranı	Okullaşma oranı	Özelleşme oranı***	
ABD*	57,24	35,00	100,34	'1,60	94,63	10,06	71,62	29	34870
Almanya*	96,23	58,80	105,36	2,20	99,05	7,20	46,30	6	23700
Avusturya*	81,65	25,60	103,15	4,20	99,08	2,40	56,15	7	23940
Belçika*	111,47	54,40	104,93	54,40	145,35	65,80	56,99	B	23340
Danimarka*	91,68	47,00	101,08	10,80	128,23	15,80	56,13	B	31090
Fransa*	84,41	12,60	105,16	14,60	108,69	20,90	52,53	14	22690
Hollanda*	97,67	68,63	107,93	68,60	124,13	75,10	52,16	68	24040
İtalya*	95,49	29,40	101,41	6,60	92,77	6,40	46,64	12	19470
Japonya*	83,53	65,00	101,26	0,90	102,05	16,50	46,05	79	35990
Kanada*	64,23	7,90	98,62	6,50	102,60	6,70	59,99	B	21340
Yunanistan*	72,15	3,40	99,05	7,00	94,60	5,60	54,67	B	11780
Arjantin*	57,42	28,10	118,95	19,50	93,69	18,25	47,96	21	6960
Brezilya*	59,70	27,90	165,96	8,10	103,25	30,10	14,83	61	3060
Bulgaristan*	67,25	0,20	103,55	0,30	92,04	0,10	42,72	B	1560
Çek Cumhuriyeti*	90,78	1,50	104,08	0,90	87,94	2,80	28,66	5	5270
İran*	14,37	12,70	87,65	3,30	80,05	5,40	9,70	B	1750
Malezya*	51,83	48,70	101,44	5,70	98,81	6,20	23,26	39	3640
Mısır*	11,45	51,20	99,96	7,90	83,53	8,40	39,00	B	1530
Meksika*	76,33	9,40	113,46	7,40	73,40	12,10	19,76	28	5540
TÜRKİYE(1999)**	10	5,80	90.3	2,00	51.5	4,60	18.40	B	2540
Ürdün*	30,62	99,60	100,81	30,00	87,66	6,10	28,62	B	1750
Benin*	6,91	23,0	85,90	10,10	21,78	12,00	3,60	B	360
Kamboçya*	5,56	22,50	97,05	1,60	17,27	0,60	2,66	B	270
Kamerun*	10,21	44,60	91,10	27,30	21,05	31,60	4,89	B	570
Kırgızistan*	13,68	1,00	101,64	2,00	83,00	2,00	29,69	B	280
Senegal*	2,95	69,20	73,23	10,60	19,52	26,50	3,49	B	480
Sudan*	22,23	90,40	55,05	2,40	28,80	8,30	6,85	B	330

B: Bilgi bulunamamış * UNESCO 2001 ** MEB 2000 *** WORLD BANK 2000

Tablo 4.7'den çıkarılan sonuçlardan birincisi; okul öncesi eğitiminde, gelişmiş ülkelerin okullaşma oranları %50'nin üzerine çıkmış olmasıdır. Ulaşılan bu düzey, son 10 yılda okul öncesi eğitime verilen önemi göstermektedir. Okul öncesi eğitimin sunum biçimi ülkelerin politik yaklaşımlarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Yunanistan, Kanada ve Fransa'da özel sektörün payı %15'in altında iken Hollanda, Japonya, Almanya ve Belçika'da %50'nin üzerindedir. Gelişmekte olan ülkelerde okul öncesi eğitimin okullaşma oranı %10 ile %90 arasında değişmektedir. Türkiye'de %10 oranı ile azgelişmiş ülkenin bile gerisindedir. Bu gruptaki ülkelerden Çek Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitimin okullaşma oranı %90 ile gelişmiş ülkeler düzeyini yakalamıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise okul öncesi eğitimin okullaşma oranı %25'in altında kalmaktadır.

Tablonun ortaya koyduğu ikinci önemli sonuç; gerek az gelişmiş ülkelerde, gerek gelişmekte olan ülkelerde gerekse gelişmiş ülkelerde en fazla önem ilköğretime verilmektedir. Birkaç ülke hariç %100 okullaşma oranına ulaşılmıştır. Türkiye'de 1997 yılında gerçekleştirilen eğitim reformu ile %60'lar düzeyinde olan ortaokuldaki okullaşma oranı, ilköğretimle birleşme sayesinde %90'ların üzerine çıkmıştır.

Üçüncü önemli sonuç; gelişmiş ülkelerde ortaöğretim zorunlu kılınmış ve %100 okullaşma düzene ulaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, Türkiye hariç, %70'lerin üzerine çıkılmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise dağılan Sovyetler Birliği ülkeleri hariç, okullaşma oranı %30'un altında kalmaktadır. Türkiye'de 1999 yılında % 51,5 olan ortaöğretimde okullaşma oranı, dünya ortalamasına yakın olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerin ortalamasının oldukça altında gerçekleşmiştir.

Dördüncü sonuç; tüm dünyada yükseköğretimde okullaşma oranı giderek artmaktadır. Dünya ortalamasının %20 olduğu bu eğitim kademesinde, gelişmiş ülkelerde yükseköğretim okullaşma oranı %50'ler düzeyine ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran %30'lar düzeyindedir. Az gelişmiş ülkelerde ise genellikle %10 düzeyinin altındadır. Türkiye'de ise yükseköğretimde okullaşma oranı açık öğretim hariç %18,4, açık öğretim dahil % 26,1'dir.

MEB'in ortaya koyduğu çarpıcı bir araştırmaya göre Türkiye'de 1979-1980 öğretim yılında ilkokula yeni kayıt olan 1.077.383 öğrenciden(MEB, 1996, s.20); 557.648'i 1984-1985 öğretim yılında ortaokula, 372.279'u 1987-1988 öğretim yılında liseye, 177.028'i 1990-1991 yılında yükseköğretime girmiş ve 85.353'ü 1993-1994 öğretim yılında yükseköğretimden mezun olmuştur. Dolayısıyla 1979-1980 öğretim yılında okula başlayan öğrencilerden sadece %7,9'u 1993-1994 öğretim yılında yüksek okuldan mezun olabilmiştir. Geriye kalan %92,1'i eğitimin çeşitli aşamalarında elenmiştir.

Tablo 4.8. 1990 Yılı İçin Bazı Ülkelerde Eğitim Giderlerinin Devlet Bütçesi ve GSMH İçindeki Payları (Ercan, 1998, s.37; MEB, 2000, s.6).

ÜLKELER	DEVLET BÜTÇESİ İÇİNDEKİ ORANI (%)	GSMH İÇİNDEKİ ORANI (%)	ÜLKELER	DEVLET BÜTÇESİ İÇİNDEKİ ORANI (%)	GSMH İÇİNDEKİ ORANI (%)
İngiltere	11.4	4.7	Nijerya	22.9	4.0
Arabistan	12.0	9.0	Zaire	6.1	1.1
Japonya	16.2	5.0	Brezilya	4.2	1.3
Fransa	18.1	5.7	Şili	10.1	3.3
ABD	-	6.7	Arjantin	9.3	1.4
Fildişi Sahili	22.6	5.0	Kore	16.9	3.1
Gana	25.7	3.6	Tayland	19.3	2.9
Kenya	22.1	6.2	**TÜRKİYE (*)**	**13.21**	**2.14**

Eğitimin önemine inanan ve geleceğin insanlarına yatırım yapmayı hedef edinen ülkelerde, eğitime devlet bütçesinden ve GSMH'dan önemli oranda harcama yapılmaktadır (Tablo 4.8). Ancak neoliberal politikaların etkisine kapılan ülkelerde kamu kaynaklarından eğitime ayrılan pay azalmaktadır. Türkiye'de devlet bütçesinden eğitime ayrılan pay yüksek olmasına rağmen, Gayri Safi Milli Hasıladan ayrılan pay oldukça düşük kalmıştır.

Tablo 4.9. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Özel Okulların Türlerine Göre Dağılımı (MEB, 2000, s.16).

EĞİTİM KADEMELERİ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
ÖZEL TÜRK OKULLARI	1583	224122	125972	98150	19793
ÖZEL AZINLIK OKULLARI	84	4614	2178	2436	398
ÖZEL YABANCI OKULLAR	30	8477	4000	4477	688
ÖZEL ULUSLARARASI OK.	7	866	468	398	121
TOPLAM	1704	238079	132618	105461	21000

Tablo 4.10. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Özel Okulların Toplam Okul, Öğrenci Ve Öğretmen Sayısı İçindeki Oranı (MEB, 2000, s.16).

	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI
TÜRKİYE GENEL TOPLAMI	58 209	11732515	468480
ÖZEL SEKTÖR	1704	238079	21000
ÖZEL SEKTÖR ORANI (%)	2,98	2,03	4,48

Tablo 4.11. Türkiye'de 1998-1999 Öğretim Yılında Eğitim Kademelerine Göre Özel Okulların Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı (MEB, 2000, s.16).

EĞİTİM KADEMELERİ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		TOPLAM	ERKEK	KIZ	
OKUL ÖNCESİ	587	15176	8182	6994	1224
İLKÖĞRETİM	651	164181	92460	71721	9547
ORTAÖĞRETİM	466	58722	31976	26746	10229
Genel Lise	441	56219	302901	25929	9970
Mesleki_Teknik Lise	25	2503	1686	817	259
TOPLAM	1704	238079	132618	105461	21000

Tablo 4.9, Tablo 4.10 ve Tablo 4.11 birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Türkiye'de çok tartışılan özel okulların Türk Eğitim profili içindeki yeri okul oranı açısından % 3, öğrenci oranı açısından % 2 ve öğretmen oranı açısından % 4,5 düzeyindedir. Bu oranlar dünya rakamları ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. Özel okullar içerinde en büyük paya % 92,90 ile Özel Türk Okulları sahiptir. Eğitim kademelerine göre özel okulların % 34,45'i okulöncesi, % 38,20'si ilköğretim ve % 27,35'i de ortaöğretim kurumlarından oluşmaktadır. Bu ortaöğretim kurumlarının % 94,65'ni genel liseler, % 5,35'ni de mesleki ve teknik liseler oluşturmaktadır.

5. BÖLÜM İSTANBUL ÖRNEĞİNDE DEĞİŞEN EĞİTİM DONATIMI PLANLAMASINA VE UYGULAMASINA YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI

5.1. DEĞİŞİM OLGUSU ÇERÇEVESİNDE, İSTANBUL METROPOLÜNDE YER ALAN EĞİTİM DONATIMLARININ PLANLANMASINA VE UYGULANMASINA YÖNELİK ALANSAL ARAŞTIRMA

Hızlı dönüşümlerin yaşandığı Türkiye'de bu dönüşümlerden en fazla etkilenen alanların başında eğitim gelmektedir. Çünkü değişimin merkezinde insan yer almaktadır. İnsanın yaşamına dair her olgu, eğitim ile kazanılmaktadır. Özellikle seksenli yıllarla birlikte konuşulmaya başlanan eğitimde özelleşme, bu dönüşümün en somut örneğini teşkil etmektedir. Özel okullar, müfredat programı hariç, her konuda kamu okullarından ayrı bir eğitim ve öğretim anlayışı göstermişlerdir. Dolayısıyla özel öğretim kurumları bu anlayışa uygun eğitim tesisi planlamasına ve uygulamasına yönelmişlerdir. Bu yöneliş geleneksel eğitim donatımı planlamasından ve uygulamasından uzaklaşan bir yöneliş olmuştur.

Kamu okulları ise geleneksel eğitim-öğretim anlayışını 1997 yılına kadar aynı çizgide sürdürmüşlerdir. 1997 yılında gerçekleştirilen eğitim reformu ile zorunlu öğretim 5 yıldan 8 yıla çıkarılmıştır. Kamusal eğitimde ortaya çıkan bu yeni gelişme, kamu okulları planlamasında ve uygulamasında yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yakın gelecekte 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi planlanmaktadır. Bu geçiş daha da sancılı olacaktır.

Eğitimde yaşanan değişimlerin, eğitim tesislerinde ortaya çıkardığı yeni yaklaşımların kent planlama disiplini tarafından dikkatle izlenmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Tezde, yaşanan değişimlerin ortaya çıkardığı sorunların en belirgin olarak hissedildiği kent olan İstanbul, araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu kapsamda, İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan ilçeler ile Büyükçekmece ilçesinde kurulmuş olan kamu ve özel eğitim tesislerine yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada anketten yararlanılmıştır. Ankete dayalı alansal araştırma, Türkiye'nin en büyük ve en sorunlu kenti olan İstanbul'un eğitim donatımlarının planlama ve uygulama sorunlarını ortaya koymaya ve çözüm yolları geliştirmeye yöneliktir. Bu nedenle önce anketin amacı, kapsamı, yöntemi ve hipotezleri ortaya konulmuştur. Daha sonra da gerçekleştirilen anketin bulgularına yer verilmiş ve elde edilen bulgular bir dizi istatistiki analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

5.2. ANKETE DAYALI ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Hazırlanan anket ile 1970 sonrasında dünyada 1980 sonrasında ise Türkiye'de yaşanan değişimlerin kentsel mekanda eğitim donatımları planlamasında ve uygulamasında ortaya çıkardığı yeni durumların, konuya uygun bir mekanda incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma için İstanbul seçilmiştir. İstanbul'un seçilmesinin başlıca gerekçeleri şunlardır;

- Türkiye'de değişimin motoru durumunda olan kentin İstanbul olması,
- Türkiye'nin dünya kenti (world city) olarak İstanbul'u hazırlaması,
- Türkiye'de en fazla kentsel kamusal ve özel öğretim kurumlarının İstanbul'da bulunması,
- Eğitim donatımlarının yer seçiminde, planlanmasında ve uygulanmasında yaşanan değişimlerin en fazla İstanbul'da hissedilmesi,
- İstanbul için elde edilecek sonuçların önemli bir kısmının diğer Türkiye metropoliten kentleri için de geçerli olmasıdır.

Tezde kullanılan ankete dayalı araştırma yöntemi, açıklayıcı bir alan araştırmasıdır. Tezin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerinde tümdengelim yöntemiyle eğitim donatımına ilişkin çeşitli konular ve yaşanan değişim olgusu, eğitim donatımları planlamasına ve uygulamasına yansıyan yönleriyle teorik bir çerçevede, betimsel olarak irdelenmiştir. Araştırmanın uygulama kısmında ise sınırları belirlenen bir sahada, uygulaması gerçekleştirilen anket analiz edilmiştir.

Anket hazırlanırken tez danışmanının, tez izleme jürisi üyelerinin, ODTÜ'den Şehir Planlama Bölümü öğretim üyelerinin, Ankara Üniversitesi Sosyal-Psikoloji Anabilim Dalından bir öğretim üyesinin ve anket hazırlama konusunda uzman olan Erciyes Üniversitesi Pazarlama Anabilim Dalı öğretim üyelerinin görüşlerinden yararlanılmıştır. Anketlerden yükseköğretim kurumlarına yönelik olanlar hariç, diğer

anketler Kayseri'de ön denemesi yapılarak sınanmıştır. Anketin amaç, hedef ve hipotezleriyle uyumlu olmayan sorular anketten çıkarılmıştır. Anketler uygulanmaya başlanmadan önce son bir kez daha ön denemeye tabi tutulmuştur. Bu ön deneme, tezin asıl uygulama alanı olan İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu pilot çalışma, gereksiz soruların anketten çıkarılmasına, bazı yeni soruların ankete eklenmesine olanak sağlamıştır.

Araştırmada dört farklı anket türü bulunmaktadır. Bu anket türleri şunlardır;

a- Kamu ilk ve ortaöğretim tesislerine yönelik anket (Ek:A)
b- Özel sektöre ve vakıflara ait ilk ve ortaöğretim tesislerine yönelik anket (Ek:B)
c- Kamu yükseköğretim kurumlarına yönelik anket (Ek:C)
d- Vakıf yükseköğretim kurumlarına yönelik anket (Ek:D)

Anketlerdeki sorular, cevaplanma biçimi yönünden kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. A anketinde yer alan soruların 16'sı kapalı uçlu, 10'u açık uçlu sorudur. B anketinde yer alan soruların 18'i kapalı uçlu, 12'si açık uçlu sorudur. C anketinde yer alan soruların 17'si kapalı uçlu, 4'ü açık uçlu sorudur. D anketinde yer alan soruların ise 25'i kapalı uçlu, 6'sı açık uçlu soru olarak düzenlenmiştir. Bu soruların bir kısmı bilgi almaya, bir kısmı eğilim tespit etmeye ve diğer bir kısmı da eğitim donatımı planlamasında ve uygulamasında ortaya çıkan değişimleri irdelemeye yöneliktir.

5.2.1. Ankete Dayalı Araştırmanın Hipotezleri ve Alt Hipotezleri

Ankete dayalı araştırmanın temel hipotezleri şu şekilde sıralanabilir;

1-Dünyada 1970'li yıllarda yaşanmaya başlanan yeni döneme ilişkin değişimler Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanmaya başlanmıştır. Değişimin en hızlı yaşandığı alanlardan biri de eğitim alanıdır. Bu değişim özel öğretim kurumlarının Türkiye'de hızla gelişimini sağlamıştır. Ancak daha fazla gelişmesinin önünde bir takım sosyal, ekonomik ve mekansal engeller vardır

2-Yaşanan değişim eğitim alanında yeni beklentiler ortaya çıkarmıştır. Bu değişimin eğitim donatımlarının planlanmasına ve uygulanmasına hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur.

3-Eğitim donatımı planlamasına ve uygulamasına yönelik kamu ve özel sektörde gerçekleşen değişimler en fazla İstanbul'da hissedilmektedir.

4- Kamu ve özel sektör okullarının kullanıcılar tarafından tercihinde, okullara ulaşım biçiminde, öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik yapılarında, okulların sahip oldukları olanaklarda, okulların sorunlarında, yer seçim biçimlerinde, kent planlarından etkilenme şekillerinde, yapısal standartlarında, karşılıklı olarak birbirlerini değerlendirmelerinde ve eğitimin sunuluş biçimine ilişkin görüşlerinde anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Anketlere ilişkin alt hipotezler ise şu şekilde sıralanabilir;

a- Özel okullar tekli tedrisat, kamu okulları ise genelde ikili tedrisat uygulamaktadırlar.

b- Okul arsa alanları, yapı alanları ve oyun bahçeleri kamu okullarında olması gereken standartların altında yer almaktadır. Ayrıca bu standartlar ilçelere göre farklılaşmaktadır. Kent merkezlerine yakın bölgelerde kurulan özel okullarda da alan standartlarına ilişkin önemli problemler bulunmaktadır. Kentin çeperlerinde kampus biçiminde kurulan okullarda ise standartların üzerinde değerler elde edilmektedir.

c- Kamu ortaöğretim okullarında okulun öğretimdeki başarısına bağlı olarak etki alanları, olması gerekli sınırların dışına taşmaktadır. İlköğretim okullarında ise etki alanları, olması gerekli sınırları genellikle aşmamaktadır. Özel sektör okullarının etki alanları ise net bir alanı tanımlamamaktadır. Dolayısıyla özel okul etki alanları, bazı faktörlere göre değişmekle birlikte, İstanbul'da bulunulan yakanın tümünü kapsamaktadır.

d- Okul tercihlerinde eğitim tesisinin fiziksel koşulları çok az etkili olmaktadır.

e- Kamu okulları fiziksel imkanlar açısından sıkıntı içerisindedir. Özel okullar ise çok iyi fiziksel imkanlara sahiptirler.

f- Kamu okullarında üst ve üst-orta sosyo-ekonomik gelir grubunda yer alan öğrencilerin oranı giderek azalmaktadır. Özel okullar ise ağırlıklı olarak üst ve üst-orta sosyo-ekonomik gelir grubunda yer alan öğrencilere yöneliktir. Dolayısıyla mevcut yapılanma içinde özel okulların gelişmesini en fazla sınırlayacak faktör sosyo-ekonomik faktördür.

g- Özel okullara hemen hemen tamamen servis araçlarıyla ulaşım sağlanmaktadır. Kamu okullarında da servis araçlarından yararlanma oranı giderek artmaktadır. Dolayısıyla yaya ulaşımı her iki kesimde de giderek azalmaktadır.

h- Okul yerinden memnuniyet konusunda özel ve kamu kesimi arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. Kamu kesimi okul yerini önemsememesine rağmen özel sektör okul yerine özel bir önem vermektedir.

ı- Eğitimde sekiz yıllık zorunlu ilköğretime geçilmesi kamu okullarında ve daha çok İstanbul'un plansız gelişen bölgelerinde sıkıntılar ortaya çıkarmıştır.

i- Yeni eğitim donatımı standartları okul yöneticileri tarafından olumlu karşılanmıştır. Eğitim kalitesi ve yönetilebilirlik açısından okulların olması gerekli nitelikleri hedef standartlarla paralellik göstermektedir.

j- Kampus şeklinde okul tasarımına olumlu bakılmaktadır.

k- Kamu kesiminde özel okul mantığına olumlu yaklaşılmaktadır.

l- Özel sektörün ve kamu sektörünün eğitimde yaşanan sorunlara bakış açılarında anlamlı farklılıklar söz konusudur.

m- Okulların fiziksel sorunları ve çözüm yolları okullara göre farklılıklar göstermektedir.

n- Kamu ve özel sektör okul yöneticileri eğitimin sunuluş biçimine ilişkin farklı düşünmektedirler.

o- Özel okulların İstanbul'da yoğunlaşmasında sosyo-ekonomik faktörler etkili olmaktadır.

ö- Yeni özel eğitim tesisleri kampus biçiminde kentin çeperlerinde kurulmak istenmektedir.

p- İstanbul'da yeni üniversite kurulmasına olumlu bakılmamaktadır. Yeni kurulacaklar için yer sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Planlarda yeni üniversiteler için yer ayrılması genellikle olumlu karşılanmaktadır.

r- Sivil toplum kuruluşlarına ait okullar, özel okullar içinde önemli oranda yer tutmaktadır.

s- Özel öğretim kurumlarına uygulanan standartlar yönergesi genel olarak yeterli bulunmaktadır.

5.2.2. Anketlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak; 2000 yılı Kasım ayında İstanbul'da 1633 kamu ilköğretim ve ortaöğretim, 349 özel öğretim kurumuna ait ilköğretim ve ortaöğretim tesisi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu 1982 eğitim tesisinden 1765'i, çalışma kapsamında anket yapılmaya uygun bulunmuştur. Kamu okulları için A ve özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okullar için de B anketleri ilgili kurumlara 20.02.2001 tarihinde postalanmıştır. Cevaplanan anketler 22.02.2001 –15.03.2001 tarihleri arasında mektupla veya faksla geri gönderilmiştir. Yanıtlanan anketlerin hedeflenenden az olması üzerine, 5 ile 10 Nisan tarihleri arasında yanıt alınamayan okullara anketler bu kez faks yoluyla tekrar gönderilmiştir. Bu anketlerin uygulanmasına ilişkin çalışmalar 01.07.2001 tarihinde tamamlanmıştır. Cevaplanan 672 anketten 557'si geçerli, 115'i cevaplamadaki yanlışlıklar ve fakslamadaki

eksiklikler nedeniyle geçersiz sayılmıştır. Çalışmanın başarısı açısından, bilgi alınamayan 1207 okulun yöneticileri ile 01.07.2001-01.09.2001 tarihleri arasında telefonla görüşülmüş, bu okullara ilişkin temel sayısal bilgiler alınmıştır. Telefonla alınan bilgilerin doğruluk düzeyinin belirlenebilmesi için, İstanbul'daki okullarla ilgili geçmiş yıllarda Betül Sayın Şengezer (Şengezer, 1995) ve Seniha Çelikhan (Çelikhan, 1986) tarafından yapılan çalışmalardan da yararlanılmıştır.

C ve D anketleri ise 01.08.2001 tarihinde İstanbul'daki ilgili 21 kuruma postalanmıştır. İstanbul'daki tüm üniversitelerden yanıt alınması hedeflenmiştir. Yanıtlanan anketlerin hedeflenenden az olması üzerine, 07.11.2001 tarihinde 16 üniversiteye anketler faks yoluyla tekrar gönderilmiştir. 30.11.2001 tarihine kadar 7 devlet üniversitesinden 3'ü, 14 vakıf üniversitesinden 6'sı gönderilen anketi cevaplandırmıştır.

A ve B anketleri İstanbul'daki okulların % 89,1'ini uygulama kapsamı içerisine almıştır. Bu 1765 okulun % 31,6'sı anket föyüne cevap verirken, % 68,4'ü telefonda yanıt vermeleri konusunda ikna edilmişlerdir. Telefonda verilen cevapların doğruluğunun test edilmesi ve düzeltmeler yapılabilmesi amacıyla % 59,5'i için tabloda belirtilen çalışmalardan yararlanılmıştır. Ankete cevap verme oranı kamuda % 32,41, özelde % 28,09 olarak gerçekleşmiştir. Üniversitelere uygulanan C ve D anketlerinden ise % 42,9 oranında cevap alınmıştır. A, B, C ve D anketlerinin uygulanmasına ilişkin ayrıntılı veriler Tablo 5.1'de gösterilmiştir.

Tablo 5.1. A, B, C ve D Anketlerinin Uygulanmasına İlişkin Ayrıntılı Veriler

Eğitim Tesisi Türleri		İstanbul İl Geneli	Araştırma Kapsamına Giren Okul Sayısı	Ankete Mektup Veya Faks Yoluyla Cevap Alınan Okul Sayısı	Telefonla veya internetten Sayısal Bilgileri Alınan Okul Sayısı	Betül Sayın Şengezer'in Çalışmasından (1995) Yararlanılan Okul Sayısı	Seniha Çelikhan'ın Çalışmasından (1986) Yararlanılan Okul Sayısı
Kamu (A anketi)	İlköğretim	1275	1098	332	766	260	229
	Ortaöğretim	358	343	134	209	54	98
Özel veya vakıf (B anketi)	İlköğretim	195	180	44	136	31	10
	Ortaöğretim	154	146	47	97	26	10
Toplam		1982	1765	557	1208	371	347
Devlet Üniversitesi (C anketi)		7	7	3	4	-	-
Vakıf Üniversitesi (D anketi)		14	14	6	8	-	-
Toplam		21	21	9	12	-	-

5.2.3. Toplanan Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizine anketlerle elde edilen bulguların tek tek gözden geçirilmesi ile başlanmıştır. Bu çerçevede yanlışlıklar ve fakslanmadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle kullanılamaz duruma gelen 115 anket geçersiz sayılmıştır. İstatistiki değerlendirmeye uygun bulunan 557 ankete ilişkin veriler, bilgisayar ortamında Excel ve SPSS / PC 9.0 (Statistical Packge for Social Sciences) paket programları kullanılarak analiz edilmiştir.

Analizde kullanılan teknikler, toplanan verilerin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. A ile B ve C ile D anketlerinde yer alan sorular kısmen ayrı, kısmen birlikte analiz edilmişlerdir. Süreksiz ve sınıflamalı sorular; frekans ve yüzde kullanılarak bağımlı değişkene göre değerlendirilmiştir. Likert tipi derecelerne ölçeğinden elde edilen veriler ölçeğin özelliklerinden dolayı sürekli ve aralık ölçeğinde kabul edilmiştir. Buna uygun olarak da bu tip veriler için önce ortalama ile betimlemesi yapılmış, daha sonra değerlendirmeler arasında bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü (ANOVA) ve çok yönlü (MANOVA) varyans analizleri kullanılmıştır. Analizin anlamlı çıkması durumunda farkın hangi gruplar veya seçenekler arasında olduğunu saptamak amacıyla *Tukey HSD Testi* (Tukey's Honestly Significant Difference Test) kullanılmıştır. Test işlemlerinde genellikle 0,05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

5.2.4. A ve B Anketlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

A anketi İstanbul'daki 1633 kamu ilköğretim ve ortaöğretim okulundan 1441'ine uygulanmıştır. B anketi ise İstanbul'daki özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına ait 349 ilköğretim ve ortaöğretim okulundan 326'sına uygulanmıştır. Gerek A gerekse B anketinden iki temel beklenti vardır. Birincisi okullara ilişkin sayısal bilgilerin elde edilmesi, ikincisi ise eğitim donatımı planlaması ve uygulamasındaki eğilim ve değişimlerin tespit edilmesidir. Okullara ilişkin sayısal bilgilerin tamamına ulaşma zorunluluğu var iken, eğilim ve değişimlerin tespiti için de en az % 12 örnekleme ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede Tablo 5.2'deki uygulama sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anket veya faks yoluyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda A anketinde % 32,41, B anketinde % 28,09 gibi anket tekniğinde yüksek sayılabilecek bir örneklemeye ulaşılmıştır. Eğilimlerin ve değişimlerin doğru ve anlamlı tespiti açısından bu örneklemeler başarılı bulunmuştur.

Tablo 5.2. A ve B Anketlerine İlişkin Uygulama Sonuçları

Okullar ve anket türleri		İstanbul İl Geneli	Araştırma Kapsamına Giren Okul Sayısı	Genele Uygulama Oranı (%)	Ankete Mektup Veya Faks Yoluyla Cevap Alınan Okul Sayısı	Anketin Mektup Veya Faksla Uygulanma Oranı (%)	Telefonla Sayısal Bilgileri Alınan Okul Sayısı	Anketin Telefonla Uygulanma Oranı (%)
Kamu Okulları (A anketi)	İlköğretim	1275	1098	86,12	332	30,24	766	69,76
	Ortaöğretim	358	343	95,81	135	39,36	208	60,64
	Toplam	1633	1441	88,24	467	32,41	974	67,59
Özel ve Vakıf Okulları (B anketi)	İlköğretim	195	180	92,31	44	24,44	136	75,56
	Ortaöğretim	154	146	94,81	47	32,64	97	67,36
	Toplam	349	326	93,41	91	28,09	233	71,91

A ve B anketleri ile aşağıdaki başlıklarda sayısal bilgiler, eğilimler ve değişimler tespit edilmiştir.

- Kamuya ve özel öğretim kurumlarına ait okullarda okulların tedrisat durumu, kuruluş tarihleri, öğrenci, öğretmen, derslik ve laboratuar sayıları, ideal öğrenci kapasiteleri ve kullanılan derslik sayıları tespit edilmiştir. Ayrıca özel öğretim okullarında okul sahipliği belirlenmiştir. Elde edilen sonuçların ortalamaları da çıkarılmıştır.
- Okulların derslik binası kat adetleri, parsel alanları, bina taban alanları, bahçe alanları, inşaat alanları gibi okulların fiziki mekan bilgileri tespit edilmiştir. Bu bilgilerden yararlanılarak İstanbul için ortalama değerler bulunmuştur.
- Okulların sahip oldukları teknik ve sosyal donatımlara (otopark, spor alanları, bilgisayar sayısı vb) ilişkin sayısal bilgiler toplanmış ve bu bilgilerden yararlanılarak İstanbul için ortalama değerler bulunmuştur.
- Okullara ilişkin temel standartlar (öğrenci/öğretmen, bahçe alanı/öğrenci, öğrenci/bilgisayar vb) hesaplanmıştır.
- Okulların sahip oldukları fiziki mekanlar ile teknik ve sosyal donatımların yeterlilik düzeyleri ortaya konulmuştur.
- Kamu okullarında kapasitelerinin yeterlilik dereceleri irdelenmiştir.
- Okullara kayıtlı öğrencilerin geliş yerlerine göre okul etki alanları tespit edilmiştir.
- Okullara kayıtlı öğrencilerin sosyo-ekonomik profilleri belirlenmiştir.
- Öğrencilerin okula ulaşım biçimleri saptanarak, okul-ev arası ulaşım ilişkileri belirlenmiştir.
- Servis taşımacılığının boyutları ortaya konulmuş ve servislerin geliş yerlerine göre İstanbul'un ulaşım sistemine olan etkileri tespit edilmiştir.
- Mimarileri, güvenlikleri, gürültüden uzaklıkları, ulaşılabilirlikleri ve kentsel konumları açısından okulların memnuniyet düzeyleri ölçülmüştür.

- Okul tipolojileri belirlenmiştir.
- Kamu okullarında eğitim kalitesi ve yönetilebilirlik açısından olması gereken öğrenci ve derslik sayıları ile olması gereken arsa büyüklükleri belirlenmiştir.
- Kamu eğitim tesislerinin imar planı kararlarına uygunluk düzeyleri tespit edilmiştir.
- Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesinin okulların fiziki yapılanmasına, öğrencilerin psiko-sosyal yapılarına ve eğitime olan olumlu ve olumsuz etkileri irdelenmiştir.
- Okul yöneticilerinin kentdışı kampuslaşma eğilimine ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri alınmıştır.
- Eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziki mekan sorunlarının yeri ve önemi araştırılmıştır.
- Kamu ve özel sektöre ait okul yöneticilerinin karşılıklı bakış açıları ve bu okulların gelişmesinde hangi faktörlerin etkili olduğuna yönelik kanıları belirlenmiştir.
- Eğitim hizmetlerinin kentsel alanda sunulma biçimine ilişkin eğilimler tespit edilmiştir.
- Özel öğretim okullarının tercihinde etkili olan faktörler önem derecesine göre belirlenmiştir.
- Özel öğretim okullarının yer seçim kriterleri tespit edilmiştir.
- Özel öğretim okullarının kuruluşunda imar hükümlerinin ve imar planlarının etki boyutu araştırılmıştır.
- Özel öğretim okullarının "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi" nde belirtilen hükümlere ilişkin görüşleri alınmıştır.
- Özel öğretim okullarının İstanbul'da nerelerde kurulmasının daha uygun olabileceği konusunda ki eğilimler tespit edilmeye çalışılmıştır.
- Özel öğretim okullarının kentlerde düzenli gelişmesinde etkili olan faktörler ortaya konulmuştur.

5.2.4.1. Çalışma kapsamına alınan 29 ilçe arasında en fazla kamu ilköğretim okuluna 74 ilköğretim okulu ile Gaziosmanpaşa ilçesi sahiptir. Bu ilçede okul sayısının fazla olması köy sayısının fazla olmasıyla doğru orantılıdır. Bu ilçeyi 71 okul ile Kadıköy ve 68 okul ile Ümraniye ilçeleri izlemektedir. Bu ilçelerde okul sayısının yüksek çıkması, nüfuslarının fazla olmasıyla açıklanabilir. En az ilköğretim okuluna sahip ilçe ise 5 okul ile Adalar ilçesidir. En fazla kamu ortaöğretim kurumuna 30 okul ile Kadıköy sahiptir. Bu durum Kadıköy'ün Anadolu yakasının her konuda olduğu gibi, eğitim konusunda da merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ilçeyi 21 okul ile Üsküdar ve 20 okul ile Kartal ilçeleri izlemektedir. En az ortaöğretim tesisine ise 1 okul ile yine Adalar ilçesi sahiptir (Tablo 5.3).

İstanbul'daki 29 ilçeden en fazla özel ilköğretim okuluna sahip ilçe 21 okul ile Kadıköy'dür. Bu ilçeyi 18'er özel ilköğretim okullarına sahip Üsküdar ve Beşiktaş ilçeleri izlemektedir. Diğer taraftan Bayrampaşa ilçesinde hiç özel okul bulunmamaktadır. En fazla özel ortaöğretim okuluna 18 okul ile Üsküdar sahiptir. Bu ilçeyi 15 okul ile Beyoğlu ve 13 okul ile Kadıköy ilçeleri izlemektedir. İstanbul'un 6 ilçesinde hiç özel ortaöğretim tesisi bulunmamaktadır (Tablo 5.3).

Tablo 5.3. İstanbul'da Çalışma Kapsamına Giren Alanda Okul Türlerine Göre İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Sayısal Dağılımı

	İLÇELER	Kamuya Ait İlköğretim		Kamuya Ait Ortaöğretim		Ö.S.T.K Ait İlköğretim		Ö.S.T.K Ait Ortaöğretim	
		Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
ANADOLU YAKASI	Kadıköy	71	6,47	30	8,75	21	11,67	13	8,9
	Üsküdar	64	5,83	21	6,12	18	10	18	12,33
	Ümraniye	68	6,19	17	4,96	4	2,22	3	2,05
	Beykoz	53	4,83	8	2,33	2	1,11	0	0,0
	Maltepe	42	3,83	13	3,79	6	3,33	8	5,48
	Kartal	49	4,46	20	5,83	7	3,89	7	4,79
	Pendik	55	5,01	12	3,5	2	1,11	1	0,68
	Sultanbeyli	15	1,37	4	1,17	3	1,67	2	1,37
	Adalar	5	0,46	1	0,29	1	0,56	1	0,68
	Tuzla	23	2,09	7	2,04	1	0,56	1	0,68
	Ara toplam	445	40,53	133	38,78	65	36,11	54	36,99
AVRUPA YAKASI	Sarıyer	39	3,55	10	2,92	9	5	7	4,79
	Şişli	29	2,64	15	4,37	11	6,11	10	6,85
	Kağıthane	46	4,19	11	3,21	1	0,56	0	0,0
	Beşiktaş	29	2,64	13	3,79	18	10	7	4,79
	Beyoğlu	25	2,28	13	3,79	7	3,89	15	10,27
	Eminönü	8	0,73	11	3,21	3	1,67	0	0,0
	Fatih	47	4,28	16	4,66	8	4,44	9	6,16
	Zeytinburnu	21	1,91	10	2,92	1	0,56	0	0,0
	Bayrampaşa	22	2	9	2,62	0	0,0	0	0,0
	Eyüp	41	3,73	9	2,62	2	1,11	0	0,0
	Güngören	17	1,55	6	1,75	4	2,22	2	1,37
	Gaziosmanpaşa	74	6,74	13	3,79	3	1,67	2	1,37
	Esenler	22	2	3	0,87	2	1,11	1	0,68
	Bakırköy	27	2,46	13	3,79	15	8,33	9	6,16
	Bahçelievler	33	3,01	16	4,66	13	7,22	10	6,85
	Bağcılar	43	3,92	8	2,33	6	3,33	7	4,79
	Küçükçekmece	60	5,46	17	4,96	4	2,22	2	1,37
	Avcılar	21	1,91	8	2,33	1	0,56	1	0,68
	Büyükçekmece	49	4,46	9	2,62	7	3,89	10	6,85
	Ara toplam	653	59,47	210	61,22	115	63,89	92	63,01
GENEL TOPLAM		**1098**	**100**	**343**	**100**	**180**	**100**	**146**	**100**

5.2.4.2. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarının büyük bir kısmında tam gün eğitime geçilememiştir. Eğitimdeki temel hedeflerden biri olan tam gün eğitime, ağırlıklı olarak ortaöğretim kurumlarında geçilebilmiştir. İstanbul'daki tüm özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarında tam gün eğitim uygulanmaktadır (Tablo 5.4).

Tablo 5.4. İstanbul'da Kamu İlköğretim Ve Ortaöğretim Okullarının Tedrisat Durumları

TEDRİSAT DURUMU	KAMU OKULLARI			
	İlköğretim		Ortaöğretim	
	Sayısı	Oranı(%)	Sayısı	Oranı(%)
Tekli	427	38,89	259	75,51
İkili	671	61,11	84	24,49
Toplam	**1098**	**100**	**343**	**100**

2001 yılı Mart-Mayıs ayları arasında yapılan araştırmada kamu ilköğretim okullarında % 38,89 oranında tam gün, % 61,11 oranında da ikili tedrisat uygulandığı saptanmıştır. 1984 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen bir çalışmada (Çelikhan, 1986) kamu ilköğretim okullarının % 86,4'ünün ikili eğitim yaptığı, 1993 yılında gerçekleştirilen başka bir araştırmada da (Şengezer, 1995) % 80'ninde ikili eğitim yapıldığı tespit edilmiştir. Son yedi yıl içerisinde sekiz yıllık eğitime geçilmesine karşın, ikili tedrisat uygulayan okul oranının %61,11 seviyesine indirilmesi, eğitim açısından olumlu sayılabilecek bir gelişmedir. Tedrisat durumlarının mekansal açıdan dağılımı irdelendiğinde, Adalar ilçesi okullarında %100 oranında tam gün eğitim yapılmaktadır. Bu ilçeyi sırasıyla Eminönü ve Tuzla ilçeleri izlemektedir. En az tekli tedrisat uygulayan okullara sahip üç ilçe Avrupa yakasındadır. Bunlar %16,28 ile Bağcılar, %13,64 ile Esenler ve %9,09 ile Bayrampaşa ilçeleridir. Kamu ortaöğretim okullarında tekli tedrisat uygulayan okulların oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Tekli tedrisatta eğitim veren okulların toplam okul sayısı içindeki payı %75,51, ikili tedrisatın payı ise %24,49'dur. Ortaöğretimde, tedrisat durumlarının mekansal açıdan dağılımı irdelendiğinde, Adalar ve Sultanbeyli ilçelerinde %100 oranında tam gün eğitim yapılmaktadır. Bu ilçeleri sırasıyla Eminönü ve Tuzla ilçeleri izlemektedir. En az tekli tedrisat uygulayan okullara sahip üç ilçe yine Avrupa yakasındadır. Bunlar %50,00 ile Avcılar, %33,33 ile Güngören ve %23,08 ile Bakırköy ilçeleridir.

5.2.4.3. Çalışma kapsamına giren 1098 kamu ilköğretim okulunda toplam 1.429.498 öğrenci öğrenim görmektedir. Okul başına ortalama 1302 öğrenci düşmektedir. İstanbul'daki ilköğretim tesisleri arasında en fazla öğrenciye sahip olan okul, 5941 öğrencisi ile ikili tedrisat uygulanan Güngören Haznedar Abdi İpekçi İlköğretim okuludur. Okul başına en az öğrencinin düştüğü okullar İstanbul'un çeşitli ilçelerinde yer alan köy okullarıdır. En az öğrencisi olan okul ise 13 öğrenciye sahip olan Beykoz Paşamandıra Köyü İlköğretim okuludur. Okul başına düşen öğrenci sayısının 1000'in

üzerinde olması ikili tedrisattan kaynaklanmaktadır. Tekli tedrisat uygulanan ilköğretim okullarında okul başına 766 öğrenci düşmesi bu durumu kanıtlamaktadır. Diğer taraftan ikili tedrisat uygulanan ilköğretim okullarında ise okul başına 1643 öğrenci düşmektedir.

Anket çalışması gerçekleştirilen 343 kamu ortaöğretim okulunda toplam 307.268 öğrenci öğrenim görmektedir. Ortaöğretimde okul başına ortalama 896 öğrenci düşmektedir. İstanbul'da ortaöğretim tesisleri arasında en fazla öğrenciye sahip okul, 3670 öğrencisi ile Bayrampaşa İnönü ATL, AML ve EML.'dir. Okul başına en az öğrencinin düştüğü ortaöğretim kurumu ise 72 öğrencisi ile Beyoğlu Çok Programlı Lisesidir. Ortaöğretimdeki öğrencilerin %56,29'u tekli öğretim yapılan okullarda, % 43,71'i ikili öğretim yapılan okullarda öğretim görmektedir. Ortaöğretimde tekli tedrisatın yaygın olarak kullanılması sayesinde, okul başına düşen öğrenci sayısının 1000'in altında olduğu görülmektedir.

180 özel ilköğretim okulunda toplam 57.229 öğrenci öğrenim görmektedir. Okul başına ortalama 318 öğrenci düşmektedir. En fazla öğrenciye sahip özel ilköğretim okulu, 2190 öğrenci ile Beşiktaş Özel Şişli Terakki İlköğretim Okuludur. Diğer taraftan İstanbul'daki 14 özel ilköğretim okulunda hiç öğrenci bulunmamaktadır. Bu okulların bir kısmı kapanmış, bir kısmı yeni kurulmuş olmaları nedeniyle henüz öğrenci almamış okullardır. Özel ilköğretim okullarından Azınlık Yeşilköy Rum İlköğretim Okulu sahip olduğu 5 öğrenci ile en az öğrenciye sahip okuldur. Anket çalışması gerçekleştirilen 146 özel ve sivil toplum kuruluşuna ait ortaöğretim okulunda toplam 29.656 öğrenci öğrenim görmektedir. Okul başına ortalama 203 öğrenci düşmektedir. En fazla öğrenciye sahip ortaöğretim okulu 1328 öğrencili Ümraniye Eyüboğlu Lisesidir. Bunun yanısıra özel liselerin 18'inde hiç öğrenci bulunmamaktadır. 9 öğrencili Beyoğlu Özel Zapyon Rum Lisesi ise en az öğrenciye sahip özel lisedir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğrenci sayılarına ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.5.'de verilmiştir.

Tablo 5.5. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

ÖĞRENCİ SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0-499 arası	181	16,48	99	28,87	137	76,11	127	86,99
500-999 arası	284	25,87	118	34,40	36	20,00	17	11,64
1000-1499 arası	276	25,14	68	19,83	4	2,22	2	1,37
1500-1999 arası	156	14,21	33	9,61	2	1,11	0	0
2000-2499 arası	86	7,83	18	5,25	1	0,56	0	0
2500 ve üstü	115	10,47	7	2,04	0	0	0	0

557 anketin tek yönlü varyans analizi (Anova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Bu kapsamda belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve değerlendirme aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Okul türüne göre (resmi ve özel okullarda) mevcut öğrenci sayıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 Okul türüne göre (resmi ve özel okullarda) mevcut öğrenci sayıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ Okul türüne göre (resmi ve özel okullarda) mevcut öğrenci sayıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'da okul türüne göre (resmi ve özel okullarda) mevcut öğrenci sayıları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000.. çıkmıştır. Bu değer P<0,001'dir. 39,492 çıkmış olan F değeri ise $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$ 2,61 değerine göre yüksek bir F değeridir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında mevcut öğrenci sayıları açısından ileri düzeyde önemli farklılık bulunmaktadır. Bu sonuca göre Tablo 5.6'da verilen açıklayıcılar tablosuna, Tablo 5.7'de verilen tek yönlü varyans tablosuna, Tablo 5.8'de verilen çoklu karşılaştırmalar tablosuna ve Tablo 5.9'da verilen homojen alt gruplar tablosuna bakıldığında 1767 ana örneklemle 557 anket örnekleminden elde edilen sonuçlar paralellik göstermektedir.

Tablo 5.6. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Açıklayıcılar (Descriptives) Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın % 95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	1312,6928	814,6849	44,7116	1224,7380	1400,6476	15,00	4721,00
Kamu Ortaöğretim	134	956,5597	716,3328	61,8817	834,1600	1078,9594	55,00	3499,00
Özel İlköğretim	44	467,2955	354,6786	53,4698	359,4633	575,1276	9,00	1770,00
Özel Ortaöğretim	47	320,5319	283,5465	41,3595	237,2796	403,7843	45,00	1328,00
Toplam (Total)	557	1076,5153	805,4238	34,1269	1009,4818	1143,5487	9,00	4721,00

Tablo 5.7. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Tek Yönlü Varyans (Anova) Tablosu

	Kareler Toplamı (Sum of Squares)	Serbestlik Derecesi-sd (df)	Ortalamaların Karesi (Mean Square)	F Test İstatistiği (F)	Olasılık Düzeyi -P (Sig.)
Gruplaraarası Hata (Between Groups	63638624,574	3	21212874,858	39,492	,000
Grupiçi Hata (Within Groups)	297042782,546	553	537147,889		
Genel (Total)	360681407,120	556			

Tablo 5.8. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Çoklu Karşılaştırmalar (Multiple Comparisons) Tablosu

(I) Okul Türü	(J) Okul Türü	Ortalamalar Farkı (Mean Difference I-J)	Standart Hata (Std. Error)	Olasılık Düzeyi -P (Sig.)	% 95 Güven Aralığı 95 Confidence Interval	
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)
Kamu İlköğretim	Resmi Ortaöğretim	356,1331	75,0099	0,000	145,7968	566,4694
	Özel İlköğretim	845,3973	117,5833	0,000	515,6804	1175,1143
	Özel Ortaöğretim	992,1609	114,2217	0,000	671,8701	1312,4516
Kamu Ortaöğretim	Resmi İlköğretim	-356,1331	75,0099	0,000	-566,4694	-145,7968
	Özel İlköğretim	489,2642	127,3439	0,002	132,1773	846,3512
	Özel Ortaöğretim	636,0278	124,2467	0,000	287,6257	984,4298
Özel İlköğretim	Resmi İlköğretim	-845,3973	117,5833	0,000	-1175,1143	-515,6804
	Resmi Ortaöğretim	-489,2642	127,3439	0,002	-846,3512	-132,1773
	Özel Ortaöğretim	146,7635	153,7419	0,823	-284,3465	577,8736
Özel Ortaöğretim	Resmi İlköğretim	-992,1609	114,2217	0,000	-1312,4516	-671,8701
	Resmi Ortaöğretim	-636,0278	124,2467	0,000	-984,4298	-287,6257
	Özel İlköğretim	-146,7635	153,7419	0,823	-577,8736	284,3465

Tablo 5.9. Okul Türü İle Mevcut Öğrenci Sayısına İlişkin Homojen Altgruplar (Homogeneous Subsets) Tablosu

Okul Türü	Frekans (N)	Alfa için Altgrup (Subset for alpha) = .05			
		1	2	3	4
Özel Ortaöğretim	47	320,5319			
Özel İlköğretim	44	467,2955			
Kamu ortaöğretim	134		956,5597		
Kamu İlköğretim	332			1312,6928	
Olasılık Düzeyi -P (Sig.).	557	0,689	1,000	1,000	

5.2.4.4. Çalışma kapsamına giren 1098 kamu ilköğretim okulunda toplam 31849 öğretmen görev yapmaktadır. Okul başına ortalama 29 öğretmen düşmektedir. İstanbul'da ilköğretim tesisleri arasında en fazla öğretmene sahip olan ilköğretim okulları 92 öğretmen

ile Güngören Haznedar Abdi İpekçi İlköğretim Okulu ve Tuzla Yunus Emre İlköğretim Okuludur. En az öğretmene sahip olan ilköğretim okulu ise İstanbul'un çeşitli ilçelerinde yer alan köy okullarıdır. Bu okullardan Beykoz Paşamandıra, Gollü ve Kaynarca Köylerinde 1'er öğretmen görev yapmaktadır. Anket çalışması gerçekleştirilen 343 kamu ortaöğretim okulunda toplam 12767 öğretmen görev yapmaktadır. Okul başına ortalama 37 öğretmen düşmektedir. İstanbul'da ortaöğretim tesisleri arasında en fazla öğretmene sahip okul, 151 öğretmen ile Zeytinburnu ATL, AML, ve EML'dir. En az öğretmene sahip okul ise 1 öğretmeni bulunan Tuzla Yunus Emre Lisesidir.

Özel ilköğretim okullarında toplam 5339 öğretmen görev yapmaktadır. Okul başına ortalama 30 öğretmen düşmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında okul başına en fazla öğretmen düşen okul, 166 öğretmene sahip Sarıyer Özel FMV Ayazağa Işık İlköğretim Okuludur. Diğer taraftan İstanbul'daki 12 özel ilköğretim okulunda hiç öğretmen bulunmamaktadır. Kadıköy Özel Alper, Eminönü Özel Langa Rum ve Güngören Özel Azınlık Bakırköy Rum İlköğretim Okullarında 1'er öğretmen görev yapmaktadır. Özel ortaöğretim okullarında toplam 4444 öğretmen görev yapmaktadır. Okul başına ortalama 30 öğretmen düşmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında okul başına en fazla öğretmen düşen okul, 204 öğretmene sahip Kadıköy Özel Doğuş Lisesidir. Buna karşın İstanbul'daki 13 özel ortaöğretim okulunda öğretmen bulunmamaktadır. Beyoğlu Özel Merkez Rum Lisesi'nde ise 1 öğretmen görev yapmaktadır.

İstanbul'daki kamu ile özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğretmen sayılarına ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.10'da verilmiştir.

Tablo 5.10. İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğretmen Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

ÖĞRETMEN SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0-24 arası	460	41,90	101	29,45	105	58,33	73	50,00
25-49 arası	525	47,81	168	48,98	44	24,44	49	33,56
50-74 arası	101	9,20	53	15,45	16	8,89	14	9,59
75 ve üstü	12	1,09	21	5,12	15	8,33	10	6,85

557 anketin tek yönlü varyans analizi (Anova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 16,289 çıkmış olup, $F_{0,05\ için}$

$_{3\text{-}556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında öğretmen sayıları açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.5. Anket gerçekleştirilen 1098 kamu ilköğretim okulunda toplam 21763 derslik bulunmaktadır. Okul başına ortalama 19,82 derslik düşmektedir. En fazla dersliğe sahip kamu ilköğretim tesisleri, 72 derslikli Ümraniye İTO İlköğretim Okulu ve Kartal MEV İlköğretim Okuludur. Okul başına en az dersliğin düştüğü okullar ise 1'er dersliğe sahip olan Pendik Ballıca Köyü İlköğretim Okulu, Beykoz Paşamandıra ve Göllü Köyleri İlköğretim Okullarıdır. Diğer taraftan 1974 öncesinde inşaa edilmiş ilköğretim okullarında, okul başına 16,23 derslik düşerken, 1998-2000 yılları arasında inşaa edilen ilköğretim okullarında, okul başına 29,80 dersliğin düşmesi eğitim tesisi sorununun çok derslikli okullar yapılarak çözülmeye çalışıldığını göstermektedir. Anket çalışması gerçekleştirilen 343 kamu ortaöğretim okulunda toplam 7703 derslik bulunmaktadır. Okul başına ortalama 22,46 derslik düşmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla dersliğe sahip okul, 75'er derslikli Eyüp İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İHL. ile Tuzla İmam Hatip Lisesidir. Okul başına en az dersliğin düştüğü ortaöğretim okulları ise 6 derslikli Kadıköy Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi ve Kadıköy Zihnipaşa Pratik Kız Sanat Okuludur.

İstanbul'daki özel ilköğretim okullarında toplam 3898 derslik bulunmaktadır. Bu dersliklerin 2662'si kullanılmaktadır. Okul başına ortalama 14,79 kullanılan derslik düşmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla dersliğe sahip okul, 85 derslikli Sarıyer Özel FMV Ayazağa Işık İlköğretim Okuludur. 14 özel ilköğretim okulunda hiç derslik kullanılmamakta, 10 ilköğretim okulunda ise 1 derslik kullanılmaktadır. Özel ortaöğretim okullarında toplam 2934 derslik bulunmaktadır. Bu dersliklerin 1525'i kullanılmaktadır. Okul başına ortalama 10,45 kullanılan derslik düşmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla dersliğe sahip okul, 50 derslikli Maltepe Özel Dragos Türk Anadolu Lisesidir. Diğer taraftan 18 özel ortaöğretim okulunda hiç derslik kullanılmamakta, 4 okulda ise 1'er derslik kullanılmaktadır. İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında derslik sayılarına ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.11'de görülmektedir.

Tablo 5.11. İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

DERSLİK SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0-9 arası	131	11,93	21	6,12	74	41,11	83	56,85
10-19 arası	444	40,44	111	32,36	55	30,56	36	24,66
20-29 arası	127	11,57	153	44,61	29	16,11	20	13,70
30-39 arası	166	15,13	40	11,66	12	6,67	3	2,05
40 ve üstü	30	2,73	18	5,25	10	5,56	4	2,74

557 anketin tek yönlü varyans analizi (Anova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 6,053 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında toplam derslik sayıları açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.6. Anket gerçekleştirilen 1098 kamu ilköğretim okulunda toplam 903 laboratuar bulunmaktadır. Okul başına 1'den az (0,82) laboratuar düşmektedir. Okullar içerisinde en fazla laboratuara sahip okullar Büyükçekmece Büyükşehir İlköğretim Okulu, Bahçelievler Zaferler İlköğretim Okulu, Kağıthane Ahmet Çuhadaroğlu İlköğretim Okuludur. Bu okullarda farklı ihtiyaçları karşılamaya yönelik 6 adet laboratuar bulunmaktadır. İstanbul'da hiç laboratuarı bulunmayan ilköğretim okulu sayısı 556 olup bu okulların önemli bir kısmını köy okulları veya çok eski yıllarda yapılmış okullar oluşturmaktadır. Anket çalışması gerçekleştirilen 343 kamu ortaöğretim okulunda toplam 965 laboratuar bulunmaktadır. Okul başına ortalama 2,81 laboratuar düşmektedir. Ortaöğretim okulları içerinde en fazla laboratuara sahip okul; 21 laboratuar ile Bayrampaşa Ticaret Odası Anadolu Teknik Lisesidir. Diğer taraftan İstanbul'da 20 ortaöğretim kurumunda hiç laboratuar bulunmamaktadır.

İstanbul'daki özel ilköğretim okullarında toplam 247 laboratuar bulunmaktadır. Okul başına ortalama 1,37 laboratuar düşmektedir. Özel ilköğretim okulları içerisinde en fazla laboratuara sahip okul; 10 laboratuar ile Beşiktaş Özel Şişli Terakki İlköğretim Okuludur. 58 özel ilköğretim okulunda hiç laboratuar bulunmamakta, 54 okulda ise 1'er laboratuar bulunmaktadır. İstanbul'daki özel ortaöğretim okullarında ise toplam

235 laboratuar bulunmaktadır. Okul başına ortalama 1,61 laboratuar düşmektedir. Ortaöğretim okulları içerisinde en fazla laboratuara sahip okul, 10 Laboratuar ile Şişli FMV Işık Lisesidir. 28 özel ortaöğretim okulunda hiç laboratuar bulunmamakta, 49 okulda ise 1'er laboratuar bulunmaktadır.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında laboratuar sayılarına ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.12'de görülmektedir.

Tablo 5.12. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Laboratuar Sayılarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

LABORATUAR SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0	556	50,64	20	5,83	58	32,22	28	19,18
1	300	27,32	83	24,20	54	30,00	49	33,56
2	163	14,84	89	25,95	35	19,45	46	31,51
3	54	4,92	70	20,41	20	11,11	11	7,53
4 ve üstü	25	2,28	81	23,61	13	7,22	12	8,22

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 39,814 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında laboratuar sayıları açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.7. Anket gerçekleştirilen kamu ilköğretim okullarında ortalama olarak bir öğretmene 46 öğrenci, ortaöğretimde ise 26 öğrenci düşmektedir. TÜBİTAK tarafından 1987 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada; ilköğretimde öğretmenlerin sınıflarda en fazla 35 öğrenci istedikleri ortaya konulmuştur. Dolayısıyla öğretmen başına ilköğretimde 46 öğrencinin düşmesi öğretmen sayısındaki yetersizliğe işaret etmektedir. Ortaöğretimde ise öğretmen sıkıntısından ziyade bazı okullarda öğretmen fazlalığı söz konusudur.

Özel ilköğretim okullarında ortalama olarak bir öğretmene 13, ortaöğretimde ise 6 öğrenci düşmektedir. 1993 yılında Betül Sayın Şengezer tarafından gerçekleştirilen

çalışmada (Şengezer, 1995) bu sayı özel ilköğretimde 25, ortaöğretimde 14 olarak bulunmuştur. Son 7 yılda yaşanan bu azalma, okulların kapasitelerinin yarısını kullanamamalarından kaynaklanmaktadır.

İstanbul'daki kamuya ve özel öğretim kurumlarına ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının okullara göre dağılımları Tablo 5.13'de verilmiştir.

Tablo 5.13. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayılarının Çeşitli Büyüklüklerdeki Sayısal Dağılımları

ÖĞRETMEN BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0-9 arası	21	1,91	24	7,00	92	51,11	124	84,93
10-19 arası	42	3,83	128	37,32	76	42,22	22	15,07
20-29 arası	127	11,57	99	28,86	7	3,89	0	0
30-39 arası	280	25,50	46	13,41	1	0,56	0	0
40 ve üstü	628	57,20	46	13,41	4	2,22	0	0

5.2.4.8. İstanbul'daki 1098 kamu ilköğretim okulunda ortalama olarak bir dersliğe 67 öğrenci düşmektedir. Bu okullarda derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde 1 ile 201 arasında değişmektedir. Tekli eğitim yapılan ilköğretim okullarında derslik başına 36 ikili eğitim yapılan okullarda 87 öğrenci düşmesi sorunun ağırlıklı olarak ikili eğitimden kaynaklandığını kanıtlamaktadır. Kamu ortaöğretim okullarında bir dersliğe 42 öğrenci düşmektedir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı ortaöğretimde 1 ile 154 arasında değişmektedir. Ortaöğretimde tekli eğitim yapılan okullarda derslik başına 30, ikili eğitim yapılan okullarda 77 öğrenci düşmektedir. İlköğretimde olduğu gibi ortaöğretimde de ikili eğitim yapılan okullarda derslik başına düşen öğrenci sayısı yüksek çıkmaktadır. Anket gerçekleştirilen özel ilköğretim okullarında ortalama olarak bir dersliğe 14, ortaöğretimde ise 10 öğrenci düşmektedir. İdeal kapasiteler dikkate alındığında özel ilköğretim okullarının % 20'sinde, ortaöğretim okullarının %10'nunda olması gereken öğrenci sayısına ulaşılabilmiştir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında derslik başına düşen öğrenci sayılarının okullara göre dağılımları Tablo 5.14'de verilmiştir.

Tablo 5.14. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayılarına İlişkin Dağılımlar

DERSLİK BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0-9 arası	29	2,64	15	4,37	63	35,00	84	57,53
10-19 arası	45	4,1	47	13,70	75	41,67	45	30,82
20-29 arası	83	7,56	64	18,66	36	20,00	14	9,59
30-39 arası	90	8,2	80	23,32	3	1,67	3	2,06
40-49 arası	140	12,75	53	15,45	3	1,67	0	0
50-59 arası	105	9,56	24	7,00	0	0	0	0
60-69 arası	103	9,38	15	4,37	0	0	0	0
70-79 arası	117	10,66	17	4,96	0	0	0	0
80 ve üstü	386	35,15	28	8,17	0	0	0	0

5.2.4.9. Kamu ilköğretim okullarında bina kat adedi ortalaması 3 düzeyinde (2,97) çıkmıştır. İlköğretim okullarında kat adetleri 1 ile 7 arasında değişmektedir. Maltepe Emine-İbrahim Pekin İlköğretim Okulu ve Fatih Yedikule İlköğretim Okulu sahip oldukları 7 katlı yapı ile İstanbul'daki en yüksek kamu ilköğretim yapılarıdır. Kamu ortaöğretim okullarında bina kat adedi ortalaması 3'den biraz fazla (3,41) çıkmıştır. Kamu ortaöğretim okullarında kat adetleri 1 ile 8 arasında değişmektedir. 8 katlı okullar Beyoğlu Anadolu Lisesi ve Küçükçekmece Nahit Menteşe Endüstri Meslek Lisesidir. Yapılan çalışmada özel ilköğretim okullarında bina kat adedi ortalaması 4'e yakın (3,79) bulunmuştur. Ortaöğretim okullarında da bina kat adedi ortalaması 4 düzeyinde (4,11) çıkmıştır. Gerek özel ilköğretim okullarında gerekse ortaöğretim okullarında kat adetleri 1 ile 11 arasında değişmektedir. Hem ilköğretim hem de ortaöğretim hizmeti veren Beşiktaş Özel Ulus Musevi Karma Okulu ile Maltepe Özel Dragos İlköğretim ve Anadolu Güzel Sanatlar Lise kısmı 11 katlıdır.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında kat adetleri sayılarının okullara göre dağılımları Tablo 5.15'de görülmektedir.

Tablo 5.15 İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Derslik Binası Kat Adetleri Sayılarının Okullara Göre Dağılımları.

DERSLİK BİNASI KAT ADEDİ SAYISI	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
1	56	5,10	4	1,17	4	2,22	4	2,74
2	246	22,40	45	13,12	34	18,89	14	9,59
3	508	46,27	141	41,11	39	21,67	35	23,97
4	252	22,95	125	36,44	51	28,33	47	32,19
5	34	3,10	21	6,12	35	19,45	25	17,12
6	0	0	2	0,58	13	7,22	12	8,22
7 ve üstü	2	0,18	5	1,46	4	2,22	9	6,17

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 26,370 çıkmış olup, $F_{0,05\ için\ 3-556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında derslik binası kat adetleri açısından ileri düzeyde önemli bir anlamlı farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.10. Kamu ilköğretim okullarının kuruluş tarihi ortalaması 1977'dir. En eski tarihli ilköğretim okulu Üsküdar Sokullu Mehmet Paşa İlköğretim Okuludur (1576). Kamu ortaöğretim okullarının kuruluş tarihi ortalaması ise 1959'dur. Ortaöğretim okullarından kuruluş tarihi en eski olan okul Beşiktaş Kabataş Erkek Lisesidir (1850). İstanbul'un göç almaya başladığı 1950 yılı kırılma noktası olarak alınır ise ilköğretim okullarının % 87'sinin, ortaöğretim okullarının ise % 90'nının bu tarihten sonra yapıldığı tespit edilmiştir. Özel ilköğretim okullarının kuruluş tarihi ortalaması 1973, Özel ortaöğretim okullarının ise 1969 dur. Özel ilköğretim okullarından kuruluş tarihi en eski olan okul Beşiktaş Özel Tarkmançaş Ermeni İlköğretim Okuludur (1785). 1903 yılında kurulan Şişli Evrim İlköğretim Okulu, 1924 öncesinde kurulmuş olan Özel Türk Okulu olarak günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. İstanbul'daki en eski özel ortaöğretim kurumu 1800 tarihli İtalyan Lisesi ile yine aynı tarihli Özel Saint Benoit Fransız Lisesidir. En eski Özel Türk ortaöğretim okulu 1885 tarihinde kurulan Şişli FMV Işık Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında, okulların kuruluş tarihlerinin okullara göre dağılımlar Tablo 5.16'da görülmektedir.

Tablo 5.16. İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Okulların Kuruluş Tarihlerine İlişkin Sayısal Dağılımlar

OKULLARIN KURULUŞ TARİHLERİ	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
1899 ve öncesi	9	0,82	8	2,33	15	8,33	19	13,01
1900-1924 arası	45	4,10	9	2,62	13	7,22	3	2,05
1925-1949 arası	88	8,01	17	4,96	6	3,33	3	2,05
1950-1974 arası	334	30,42	90	26,24	10	5,56	14	9,59
1975-2000 arası	625	56,92	218	63,56	136	75,56	107	73,29

1098 kamu ilköğretim okulundan 346'sı 1990 sonrasında inşaa edilmiştir. Bu okulların toplam okullar içindeki oranı %31,51'dir. Yine bu okullardan 99'u sekiz

yıllık zorunlu eğitime geçişin yaşandığı 1998 yılından sonra yapılmıştır. Ortaöğretim okullarının 131'i 1990 sonrasında inşaa edilmiştir. Bu okulların toplam okullar içindeki oranı %38,19'dur. Yine bu okullardan 20'si sekiz yıllık zorunlu eğitime geçişin yaşandığı 1998 yılından sonra yapılmıştır. 180 özel ilköğretim okulundan 122'si standartlar yönergesinin yayınlandığı 1987 yılı sonrasında inşaa edilmiştir. Bu okulların toplam okullar içindeki oranı %67,78'dir. Yine bu okullardan 40'ı sekiz yıllık zorunlu eğitime geçişin yaşandığı 1997 yılından sonra yapılmıştır. 146 özel ortaöğretim okulundan 89'u 1990 sonrasında inşaa edilmiştir. Bu okulların toplam okullar içindeki oranı %60,96'dır. Yine bu okullardan 27'si sekiz yıllık zorunlu eğitime geçişin yaşandığı 1997 yılından sonra yapılmıştır.

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,011 çıkmıştır. Bu değer P<0,05 dir. F değeri ise 3,744 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında kuruluş tarihleri açısından önemli bir anlamlı farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.11. Anket gerçekleştirilen alan 220400 ha olup, kamu ilköğretim okulları İstanbul arazi kullanımı içerisinde toplam 465,79 ha alan kaplamaktadır. Okul başına ortalama 4242,14 m^2 ilköğretim okul alanı düşmektedir. Parsel büyüklükleri 300 m^2 ile 22850 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla alana sahip okul, 22850 m^2 alana sahip Kartal Hüseyin Temizel İlköğretim Okuludur. En az alana sahip ilköğretim okulları ise 300 m^2 alana sahip Sarıyer Garipçe Köyü İlköğretim Okulu ve Bakırköy Behramağa İlköğretim Okuludur. 343 kamu ortaöğretim okulu, İstanbul'un arazi kullanımı içerisinde toplam 399,75 ha alan kaplamaktadır. Okul başına ortalama 11885,48 m^2 ortaöğretim okul alanı düşmektedir. Parsel büyüklükleri 314 ile 1200000 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla alana sahip okul, 1200000 m^2 alana sahip Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir. En fazla alana sahip lise kapsam dışı tutulduğunda okul başına 8390,15 m^2 alan düştüğü görülmektedir. En az alana sahip ortaöğretim okulu ise 314 m^2 alana sahip Beyoğlu T.L. ve EML.dir.

Anket gerçekleştirilen özel ilköğretim okulları, İstanbul arazi kullanımı içerisinde toplam 120,06 ha, özel ortaöğretim okulları ise 120,14 ha alan kaplamaktadır. Özel ilköğretiminde okul başına 6669,96 m^2'lik bir alan, özel ortaöğretimde okul başına 8228,43 m^2'lik okul parsel alanı düşmektedir. Parsel büyüklükleri; ilköğretim okullarında 190 m^2 ile 378125 m^2 arasında, ortaöğretim okullarında ise 500 m^2 ile 378125 m^2 arasında değişmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla alana sahip okul, 378125 m^2 alanı ile Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okuludur. En az alana sahip özel ilköğretim okulu ise 190 m^2 alana sahip Eminönü Langa Rum İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla alana sahip okul, 378125 m^2 alanı ile Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okuludur. En az alana sahip ortaöğretim okulları ise 500 m^2 alana sahip Sultanbeyli Özel Altınay Anadolu Lisesi, Beşiktaş Özel Ata Lisesi ve Beyoğlu Özel Eseyan Ermeni Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında okulların parsel büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.17'de görülmektedir. Tablo 5.18 ve Tablo 5.19'da ise önemli tarihlere göre okul başına düşen parsel alanı ortalamaları görülmektedir.

Tablo 5.17. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Parsel Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

PARSEL BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
999 m^2 ve daha altı	29	2,64	10	2,92	27	15,00	18	12,33
1000-2499 m^2 arası	283	25,77	35	10,20	58	32,22	48	32,88
2500-4999 m^2 arası	460	41,89	100	29,15	52	28,89	47	32,19
5000-7499 m^2 arası	206	18,76	75	21,87	14	7,78	17	11,64
7500-9999 m^2 arası	67	6,10	46	13,41	3	1,67	2	1,37
10000 m^2 ve daha üstü	53	4,84	77	22,45	26	14,44	14	9,59

Tablo 5.18. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Önemli Tarihlere Göre Okul Başına Düşen Parsel Alanı Ortalamaları

DÖNEMLERE GÖRE PARSEL BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI					
	İLKÖĞRETİM			ORTAÖĞRETİM		
	Parsel ortalaması	Okul Sayısı	Oranı (%)	Parsel ortalaması	Okul Sayısı	Oranı (%)
1975 öncesi	2632,34	474	43,17	17705,05	131	38,19
1975-1984 arası	4109,39	116	10,56	11104,40	40	11,66
1984-1989 arası	4263,48	161	14,66	5623,66	32	9,33
1990-1997 arası	5238,54	248	22,59	8048,65	111	32,36
1998 sonrası	6348,94	99	9,02	8190,65	20	5,83

İlköğretimde, okul alanlarıyla ilgili standartların ortaya konulduğu 1975 yılından önce okul başına 2632,34 m^2 parsel düşerken, 3194 sayılı imar kanunun onayı ile değişimin hızlandığı 1984-1989 yılları arasında parsel alanı ortalaması 4263,48 m^2 büyüklüğüne ulaşmıştır. 1990-1997 yılları arasında ise yapılan çok sayıda ilköğretim okuluna rağmen parsel alanı ortalaması 5238,54'e ulaşabilmiştir. İlköğretimin zorunlu sekiz yıla çıkarıldığı 16 Ağustos 1997 yılından 2000 yılı Kasım ayına kadar geçen evrede yapılan 99 ilköğretim okulunun parsel alanı ortalaması 6348,94 olmuştur. Ortaöğretimde ise 1975 yılından önce okul başına 17705,05 m^2 parsel düşerken, sonraki yıllarda yapılan okullarda bu ortalama aşılamamıştır. 1998 yılından 2000 yılı Kasım ayına kadar geçen evrede yapılan 20 ortaöğretim okulunun parsel alanı ortalaması 8190,65 olmuştur. Bu bulgularda göstermektedir ki planlamaya standartlar olgusunun girmesi, yapılan tüm eleştirilere karşın olumlu olmuştur.

Tablo 5.19. Özel İlköğretim ve Ortaöğretimde Önemli Tarihlere Göre Bir Okula Düşen Parsel Alanı Ortalamaları

DÖNEMLERE GÖRE PARSEL BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR					
	İLKÖĞRETİM			ORTAÖĞRETİM		
	Parsel ortalaması	Okul Sayısı	Oranı (%)	Parsel ortalaması	Okul Sayısı	Oranı (%)
1975 öncesi	1840,25	44	24,44	9593,05	39	26,71
1975-1987 arası	6284,36	14	7,78	5879,78	18	12,33
1987-1998 arası	4895,01	82	45,56	9774,53	62	42,47
1998 sonrası	15756,23	40	22,22	4272,78	27	18,49

Özel ilköğretim okullarında okul başına düşen parsel alanları, dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. 1998 yılından sonra yapılan çok sayıda ilköğretim okuluna rağmen parsel alanı ortalamasının 15756,23'e ulaşması önemli bir başarı sayılabilir. Özel ortaöğretim okullarında da okul başına düşen parsel alanları dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Ancak ilköğretim okullarından farklı olarak 1998 yılından sonra yapılan ortaöğretim okullarında parsel alanı ortalamasının 4272,78'e düşmesi olumsuz bir sonuçtur.

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile tam paralellik göstermemektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,051 çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 3,60 çıkmış olup, $F_{0,05}$ için $_{3-556}$=2,61'den küçük bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamakta, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında okul arsa büyüklükleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ancak 1767 okula ilişkin yapılan çalışmada farklılık bulunduğu görülmektedir. Çalışma yeniden irdelenmiş ve bu sonuca resmi ilköğretim okullarının arsa ortalamasında bulunan değerin neden olduğu saptanmıştır. Bu değerler açıklayıcılar tablosunda ortaya konumuştur (Tablo 5.20).

Tablo 5.20. Okul Türü İle Okul Arsa Büyüklüklerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

OKUL ARSA BÜYÜKLÜK-LERİ	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (LowerBound)	Üst Sınır (UpperBound)		
Kamu İlköğretim	332	4833,3163	3295,1977	180,8475	4477,5609	5189,0716	570,00	22850,00
Kamu Ortaöğretim	134	20068,537	103497,15	8940,7922	2383,9967	37753,0779	,00	1200000
Özel İlköğretim	44	15619,296	56617,181	8535,3612	-1593,9009	32832,4918	575,00	378125,0
Özel Ortaöğretim	47	12655,319	54612,002	7965,9791	-3379,3652	28690,0035	531,00	378125,0
Toplam (Total)	557	10010,582	55739,679	2361,7660	5371,5070	14649,6564	,00	1200000

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P (Sig)=0,051 > P=0,05 ve F= 2,599 < $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$=2,61

5.2.4.12. Kamu ilköğretim okullarında ortalama olarak bir öğrenciye 7,23 m^2 parsel alanı düşmektedir. Tekli tedrisat uygulayan ilköğretim okullarda öğrenci başına 13,39 m^2, ikili tedrisat uygulayan okullarda 3,30 m^2 parsel alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen parsel alanı okullar bazında 0,39 m^2 ile 418,60 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla alanın düştüğü okul 418,60 m^2 ile Beykoz Bozhane İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az alanın düştüğü ilköğretim okulu ise 0,39 m^2 ile Esenler Fatih İlköğretim Okuludur. Kamu ortaöğretim okullarında ise ortalama olarak bir öğrenciye 15,88 m^2 parsel alanı düşmektedir. Tekli tedrisat uygulayan ortaöğretim okullarda öğrenci başına 19,00 m^2, ikili tedrisat uygulayan okullarda 6,28 m^2 parsel alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen parsel alanı okullar bazında 0,92 ile 929,51 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla alanın düştüğü ortaöğretim okulu 929,51 m^2 ile Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir. Öğrenci başına en az alanın düştüğü okul ise 0,92 m^2 ile Beyoğlu İstanbul Atatürk Lisesidir.

Özel ilköğretim okullarında, ortalama olarak bir öğrenciye 27,79 m^2 parsel alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen parsel alanı özel ilköğretim okulları bazında 0,67 ile 416,67 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla alanın düştüğü okul 416,67 m^2 ile Eyüp Özel Kemer İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az alanın düştüğü okul ise 0,67 m^2 ile Beşiktaş Özel Ata İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim okullarında, ortalama olarak bir öğrenciye 35,11 m^2 parsel alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen parsel alanı özel ortaöğretim okulları bazında

0,82 ile 499,50 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla alanın düştüğü okul 499,50 m^2 ile Tuzla Özel VKV Koç Lisesidir. Öğrenci başına en az alanın düştüğü okul ise 0,82 m^2 ile Beyoğlu Özel Saint Benoit Fransız Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğrenci başına düşen parsel alanlarına ilişkin sayısal dağılımlar Tablo 5.21'de gösterilmiştir.

Tablo 5.21. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen Parsel Alanlarına İlişkin Sayısal Dağılımlar

ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN PARSEL ALANI	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
2,49 m^2 ve daha altı	434	39,53	38	11,08	19	10,56	22	15,07
2,5-4,99 m^2 arası	317	28,87	64	18,66	22	12,22	9	6,16
5-7,49 m^2 arası	136	12,39	60	17,49	27	15,00	9	6,16
7,5-9,99 m^2 arası	67	6,10	33	9,62	18	10,00	16	10,96
10-12,49 m^2 arası	30	2,73	34	9,91	13	7,22	15	10,28
12,5-14,99 m^2 arası	30	2,73	21	6,12	14	7,78	9	6,16
15 m^2 ve daha üstü	84	7,65	93	27,12	67	37,22	66	45,21

5.2.4.13. İstanbul'daki 1098 kamu ilköğretim okul binasının kapladığı toplam taban alanı 917506 m^2 dir. İlköğretim okullarında, okul başına 835,62 m^2 bina taban alanı düşmektedir. Okul bina taban alanı büyüklükleri 100 ile 5400 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla okul bina taban alanına sahip okul; 5400 m^2 taban alanına sahip olan Bahçelievler Yenibosna İlköğretim Okuludur. En fazla okul bina taban alanına sahip olan okullar sırasıyla; 100 m^2 taban alanına sahip Ümraniye Sırapınar Köyü İlköğretim Okulu, Beykoz Bozhane Köyü İlköğretim Okulu ve Beykoz Göllü Köyü İlköğretim Okuludur. Kamu ortaöğretim okul binalarının kapladığı toplam taban alanı 509343 m^2 dir. Ortaöğretim okullarında, okul başına ortalama 1484,97 m^2 bina taban alanı düşmektedir. Okul bina taban alanı büyüklükleri 200 ile 13000 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla bina taban alanına sahip olan okullar 13000 m^2 taban alanına sahip Beşiktaş Kabataş Erkek Lisesi ve Kağıthane Gültepe TL. ve EML. dir. En az bina taban alanına sahip olan okullar ise 200 m^2 taban alanına sahip Kadıköy Şenesenevler Lisesi ve Kadıköy Erenköy Zihnipaşa Pratik Kız Sanat Okuludur.

Özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait ilköğretim okul binalarının kapladığı toplam taban alanı 197898 m^2 dir. İlköğretim tesislerinde okul başına 1099,43 m^2 bina taban

alanı düşmektedir. İlköğretimde okul bina taban alanı büyüklükleri 190 ile 16125 m^2 arasında değişmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla bina taban alanına sahip okul; 16125 m^2 taban alanına sahip Sarıyer Özel Darülşafaka İlköğretim Okuludur. En az bina taban alanına sahip okul ise 190 m^2 taban alanına sahip Eminönü Özel Langa Rum İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim okulları ise156864 m^2 bina taban alanı kaplamaktadır. Ortaöğretimde okul başına 1074,40 m^2 bina taban alanı düşmektedir. Ortaöğretim okul bina taban alanı büyüklükleri 100 ile 16125 m^2 arasında değişmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla bina taban alanına sahip okul; 16125 m^2 taban alanına sahip Sarıyer Özel Darülşafaka Lisesidir. En az bina taban alanına sahip okul ise 100 m^2 taban alanına sahip Beyoğlu Özel Saint Benoit Fransız Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında, okul bina taban alanına ilişkin sayısal dağılımlar Tablo 5.22'de verilmiştir.

Tablo 5.22. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Bina Taban Alanı Büyüklüklerine İlişkin Sayısal Dağılımlar

BİNA TABAN ALANI BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
249 m^2 ve daha altı	42	3,83	5	1,46	11	6,11	6	4,11
250-499 m^2 arası	177	16,12	26	7,58	33	18,33	31	21,23
500-749 m^2 arası	254	23,13	41	11,95	51	28,33	39	26,71
750-999 m^2 arası	320	29,14	83	24,20	26	14,44	25	17,12
1000-1249 m^2 arası	178	16,21	75	21,87	19	10,56	16	10,96
1250 m^2 ve daha üstü	127	11,57	113	32,94	40	22,22	29	19,86

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik göstermektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 22,254 çıkmış olup, $F_{0,05\ için\ 3-556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında bina taban alanı büyüklükleri açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.14. İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarının sahip oldukları bahçe alanlarının toplamı 372,19 ha'dır. İlköğretim tesislerinde okul başına 3389,74 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Bahçe büyüklükleri 0 ile 19060 m^2 arasında değişmektedir. Kamu

ilköğretim tesisleri arasında en fazla bahçeye, 19060 m^2 bahçe alanı ile Kartal İbni Sina İlköğretim Okulu sahiptir. En az bahçeye ise hiç bahçesi olmayan Fatih Şeyhülislam Hayri Efendi İlköğretim Okulu sahiptir. Kamu ortaöğretim okulları bahçe alanı toplamı 347,61 ha'dır. Ortaöğretimde okul başına ortalama 10134,48 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Bahçe büyüklükleri 0 ile 1105050 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla bahçeye sahip okul; 1105050 m^2 bahçeye sahip Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir. Diğer taraftan en fazla bahçeye sahip okul hariç tutulur ise okul başına 7000 m^2 bahçe alanı düştüğü görülmektedir. En az bahçeye sahip ortaöğretim okulu ise hiç bahçesi olmayan Beyoğlu Anadolu Lisesi ile Beyoğlu TL ve EML dir.

İstanbul'daki özel ilköğretim okullarının sahip olduğu bahçe alanı toplamı 100,17 ha'dır. İlköğretimde okul başına 5564,83 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Özel ilköğretim okullarında bahçe büyüklükleri 0 ile 374052 m^2 arasında değişmektedir. İlköğretim tesisleri arasında en fazla bahçeye 374052 m^2 ile Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okulu sahiptir. En az bahçe alanına ise hiç bahçesi olmayan Eminönü Özel Langa Rum İlköğretim Okulu sahiptir. Özel ortaöğretim okullarının sahip olduğu bahçe alanı toplamı ise 102,21 ha'dır. Ortaöğretimde okul başına 7000,80 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Özel ortaöğretim okullarında bahçe büyüklükleri 90 ile 374052 m^2 arasında değişmektedir. Ortaöğretim tesisleri arasında en fazla bahçeye 374052 m^2 ile Tuzla Özel VKV Koç Lisesi sahiptir. En az bahçeye sahip özel ortaöğretim okulu ise 90 m^2 bahçe alanına sahip Şişli Özel FMV Işık Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında bahçe büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.23'de görülmektedir.

Tablo 5.23 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Bahçe Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

OKUL BAŞINA BAHÇE BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
999 m^2 ve daha altı	132	12,02	28	8,16	55	30,55	49	33,56
1000-2499 m^2 arası	344	31,33	51	14,87	63	35,00	44	30,14
2500-4999 m^2 arası	400	36,43	111	32,36	30	16,67	32	21,92
5000-7499 m^2 arası	143	13,02	61	17,78	7	3,89	8	5,48
7500-9999 m^2 arası	47	4,28	26	7,58	6	3,33	3	2,05
10000 m^2 ve daha üstü	32	2,91	61	17,79	19	10,56	10	6,85

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile tam paralellik göstermemektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,066 çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 2,42 çıkmış olup, $F_{0,05}$ için 3-556=2,61'den küçük bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamakta, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında okul bahçe büyüklükleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak 1767 okula ilişkin yapılan çalışmada farklılık bulunduğu görülmektedir. Çalışma yeniden irdelenmiş ve bu sonuca resmi ilköğretim okullarının arsa ortalamasında bulunan değerin neden olduğu saptanmıştır. Bu değerler açıklayıcılar tablosunda ortaya konumuştur (Tablo 5.24).

Tablo 5.24. Okul Türü İle Okul Bahçe Alanı Büyüklüklerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

OKUL BAHÇE ALANI BÜYÜKLÜK-LERİ	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	3920,4458	3125,3004	171,5231	3583,0329	4257,8587	350,00	22050,00
Kamu Ortaöğretim	134	17429,709	95396,675	8241,0175	1129,2955	33730,1224	,00	1105050
Özel İlköğretim	44	14139,773	56114,485	8459,5770	-2920,5902	31200,1356	135,00	374052,0
Özel Ortaöğretim	47	11465,745	54157,456	7899,6768	-4435,4800	27366,9694	90,00	374052,0
Toplam (Total)	557	8614,3788	51999,166	2203,2754	4286,6176	12942,1400	,00	1105050

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P (Sig)=0,066 > P=0,05 ve F= 2,42 < $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$=2,61

5.2.4.15. Kamu ilköğretim okullarında bir öğrenciye ortalama olarak 5,99 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen bahçe alanı okullar bazında 0,00 ile 416,28 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla bahçe alanının düştüğü okul; 416,28 m^2 ile Beykoz Bozhane İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az bahçe alanının düştüğü okul ise 0,00 m^2 ile Fatih Şeyhülislam Hayri Efendi İlköğretim Okuludur. Kamu ortaöğretim okullarında ise bir öğrenciye ortalama olarak 13,41 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen bahçe alanı okullar bazında 0,00 ile 855,96 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla bahçe alanının düştüğü okul; 855,96 m^2 ile Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir. Öğrenci başına en az bahçe alanının düştüğü okul ise 0,00 m^2 ile Beyoğlu Anadolu Lisesi ile Beyoğlu TL ve EML dir. Eğitimin her iki kademesinde de öğrenci başına düşen bahçe alanı yıllara göre sürekli artış göstermektedir.

Özel ilköğretim okullarında bir öğrenciye ortalama olarak 21,24 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen bahçe alanı 0,17 ile 371,45 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla bahçe alanının düştüğü okul; 371,45 m^2 ile Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az bahçe alanının düştüğü okullar ise 0,17 m^2 ile Beşiktaş Özel Ata İlköğretim Okulu ile Şişli Özel FMV Işık İlköğretim Okuludur. İstanbul'daki özel ortaöğretim okullarında bir öğrenciye ortalama olarak 26,01 m^2 bahçe alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen bahçe alanı 0,22 ile 494,12 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla bahçe alanının düştüğü okul; 494,12 m^2 ile Tuzla Özel VKV Koç Lisesidir. Öğrenci başına en az bahçe alanının düştüğü okul ise 0,22 m^2 ile Şişli Özel FMV Işık Lisesidir.

Kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğrenci başına düşen bahçe alanlarına ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.25'de görülmektedir.

Tablo 5.25 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen Bahçe Alanlarına İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

ÖĞRENCİ BAŞINA BAHÇE BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
2,49 m^2 ve daha altı	559	50,91	73	21,28	42	23,33	39	26,71
2,5-4,99 m^2 arası	278	25,32	67	19,53	36	20,00	7	4,79
5-7,49 m^2 arası	95	8,65	55	16,03	18	10,00	18	12,33
7,5-9,99 m^2 arası	46	4,18	39	11,37	15	8,33	17	11,65
10-12,49 m^2 arası	35	3,19	20	5,83	7	3,89	9	6,16
12,5-14,99 m^2 arası	18	1,64	22	6,41	8	4,45	1	0,68
15 m^2 ve daha üstü	66	6,01	67	19,53	54	30,00	55	37,68

5.2.4.16. İstanbul'daki kamu ilköğretim okulları inşaat alanları, toplam 286,77 ha alan kaplamaktadır. Okul başına ortalama 2611,72 m^2 inşaat alanı düşmektedir. İnşaat alanı büyüklükleri 100 ile 21600 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla inşaat alanına sahip okul; 21600 m^2 inşaat alanına sahip Bahçelievler Yenibosna İlköğretim Okuludur. En az inşaat alanına sahip ilköğretim okulları ise 100 m^2 inşaat alanına sahip Ümraniye Sırapınar Köyü İlköğretim Okulu, Beykoz Bozhane İlköğretim Okulu ve Beykoz Göllü Köyü İlköğretim Okuludur. İstanbul'daki kamu ortaöğretim okulları inşaat alanları ise toplam 158,51 ha alan kaplamaktadır. Okul başına ortalama 4621,31 m^2 inşaat alanı düşmektedir. İnşaat alanı büyüklükleri 400 ile 39000 m^2 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla inşaat alanına sahip okul; 39000 m^2 inşaat alanına sahip Beşiktaş Kabataş Erkek Lisesidir. En az inşaat alanına sahip ortaöğretim okulu; 400 m^2 inşaat alanına sahip Kadıköy Erenköy Zihnipaşa Pratik Kız Sanat Okuludur.

İstanbul'daki özel ilköğretim okulları inşaat alanları, toplam 63,67 ha alan kaplamaktadır. İlköğretimde okul başına ortalama 3537,27 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Özel ilköğretim okullarında inşaat alanı büyüklükleri 200 ile 47000 m^2 arasında değişmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla inşaat alanına sahip okul; 47000 m^2 inşaat alanına sahip Sarıyer Özel Darussafaka İlköğretim Okuludur. En az inşaat alanına sahip özel ilköğretim okulları; 200 m^2 inşaat alanına sahip Beyoğlu Özel Karaköy Rum İlköğretim Okulu, Adalar Büyükada Özel Rum İlköğretim Okulu ve Üsküdar Özel Kalfayan Ermeni İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim okulları ise 53,51 ha alan kaplamaktadır. Ortaöğretimde okul başına ortalama 3665,20 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Özel ortaöğretim okullarında inşaat alanı büyüklükleri 200 ile 47000 m^2 arasında değişmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla inşaat alanına sahip okul; 47000 m^2 inşaat alanına sahip Sarıyer Özel Darussafaka Lisesidir. En az inşaat alanına sahip okul, 200 m^2 inşaat alanına sahip Beyoğlu Özel Zoğrafyon Rum Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında inşaat alanı büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.26'da verilmiştir.

Tablo 5.26 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında İnşaat Alanı Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

OKUL BAŞINA İNŞAAT ALANI BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
999 m^2 ve daha altı	143	13,02	10	2,92	27	15,00	20	13,70
1000-2499 m^2 arası	460	41,89	87	25,36	67	37,22	52	35,62
2500-4999 m^2 arası	413	37,61	156	45,48	55	30,56	47	32,19
5000-7499 m^2 arası	59	5,37	38	11,08	13	7,22	10	6,85
7500-9999 m^2 arası	11	1,00	23	6,71	9	5,00	11	7,53
10000 m^2 ve üstü	12	1,09	29	8,45	9	5,00	6	4,11

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik göstermektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 22,223 çıkmış olup, $F_{0,05\ için\ 3-556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında okul kapalı alanı büyüklükleri açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.17. Kamu ilköğretim okullarında bir öğrenciye ortalama olarak 3,54 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen inşaat alanı 0,25 ile 186,67 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla inşaat alanının düştüğü okul; 186,67 m^2 ile Kartal Saime Zıpkın İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az inşaat alanının düştüğü okul ise 0,25 m^2 ile Küçükçekmece Dr. İffet Onur İlköğretim Okuludur. Kamu ortaöğretim okullarında ortalama olarak bir öğrenciye 7,16 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen inşaat alanı 0,62 ile 63,76 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla inşaat alanının düştüğü okul; 63,76 m^2 ile Üsküdar Çağrıbey Anadolu Lisesidir. Öğrenci başına en az inşaat alanının düştüğü okul ise 0,62 m^2 ile Beşiktaş Mehmet Büyükhanlı TML dir. Öğrenci başına düşen okul inşaat alanının beklenen düzeyde artmaması; artan öğrenci sayısıyla orantılı yeni bina inşaa edilmemesi ve çok derslikli ve çok öğrencili okulların inşaa edilmesi ile açıklanabilir.

Özel ilköğretim okullarında bir öğrenciye ortalama olarak 18,13 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen inşaat alanı, ilköğretim okulları bazında 1,38 ile 240,00 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla inşaat alanının düştüğü özel ilköğretim okulu; 240,00 m^2 ile Eyüp Özel Kemer İlköğretim Okuludur. Öğrenci başına en az inşaat alanının düştüğü okul ise 1,38 m^2 ile Üsküdar Özel Asfa İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretimde bir öğrenciye ortalama olarak 28,16 m^2 inşaat alanı düşmektedir. Öğrenci başına düşen inşaat alanı, ortaöğretim okulları bazında 0,36 ile 206,67 m^2 arasında değişmektedir. Öğrenci başına en fazla inşaat alanının düştüğü özel ortaöğretim okulu; 206,67 m^2 ile Büyükçekmece Özel Ödül Yankı Lisesidir. Öğrenci başına en az inşaat alanının düştüğü özel ortaöğretim okulu ise 0,36 m^2 ile Beyoğlu Özel Saint Benoit Fransız Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında öğrenci başına düşen inşaat alanlarına ilişkin sayısal dağılımlar Tablo 5.27'de görülmektedir.

Tablo 5.27. İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Başına Düşen İnşaat Alanlarına İlişkin Sayısal Dağılımlar

ÖĞRENCİ BAŞINA İNŞAAT ALANI BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖSTK OKULLARI			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
2,49 m^2 ve daha altı	682	57,19	69	20,12	19	10,56	22	15,07
2,5-4,99 m^2 arası	270	24,59	105	30,61	23	12,78	7	4,80
5-7,49 m^2 arası	61	5,56	66	19,24	26	14,44	12	8,22
7,5-9,99 m^2 arası	36	3,28	33	9,62	19	10,56	18	12,33
10-12,49 m^2 arası	20	1,82	24	7,00	25	13,89	12	8,22
12,5-14,99 m^2 arası	5	0,46	17	4,96	12	6,67	7	4,79
15 m^2 ve daha üstü	24	2,18	29	8,45	56	31,11	68	46,58

5.2.4.18. İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarında TAKS ortalaması 0,24 dür. TAKS büyüklüğü 0,01 ile 1,00 arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla TAKS'a sahip okul; 1,00 m^2 TAKS değeri ile Fatih Şeyhülislam Hayri Efendi İlköğretim Okuludur. En az TAKS'a sahip ilköğretim okulları ise 0,01 TAKS değeri ile Beykoz Bozhane İlköğretim Okulu ile Ümraniye Hikmet Tevfik Ataman İlköğretim Okuludur. İstanbul'daki kamu ortaöğretim okulları TAKS ortalaması 0,23 dür. TAKS büyüklüğü 0,0001 ile 1,00 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla TAKS'a sahip okullar; 1,00 TAKS değeri ile Beyoğlu Teknik Lise ve EML ile Beyoğlu Anadolu Lisesidir. En az TAKS'a sahip ortaöğretim okulu ise yaklaşık 0,00001 TAKS dğeri ile Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir.

İstanbul'daki hem özel ilköğretim hem de ortaöğretimde TAKS ortalaması 0,33 olarak bulunmuştur. Özel ilköğretimde TAKS büyüklüğü 0,01 ile 1,00 arasında değişmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla TAKS'a sahip okul; 1,00 TAKS'a sahip olan Eminönü Özel Langa İlköğretim Okuludur. En az TAKS'a sahip ilköğretim okulu ise 0,01 TAKS'a sahip olan Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretimde TAKS büyüklüğü 0,01 ile 0,94 arasında değişmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla TAKS'a sahip okul; 0,94 TAKS'a sahip olan Şişli Özel FMV Işık İlköğretim Okuludur. En az TAKS'a sahip ortaöğretim okulları; 0,01 TAKS'a sahip olan Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okulu ile Beşiktaş Özel Amerikan Robert Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında TAKS büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.28'de verilmiştir.

Tablo 5.28 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında TAKS Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

TAKS BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0,1 ve daha az	116	10,56	53	15,45	10	5,56	16	10,96
0,1-0,24 arası	528	48,09	181	52,77	52	28,89	40	27,40
0,25-0,49 arası	366	33,33	77	22,45	92	51,11	66	45,21
0,50-0,74 arası	56	5,10	25	7,29	17	9,44	14	9,59
0,75 ve üstü	6	0,52	7	2,05	9	5,00	10	6,85

5.2.4.19. İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarında KAKS ortalaması 0,72 dir. Bu okullarda KAKS büyüklüğü 0,01 ile 3,40 arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla KAKS'a sahip okul; 3,40 KAKS değeri ile Fatih 29 Mayıs İlköğretim Okuludur. En az KAKS'a sahip ilköğretim okulu; 0,01 KAKS değeri ile Beykoz Bozhane İlköğretim Okuludur. Diğer taraftan İstanbul'daki kamu ortaöğretim okullarında KAKS ortalaması 0,77 dir. Bu okullarda KAKS büyüklüğü 0,0002 ile 7,58 arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla KAKS'a sahip okul; 7,58 KAKS değeri ile Beyoğlu Anadolu Lisesidir. En az KAKS'a sahip ortaöğretim okulu; yaklaşık 0,00002 KAKS değeri ile Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir. Eğitimin her iki kademesinde de okulların %20'sinden fazlasında KAKS değeri 1'i aşmaktadır. Bu değer normalin iki katı düzeyindedir.

Özel ilköğretim okullarında KAKS 1,09'dur. Özel ilköğretimlerde KAKS büyüklüğü 0,02 ile 5,79 arasında değişmektedir. Bu okullar arasında en fazla KAKS'a sahip okul; 5,79 KAKS değeri ile Şişli Özel FMV Işık İlköğretim Okuludur. En az KAKS'a sahip özel ilköğretim okulu; 0,02 KAKS değeri ile Tuzla Özel VKV Koç İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim okullarında KAKS 1,19'dur. Özel ortaöğretimlerde KAKS büyüklüğü 0,02 ile 5,79 arasında değişmektedir. Bu okullar arasında en fazla KAKS'a sahip okul; 5,79 KAKS değeri ile Şişli Özel FMV Işık Lisesidir. En az KAKS'a sahip ortaöğretim okulu ise 0,02 KAKS dğeri ile Tuzla Özel VKV Koç Lisesidir.

İstanbul'daki kamu ve özel sektöre ait ilköğretim ve ortaöğretim okullarında KAKS büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.29'da görülmektedir.

Tablo 5.29 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında KAKS Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

KAKS BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
0,10 ve daha altı	24	0,02	7	2,05	1	0,56	5	3,42
0,10-0,49 arası	334	30,42	116	33,82	34	18,89	20	13,70
0,50-0,89 arası	446	40,62	129	37,61	50	27,78	48	32,88
0,90-1,29 arası	186	16,94	48	13,99	40	22,22	23	15,75
1,30-1,69 arası	56	5,10	20	5,83	31	17,22	23	15,75
1,70 ve daha üstü	40	3,64	23	6,70	24	13,33	27	18,49

5.2.4.20. İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarında brüt yoğunluk ortalaması 4040,01 öğrenci/ha olarak bulunmuştur. Brüt yoğunluk değeri ilköğretimde 23,89 öğrenci/ha ile 25594,80 öğrenci/ha arasında değişmektedir. Kamu ilköğretim tesisleri arasında en fazla brüt yoğunluğa sahip okul; 25594,80 brüt yoğunluğa sahip olan Esenler Fatih İlköğretim Okuludur. En az brüt yoğunluğa sahip okul ise 23,89 brüt yoğunluğa sahip olan Beykoz Bozhane İlköğretim Okuludur. İstanbul'daki kamu ortaöğretim okullarında brüt yoğunluk ortalaması 1794,67 öğrenci/ha olarak bulunmuştur. Brüt yoğunluk değeri ortaöğretimde 10,76 öğrenci/ha ile 10875,00 öğrenci/ha arasında değişmektedir. Kamu ortaöğretim tesisleri arasında en fazla brüt yoğunluğa sahip okul; 10875,00 brüt yoğunluğa sahip olan Beyoğlu Atatürk Lisesidir. En az brüt yoğunluğa sahip okul ise 10,76 brüt yoğunluğa sahip olan Üsküdar Haydarpaşa Lisesidir.

Özel ilköğretim okullarında brüt yoğunluk ortalaması 1184,63 öğrenci/ha olarak bulunmuştur. Brüt yoğunluk değeri ilköğretim okullarında 24,00 öğrenci/ha ile 15000,00 öğrenci/ha arasında değişmektedir. Özel ilköğretim tesisleri arasında en fazla brüt yoğunluğa sahip okul; 15000,00 brüt yoğunluğa sahip olan Beşiktaş Özel Ata İlköğretim Okuludur. En az brüt yoğunluğa sahip özel ilköğretim okulu; 24,00 brüt yoğunluğa sahip olan Eyüp özel Kemer İlköğretim Okuludur. Özel ortaöğretim okullarında brüt yoğunluk ortalaması 856,01 öğrenci/ha olarak bulunmuştur. Brüt yoğunluk değeri ortaöğretim okullarında 20,02 öğrenci/ha ile 12222,22 öğrenci/ha arasında değişmektedir. Özel ortaöğretim tesisleri arasında en fazla brüt yoğunluğa sahip okul; 12222,22 brüt yoğunluğa sahip olan Beyoğlu Özel Saint Benoit Fransız Lisesidir. En az brüt yoğunluğa sahip özel ortaöğretim okulu; 20,02 brüt yoğunluğa sahip olan Tuzla Özel VKV Koç Lisesidir.

İlköğretim ve ortaöğretim okullarında brüt yoğunluk büyüklüklerine ilişkin çeşitli sayısal dağılımlar Tablo 5.30'da görülmektedir.

Tablo 5.30 İstanbul'daki İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Brüt Yoğunluk Büyüklüklerine İlişkin Çeşitli Sayısal Dağılımlar

BRÜT YOĞUNLUK BÜYÜKLÜKLERİNE İLİŞKİN SAYILAR	KAMU OKULLARI				ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR			
	İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM		İLKÖĞRETİM		ORTAÖĞRETİM	
	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)	Okul Sayısı	Oranı (%)
500'den daha altı	61	5,55	56	16,33	64	35,56	78	53,43
500-2499 arası	372	33,88	207	60,35	94	52,22	56	28,25
2500-4999 arası	340	30,97	61	17,78	18	10,00	9	6,16
5000-7499 arası	177	16,12	13	3,79	1	0,56	2	1,37
7500 ve daha üstü	148	13,48	6	1,75	3	1,66	1	0,68

5.2.4.21. İstanbul'daki 1098 kamu ilköğretim ve 343 kamu ortaöğretim okulunun sahip oldukları teknik ve sosyal donatımlar ile bu donatımlara ilişkin mevcut değerler Tablo 5.31'de verilmiştir. Bu donatımlara sahip olmayanlar ile ortalamanın altında sahip olanlara ilişkin sayısal dağılımlar ise Tablo 5.32'de gösterilmiştir.

Tablo 5.31. İstanbul'daki Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Teknik ve Sosyal Donatım Değerleri

TEKNİK VE SOSYAL DONATIMLAR	Kamu İlköğretim Okullarının Teknik ve Sosyal Donatımları				Kamu Ortaöğretim Okullarının Teknik ve Sosyal Donatımları			
	Toplam	Miktar/ Okul veya Alan/ Okul			Toplam	Miktar/ Okul veya Alan/ Okul		
		En az değer	Ortalama değer	En fazla değer		En az değer	Ortalama değer	En fazla değer
Otopark (Adet)	10212	0,00	9	110	7368	0	22	250
Açık Spor Alanı (m^2)	388189	0,00	353,86	4000	180690	0	528,33	8950
Kapalı Spor Alanı (m^2)	22646	0,00	20,62	1000	39939	0	116,44	2400
Yüzme Havuzu (m^2)	1000	0,00	0,91	1000	50	0	0,15	50
Çok Amaçlı Salonu (Kişilik)	43374	0,00	40	400	20400	0	60	1000
Kütüphane (Kişilik)	22380	0,00	20	180	13016	0	38	300
Yemekhane (Kişilik)	3210	0,00	3	850	7555	0	22	750
Kantin veya Kafeterya (Kişilik)	20030	0,00	18	500	17374	0	51	750
Bilgisayar (Adet)	5773	0,00	5	100	5395	0	16	150
Dil laboratuarı (Kişilik)	587	0,00	1	49	1654	0	5	100
Yurt veya Yatakhane (Kişilik)	0	0,00	0,00	0	2625	0	8	500
Servis (Adet)	3613	0,00	3	40	2112	0	8	90

Tablo 5.32. İstanbul'daki Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Arasında Donatımlara Sahip Olmayanlar İle Ortalamanın Altında Sahip Olanlara İlişkin Değerler

TEKNİK VE SOSYAL DONATIMLAR	KAMU İLKÖĞRETİM OKULLARI				KAMU ORTAÖĞRETİM OKULLARI			
	Hiç Donatıma Sahip Olmayan Okulların		Ortalamanın Altında Donatıma Sahip Olan Okulların		Hiç Donatıma Sahip Olmayan Okulların		Ortalamanın Altında Donatıma Sahip Olan Okulların	
	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)
Otopark	834	75,96	608	55,37	57	16,62	233	67,93
Açık Spor Alanı	159	14,48	714	65,03	43	12,54	255	74,34
Kapalı Spor Alanı	1021	92,99	1021	92,99	251	73,18	258	75,22
Yüzme Havuzu	1097	99,91	1097	99,91	340	99,13	340	99,13
Çok Amaçlı Salon	763	69,49	766	69,76	226	65,89	241	70,26
Kütüphane	563	51,28	653	59,47	104	30,32	187	54,52
Yemekhane	1077	98,09	1077	98,09	301	87,76	302	88,05
Kantin veya Kafeterya	681	62,02	728	66,30	134	39,07	248	72,30
Bilgisayar	604	55,01	800	72,86	57	16,62	208	60,64
Dil laboratuarı	1080	98,36	1080	98,36	299	87,17	300	87,46
Yurt veya Yatakhane	1098	100,00	1098	100,00	327	95,34	327	95,34
Servis	412	37,52	736	67,03	86	25,07	235	68,51

J. De. Chiara ve L. Koppelman'a göre ilköğretim okullarında her derslik için 1 adet araç park yeri ve buna ek olarak 3 adet daha park yerine gereksinim vardır. Araştırma sonucunda İstanbul'daki resmi ilköğretimde, okul başına ortalama 20 olarak bulunan derslik sayısı dikkate alındığında okul başına 23 adet araç park yerinin olması gerekmektedir. Oysa ortalamanın 9 çıkması, ilköğretim okullarında yeterince park yeri ayrılmadığı ya da bahçe alanlarının yetersiz olması nedeniyle park yeri yapılamadığı sonucuna varılmıştır. Ortaöğretimde ise J. De. Chiara ve L. Koppelman'a göre her derslik için 1 araçlık park yeri ve buna ek olarak 16 park yerine gereksinim vardır. İstanbul'da ortaöğretimde okul başına ortalama 23 olarak bulunan derslik sayısı dikkate alındığında okul başına 39 araç park yerinin olması gerekmektedir. Ortaöğretimde okul başına 22 araç park yerinin çıkması nedeniyle ortaöğretim okullarında da yeterince park yeri bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İstanbul'daki gerek kamu ilköğretim okullarının gerekse resmi ortaöğretim okullarının bazılarında hiç açık spor alanı bulunmamaktadır. Diğer taraftan bazı ilköğretim okullarında açık spor alanının 4000 m^2 ye, ortaöğretim okullarında 8950 m^2 ye ulaştığı tespit edilmiştir. Eğitimin her iki kademesindeki okullarda çok sayıda amaca hizmet edecek en az bir spor sahası bulunmalıdır.

İstanbul'daki ilköğretim okullarının % 93'ünde, ortaöğretim okullarının ise % 75'inde kapalı spor salonu bulunmamaktadır. En büyük kapalı spor salonu ilköğretimde 1000 m^2, ortaöğretimde 2400 m^2 dir. Okul yöneticileriyle yapılan ankette her okulda bir kapalı spor salonunun bulunması istenmiştir.

Yüzme havuzu kamu okullarının sadece 4'ünde bulunmaktadır. Okul yöneticileriyle yapılan ankette yüzme havuzu istemedikleri, lüks gördükleri tespit edilmiştir.

Sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği çok amaçlı toplantı salonuna ilköğretim okullarının sadece %30'u, ortaöğretim okullarının ise sadece %34'ü sahiptir.

İstanbul'da ilköğretim okullarının 563'ünde, ortaöğretim okullarının ise 104'ünde kütüphane bulunmamaktadır. Kapasitesi en büyük kütüphane ilköğretimde 180 kişilik, ortaöğretimde 300 kişiliktir.

İstanbul'da yemekhanesi bulunan kamu ilköğretim okulu sayısı sadece 21, ortaöğretim okulu sayısı ise 92'dir. Kapasitesi en büyük yemekhane ilköğretimde 850, ortaöğretimde ise 750 kişiliktir.

Kamu ilköğretim okullarının %62'sinde, ortaöğretim okullarının ise %39'unda kantin veya kafeterya bulunmamaktadır. Öğrenciler ihtiyaçları genellikle okul çevresindeki ticari işletmeler tarafından karşılanmaktadır.

Kamu ilköğretim okullarında okul başına ortalama 5, ortaöğretimde ise 16 bilgisayar düşmektedir. İlköğretim okullarının % 55'inde, ortaöğretim okullarının ise % 17'sinde hiç bilgisayar bulunmamaktadır. Kamu ilköğretim okullarında en fazla 100, ortaöğretim okullarında 150 bilgisayar bulunmaktadır.

İstanbul'daki 19 ilköğretim ve 44 ortaöğretim okulunda dil laboratuarı bulunmamaktadır. Dil laboratuarları eğitimde eski önemini yitirmiş durumdadır.

İstanbul'daki kamu ilköğretim okullarında yurdu veya yatakhanesi olan okul bulunmamaktadır. Ortaöğretimde ise 16 okulda yatakhane olduğu belirlenmiştir. Bu okulların önemli bir kısmı Anadolu liseleri ile kız liseleridir.

Günümüzde, İstanbul ulaşımında kamu okullarının servisleri de önemli bir yer tutmaktadır. Araştırma kapsamına giren 1098 ilköğretim okulundan % 62'sinde öğrenci servisi vardır. Ortaöğretim okullarının ise % 75'inde öğrenci servisi bulunmaktadır. İlköğretimde en fazla 40 servis araçlı okula rastlanırken, ortaöğretimde 90 servis araçlı okula rastlanmıştır. Servis aracı bulunmayan okullar kapsam dışı tutulduğunda okul başına ilköğretimde 5, ortaöğretimde 8 servis aracı düştüğü hesaplanmıştır.

5.2.4.22. İstanbul'daki 180 özel ilköğretim ve 146 özel ortaöğretim okulunun sahip oldukları teknik ve sosyal donatımlar ile bu donatımlara ilişkin mevcut değerler Tablo 5.33'de verilmiştir. Bu donatımlara sahip olmayanlar ile ortalamanın altında sahip olanlara ilişkin sayısal dağılımlar Tablo 5.34'de verilmiştir.

Tablo 5.33. İstanbul'da Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Teknik ve Sosyal Donatım Değerleri

TEKNİK VE SOSYAL DONATIMLAR	Özel İlköğretim Okullarının Teknik ve Sosyal Donatımları				Özel Ortaöğretim Okullarının Teknik ve Sosyal Donatımları			
	Toplam	Miktar/ Okul veya Alan/ Okul			Toplam	Miktar/ Okul veya Alan/ Okul		
		En az değer	Ortalama değer	En fazla değer		En az değer	Ortalama değer	En fazla değer
Otopark (Adet)	4277	0	24	150	3486	0	24	150
Açık Spor Alanı (m^2)	95385	0	532,88	7500	67865	0	464,83	5000
Kapalı Spor Alanı (m^2)	30539	0	170,61	3900	26846	0	183,88	3900
Yüzme Havuzu (m^2)	5131	0	28,66	1750	3665	0	25,10	1750
Çok Amaçlı Salonu (Kişilik)	18357	0	103	600	17672	0	121	650
Kütüphane (Kişilik)	8463	0	47	900	6712	0	46	500
Yemekhane (Kişilik)	24295	0	136	1000	17815	0	122	1350
Kantin veya Kafeterya (Kişilik)	10075	0	56	500	11543	0	79	1350
Bilgisayar (Adet)	3176	0	18	225	3093	0	21	225
Dil laboratuarı (Kişilik)	1016	0	6	100	1224	0	8	150
Yurt veya Yatakhane (Kişilik)	1595	0	9	700	1652	0	11	700
Servis (Adet)	3097	0	17	183	1447	0	10	65

Tablo 5.34. İstanbul'da Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Okulları Arasında Donatımlara Sahip Olmayanlar İle Ortalamanın Altında Sahip Olanlara İlişkin Değerler

TEKNİK VE SOSYAL DONATIMLAR	ÖZEL İLKÖĞRETİM OKULLARI				ÖZEL ORTAÖĞRETİM OKULLARI			
	Hiç Donatıma Sahip Olmayan Okulların		Ortalamanın Altında Donatıma Sahip Olan Okulların		Hiç Donatıma Sahip Olmayan Okulların		Ortalamanın Altında Donatıma Sahip Olan Okulların	
	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)
Otopark	27	15	116	64,44	17	11,64	93	63,70
Açık Spor Alanı	11	6,11	144	80,00	15	10,27	107	73,29
Kapalı Spor Alanı	83	46,11	116	64,44	55	37,67	95	65,07
Yüzme Havuzu	163	90,56	163	90,55	133	91,10	133	91,10
Çok Amaçlı Salon	63	35	114	80,00	31	21,23	83	56,85
Kütüphane	24	13,33	106	58,89	9	6,16	86	58,90
Yemekhane	60	33,33	110	61,11	47	32,19	89	60,96
Kantin veya Kafeterya	41	22,78	135	75,00	14	9,59	111	76,03
Bilgisayar	15	8,33	111	61,67	4	2,74	94	64,38
Dil laboratuarı	146	81,11	149	82,78	109	74,66	111	76,03
Yurt veya Yatakhane	175	97,22	175	97,22	134	91,78	134	91,78
Servis	28	15,56	119	66,11	27	18,49	96	65,75

J. De Chiara ve L. Koppelman tarafından ortaya konulan otopark standardı özel okullar için de geçerlidir. Bu açıdan bakıldığında özel ilköğretim ve ortaöğretimde okul başına düşen 24 otopark, yeterlidir. Diğer taraftan 27 özel ilköğretim okulunda ve 17 özel ortaöğretim okulunda hiç otopark bulunmamaktadır.

Açık spor alanları ortalaması hem ilköğretim hem ortaöğretim okullarında 500 m^2 ye ulaşmaktadır. Bu değer iki basket sahasına eşdeğerdir. Diğer taraftan ilköğretim okullarının 11'inde, ortaöğretim okullarının ise 15'inde açık spor alanı bulunmamaktadır.

Özel okullarda kapalı spor salonları ortalaması ilköğretimde 171 m^2, ortaöğretimde 184 m^2 dir. Ancak özel ilköğretim okullarının % 46'sında, özel ortaöğretim okullarının % 38'inde kapalı spor salonu bulunmadığı saptanmıştır. Nitekim özel okulların yapılaşması ile ilgili yönetmelik, okulların ya çok amaçlı salon ya da kapalı spor salonu yapmalarını zorunlu koşmaktadır.

Özel ilköğretim okullarının 17'sinde, özel ortaöğretim okullarının ise 13'ünde yüzme havuzu bulunduğu saptanmıştır. Yüzme havuzu zorunlu bir gereksinim olarak görülmemesine rağmen, yapılması olumlu olarak değerlendirilebilecek bir donatımdır.

Özel ilköğretimokullarının % 35'inde, ortaöğretim okularının ise % 21'inde çok amaçlı toplantı salonu mevcut değildir.

Özel ilköğretim okullarının % 13'ünde, ortaöğretim okullarının ise % 6'sında kütüphane veya kitaplık olmadığı saptanmıştır. Oysa bu okulların kurulma şartlarını düzenleyen ilgili yönergede, olması zorunlu donatılardan biri olarak belirtilmiştir.

Özel okullar için zorunluluk olmamasına rağmen, ilköğretim okullarının % 67'sinde, ortaöğretim okullarının ise % 68'inde yemekhane bulunduğu saptanmıştır.

Özel ilköğretim okullarında % 23, ortaöğretim okullarında ise % 10 düzeyinde kantin veya kafeterya bulunmamaktadır. İlgili yönergede kantin için herhangi bir standart ortaya konulmamış, gerektiği kadar alan ayrılması öngörülmüştür.

Özel ilköğretim okullarında okul başına 18, ortaöğretimde ise 21 bilgisayar düştüğü tespit edilmiştir. Özel ilköğretim okullarının 15'inde, ortaöğretim okullarının ise 4'ünde öğrencilere yönelik bilgisayar olmadığı saptanmıştır.

Dil laboratuarı için ilgili yönergede zorlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Özel ilköğretim okullarının % 75'inin, özel ortaöğretim okullarının ise % 81'inin dil laboratuarına sahip olmadığı saptanmıştır.

5 Özel ilköğretim okulunda ve 12 özel ortaöğretim okulunda yatakhane bulunduğu saptanmıştır. Bu yatakhaneler İstanbul dışından veya evinden ayrı öğrenim görmek durumunda olan öğrencilerin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

İstanbul'daki özel ilköğretim okullarının % 84'ü, özel ortaöğretim okullarının ise %81'i servis aracına sahiptir. İlköğretimde en fazla 183 servis aracına sahip okulla karşılaşılırken, ortaöğretimde 65 servis araçlı okul olduğu saptanmıştır.

5.2.4.23. İstanbul'da gerçekleştirilen 557 anketin varyans analizi (Anova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik taşımaktadır. Bu kapsamda tez için belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve değerlendirme aşağıda verilmiştir. Ancak değerlendirme niceliksel (parametrik) ve niteliksel (non-parametrik) olmak üzere iki yolla yapılmıştır. Niceliksel değerlendirmede tek yönlü varyans analiz (anova), niteliksel değerlendirmede ise çok yönlü varyans analizi (manova) kullanılmıştır.

a-) Okul türü (kamu ve özel okullarda) ile okul donatımları ve olanakları **(otopark(adet), Açık spor alanı (m^2), kapalı spor alanı (m^2), Yüzme havuzu (m^2), Çok amaçlı toplantı salonu (kişilik), Kütüphane (kişilik), Yemekhane (kişilik), Kafeterya (kişilik), Bilgisayar Sayısı(adet), Dil laboratuarı (adet), Yatakhane (kişilik))** arasında niceliksel açıdan yapılan değerlendirmede; açık spor alanları dışında kalan donatımlar ve olanaklar için olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. Açık spor alanlarında olasılık düzeyi (Sig) 0,005 çıkmıştır. Bu değer 0,05<p<0,001 arasındadır. Bütün F değerleri 2,61'den büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında okul donatımları ve olanakları niteliksel açıdan ileri derecede önemli farklılık bulunmaktadır.

b-) Ankette okul donatımlarının likert ölçeğinde yeterlilik düzeyi sorgulanmış ve okulların verdikleri yanıtlar çok yönlü varyans analizi (manova) değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda; okul donatımları ve olanaklarının yeterlilik düzeyi için olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001den küçüktür. F değeri ise 112,617 çıkmış olup, bu değer $F_{0,05\ \text{için}\ 18\text{-}9954}$ =1,65'den oldukça büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla okul donatımları ve olanaklarının yeterlilik düzeyleri açısından okul türlerine göre ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (Tablo 5.35).

Tablo 5.35. Okul Türüne Göre Okul Donatımlarının ve Olanaklarının Yeterlilik Düzeyine Yönelik Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) Tablosu

Kaynaklar (Source)		3. Tip Kareler Toplamı (Type III Sum of Squares)	Serbestlik Derecesi-sd (df)	Ortalamaların Karesi (Mean Square)	F Test İstatistiği (F)	Olasılık Düzeyi -P (Sig.)
1. FAKTÖR (FACTOR1)	Sphericity Assumed	2561,369	18	142,298	112,617	,000
	Greenhouse-Geisser	2561,369	10,304	248,580	112,617	,000
	Huynh-Feldt	2561,369	10,572	242,281	112,617	,000
	Lower-bound	2561,369	1,000	2561,369	112,617	,000
1. FAKTÖR *OKUL TÜRÜ (FACTOR1 * OKULTURU)	Sphericity Assumed	969,189	54	17,948	14,204	,000
	Greenhouse-Geisser	969,189	30,912	31,353	14,204	,000
	Huynh-Feldt	969,189	31,716	30,559	14,204	,000
	Lower-bound	969,189	3,000	323,063	14,204	,000
HATA (1. FAKTÖR) (Error(FACTOR1))	Sphericity Assumed	12577,505	9954	1,264		
	Greenhouse-Geisser	12577,505	5698,104	2,207		
	Huynh-Feldt	12577,505	5846,253	2,151		
	Lower-bound	12577,505	553,000	22,744		

Tablo 5.36. Okul Türüne Göre Okul Donatımlarının ve Olanaklarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		FREKANS (N)	ORTALAMA (Mean)	STANDART SAPMA (Std. Error)
a-)Arsa Alanı	Kamu İlköğretim	332	2,5964	1,2460
	Kamu Ortaöğretim	134	2,1269	1,1531
	Özel İlköğretim	44	2,3182	1,0292
	Özel Ortaöğretim	47	2,0426	1,1602
	Toplam	557	2,4147	1,2197
b-)Bina Kapalı Alanı	Kamu İlköğretim	332	2,8645	1,1928
	Kamu Ortaöğretim	134	2,5075	1,1936
	Özel İlköğretim	44	2,0455	,9634
	Özel Ortaöğretim	47	1,8085	,8757
	Toplam	557	2,6248	1,2015
c-)Derslik Sayısı	Kamu İlköğretim	332	2,9759	1,1605
	Kamu Ortaöğretim	134	2,6343	1,2049
	Özel İlköğretim	44	1,8409	,8877
	Özel Ortaöğretim	47	1,7234	,8263
	Toplam	557	2,6984	1,2050
d-)Otopark Sayısı	Kamu İlköğretim	332	4,1295	1,3964
	Kamu Ortaöğretim	134	3,1642	1,6231
	Özel İlköğretim	44	3,3636	1,4482
	Özel Ortaöğretim	47	3,2979	1,4878
	Toplam	557	3,7666	1,5277
e-)Açık Spor Alanı	Kamu İlköğretim	332	3,5151	1,4088
	Kamu Ortaöğretim	134	3,2090	1,3824
	Özel İlköğretim	44	2,5909	1,1064
	Özel Ortaöğretim	47	2,7872	1,4586
	Toplam	557	3,3070	1,4145
f-)Kapalı Spor Alanı	Kamu İlköğretim	332	4,7349	,7786
	Kamu Ortaöğretim	134	3,9627	1,4939
	Özel İlköğretim	44	2,7045	1,3907
	Özel Ortaöğretim	47	2,8085	1,4984
	Toplam	557	4,2262	1,3246

g-)Yüzme Havuzu	Kamu İlköğretim	332	4,9910	,1646
	Kamu Ortaöğretim	134	4,9776	,2592
	Özel İlköğretim	44	4,1136	1,5283
	Özel Ortaöğretim	47	4,3830	1,3918
	Toplam	557	4,8671	,6708
h-)Çok Amaçlı Toplantı Salonu	Kamu İlköğretim	332	3,6054	1,2134
	Kamu Ortaöğretim	134	3,7015	1,4302
	Özel İlköğretim	44	2,5682	1,2463
	Özel Ortaöğretim	47	1,9362	1,2051
	Toplam	557	3,4057	1,3744
I-)Kütüphane	Kamu İlköğretim	332	3,4940	1,1979
	Kamu Ortaöğretim	134	2,9627	1,1788
	Özel İlköğretim	44	2,0909	,9104
	Özel Ortaöğretim	47	1,9787	,8966
	Toplam	557	3,1275	1,2652
i-)Yemekhane	Kamu İlköğretim	332	4,8735	,5624
	Kamu Ortaöğretim	134	4,2537	1,3246
	Özel İlköğretim	44	1,7500	,6147
	Özel Ortaöğretim	47	1,8298	,9165
	Toplam	557	4,2208	1,3884
j-)Kafeterya	Kamu İlköğretim	332	4,2259	1,1184
	Kamu Ortaöğretim	134	3,0149	1,2444
	Özel İlköğretim	44	2,7955	1,4876
	Özel Ortaöğretim	47	1,9574	1,0826
	Toplam	557	3,6302	1,4064
k-)Bilgisayar Sayısı	Kamu İlköğretim	332	4,1777	1,2540
	Kamu Ortaöğretim	134	3,5448	1,2662
	Özel İlköğretim	44	2,0000	1,0116
	Özel Ortaöğretim	47	2,1702	1,2215
	Toplam	557	3,6840	1,4459
l-)Dil laboratuarı	Kamu İlköğretim	332	4,8855	,5542
	Kamu Ortaöğretim	134	4,3284	1,2126
	Özel İlköğretim	44	3,5909	1,7430
	Özel Ortaöğretim	47	3,4255	1,6907
	Toplam	557	4,5260	1,1243
m-)Fen Laboratuarı	Kamu İlköğretim	332	3,7801	1,3894
	Kamu Ortaöğretim	134	3,0970	1,3703
	Özel İlköğretim	44	1,8636	,9786
	Özel Ortaöğretim	47	1,6170	,6445
	Toplam	557	3,2819	1,5022
n-)Resim, Elişi ve Müzik Derslikleri	Kamu İlköğretim	332	4,2470	1,1811
	Kamu Ortaöğretim	134	4,0597	1,3022
	Özel İlköğretim	44	2,0227	1,3027
	Özel Ortaöğretim	47	2,2128	1,3978
	Toplam	557	3,8546	1,4576
o-)Sağlık Odası	Kamu İlköğretim	332	4,8012	,6796
	Kamu Ortaöğretim	134	4,7761	4,5250
	Özel İlköğretim	44	2,0682	1,1289
	Özel Ortaöğretim	47	1,9149	1,0179
	Toplam	557	4,3357	2,5369
ö-)Depo	Kamu İlköğretim	332	3,8554	1,2426
	Kamu Ortaöğretim	134	3,3731	1,3189
	Özel İlköğretim	44	1,8864	,9205
	Özel Ortaöğretim	47	2,0426	1,5317
	Toplam	557	3,4309	1,4335
p-)Sığınak	Kamu İlköğretim	332	4,4669	1,0233
	Kamu Ortaöğretim	134	4,1493	1,1921
	Özel İlköğretim	44	2,5227	1,4058
	Özel Ortaöğretim	47	2,5532	1,3482
	Toplam	557	4,0754	1,3214
r-)Yatakhane ve Yurt	Kamu İlköğretim	332	4,9819	,1895
	Kamu Ortaöğretim	134	4,7985	,8114
	Özel İlköğretim	44	4,7727	,8590
	Özel Ortaöğretim	47	4,1277	1,5268
	Toplam	557	4,8492	,6960

Bu veriler ışığında okul türlerine göre donatımların ve olanakların yeterlilik düzey sıralamaları şu şekilde ifade edilebilir;

- Kamu ilköğretim okullarında donatımların ve olanakların yeterlilik düzey sıralaması;

Tam yeterli veya yeterli (1 ile 2,5 arası)	Ne yeterli-ne yetersiz (2,6 ile 3,5 arası)	Yetersiz ve hiç yok (3,6 ile 5 arası)
_____	a>b>c>ı>e	h>m>ö>d>k>j>n>p>f>o>i>l>ı>g

- Kamu ortaöğretim okullarında donatımların ve olanakların yeterlilik düzey sıralaması;

Tam yeterli veya yeterli (1 ile 2,5 arası)	Ne yeterli-ne yetersiz (2,6 ile 3,5 arası)	Yetersiz ve hiç yok (3,6 ile 5 arası)
a>b	c>ı>j>m>d>e>ö	k>h>f>n>p>i>l>o>r>g

- Özel ilköğretim okullarında donatımların ve olanakların yeterlilik düzey sıralaması;

Tam yeterli veya yeterli (1 ile 2,5 arası)	Ne yeterli-ne yetersiz (2,6 ile 3,5 arası)	Yetersiz ve hiç yok (3,6 ile 5 arası)
i>c>m>ö>k>n>b>ı>o>a>p	h>e>f>j>d	l>g>r

- Özel ortaöğretim okullarında donatımların ve olanakların yeterlilik düzey sıralaması;

Tam yeterli veya yeterli (1 ile 2,5 arası)	Ne yeterli-ne yetersiz (2,6 ile 3,5 arası)	Yetersiz ve hiç yok (3,6 ile 5 arası)
m>c>b>i>o>h>j>ı>a>ö>k>n	p>e>f>d>l	r>g

Elde edilen bu sonuçlara göre okul türleri içerisinde, kamu ilköğretim okulları donatımları ve olanakları açısından en kötü şartlara sahiptir. Kamu ortaöğretim okulları ise arsa alanı ve toplam inşaat alanı açısından yeterli düzeye sahiptir. Genel olarak kamu ortaöğretim okulları kamu ilköğretim okullarından daha iyi koşullara sahiptir.

Özel ilköğretim okulları dil laboratuarı, yüzme havuzu ve yatakhane gibi daha ikinci derecede ihtiyaçlar haricinde iyi koşullara sahiptir. Özel ortaöğretim okullarında da yatakhane ve yüzme havuzu hiç yok düzeyinde çıkmıştır. Okul türleri içerisinde donatımları ve olanakları açısından en iyi koşullara özel ortaöğretim okulları sahip bulunmaktadır.

5.2.4.24. İstanbul'da sınırları tez kapsamında belirlenen alan içerinde kalan özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait 326 okulun okul sahipliği açısından sayısal ve oransal dağılımları Tablo 5.37'de verilmiştir.

Tablo 5.37. İstanbul'da Özel ve Sivil Toplum Kuruluşlarına Ait 326 Okulun, Okul Sahipliğine İlişkin Çapraz Tablo

			Okul Türü		Toplam
			Özel ilköğretim	Özel Ortaöğretim	
Okul Sahipliği	Holding veya Şirket	Okul sayısı	37	28	65
		%	20,6	19,2	19,9
	Şahıs	Okul sayısı	69	52	121
		%	38,3	35,6	37,1
	Sivil Toplum Kuruluşları	Okul sayısı	39	42	81
		%	21,7	28,8	24,8
	Azınlık	Okul sayısı	35	24	59
		%	19,4	16,4	18,1
Toplam		Okul sayısı	180	146	326
		%	100,0	100,0	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere okul sahipliği açısından gerek özel ilköğretimde gerekse özel ortaöğretimde en fazla paya şahıslar sahiptir. İkinci sırada, her iki okul türünde de, sivil toplum kuruluşları gelmektedir. S.T.K. özel ilköğretimde %21,7, özel ortaöğretimde ise % 28,8 paya sahiptir. Üçüncü sırada yaklaşık % 20'lik sahiplik oranı ile holding ve şirketler gelmektedir. 1980 öncesinde özel öğrenim kurumları içerinde en fazla paya sahip olan azınlıklar çalışmanın gerçekleştirildiği 2001 yılında %18,1 ortalama ile son sırada yer almıştır.

Bu 326 verinin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,133 bulunmuştur. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 2,305 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}325}$=3,89'dan küçük bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulanmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla özel okullar arasında okul sahipliği açısından anlamlı bir farklılığın bulunmadığı, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.25. "Okul tercihinde etkili olan faktörler" sorusu veri elde etmeye yönelik bir soru olmayıp, eğilim ve durum tespitine yönelik bir sorudur. Bu nedenle istatistiki analizi doğrudan anketten alınan bilgilere göre yapılmıştır. Bu soru sadece özel okullara yöneltilmiştir. 44'ü özel ilköğretim, 47'si özel ortaöğretimde olmak üzere 91 özel okuldan alınan yanıtlarının değerlendirmesinde çok yönlü varyans analizi (Manova) kullanılmıştır.

Altproblem: Özel okulların tercihinde etkili olan faktörlerin, etki düzeyi açısından, aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle; hangi faktörler özel okulların tercihinde daha etkili olmaktadır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 Özel okulların tercihinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ Özel okulların tercihinde etkili olan faktörlerin, etki düzeyi açısından, aralarında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Özel okulların tercihinde etkili olan faktörlerin etki düzeyileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001'den küçüktür. 11,976 çıkan F değeri, $F_{0,05}$ için 8-712 =1,95 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla okul tercihinde etkili olan faktörler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 5.38. Özel Okulların Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu.

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
a-)Eğitim kadrosu ve eğitim seviyesi	Özel İlköğretim	44	1,4091	0,7569
	Özel Ortaöğretim	47	1,4468	0,5025
	Toplam (Total)	91	1,4286	0,6350
b-)Mezunların başarısı	Özel İlköğretim	44	2,3864	1,4013
	Özel Ortaöğretim	47	1,8511	1,1417
	Toplam (Total)	91	2,1099	1,2949
c-)Yabancı dil	Özel İlköğretim	44	1,6136	0,9205
	Özel Ortaöğretim	47	1,5532	0,6855
	Toplam (Total)	91	1,5824	0,8037
d-)Okulun sosyal aktiviteleri	Özel İlköğretim	44	1,9318	0,8996
	Özel Ortaöğretim	47	1,9362	0,7042
	Toplam (Total)	91	1,9341	0,8000
e-)Okulun tam gün olması	Özel İlköğretim	44	1,8636	0,8516
	Özel Ortaöğretim	47	2,2340	1,1075
	Toplam (Total)	91	2,0549	1,0040
f-)Sınıf mevcudu	Özel İlköğretim	44	1,5455	0,6271
	Özel Ortaöğretim	47	1,6809	0,8368
	Toplam (Total)	91	1,6154	0,7419
g-)Okulun yeri	Özel İlköğretim	44	2,0455	1,0987
	Özel Ortaöğretim	47	2,4468	1,1574
	Toplam (Total)	91	2,2527	1,1411
h-)Okulun fiziki koşulları	Özel İlköğretim	44	1,9318	1,1493
	Özel Ortaöğretim	47	2,0638	0,8699
	Toplam (Total)	91	2,0000	1,0111
I-)Okul ücreti	Özel İlköğretim	44	2,4091	1,1064
	Özel Ortaöğretim	47	2,1915	1,1542
	Toplam (Total)	91	2,2967	1,1303

Çoklu varyans analizi olasılık değeri P (Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=11,976 > $F_{0,05 \text{ için } 8\text{-}712}$ =1,95

Okul tercihinde etkili olan 9 faktör arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a- *Eğitim kadrosu ve eğitim seviyesi*; her iki okul türünde de 1,4 ortalama ile çok etkili ile etkili düzeyleri arasında çıkmıştır.

b- *Mezunların başarısı*; Özel ilköğretimde 2,4 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise ortalama 1,9 ile etkili düzeyde çıkmıştır.

c- *Yabancı dil*; her iki okul türünde de 1,6 ortalama ile çok etkili ile etkili düzeyleri arasında çıkmıştır.

d- *Okulun sosyal aktiviteleri*; her iki okul türünde de 1,9 ortalama ile etkili düzeyde çıkmıştır.

e- *Okulun tam gün olması*; Özel ilköğretimde 1,9 ortalama ile, özel ortaöğretimde ise 2,2 ortalama ile etkili düzeyde çıkmıştır.

f- *Sınıf mevcudu*; Özel ilköğretimde 1,6 ortalama ile, özel ortaöğretimde de 1,7 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

g- *Okulun yeri*; Özel ilköğretimde 2,1 ortalama ile etkili düzeyde çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 2,5 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

h- *Okulun fiziki koşulları*; Özel ilköğretimde 1,9 ortalama ile, özel ortaöğretimde ise 2,1 ortalama ile etkili düzeyde çıkmıştır.

ı- *Okul ücreti*; Özel ilköğretimde 2,4 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 2,2 ortalama ile etkili düzeye yakın çıkmıştır.

"Bu faktörlerden hangisi veya hangileri diğerlerinden daha önemlidir?" sorusunu yanıtlamak için çoklu karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ancak okul türünün 3'ten az olması sebebiyle, Tukey HSD testinin elle yapılması gerekmiştir. Bu amaçla yararlanılan formül;

$$q = \frac{\overline{X}_1 - \overline{X}_2}{\sqrt{OKH/n}}$$

olup, çıkan sonuçlar, istatistik kitaplarında yer alan q dağılımı tablosundaki ilgili değerle karşılaştırılır. Bulunan sonuçlar tablo değerinden fazla ise iki şık arasında anlamlı fark olduğu saptanarak, ortalamalara bakılır. Ortalamalar arasındaki farklılık hangi seçeneğin ya da faktörün daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır

Bu förmüle göre yapılan hesaplamalar sonucunda bulunan değerler Tablo 5.39'da verilmiştir. Bu tablodaki değerlerden, 4,29 olarak bulunan q değerinden yüksek olanlar koyulaştırılmıştır.

Tablo 5.39. Okul Tercihinde Etkili Olan En Önemli Faktörleri Belirlemeye İlişkin Değerlendirme Tablosu

Özel 10. soru	A şıkkı	B şıkkı	C şıkkı	D şıkkı	E şıkkı	F şıkkı	G şıkkı	H şıkkı	I şıkkı
A şıkkı		**7,76**	1,74	**5,69**	**6,98**	2,08	**9,19**	**6,41**	**9,80**
B şıkkı			**6,02**	2,08	0,79	**5,69**	1,43	1,36	2,03
C şıkkı				3,94	**5,24**	0,34	**7,45**	4,66	**8,06**
D şıkkı					1,29	3,61	3,51	0,72	4,11
E şıkkı						**4,90**	2,21	0,57	2,82
F şıkkı							**7,11**	**4,33**	**7,72**
G şıkkı								2,79	0,61
H şıkkı									3,39
I şıkkı									

Çizelgede $q_{0,05}$ için 8-712 serbestlik derecesindeki değeri=4,29 bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre okul tercihinde en önemli faktör a seçeneği *(Eğitim kadrosu ve eğitim seviyesi)* olarak bulunmuştur. Bu seçeneği sırasıyla c *(Yabancı dil)* ve f *(Sınıf mevcudu)* seçenekleri takip etmektedir. İkinci derece önemli seçenekler sırasıyla d *(Okulun sosyal aktiviteleri)*, h *(Okulun fiziki koşulları)* ve e *(Okulun tam gün olması)* seçenekleridir. Ankette daha az önem verilen seçenekler ise b *(Mezunların başarısı)*, g *(Okulun yeri)* ve ı *(Okul ücreti)* seçenekleridir. Diğer bir ifadeyle;

Özel ilköğretimde okul tercihinde etkili olan faktörlerin önem sırası:

a > c > f > d > h > e > g > b > ı şeklindedir.

Özel ortaöğretimde okul tercihinde etkili olan faktörlerin önem sırası ise:

a > c > f > b > d > h > e > ı > g şeklindedir.

5.2.4.26. Ankete mektup veya faks yoluyla cevap veren 466 kamu okulunun, kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için, *kapasite açısından yeterlilik düzeyine* ilişkin yanıtların daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi (Anova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: kamu okulları arasında kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için kapasite açısından, yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: H0= M1=M2 kamu okulları arasında kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için kapasite açısından, yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ kamu okulları arasında kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için kapasite açısından, yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Kamu okulları arasında kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için kapasite açısından, yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmamasına yönelik olasılık değeri (Sig) 0,007.. çıkmıştır. Bu değer P<0,01'dir. F değeri ise 7,43

çıkmış olup, bu değer $F_{0,05\ için\ 1\text{-}465}$ =3,85'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla kamu okulları arasında kayıt bölgesindeki nüfus ve öğrenciler için kapasite açısından, yeterlilik düzeyleri arasında çok önemli düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.40. Kamu Okulları Arasında Kayıt Bölgesindeki Nüfus ve Öğrenciler İçin Kapasite Açısından, Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	3,1687	1,1999	6,585E-02	3,0391	3,2982	1,00	5,00
Kamu Ortaöğretim	134	2,8358	1,1774	,1017	2,6346	3,0370	1,00	5,00
Toplam (Total)	466	3,0730	1,2017	5,567E-02	2,9636	3,1824	1,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P (Sig)=0,007 < P=0,01 ve F=7,425 > $F_{0,05\ için\ 1\text{-}465}$ =3,85

İstanbul'da kamuya ait bu 466 okulun kapasite açısından yeterlilik düzeyine ilişkin verilen yanıtların seçeneklere dağılımı Tablo 5.41'de verilmiştir.

Tablo 5.41. İstanbul'da Kamuya Ait 466 Okulun Kapasite Açısından Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo

			OKUL TÜRÜ		Toplam
			Kamu ilköğretim	Kamu Ortaöğretim	
Okul kapasitesinin yeterlilik derecesi	Tam yeterli	Okul sayısı	30	14	44
		%	9,0%	10,4%	9,4%
	Yeterli	Okul sayısı	87	53	140
		%	26,2%	39,6%	30,0%
	Ne yeterli, ne yetersiz	Okul sayısı	50	18	68
		%	15,1%	13,4%	14,6%
	Yetersiz	Okul sayısı	127	39	166
		%	38,3%	29,1%	35,6%
	Çok yetersiz	Okul sayısı	38	10	48
		%	11,4%	7,5%	10,3%
Toplam		Okul sayısı	332	134	466
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Çapraz tablo değerlendirildiğinde okul kapasitesinin *tam yeterli* olduğu ilköğretim okul sayısı 30 (% 9), ortaöğretim okul sayısı 14 (% 10,4) dür. Ankette okul kapasitesi *yeterli* yanıtını veren okul sayısı ilköğretimde 87 (% 26,2), ortaöğretimde 53 (% 39,6) dür. *Ne yeterli-ne yetersiz* bulanların sayısı ilköğretimde 50 (% 15,1), ortaöğretimde 18 (% 13,4) dir. Okul kapasitesini *yetersiz ve çok yetersiz* bulanların sayısı ilköğretimde toplam 165 (% 49,7), ortaöğretimde toplam 49 (% 36,6) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre *"kamu ilköğretim tesislerinde, okul kapasitesinin üzerinde kullanım"* söz konusudur. Bu durum 8

yıllık zorunlu eğitime geçilmesi, ikili tedrisatın hala yaygın olarak kullanılması ve bazı semtlerde nüfus yoğunluğunun çok daha fazla olması ile ilişkilidir. Ortaöğretimde ise *"kapasite kullanımı açısından ilköğretimden daha olumlu sonuçlar alınmıştır"*. Bu olumlu sonuçlar, okullaşma oranının ortaöğretimde % 50 civarında kalması ve son yıllarda çok sayıda yeni mesleki ve teknik okulun yapılması ile açıklanabilir. Ancak 11 veya 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi halinde kısmen yeterli olan bu okulların kapasiteleri, yetersiz kalacaktır.

5.2.4.27. "İstanbul'daki özel okulların yerseçimlerinde etkili olan faktörler" sorusuna 36 özel ilköğretim okulu ve 31 özel ortaöğretim okulu olmak üzere 67 okul yanıt vermiştir. Bu okullardan alınan yanıtların daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi (manova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'daki özel okulların yerseçimlerinde etkili olan faktörlerin, etki düzeyileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi faktörler yer seçiminde daha etkilidir.?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ İstanbul'da özel okulların yerseçimlerinde etkili olan faktörlerin, etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da özel okulların yerseçimlerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme Özel okulların İstanbul'da yerseçimlerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 12,970 çıkan F değeri, $F_{0,05\ \text{için}\ 8\text{-}520}$ =1,95 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da, özel okulların yerseçimlerinde etkili olan faktörler arasında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.42. İstanbul'da Özel Okulların Yerseçiminde Etkili Faktörlerin Etki Düzeylerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
a-)Arsa fiyatları	Özel İlköğretim	36	3,6944	1,3902
	Özel Ortaöğretim	31	3,5484	1,3623
	Toplam (Total)	67	3,6269	1,3689
b-)Yerleşme dışında kampus şeklinde olması	Özel İlköğretim	36	3,1944	1,6530
	Özel Ortaöğretim	31	3,3548	1,6643
	Toplam (Total)	67	3,2687	1,6476
c-)Yerleşmenin merkezine yakın olması	Özel İlköğretim	36	2,5278	1,5581
	Özel Ortaöğretim	31	2,7097	1,5098
	Toplam (Total)	67	2,6119	1,5271
d-)Hazır bina veya binaların olması	Özel İlköğretim	36	3,3056	1,6873
	Özel Ortaöğretim	31	3,1935	1,6817
	Toplam (Total)	67	3,2537	1,6728
e-)Yakın çevrede başka özel okulların olması	Özel İlköğretim	36	3,9444	1,2637
	Özel Ortaöğretim	31	3,9355	1,2093
	Toplam (Total)	67	3,9403	1,2294
f-)Yakın çevrede başka özel okul istenmemesi	Özel İlköğretim	36	4,1111	0,9791
	Özel Ortaöğretim	31	4,2581	0,9298
	Toplam (Total)	67	4,1791	0,9523
g-)Ulaşım kolaylığı	Özel İlköğretim	36	2,4444	1,6115
	Özel Ortaöğretim	31	2,4839	1,6304
	Toplam (Total)	67	2,4627	1,6080
h-)Hizmet ettiği sosyal çevreye yakın olması	Özel İlköğretim	36	2,4722	1,6473
	Özel Ortaöğretim	31	2,7742	1,6474
	Toplam (Total)	67	2,6119	1,6418
ı-)Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği	Özel İlköğretim	36	2,9722	1,5764
	Özel Ortaöğretim	31	3,1613	1,4628
	Toplam (Total)	67	3,0597	1,5164

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=12,970 > $F_{0,05 \text{ için } 8\text{-}520}$ =1,95

Özel okulların İstanbul'da yerseçimlerinde etkili olan 9 faktör arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a- *Arsa fiyatları*; Özel ilköğretimde 3,7, özel ortaöğretimde ise 3,6 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz ve etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

b- *Yerleşme dışında kampus şeklinde olması* ; Özel ilköğretimde 3,2 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz düzeye yakın çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 3,4 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz ve etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

c- *Yerleşmenin merkezine yakın olmasının istenmesi*; Özel ilköğretimde 2,5, özel ortaöğretimde ise 2,7 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

d- *Hazır bina veya binaların olması*; Özel ilköğretimde 3,2 ortalama ile ne etkili-ne etkiz düzeye yakın çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 3,3 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz ve etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

e- *Yakın çevrede başka özel okulların olmasının istenmesi*; Özel okulların her iki kademesinde de 3,9 ortalama ile etkisiz düzeye yakın çıkmıştır.

f- *Yakın çevrede başka özel okul istenmemesi*; Özel ilköğretimde 4,1 ortalama ile etkisiz düzeyde, özel ortaöğretimde ise ortalama 4,3 ortalama ile etkisiz ile hiç etkisi olmadı düzeyleri arasında çıkmıştır.

g- *Ulaşım kolaylığı*; Özel ilköğretimde 2,4, özel ortaöğretimde ise 2,5 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır.

h- *Hizmet ettiği sosyal çevreye yakın olmasının istenmesi*; Özel ilköğretimde 2,5 ortalama ile etkili ve ne etkili-ne etkisiz düzeyleri arasında çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 2,8 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz düzeye yakın çıkmıştır.

ı- *Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği*; Özel ilköğretimde 3,0, özel ortaöğretimde ise 3,2 ortalama ile ne etkili-ne etkisiz düzeyde çıkmıştır.

"Bu faktörlerden hangisi veya hangileri diğerlerinden daha önemlidir?" sorusunu yanıtlamak için çoklu karşılaştırma yöntemlerinden biri olan Tukey HSD testinden yararlanılmıştır. Yapılan testten elde edilen değerler Tablo 5.43'de verilmiştir.

Tablo 5.43. İstanbul'da Özel Okulların Yerseçimlerinde Etkili Olan Faktörlerin Önem Derecesine İlişkin Değerlendirme Tablosu

Özel 12. soru	A şıkkı	B şıkkı	C şıkkı	D şıkkı	E şıkkı	F şıkkı	G şıkkı	H şıkkı	I şıkkı
A şıkkı		2,14	**6,07**	2,26	1,85	3,27	**6,96**	**6,07**	3,39
B şıkkı			3,93	0,12	3,99	**5,42**	**4,82**	3,93	1,25
C şıkkı				3,81	**7,92**	**9,35**	0,89	0,00	2,68
D şıkkı					4,11	**5,54**	**4,70**	3,81	1,13
E şıkkı						1,43	**8,81**	**7,92**	2,18
F şıkkı							**10,24**	**9,35**	**6,67**
G şıkkı								0,89	3,57
H şıkkı									2,68
I şıkkı									

Çizelgede $q_{\text{0,05 için 8-520 serbestlik derecesindeki değeri}}$=4,29 bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre her iki özel okul türü içinde, okul tercihinde en önemli faktör **g** seçeneği *(Ulaşım kolaylığı)* olarak bulunmuştur. Bu seçeneği sırasıyla **c** *(Yerleşmenin merkezine yakın olmasının istenmesi)* ve **h** *(Hizmet ettiği sosyal çevreye yakın olmasının istenmesi)* seçenekleri takip etmektedir. İkinci derecede önemli seçenekler de sırasıyla **ı** *(Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği)*, **d** *(Hazır bina veya binaların olması)* ve **b** *(Yerleşme dışında kampus şeklinde olması)* seçenekleridir. Ankette daha az önem verilen seçenekler ise **a** *(Arsa fiyatları)*, **e** *(Yakın çevrede başka özel okulların olmasının istenmesi)* ve **f** *(Yakın çevrede başka özel okul istenmemesi)* seçenekleridir. Diğer bir ifadeyle;

Özel ilköğretim okullarının yerseçiminde etkili olan faktörlerin önem sırası:

g > h > c > ı > b > d > a > e > f şeklindedir.

Özel ortaöğretim okullarının yerseçiminde etkili olan faktörlerin önem sırası ise:

g > c > h > ı > d > b > a > e > f şeklindedir.

5.2.4.28. İstanbul'da sınırları tez kapsamında belirlenen alan içerinde kalan özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait 326 okulun "Okul kurulurken imar planından ve imar hükümlerinden etkilenme biçimine" ilişkin soruya verdikleri yanıtlara ilişkin sayısal ve oransal dağılımlar Tablo 5.44'de verilmiştir.

Tablo 5.44. İstanbul'da Özel Okulların Kuruluşunda İmar Planlarının Etkisi

			OKUL TÜRÜ		TOPLAM
			ÖZEL İLKÖĞRETİM	ÖZEL ORTAÖĞRETİM	
Okul kurulurken imar planıyla ve imar hükümleriyle karşılaşma biçimi	İmar planında kamu okul alanı olan yer tahsis edildi	Okul sayısı	6	10	16
		%	3,3%	6,8%	4,9%
	İmar planı tadilatı gerekli oldu	Okul sayısı	111	87	198
		%	61,7%	59,6%	60,7%
	İmar planı dikkate alınmadan tesis kuruldu	Okul sayısı	17	15	32
		%	9,4%	10,3%	9,8%
	İmar planı olmayan yerden arsa alındı	Okul sayısı	3	1	4
		%	1,7%	,7%	1,2%
	Diğer	Okul sayısı	43	33	76
		%	23,9%	22,6%	23,3%
TOPLAM OKUL SAYISI			180	146	326

Tablo irdelendiğinde, özel ilköğretim okullarının %61,7'si, özel ortaöğretim okullarının ise %59,6'sı imar planı tadilatı yapılarak kurulmuşlardır. Dolayısıyla 198 özel okul için imar planlarında tadilat gerekli olmuştur. Diğer seçeneğini işaretleyen 76 okulun (%23,3) önemli bir kısmı, azınlık okulları veya eski binaya özel okul işlevi vermek suretiyle kullanan okullardır. Özel okulların 32'si (% 9,8) imar planı dikkate alınmadan kurulmuştur. Diğer taraftan 16 özel okula (% 4,9) imar planında kamu okul alanı tahsis edilmiştir.

Bu 326 verinin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucunda, P olasılık değeri (Sig) 0,559 bulunmuştur. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 0,342 çıkmış olup, $F_{0,05\ için\ 1\text{-}325}$=3,89'dan küçük bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulanmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla özel okullar arasında *"Okul kurulurken imar planıyla ve imar hükümlerinden etkilenme biçimine"* göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

5.2.4.29. İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlere ilişkin soruya kamu ve özel olmak üzere toplam 557 okuldan alınan yanıtların daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi (manova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi açısından, okullar türleri ve faktörler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi faktörler okul memnuniyetinde daha etkilidir.?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi açısından, aralarında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi açısından, aralarında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi için olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 14,462 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212}$ =1,95 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul memnuniyeti üzerinde etkili olan faktörler arasında okul türlerine göre ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.45. İstanbul'da Okul Memnuniyeti Üzerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
a-)Okulun mimarisi	Kamu İlköğretim	332	3,2560	1,2355
	Kamu Ortaöğretim	134	2,9552	1,2131
	Özel İlköğretim	44	2,0227	0,9019
	Özel Ortaöğretim	47	1,9149	0,8805
	Toplam	557	2,9731	1,2656
b-)Güvenlik	Kamu İlköğretim	332	3,1807	1,2427
	Kamu Ortaöğretim	134	2,8731	1,1531
	Özel İlköğretim	44	1,6591	0,6801
	Özel Ortaöğretim	47	1,5745	0,6835
	Toplam	557	2,8510	1,2756
c-)Gürültüden uzaklık	Kamu İlköğretim	332	2,4639	1,2850
	Kamu Ortaöğretim	134	2,5821	1,2524
	Özel İlköğretim	44	1,9773	0,9762
	Özel Ortaöğretim	47	1,7872	0,9986
	Toplam	557	2,3968	1,2533
d-)Okula rahat ulaşılabilirlik	Kamu İlköğretim	332	2,2199	1,0414
	Kamu Ortaöğretim	134	2,1866	0,9433
	Özel İlköğretim	44	1,6818	0,7708
	Özel Ortaöğretim	47	1,7234	0,7431
	Toplam	557	2,1275	0,9927
e-)Kentsel konum	Kamu İlköğretim	332	2,8494	1,2048
	Kamu Ortaöğretim	134	2,6791	1,1412
	Özel İlköğretim	44	2,0909	1,1169
	Özel Ortaöğretim	47	1,8723	0,8240
	Toplam	557	2,6661	1,1949

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=23,223 > $F_{0,05 \text{ için } 8\text{-}520}$ =1,95

İstanbul'da okul türlerine göre, okul memnuniyeti üzerinde etkili olan 5 faktör arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a. Okul mimarisi;

Kamu ilköğretiminde 3,26 ortalama ile, orta düzeyde memnuniyet ve memnun değil düzeyleri arasında çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,96 ortalama ile orta düzeyde memnuniyet çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 2,02 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır.

Özel ortaöğretimde 1,91 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır.

b. Güvenlik;

Kamu ilköğretiminde 3,18 ortalama ile orta düzeyde memnuniyete yakın çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,87 ortalama ile orta düzeyde memnuniyete yakın çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 1,66 ortalama ile çok memnun ve memnun düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 1,58 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır.

c. Gürültüden uzaklık;

Kamu ilköğretiminde 2,46 ortalama ile memnun ve orta düzeyde memnuniyet arasında çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,58 ortalama ile memnun ve orta düzeyde memnuniyet arasında çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 1,98 ortalama ile memnun düzeyir de çıkılmıştır.

Özel ortaöğretimde 1,79 ortalama ile memnun düzeyine yakın çıkılmıştır.

d. Okula rahat ulaşılabilirlik;

Kamu ilköğretiminde 2,22 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır

Kamu ortaöğretiminde 2,19 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır.

Özel ilköğretimde 1,68 ortalama ile çok memnun ve memnun düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 1,72 ortalama ile çok memnun ve memnun düzeyleri arasında çıkmıştır.

e. Kentsel konum;

Kamu ilköğretiminde 2,85 ortalama ile orta düzeyde memnuniyete yakın çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,68 ortalama ile memnun ve orta düzeyde memnuniyet arasında çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 2,09 ortalama ile memnun düzeyinde çıkılmıştır.

Özel ortaöğretimde 1,87 ortalama ile memnuna yakın düzeyde çıkmıştır.

"Bu faktörlerden hangisi veya hangileri diğerlerinden daha önemlidir?" sorusunu yanıtlamak için çoklu karşılaştırma yöntemlerinden biri olan Tukey HSD testinden yararlanılmıştır. Test sonucunda elde edilen değerler Tablo 5.46'da verilmiştir.

Tablo 5.46. İstanbul'da Okul Memnuniyetini Belirleyen Faktörlerin Önem Derecesine İlişkin Değerlendirme Tablosu

Özel 14. soru	A şıkkı	B şıkkı	C şıkkı	D şıkkı	E şıkkı
A şıkkı		2,86	**13,57**	**20,00**	**7,14**
B şıkkı			**10,71**	**17,14**	**4,29**
C şıkkı				**6,43**	**6,43**
D şıkkı					**12,86**
E şıkkı					

Çizelgede $q_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212 \text{ serbestlik derecesindeki değeri}}$=3,63 bulunmuştur.

Alınan yanıtların değerlendirilmesi sonucunda; a ile b seçenekleri arasındaki farklılıkların anlamlı olmadığı, diğerleri arasındaki farklılığın anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara göre İstanbul'da okul memnuniyeti açısından en olumlu faktör **d** seçeneği *(Okula rahat ulaşılabilirlik)* olarak bulunmuştur. Bu seçeneği **c** *(Gürültüden uzaklık)* seçeneği takip etmektedir. Daha az memnun olunan seçenekler olarak **e** *(Kentsel konum)*, **b** *(Güvenlik)* ve **a** *(Okul mimarisi)* seçenekleri bulunmuştur.

5.2.4.30. "İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki ilişki"yi ele alan anket sorusuna 557 okuldan alınan yanıtlar ışığında; daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi (manova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi sosyo-ekonomik gruplar hangi tür okullardan ne oranda yararlanmaktadır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 19,718 çıkan F değeri, $F_{0,05\ \text{için}\ 4\text{-}2212}$ =1,95 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul türü ile sosyo-ekonomik yapı arasında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmakta olup, sosyo-ekonomik grupların okul türlerinden yararlanma düzeyi farklılık göstermektedir.

Tablo 5.47. İstanbul'daki Okullarda Sosyo-Ekonomik Yapı

			OKUL TÜRÜ				Toplam (Total)
			Kamu ilköğretim	Kamu ortaöğretim	Özel ilköğretim	Özel ortaöğretim	
Üst gelir grubu	Birinci	Okul sayısı	9	3	19	16	47
		%	2,7%	2,2%	43,2%	34,0%	8,4%
	İkinci	Okul sayısı	7	1	4	5	17
		%	2,1%	,7%	9,1%	10,6%	3,1%
	Üçüncü	Okul sayısı	13	5	5	14	37
		%	3,9%	3,7%	11,4%	29,8%	6,6%
	Dördüncü	Okul sayısı	24	13	4	4	45
		%	7,2%	9,7%	9,1%	8,5%	8,1%
	Beşinci	Okul sayısı	279	112	12	8	411
		%	84,0%	83,6%	27,3%	17,0%	73,8%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Üst-orta gelir grubu	Birinci	Okul sayısı	9	4	10	12	35
		%	2,7%	3,0%	22,7%	25,5%	6,3%
	İkinci	Okul sayısı	20	6	16	17	59
		%	6,0%	4,5%	36,4%	36,2%	10,6%
	Üçüncü	Okul sayısı	34	13	9	9	65
		%	10,2%	9,7%	20,5%	19,1%	11,7%
	Dördüncü	Okul sayısı	126	70	6	6	208
		%	38,0%	52,2%	13,6%	12,8%	37,3%
	Beşinci	Okul sayısı	143	41	3	3	190
		%	43,1%	30,6%	6,8%	6,4%	34,1%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Orta gelir grubu	Birinci	Okul sayısı	48	10	6	14	78
		%	14,5%	7,5%	13,6%	29,8%	14,0%
	İkinci	Okul sayısı	44	17	10	9	80
		%	13,3%	12,7%	22,7%	19,1%	14,4%
	Üçüncü	Okul sayısı	144	62	18	16	240
		%	43,4%	46,3%	40,9%	34,0%	43,1%
	Dördüncü	Okul sayısı	38	26	5	4	73
		%	11,4%	19,4%	11,4%	8,5%	13,1%
	Beşinci	Okul sayısı	58	19	5	4	86
		%	17,5%	14,2%	11,4%	8,5%	15,4%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Orta-alt gelir grubu	Birinci	Okul sayısı	92	43	4	2	141
		%	27,7%	32,1%	9,1%	4,3%	25,3%
	İkinci	Okul sayısı	142	58	6	4	210
		%	42,8%	43,3%	13,6%	8,5%	37,7%
	Üçüncü	Okul sayısı	38	16	4	6	64
		%	11,4%	11,9%	9,1%	12,8%	11,5%
	Dördüncü	Okul sayısı	35	11	18	26	90
		%	10,5%	8,2%	40,9%	55,3%	16,2%
	Beşinci	Okul sayısı	25	6	12	9	52
		%	7,5%	4,5%	27,3%	19,1%	9,3%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Alt gelir grubu	Birinci	Okul sayısı	194	66	6	1	267
		%	58,4%	49,3%	13,6%	2,1%	47,9%
	İkinci	Okul sayısı	47	31		2	80
		%	14,2%	23,1%		4,3%	14,4%
	Üçüncü	Okul sayısı	32	11	5	3	51
		%	9,6%	8,2%	11,4%	6,4%	9,2%
	Dördüncü	Okul sayısı	12	12	4	4	32
		%	3,6%	9,0%	9,1%	8,5%	5,7%
	Beşinci	Okul sayısı	47	14	29	37	127
		%	14,2%	10,4%	65,9%	78,7%	22,8%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557

Tablo 5.48. İstanbul'da Sosyo-Ekonomik Grupların, Okul Türlerinden Yararlanma Biçimine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Üst gelir grubul	Kamu İlköğretim	332	4,6777	0,8665
	Kamu Ortaöğretim	134	4,7164	0,7718
	Özel İlköğretim	44	2,6818	1,7223
	Özel Ortaöğretim	47	2,6383	1,4659
	Toplam	557	4,3573	1,2494
Üst-orta gelir grubu	Kamu İlköğretim	332	4,1265	1,0025
	Kamu Ortaöğretim	134	4,0299	0,9253
	Özel İlköğretim	44	2,4545	1,1902
	Özel Ortaöğretim	47	2,3830	1,1897
	Toplam	557	3,8241	1,1911
Orta gelir grubu	Kamu İlköğretim	332	3,0422	1,2357
	Kamu Ortaöğretim	134	3,2015	1,0745
	Özel İlköğretim	44	2,8409	1,1603
	Özel Ortaöğretim	47	2,4681	1,2485
	Toplam	557	3,0162	1,2061
Orta-alt gelir grubu	Kamu İlköğretim	332	2,2741	1,1917
	Kamu Ortaöğretim	134	2,0970	1,0821
	Özel İlköğretim	44	3,6364	1,2776
	Özel Ortaöğretim	47	3,7660	1,0046
	Toplam	557	2,4650	1,2811
Alt gelir grubu	Kamu İlköğretim	332	2,0090	1,4511
	Kamu Ortaöğretim	134	2,0821	1,3713
	Özel İlköğretim	44	4,1364	1,4239
	Özel Ortaöğretim	47	4,5745	0,9497
	Toplam	557	2,4111	1,6397

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=19,718 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212}$ =1,95

İstanbul'da okulların sosyo-ekonomik yapıları arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

1. Üst gelir grubu;

   Kamu ilköğretiminde 4,68 ortalama ile az ve en az yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Kamu ortaöğretiminde 4,72 ortalama ile az ve en az yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Özel ilköğretimde 2,68 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Özel ortaöğretimde 2,64 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

2. Üst-orta gelir grubu;

   Kamu ilköğretiminde 4,13 ortalama ile az düzeye yakın çıkmıştır.

   Kamu ortaöğretiminde 4,03 ortalama ile az düzeyde çıkmıştır.

   Özel ilköğretimde 2,46 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Özel ortaöğretimde 2,38 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

3. Orta gelir grubu;

   Kamu ilköğretiminde 3,04 ortalama ile orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Kamu ortaöğretiminde 3,20 ortalama ile orta dereceye yakın yararlanan grup olarak çıkmıştır.

   Özel ilköğretimde 2,84 ortalama ile orta derecede yararlanan gruba yakın sonuç çıkmıştır.

   Özel ortaöğretimde 2,47 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

4. Orta-alt gelir grubu;

   Kamu ilköğretiminde 2,27 ortalama ile fazla ve orta derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,10 ortalama ile fazlaya yakın yararlanan grup olarak çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 3,64 ortalama ile orta ve az derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 3,77 ortalama ile orta ve az derecede yararlanan grup olarak çıkmıştır.

. 5. Alt gelir grubu;

Kamu ilköğretiminde 2,01 ortalama ile fazlaya yakın yararlanan grup olarak çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,08 ortalama ile fazlaya yakın yararlanan grup olarak çıkmıştır

Özel ilköğretimde 4,14 ortalama ile az düzeye yakın çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 4,58 ortalama ile az ve en az yararlanan grup olarak çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre İstanbul'da ikamet eden ve üst gelir grubunda yer alan ailelerin (İstanbul nüfusunun %7'si) çocukları hemen hemen hiç kamu okullarından yararlanmamaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak özel okulları tercih etmektedir. Üst-orta gelir grubunda yer alan ailelerin (İstanbul nüfusunun %17'si) çocukları da hemen hemen hiç kamu okullarından yararlanmamaktadır. Bunlar da genellikle özel okulları tercih etmektedir. Toplum içindeki oranlarına bağlı olarak özel okullardaki ağırlıkları da üst gelir grubundan fazladır. Orta gelir grubunda yer alan ailelerin (İstanbul nüfusunun %25,5'i) çocukları ise iki okul türündende yararlanmaktadır. Orta-alt gelir grubunda yer alan ailelerin (İstanbul nüfusunun %25,5'i) çocukları ağırlıklı olarak kamu okullarına devam etmektedir. Bu kesimde, oranı azalsa da özel okullara çocuklarını gönderen aileler bulunduğu sonucuna varılmıştır. Alt gelir grubunda yer alan ailelerin (İstanbul nüfusunun %25'i) çocukları ise hemen hemen hiç özel okullardan yararlanmamaktadır. Özel okullardan ücretsiz yararlanma oranı ise yasaya göre en az % 3 olmak zorundadır. Ücretsiz yararlanacak öğrencilerin fakir ve başarılı olması temel koşuldur.

5.2.4.31. "İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasındaki ilişki" yi ele alan anket sorusuna 557 okuldan alınan yanıtlar ışığında, daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi (manova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi ulaşım yöntemi hangi tür okullarda ne oranda kullanılmaktadır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 19,718 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212} = 1,95$ olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmakta olup okul türlerine göre yararlanma oranı farklılık göstermektedir.

Tablo 5.49. İstanbul'da Okul Türüne Göre Okula Ulaşım Biçimleri

			OKUL TÜRÜ				Toplam
			Kamu ilköğretim	Kamu ortaöğretim	özel ilköğretim	özel ortaöğretim	
Yaya	Birinci	Okul sayısı	305	64	5	2	376
		%	91,9%	47,8%	11,4%	4,3%	67,5%
	İkinci	Okul sayısı	10	24	4	5	43
		%	3,0%	17,9%	9,1%	10,6%	7,7%
	Üçüncü	Okul sayısı	10	19	5	12	46
		%	3,0%	14,2%	11,4%	25,5%	8,3%
	Dördüncü	Okul sayısı	4	11	15	18	48
		%	1,2%	8,2%	34,1%	38,3%	8,6%
	Beşinci	Okul sayısı	3	16	15	10	44
		%	0,9%	11,9%	34,1%	21,3%	7,9%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Bisiklet	Birinci	Okul sayısı	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0
	İkinci	Okul sayısı	1	0	1	0	2
		%	0,3%	0	2,3%	0	0,4%
	Üçüncü	Okul sayısı	5	0	1	0	6
		%	1,5%	0	2,3%	0	1,1%
	Dördüncü	Okul sayısı	6	4	6	0	16
		%	1,8%	3,0%	13,6%	0	2,9%
	Beşinci	Okul sayısı	320	130	36	47	533
		%	96,4%	97,0%	81,8%	100,0%	95,7%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Okul servis aracı	Birinci	Okul sayısı	20	14	39	36	109
		%	6,0%	10,4%	88,6%	76,6%	19,6%
	İkinci	Okul sayısı	80	27	1	8	116
		%	24,1%	20,1%	2,3%	17,0%	20,8%
	Üçüncü	Okul sayısı	43	33	0	0	76
		%	13,0%	24,6%	0	0	13,6%
	Dördüncü	Okul sayısı	53	27	1	1	82
		%	16,0%	20,1%	2,3%	2,1%	14,7%
	Beşinci	Okul sayısı	136	33	3	2	174
		%	41,0%	24,6%	6,8%	4,3%	31,2%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Toplu taşıma	Birinci	Okul sayısı	3	49	0	7	59
		%	0,9%	36,6%	0%	14,9%	10,6%
	İkinci	Okul sayısı	23	37	9	11	80
		%	6,9%	27,6%	20,5%	23,4%	14,4%
	Üçüncü	Okul sayısı	48	29	10	9	96
		%	14,5%	21,6%	22,7%	19,1%	17,2%
	Dördüncü	Okul sayısı	67	12	9	14	102
		%	20,2%	9,0%	20,5%	29,8%	18,3%
	Beşinci	Okul sayısı	191	7	16	6	220
		%	57,5%	5,2%	36,4%	12,8%	39,5%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557
Özel araç	Birinci	Okul sayısı	3	1	2	2	8
		%	,9%	,7%	4,5%	4,3%	1,4%
	İkinci	Okul sayısı	13	7	14	11	45
		%	3,9%	5,2%	31,8%	23,4%	8,1%
	Üçüncü	Okul sayısı	34	10	12	16	72
		%	10,2%	7,5%	27,3%	34,0%	12,9%
	Dördüncü	Okul sayısı	61	32	4	5	102
		%	18,4%	23,9%	9,1%	10,6%	18,3%
	Beşinci	Okul sayısı	221	84	12	13	330
		%	66,6%	62,7%	27,3%	27,7%	59,2%
	Toplam Okul Sayısı		332	134	44	47	557

Tablo 5.50. İstanbul'daki Okullarda Ulaşım Biçiminden Yararlanma Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Yaya	Kamu İlköğretim	332	1,1627	0,6151
	Kamu Ortaöğretim	134	2,1866	1,4151
	Özel İlköğretim	44	3,7045	1,3396
	Özel Ortaögretim	47	3,6170	1,0745
	Toplam	557	1,8169	1,3353
Bisiklet	Kamu İlköğretim	332	4,9428	0,3201
	Kamu Ortaöğretim	134	4,9701	0,1708
	Özel İlköğretim	44	4,7500	0,6147
	Özel Ortaögretim	47	5,0000	0,0000
	Toplam	557	4,9390	0,3171
Okul servis aracı	Kamu İlköğretim	332	3,6175	1,3801
	Kamu Ortaöğretim	134	3,2836	1,3185
	Özel İlköğretim	44	1,3636	1,1016
	Özel Ortaögretim	47	1,4043	0,9478
	Toplam	557	3,1724	1,5370
Toplu taşıma	Kamu İlköğretim	332	4,2651	1,0055
	Kamu Ortaöğretim	134	2,1866	1,1773
	Özel İlköğretim	44	3,7273	1,1687
	Özel Ortaögretim	47	3,0213	1,2936
	Toplam	557	3,6176	1,3973
Özel araç	Kamu İlköğretim	332	4,4578	0,8938
	Kamu Ortaöğretim	134	4,4254	0,8959
	Özel İlköğretim	44	3,2273	1,2915
	Özel Ortaögretim	47	3,3404	1,2385
	Toplam	557	4,2585	1,0532

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=295,037 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212}$ =1,95

İstanbul'da okul türü ile okula ulaşma biçimi arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

1. Yaya;

   Kamu ilköğretiminde 1,16 ortalama ile en çok yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Kamu ortaöğretiminde 2,19 ortalama ile çok yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Özel ilköğretimde 3,71 ortalama ile orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Özel ortaöğretimde 3,62 ortalama ile orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

2. Bisiklet;

   Kamu ilköğretiminde 4,94, kamu ortaöğretiminde 4,97, özel ilköğretimde 4,75 ve özel ortaöğretimde 5,00 ortalama ile hemen hemen hiç yararlanılmayan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

3. Okul servis aracı;

   Kamu ilköğretiminde 3,62 orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Kamu ortaöğretiminde 3,28 orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Özel ilköğretimde 1,36 ortalama ile en çok ve çok arasında yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

   Özel ortaöğretimde 1,40 ortalama ile en çok ve çok arasında yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

4. Toplu taşıma;

Kamu ilköğretiminde 4,27 ortalama ile az ve hemen hemen hiç yararlanılmayan arası ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 2,19 ortalama çok yararlanılan ulaşım biçimine yakın sonuç çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 3,73 ortalama ile orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 3,02 ortalama ile orta düzeyde yararlanan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır

5. Özel otomobil;

Kamu ilköğretiminde 4,46 ortalama ile az ve hemen hemen hiç yararlanılmayan arası ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde 4,43 ortalama ile az ve hemen hemen hiç yararlanılmayan arası ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Özel ilköğretimde 3,23 ortalama ile orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde 3,34 ortalama ile orta ve az arası yararlanılan ulaşım biçimi olarak çıkmıştır.

Diğer bir ifadeyle, anketlerden okul türü-ulaşım ilişkisine yönelik aşağıdaki özet sonuç çıkarılmıştır;

Kamu ilköğretiminde: Yaya>okul servisi>toplu taşıma>özel araç>bisiklet
Kamu ortaöğretiminde: Yaya=toplu taşıma>okul servisi>özel araç>bisiklet
Özel ilköğretim: Okul servisi>özel araç>yaya>toplu taşıma>bisiklet
Özel ortaöğretim: Okul servisi>toplu taşıma>özel araç>yaya>bisiklet

Bu sonuçlara göre, İstanbul'daki okullarda ulaşma türü- okul türü ilişkisi şu şekilde ifade edilebilir; kamu ilköğretim okullarında yaya ulaşımı hala en temel ulaşım biçimini oluşturmaktadır. Planlamada 1930'lardan bu yana uygulanan bu ilke günümüzde giderek azalmakla birlikte hala önceliğini devam ettirmesi önemli bir bulgu olarak kabul edilmiştir. Kamu ortaöğretim okullarında ise yaya olarak okula ulaşma, ağırlığını korumakla birlikte diğer ulaşım biçimleri de bu okul türünde etkinliğini arttırmıştır. Özel okullarda ise az da olsa yaya olarak okula ulaşılması, olumlu bir sonuç olarak çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde okula ulaşımda etkin bir yeri olan bisiklet ile ulaşım, tüm okul türlerinde hemen hemen *hiç yok* düzeyinde çıkmıştır. Okul servis araçları ile ulaşım ise özel okullarda okula ulaşmada en çok kullanılan ulaşım biçimini oluştururken, kamu okullarında da *orta* düzeye yakın ulaşım biçimi olarak kullanılmaktadır. Toplu taşıma araçlarından yararlanarak okula ulaşma, en fazla kamu ortaöğretim okullarında görülmektedir. Kamu ilköğretim okulları bu ulaşım biçimini çok az kullanmaktadır. Toplu ulaşımın, özel ilköğretim okullarında daha az olmasının yanısıra özel okullarda ilginç bir sonuç olarak, *orta* düzeye yakın bir seviyede kullanıldığı tespit edilmiştir. Özel araçla okula ulaşma; kamu okullarında *hiç yok* düzeyine yakın çıkarken, özel okullarda orta düzeyde yararlanılan bir ulaşım biçimi olduğu sonucu çıkarılmıştır.

5.2.4.32."İstanbul'daki okullarda öğrenci taşıyan servislerin sayısını ve nerelerden öğrenci alındığını" ele alan soruya 1767 okuldan alınan yanıtlar ışığında okul türlerine göre servis aracı sayısının dağılımı Tablo 5.51'de verilmiştir.

Tablo 5.51. İstanbul'daki Okulların Servis Aracı Sayılarına İlişkin Dağılımı

OKUL SERVİS SAYISI	KAMU İLKÖĞRETİM		KAMU ORTAÖĞRETİM		ÖZEL İLKÖĞRETİM		ÖZEL ORTAÖĞRETİM		TOPLAM
	Okul Sayısı	%	Okul Sayısı	%	Okul Sayısı	%	Okul Sayısı	%	
0	412	37,5	86	25,1	25	14,4	27	19,18	551
1	91	8,3	25	7,3	7	3,9	7	4,79	130
2	137	12,5	39	11,4	8	4,4	14	9,59	198
3	96	8,7	23	6,7	4	2,2	6	4,11	129
4	83	7,6	27	7,9	10	5,5	13	8,9	133
5	86	7,8	28	8,2	11	6,1	12	8,22	137
6	23	2,1	8	2,3	5	2,8	4	2,74	40
7	36	3,3	16	4,7	2	1,1	2	1,37	56
8	29	2,6	12	3,5	5	2,8	9	6,16	55
9	6	0,5	4	1,2	2	1,1	2	1,37	14
10	22	2,0	18	5,2	7	3,9	4	2,74	51
11	12	1,1	8	2,3	7	3,9	3	2,05	30
12	16	1,5	6	1,7	8	4,4	5	3,42	35
13	6	0,5	2	0,6	3	1,7	2	1,37	13
14	4	0,4	4	1,2	8	4,4	2	1,37	18
15	12	1,1	7	2,0	1	0,6	3	2,05	23
16	1	0,1	0	0	3	1,7	1	0,68	5
17	3	0,3	3	0,9	1	0,6	1	0,68	8
18	2	0,2	1	0,3	4	2,2	0	0,0	7
19	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
20	2	0,2	7	2,0	6	3,3	5	3,42	20
21	0	0	0	0	1	0,6	2	1,37	3
22	3	0,3	0	0	4	2,2	3	2,05	10
23	1	0,1	3	0,9	1	0,6	0	0,0	5
24	1	0,1	2	0,6	3	1,7	1	0,68	7
25	5	0,5	3	0,9	2	1,1	2	1,37	12
26	0	0	0	0	1	0,6	1	0,68	2
27	2	0,2	0	0	3	1,7	1	0,68	6
28	0	0	1	0,3	0	0	0	0,0	1
29	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
30	4	0,4	2	0,6	7	3,9	5	3,42	18
31	0	0	0	0	2	1,1	0	0,0	2
32	0	0	1	0,3	2	1,1	1	0,68	4
33	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
34	1	0,1	1	0,3	1	0,6	1	0,68	4
35	1	0,1	0	0	2	1,1	1	0,68	4
36	0	0	1	0,3			0	0,0	1
39	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
40	1	0,1	2	0,6	2	1,1	1	0,68	6
41	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
42	0	0	0	0	2	1,1	0	0,0	2
44	0	0	0	0	4	2,2	1	0,68	5
45	0	0	0	0	2	1,1	0	0,0	2
54	0	0	1	0,3	0	0	0	0,0	1
55	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
58	0	0	1	0,3	0	0	0	0,0	1
59	0	0	0	0	0	0	1	0,68	1
64	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
65	0	0	0	0	0	0	2	1,37	2
69	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
72	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
80	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
90	0	0	1	0,3	0	0	0	0,0	1
96	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
106	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
112	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
183	0	0	0	0	1	0,6	0	0,0	1
Toplam	**1098**	**100,0**	**343**	**100,0**	**180**	**100,0**	**145**	**100,0**	**1767**

İstanbul'da araştırma kapsamına giren 1767 okulda toplam 10269 servis aracı taşımacılık yapmaktadır. Kamu ilköğretim okullarında toplam 3613 servis aracı bulunmakta ve servis başına 14 öğrenci alınırsa toplam 54195 öğrenci taşındığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu rakam toplam öğrenci sayısının % 3,78'lik dilimini oluşturmaktadır. Kamu ortaöğretim okullarında toplam 2112 servis aracı bulunmakta ve yaklaşık 29568 öğrenci taşınmaktadır. Bu rakam ortaöğretim öğrenci sayısının %9,73'lük dilimini oluşturmaktadır. Özel ilköğretimde 3097 servis aracı bulunmaktadır. Bu okullarda öğretim gören öğrenci sayısıyla araç sayısı orantılandığında, araç kapasitelerinin %30'unun kullanıldığı sonucuna varılmaktadır. Özel ortaöğretimde ise 1447 servis aracıyla 20258 öğrenci taşınmaktadır. Bu okul türündeki öğrencilerin %68,31'i servis araçlarıyla taşınmaktadır. Özel okullardaki servis araçlarının öğrenci topladıkları alan büyüklüğü, öğrencilerin okul tercihlerine bağlı olarak değişmektedir. Bu servisler, okulun bulunduğu ilçenin dışında, boğazın diğer yakasından da öğrenci almaktadır. Kamu okullarında ise Kadıköy, Beşiktaş ve Şişli ilçelerinde yer alan ve başarılı kabul edilen okullara, boğazın bulunulan yakasındaki tüm ilçelerden servis araçlarıyla öğrenci taşınmaktadır. Diğer ilçelerdeki okullara ise servis araçlarıyla yakın mahalle ve komşu ilçelerden öğrenci taşınmaktadır.

5.2.4.33. "İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasındaki ilişki" yi ele alan soruya 557 okuldan yanıt alınmıştır. Bu yanıtlar ışığında daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeye ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi okul türü İstanbul'da etki alanından ne oranda bağımsızdır?

Althipotez: H_0= $M_1=M_2$ İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 229,244 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212}$ =1,95 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1

hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul türleri arasında okula geliş yerlerine göre ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.52. İstanbul'da Okul Türüne Göre Öğrencilerin Okula Geliş Yerlerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Okulun bulunduğu sokak ve mahalleden	Kamu İlköğretim	332	1,5392	0,8768
	Kamu Ortaöğretim	134	2,9328	1,4776
	Özel İlköğretim	44	2,9545	1,4298
	Özel Ortaöğretim	47	3,4681	1,4424
	Toplam	557	2,1490	1,3707
Okulun bulunduğu ilçeden	Kamu İlköğretim	332	1,8795	0,5690
	Kamu Ortaöğretim	134	2,5821	1,3281
	Özel İlköğretim	44	2,1818	1,3167
	Özel Ortaöğretim	47	2,3617	1,3258
	Toplam	557	2,1131	0,9927
Okulun yakınındaki ilçelerden	Kamu İlköğretim	332	3,1777	1,2124
	Kamu Ortaöğretim	134	2,1716	1,1796
	Özel İlköğretim	44	2,3636	0,8651
	Özel Ortaöğretim	47	2,2340	1,0260
	Toplam	557	2,7917	1,2551
Okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden	Kamu İlköğretim	332	4,4669	0,7863
	Kamu Ortaöğretim	134	3,2015	1,3532
	Özel İlköğretim	44	2,7955	1,3044
	Özel Ortaöğretim	47	2,7872	1,1409
	Toplam	557	3,8887	1,2474
Boğazın diğer yakasındaki ilçelerden	Kamu İlköğretim	332	4,9819	0,1895
	Kamu Ortaöğretim	134	4,6045	0,9888
	Özel İlköğretim	44	4,4318	1,1081
	Özel Ortaöğretim	47	4,3617	1,1311
	Toplam	557	4,7953	0,7155

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=229,244 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}2212}$ =1,95

İstanbul'da okul türü ile okula geliş yerleri arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a. Okulun bulunduğu sokak ve mahalleden;

Kamu ilköğretiminde okulun bulunduğu sokak ve mahalleden gelenler şıkkı 1,54 ortalama ile en çok ve çok düzeyleri arasında çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde okulun bulunduğu sokak ve mahalleden gelenler şıkkı 2,93 ortalama ile orta düzeyde çıkmıştır.

Özel ilköğretimde okulun bulunduğu sokak ve mahalleden gelenler şıkkı 2,95 ortalama ile orta düzeyde çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde okulun bulunduğu sokak ve mahalleden gelenler şıkkı 3,47 ortalama ile orta ve az arası düzeyde çıkmıştır.

b. Okulun bulunduğu ilçeden;

Kamu ilköğretiminde okulun bulunduğu ilçeden gelenler şıkkı 1,88 ortalama ile çok düzeyine yakın çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde okulun bulunduğu ilçeden gelenler şıkkı 2,58 ortalama ile çok ve orta düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ilköğretimde okulun bulunduğu ilçeden gelenler şıkkı 2,18 ortalama ile çok düzeyine yakın çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde okulun bulunduğu ilçeden gelenler şıkkı 2,36 ortalama ile çok ve orta düzeyleri arasında çıkmıştır.

c. Okulun yakınındaki ilçelerden;

Kamu ilköğretiminde okulun yakınındaki ilçelerden gelenler şıkkı 3,18 ortalama ile orta düzeye yakın çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde okulun yakınındaki ilçelerden gelenler şıkkı 2,17 ortalama ile çok düzeyine yakın çıkmıştır.

Özel ilköğretimde okulun yakınındaki ilçelerden gelenler şıkkı 2,36 ortalama ile çok ve orta düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde okulun yakınındaki ilçelerden gelenler şıkkı 2,23 ortalama ile çok düzeyine yakın çıkmıştır.

d. Okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden;

Kamu ilköğretiminde okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden gelenler şıkkı 4,47 ortalama ile az ve hemen hemen hiç düzeyleri arasında çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden gelenler şıkkı 3,20 ortalama ile orta düzeye yakın çıkmıştır.

Özel ilköğretimde okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden gelenler şıkkı 2,80 ortalama ile orta düzeye yakın çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde okulun bulunduğu yakadaki her ilçeden gelenler şıkkı 2,79 ortalama ile orta düzeye yakın çıkmıştır

e. Boğazın diğer yakasındaki ilçelerden;

Kamu ilköğretiminde boğazın diğer yakasındaki ilçelerden gelenler şıkkı 4,98 ortalama ile hemen hemen hiç düzeyinde çıkmıştır.

Kamu ortaöğretiminde boğazın diğer yakasındaki ilçelerden gelenler şıkkı 4,61 ortalama ile az ve hemen hemen hiç düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ilköğretimde boğazın diğer yakasındaki ilçelerden gelenler şıkkı 4,43 az ve hemen hemen hiç düzeyleri arasında çıkmıştır.

Özel ortaöğretimde boğazın diğer yakasındaki ilçelerden gelenler şıkkı 4,36 az ve hemen hemen hiç düzeyleri arasında çıkmıştır.

Diğer bir ifadeyle okul türlerine göre okula geliş yerlerine ilişkin aşağıdaki özet sonuca ulaşılmaktadır;

Kamu ilköğretiminde	a>b>c>d>e
Kamu ortaöğretiminde	c>b>a>d>e
Özel ilköğretim	b>c>d>a>e
Özel ortaöğretim	c>b>d>a>e

Anket sonuçlarına göre kamu ilköğretiminde "Okulun bulunduğu sokak ve mahalleden" gelinmesi seçeneği günümüzde de en yüksek orana sahiptir. Okulun bulunduğu alandan uzaklaşıldıkça kullanım oranı azalmaktadır. Kamu ortaöğretiminde en büyük grubu "Okulun yakınındaki ilçelerden" gelinmesi oluşturmaktadır. Bu durum, ortaöğretim okullarının dengeli dağılmayıp, belirli merkezlerde yığılması ile açıklanabilir. Özel ilköğretimde en büyük grubu "Okulun bulunduğu ilçeden" gelinmesi oluşturmaktadır. Bu durum özel ilköğretim okullarının kuruluş yerleriyle ilişkilidir. Özel ilköğretim okullarında hizmet edilen sosyal çevreye yakın olma önemli bir faktör olarak görülmektedir. Özel ortaöğretimde ise en büyük grubu "Okulun yakınındaki ilçelerden" gelinmesi oluşturmaktadır. Bu sonuç kamu ortaöğretiminde elde edilen sonuçla paralellik göstermektedir. Okul türlerinin tamamında "Boğazın diğer yakasındaki ilçelerden" gelinmesi seçeneği en düşük düzeyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğretim için bir yakadan bir diğer yakaya geçilmesine, istisna durumlar hariç gerek bulunmamaktadır.

5.2.4.34. Yıllardan beri gerek planlama gerekse mimarlık dallarında en çok tartışılan konulardan birini oluşturan *"tip proje-özgün proje"* veya *"standartlara dayalı projecilik-özgün tasarım"* konusu İstanbul'daki kamu ile özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okullarda irdelenmiştir. 1767 kamu ile özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okulun mimari tasarım tipolojisine ilişkin dağılımı Tablo 5.53'de verilmiştir.

Tablo 5.53. İstanbul'da 1767 Okulun Okul Türlerine ve Mimari Topolojilerine Göre Dağılımı

OKULLARIN MİMARİ TASARIM TİPOLOJİSİ		OKUL TÜRÜ				Toplam
		Kamu ilköğretim	Kamu ortaöğretim	Özel ilköğretim	Özel ortaöğretim	
Standartlar yönergesine veya tip projeye göre yapılmış bir okul	Okul sayısı	840	253	58	46	1197
	%	76,5%	73,8%	32,2%	31,5%	67,7%
Özgün mimarisi ve tasarımı olan bir okul	Okul sayısı	206	72	49	30	357
	%	18,8%	21,0%	27,2%	20,5%	20,2%
Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir	Okul sayısı	30	17	16	17	80
	%	2,7%	5,0%	8,9%	11,6%	4,5%
Kampus şeklinde tasarlanmış ve uygulanmış bir okul	Okul sayısı	22	1	56	51	130
	%	2,0%	0,3%	31,1%	34,9%	7,4%
Diğer	Okul sayısı	0	0	1	2	3
	%	0%	0%	0,6%	1,4%	0,2%
TOPLAM OKUL SAYISI		1098	343	180	146	1767

Kamu ilköğretiminde "Okul mimarisi" açısından en fazla paya, 840 okul ile *"Standartlar yönergesine veya tip projeye göre yapılmış bir okul"* seçeneği sahiptir. Bu seçenek toplam içerisinde % 76,5 gibi çok yüksek bir orana sahiptir. İkinci sırada,

206 ilköğretim okulu ile *"Özgün mimarisi ve tasarımı olan bir okul"* seçeneği gelmektedir. Bu seçenek ise toplam içerisinde % 18,8 paya sahiptir. *"Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir"* seçeneği toplam 30 okul ile % 2,7'lik bir paya sahiptir. *"Kampus şeklinde tasarlanmış"* kamu ilköğretim okulu sayısı ise 22 olup % 2,0'lik bir paya sahiptir. Kamu ortaöğretiminde ise 253 okul mimari tipoloji olarak *"Standartlar yönergesine veya tip projeye göre yapılmış bir okul"* seçeneğini uygun bulmuştur. Bu seçenek toplam içerisinde % 73,8 gibi çok yüksek bir orana sahiptir. İkinci sırada 72 ortaöğretim okulu ile *"Özgün mimarisi ve tasarımı olan bir okul"* seçeneği gelmektedir. Bu seçenek toplam içerisinde % 21,0'lik bir paya sahiptir. "Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir" seçeneği ise toplam 17 okul ile % 5'lik bir paya sahiptir.

Özel ilköğretim ve ortaöğretimde okul mimarisi, seçeneklere dengeli dağılmıştır. Özel ilköğretimde okulların % 32,2'si, ortaöğretimde ise % 31,5'i *"Standartlar yönergesine veya tip projeye göre yapılmış bir okul"* dur. Özel ilköğretimde *"Kampus şeklinde tasarlanmış ve uygulanmış bir okul"* seçeneğine uygun okul oranı %31,1, ortaöğretimde ise %34,9 dur. Özel ilköğretimde okulların % 27,2 si, ortaöğretimde ise % 20,5'i *"Özgün mimarisi ve tasarımı olan bir okul"* olduğunu belirtmiştir. *"Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir"*, seçeneğine uygun yapılan özel ilköğretim okulu oranı % 8,9, özel ortaöğretimde ise % 11,6 olarak bulunmuştur.

557 anketin tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar, yukarıda açıklaması verilen 1767 ana örnekleme grubunun sonuçları ile paralellik göstermektedir. Gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda P olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 48,000 çıkmış olup, $F_{0,05\ \text{için}\ 3\text{-}556}$=2,61'den yüksek bir F değerine denk düşmektedir. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla okul türleri arasında *"okul mimarileri ve tasarımları açısından ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğu"*, anket sonuçlarının istatistiki analiziyle de doğrulanmıştır.

5.2.4.35. Özel okulların, 1987 tarihinde yayınlanan "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi" ni yeterli bulma derecesine ilişkin anket sorusuna toplam 91 özel okul yanıt vermiştir. Bu yanıtlar ışığında daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Özel okullarda "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi"nin yeterlilik düzeyine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 Özel okullarda "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi"nin yeterlilik düzeyine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ Özel okullarda "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi"nin yeterlilik düzeyine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Olasılık değeri (Sig) 0,977.. çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 0,001 çıkmış olup, bu değer $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}465}$ =3,85'den küçüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamaktadır Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla Özel okullarda "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi"nin yeterlilik düzeyine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5.54. Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi'nin Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Özel İlköğretim	44	2,4318	1,0653	,1606	2,1079	2,7557	1,00	5,00
Özel Ortaöğretim	47	2,4255	,9723	,1418	2,1400	2,7110	,00	4,00
Toplam (Total)	91	2,4286	1,0126	,1062	2,2177	2,6395	,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,001 < P=0,01 ve F=48,006 > $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}90}$ =3,85

Tablo 5.55. Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi'nin Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo

Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesinin Yeterlilik Derecesi		OKUL TÜRÜ		Toplam
		Özel ilköğretim	Özel Ortaöğretim	
Tam yeterli	Okul sayısı	9	4	13
	%	20,5%	8,5%	14,3%
Yeterli	Okul sayısı	16	25	41
	%	36,4%	53,2%	45,1%
Ne yeterli, ne yetersiz	Okul sayısı	11	8	20
	%	25,0%	17,0%	22%
Yetersiz	Okul sayısı	7	9	16
	%	15,9%	19,1%	17,6%
Çok yetersiz	Okul sayısı	1	0	1
	%	2,3%	0%	1,1%
Toplam	Okul sayısı	44	47	91
	%	100,0%	100,0%	100,0%

Diğer taraftan anket sonuçlarının şıklara göre dağılımı incelendiğine, özel okullar ortalamasına göre yönergeyi okulların % 14,3'ü tam yeterli, % 45,1 i ise yeterli düzeyde bulmuştur. Dolayısıyla özel okulların yaklaşık % 60'ı yapılaşmayı belirleyen bu yönergeyi yeterli görmektedir. Ankette kararsızların oranı % 22 olarak çıkmıştır. Çok yetersiz ve yetersiz olarak değerlendiren okulların oranı ise % 18,7 olarak bulunmuştur.

Neden yetersiz bulunduğu sorusuna okullar; yönetmeliğin çağ dışı kalmasını, esnek olmamasını veya bazı noktalarda fazla ayrıntılı olmasını, kat sınırlamasının bulunmamasını, arsa sınırlamasının olmamasını belirtmişlerdir. Yeterli bulan okullar ise mevcut haliyle öğretim için gerekli şartları içermesini, en azından bir standardın bulunmasını ve okul yapacaklara yön gösterici olmasını gerekçe göstermişlerdir.

5.2.4.36. *"Özel okullar İstanbul'da nerede kurulmalıdır"* sorusuna özel okulların 91'i yanıt vermiştir. Bu yanıtların sayısal dağılımı ve daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Problem: Özel okul türleri arasında İstanbul'da kuruluş yeri önerileri açısından, anlamlı bir farklılık var mıdır?

Hipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ Özel okul türleri arasında İstanbul'da kuruluş yeri önerileri açısından, anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ Özel okul türleri arasında İstanbul'da kuruluş yeri önerileri açısından, anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Özel okul türleri arasında İstanbul'da kuruluş yeri önerileri açısından, anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,899 çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 0,016 çıkmış olup, bulunan değer $F_{0,05}$ için 1-89 =3,94'den küçüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamaktadır Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla Özel okul türleri arasında İstanbul'da kuruluş yeri önerileri açısından, anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5.56. İstanbul'da Özel Okulların Kurulabileceği Yerlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın % 95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Özel İlköğretim	44	4,2045	1,3044	,1966	3,8080	4,6011	1,00	5,00
Özel Ortaöğretim	47	4,1702	1,2738	,1858	3,7962	4,5442	1,00	5,00
Toplam (Total)	91	4,1868	1,2816	,1343	3,9199	4,4537	1,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,899 > P=0,05 ve F=0,016 < $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}90}$ =3,94

Tablo 5.57. İstanbul'da Özel Okulların Kurulabileceği Yerlere İlişkin Çapraz Tablo

ÖZEL OKULLARIN İSTANBUL'DA KURULABİLECEĞİ YERLER		OKUL TÜRÜ		Toplam
		Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Kentin her yerinde kurulabilirler	Okul sayısı	5	4	9
	%	11,4%	8,5%	9,9%
Kentin merkezi yerlerinde	Okul sayısı	0	2	2
	%	0%	4,3%	2,2%
Hizmet ettiği çevrenin yakınında	Okul sayısı	3	4	7
	%	6,8%	8,5%	7,7%
Kentin dışında oluşturulacak kampus alanlarında	Okul sayısı	9	9	18
	%	20,5%	19,1%	19,8%
Ulaşım kolaylığına sahip, gürültüden uzak ama konut alanlarına yakın yerlerde	Okul sayısı	27	28	55
	%	61,4%	59,6%	60,4%
Toplam	Okul sayısı	44	47	91

Anket sonuçlarının seçeneklere dağılımı incelendiğinde; özel okullar toplamına göre %9,9'u "bu okulların İstanbul'da her yerde kurulabileceğini", %2,2'si "kentin merkezi yerlerinde kurulabileceğini", %7,7 si "hizmet ettiği sosyal çevreye yakın yerde kurulabileceğini", %19,8'i "kent dışı kampuslarda oluşturulabileceklerini", % 60,4'ü "ulaşım kolaylığına sahip, gürültüden uzak ama konut alanlarına yakın yerlerde" kurulabileceğini belirtmişlerdir. Bu dağılım *"merkezi yerlerden çok kent dışının istendiğini, ancak konut alanlarından da fazla uzaklaşılmasının istenmediğini"* göstermektedir.

5.2.4.37. İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açılarını sorgulayan soruya 557 yanıt alınmıştır. Bu yanıtların sayısal dağılımı ve daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Problem: İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Hipotez: H_0= $M_1=M_2$ İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,670 çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 0,518 çıkmış olup, bu değer $F_{0,05 \text{ için } 3-556}$ =2,61'den küçüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamaktadır Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki okulların kent dışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5.58. Kent Dışı Kampuslaşma Eğilimine Bakış Açısına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	2,2078	1,2445	6,830E-02	2,0735	2,3422	1,00	5,00
Kamu Ortaöğretim	134	2,0746	1,1738	,1014	1,8741	2,2752	1,00	5,00
Özel İlköğretim	44	2,1136	1,1855	,1787	1,7532	2,4741	1,00	5,00
Özel Ortaöğretim	47	2,0638	1,0087	,1471	1,7676	2,3600	1,00	4,00
Toplam (Total)	557	2,1562	1,2036	5,100E-02	2,0560	2,2564	1,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,670 > P=0,05 ve F=0,518 < $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$ =2,61

Tablo 5.59. Kentdışı kampuslaşma Eğilimine Bakış Açısına İlişkin Çapraz Tablo

KENT DIŞI KAMPUSLAŞMA EĞİLİMİNE BAKIŞ AÇISI		OKUL TÜRÜ				Toplam
		Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Tam Destekliyorum	Okul sayısı	125	55	16	16	212
	%	37,7%	41,0%	36,4%	34,0%	38,1%
Kısmen Destekliyorum	Okul sayısı	93	41	17	18	169
	%	28,0%	30,6%	38,6%	38,3%	30,3%
Kararsızım	Okul sayısı	58	16	3	7	84
	%	17,5%	11,9%	6,8%	14,9%	15,1%
Kısmen Karşıyım	Okul sayısı	32	17	6	6	61
	%	9,6%	12,7%	13,6%	12,8%	11,0%
Kesinlikle Karşıyım	Okul sayısı	24	5	2	0	31
	%	7,2%	3,7%	4,5%	0%	5,6%
TOPLAM OKUL SAYISI		332	134	44	47	557

Kamu ilköğretiminde "Kentdışı kampuslaşma eğilimini" tam destekleyenlerin oranı %37,7 ile en yüksek düzeyde çıkmıştır. Kısmen destekleyenlerin oranı ise %28,0 dir. Bu çerçevede kent dışı kampuslaşma eğilimine resmi ilköğretimde %65,7 oranında olumlu bakılmaktadır. Kararsızların oranı %17,5 dir. Kısmen ya da tamamen karşı olanların toplam oranı ise %16,8 olarak bulunmuştur. Kamu ortaöğretiminde kentdışı kampuslaşmaya tam veya kısmen destek verenlerin toplam oranı %71,6 düzeyinde çıkmıştır. Karasızlar %11,9 luk bir orana sahipken, kısmen veya tamamen karşı olanların oranı %16,4 olarak bulunmuştur. Özel ilköğretim okullarının %75'i tam veya kısmen kentdışı kampuslaşmayı desteklemektedir. Karasızların oranı %6,8 olarak çıkmıştır. Kısmen veya tamamen karşı olanların oranı ise %18,1 olarak bulunmuştur. Özel ortaöğretimde kentdışı kampuslaşma %68,1 oranında desteklenmektedir. Bu okul türünde karasızların oranı %15,1 dir. Kentdışı kampuslaşmaya kısmen veya tamamen karşı olanların oranı ise %16,6 olarak bulunmuştur.

Bu sonuçlar, plancıların sandığının aksine, eğitimin hangi kademesinde olursa olsun okulların "kentdışı kampuslaşma eğilimine" olumlu baktığını göstermektedir. Olumlu bakılmasının gerekçeleri ve sağlayacağı avantajlara ilişkin verilen yanıtlar, şu şekildedir;

1-Kampuslar, her türlü sosyal (Tiyatro, Spor salonları vb) ve teknik donatımı (Otopark vb.) içlerinde barındıracağından çocukların sosyal bir varlık olarak yetişmesine, öğrencilerin hobilerini geliştirmesine ve ihtiyaçlarını tatmin etmesine yardımcı olacaktır.

2-Kent yaşamının getirdiği kalabalık, stres, hava kirliliği ve gürültüden uzak; yeşillik içinde motivasyonu tam bir eğitim yapılabilir.

3-Kampuslaşma, daha kaliteli eğitim verilmesini sağlar.

4-Taşımacılığın gelişmesiyle okul yerinin eski önemi kalmamıştır.

5-Kentiçi ulaşım rahatlayacaktır.

6-Kent içinde yeterli arazi bulunmadığı gibi mevcut olan arazi değerleri de çok yüksektir.

7-Eğitimin bütünlüğü ve özgürlüğü açısından faydalı olur.

8-Çocukların çevreden kötü alışkanlıklar kapmalarının önüne geçilmiş olur.

9-Okullar büyüyebilme imkanına kavuşurlar.

10-Köy Enstitüsü tecrübesi kampuslaşmanin olumlu olacağını göstermiştir.

11-Gidilen çevreye bağlı olarak güvenlik önlemi alındığı takdirde olumlu olabilir.

12-Daha ekonomik olur.

13-Çocuk psikolojisi açısından olumlu olur.

14-Okulların yeterli personeli olur.

15-Öğrenciler ilgi alanlarına göre farklı şekillerde eğitilebilirler.

16-Çağa uygun eğitim kampuslarda verilebilir.

17-İyi bir eğitim için iyi bir ortama ihtiyaç vardır. Günümüzde, kent içinde bu ortam bulunmamaktadır.

18-Ders dışı eğitsel faaliyetler daha verimli ve daha etkili şekilde yapılabilir.

19-Tam gün eğitime geçilebilmesi açısından olumlu olur.

20-Günümüzde şehir merkezleri ideal okul çevresi ve ortamı olmaktan çok uzaklaşmıştır.

21-Dış etkenlerden uzak olduğu için öğrencilerin ilgileri tamamen okula olur.

22-İstanbul merkezinde tüm ihtiyaçlara yanıt verecek organizasyon kurmak imkansız hale gelmiştir.

23-Öğretmenlerden daha fazla verim alınır.

Kampuslaşma olumsuz bakılmasının gerekçeleri ve neden olacağı belirtilen zaraları aşağıda belirtilmiştir.

1-Kampuslar büyük kentlerde ulaşım problemini arttıracak, zaman kaybına yol açacak ve öğrencilerin yoğun fiziksel yorgunluk ve stres yaşamalarına neden olacaktır.

2- Kampuslar kışla gibidir. Kışlada eğitim olmaz.

3-Kampuslar öğrencilerin kentten ve sosyal hayattan kopmalarına neden olur. Eğitim kent dokusu içinde, kent sorunlarıyla yaşanarak alınabilir.

4-Okullar halkla iç içe olmalı, eğitim halkla bütünleşmelidir. Öğrencilerin sosyalleşmeleri açısından kampuslaşma olumsuz olacaktır

5-Okul öğrencinin evine yakın olmalıdır. İnsanlar en iyi yaşadıkları yerlerde eğitilebilirler.

6-Kampusa servislerle ulaşım ilköğretim öğrencilerinin az uyumalarına, yorulmalarına ve zaman kaybetmelerine yol açacaktır.

7-Ülke ve aile ekonomisi açısından olumsuz olacaktır.

8-Birden çok binada eğitim yapmak kontrolün kaybedilmesine yol açacaktır.

9-İlköğretimde çocukların yaşı icabı uzaklara gitmesi zor olur, daha ziyade ortaöğretimde olmalıdır.

10-İlköğretim ve ortaöğretim için uygun olmamakla birlikte yükseköğretim için olabilir.

11-Ulaşımı servislere bağımlı kılması olumsuzdur.

12-Kamu okullarında okuyan öğrencilerin ekonomik şartları zayıf olduğundan onlara hitap edemeyecektir.

14-Güvenlik büyük sorun olacaktır.

5.2.4.38. Zorunlu 8 yıllık eğitime geçilmesi ile eğitim tesislerinde çok farklı yaş gruplarının bir arada olmalarına ilişkin değerlendirmeleri belirlemeye yönelik soruya 557 yanıt alınmıştır. Bu yanıtların sayısal dağılımı ve daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki okullarda zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile çok farklı yaş gruplarının aynı alanda eğitim görmelerine ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ İstanbul'daki okullarda zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile çok farklı yaş gruplarının aynı alanda eğitim görmelerine ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki okullarda zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile çok farklı yaş gruplarının aynı alanda eğitim görmelerine ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Olasılık değeri (Sig) 0,002 çıkmıştır. Bu değer $P<0,01$ dir. F değeri ise 5,113 çıkmış olup, bu değer $F_{0,05\ \text{için}\ 3\text{-}556} = 2,61$'den büyüktür. Bu iki değer H_1 hipotezini doğrulamaktadır Dolayısıyla İstanbul'daki okulların 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ile çok farklı yaş gruplarının aynı alanda

eğitim görmelerine ilişkin bakış açıları arasında çok önemli anlamlı bir farklılıklar vardır.

Tablo 5.60. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesi İle Farklı Yaş Gruplarının Aynı Alanda Eğitim Görmelerine İlişkin Bakış Açılarına Yönelik Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	2,4940	1,4820	8,134E-02	2,3340	2,6540	1,00	5,00
Kamu Ortaöğretim	134	3,0149	1,3599	,1175	2,7826	3,2473	1,00	5,00
Özel İlköğretim	44	2,8409	1,5241	,2298	2,3775	3,3043	1,00	5,00
Özel Ortaöğretim	47	3,0000	1,4446	,2107	2,5758	3,4242	1,00	5,00
Toplam (Total)	557	2,6894	1,4699	6,228E-02	2,5671	2,8117	1,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,002 < P=0,01 ve F=5,113 > $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$ =2,61

Tablo 5.61. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesi İle İstanbul'daki Okullarda Farklı Yaş Gruplarının Aynı Alanda Eğitim Görmelerine İlişkin Bakış Açılarına Yönelik Çapraz Tablo

8 Yıllık Zorunlu Eğitime Geçilmesi İle İstanbul'daki Okullarda Farklı Yaş Gruplarının Aynı Alanda Eğitim Görmelerine İlişkin Bakış Açıları		OKUL TÜRÜ				Toplam
		Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Tam Destekliyorum	Okul sayısı	119	22	10	7	158
	%	35,8%	16,4%	22,7%	14,9%	28,4%
Kısmen Destekliyorum	Okul sayısı	85	36	14	17	152
	%	25,6%	26,9%	31,8%	36,2%	27,3%
Kararsızım	Okul sayısı	21	14	3	2	40
	%	6,3%	10,4%	6,8%	4,3%	7,2%
Kısmen karşıyım	Okul sayısı	59	42	7	11	119
	%	17,8%	31,3%	15,9%	23,4%	21,4%
Kesinlikle karşıyım	Okul sayısı	48	20	10	10	88
	%	14,5%	14,9%	22,7%	21,3%	15,8%
TOPLAM OKUL SAYISI		332	134	44	47	557

"Zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile çok farklı yaş gruplarının aynı alanda eğitim görmelerini" kamu ilköğretiminde tam destekleyenlerin oranı %35,8 ile en yüksek düzeyde çıkmıştır. Kısmen destekleyenlerin oranı ise %25,6'dir. Bu çerçevede konuya olumlu bakanların toplam oranı %61,4'dür. Bu konuda kararsızların oranı %6,3'dür. Kısmen ya da tamamen karşı olanların toplam oranı ise %32,3 olarak bulunmuştur. Kamu ortaöğretiminde ise tam veya kısmen destekleyenlerin toplam oranı %43,3'dür. Kararsızlar %10,4'lük bir orana sahipken, kısmen veya tamamen karşı olanların oranı %46,2 olarak bulunmuştur. Özel ilköğretim okulları bu konuda %54,5 oranında tam veya kısmen destek vermektedirler. Bu eğitim türünde karasızların oranı %6,8, kısmen veya tamamen karşı olanların oranı ise %38,6 olarak çıkmıştır. Özel ortaöğretim okulları bu konuda

%51,1 oranında tam veya kısmen desteklek vermektedirler. Karasızların oranı ise %4,3 gibi düşük bir düzeyde kalırken, kısmen veya tamamen karşı çıkanların oranı ise %44,7 olarak bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre, zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile farklı yaş gruplarının aynı tesiste eğitim görmelerine %55,7 olumlu, %37,2 olumsuz bakılmaktadır. Ortaya çıkan bu sonuç, sanılanın aksine, eğitimin hangi kademesinde olursa olsun bazı kaygılara rağmen mevcut duruma olumlu bakıldığını göstermektedir.

Konuya olumlu bakılmasına ilişkin olarak, aşağıda belirtilen gerekçeler ortaya konulmuştur;

1-Farklı yaş grupları birbirlerini iyi yönde (tecrübe, saygı ve sevgi açısından) örnek alırlar.
2-Toplu yaşama kurallarını öğrenirken, örneklerin çok ve çeşitli olması sağlanmış olur.
3-Öğrencileri olgunlaşmalarını sağlar.
4-Aile içinde de çok farklı yaş grupları bir aradadır. Okullar da aile ortamının bir devamıdır.
5-Sevgi ve saygı ortamı açısından faydalı olur.
6-Topluma uyum sağlamaları açısından olumlu olur
7-Eğitim-öğretim bütünlüğü açısından faydalıdır.
8-Eğitimde daha fazla başarı elde edilebilir.
9-Entelektüel, fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimleri açısından farklı yaş gruplarının bir arada olması uygundur.
10-Okulun fiziki koşulları müsait olması halinde yaş farkı önemli bir sorun değildir.
11-Farklı yaş gruplarının bir arada olması doğru bir planlamayla uygun olabilir.
12-Kontrol ve kaynaşma sağlanabilirse olumlu olur.
13-Bilinçli ve disiplinli bir yönetimle yaş gruplarının birbirlerini kötü etkilemeleri engellenebilir.
14-Çocuklar günlük yaşamlarında zaten her yaştan insanlarla birliktelerdir.
15-Büyükler küçüklerin eğitimine katkıda bulunabilirler.

Konuya olumsuz bakılmasına ilişkin olarak ise aşağıda belirtilen gerekçeler ortaya konulmuştur;

1-Farklı yaş gruplarının birarada olması, ilgi alanları ve davranış biçimleri farklı olduğu için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.
2-Psikolojik açıdan ve fiziksel farklılıklardan ötürü ayrı binalarda olmalıdırlar.
3-MEB müfredatında bile her öğrenci kendi yaş grubuyla değerlendirilmeli ilkesi bulunmaktadır.
4-Kendi özelliklerini yeterince ifade etmelerine engel olmaktadır. Gelecek yıl iki kademeyi ayrı ayrı eğitmeyi planlıyoruz.

5-Branş öğretmeni sıkıntısı ortaya çıkmıştır.

6-Gelişme çağındaki bir gençle eğitime yeni başlayan bir çocuğun bir arada bulunması küçük çocuklar açısından sosyal, psikolojik sorunlar oluşturmaktadır.

7-Binalar sıkışık ve idari işlemler karmaşık hale gelmiştir.

8-Arkadaşlık ilişkilerinde ve davranışlarda yaş farklılıkları nedeniyle olumsuzluklar vardır.

9-Okulların donanımları, teknik ve sosyal altyapıları öğrencilerin sayısı ve yaş gruplarıyla orantılı olmalıdır. Özellikle ortak kullanım alanlarından; yeşil alanlarda ve tuvaletlerde sorunlar yaşanmaktadır.

10-İlköğretim okullarında disiplin cezaları kaldırıldığından, büyüklere herhangi bir yaptırım uygulanamamaktadır. Bu nedenle 7. ve 8. sınıflarda disiplin suçu uygulaması getirilmelidir.

11-Yaş farklılıkları küçüklerin büyüklerden kötü davranışlar edinmelerine neden olmaktadır.

12-Devletin yanlış eğitim politikasının bir sonucudur.

13-Zorunlu eğitimden değil ama bir arada olmalarından eğitimin kalitesi bozulmuştur.

14-Zorunlu eğitim 11 yıla çıkmalı ama çocuklarla engelliler ayrı ayrı eğitilmelidirler.

15-Büyükler küçükleri ezmektedir. Aynı bina olacaksa katlar yaş gruplarına göre ayrılmalı, dersliklerin konumları yaşlara göre belirlenmelidir.

16-Kontrol ve denetim zorluğu bulunmaktadır.

17-Farklı yaş gruplarında farklı sorunlar çıkmaktadır. Sorunların çözümünde hangi yaş gruplarının baz alınabileceği belirlenememektedir.

18- Velilerin çocuklarını kendilerinin koruma girişileriyle karşılaşılmaktadır.

19-Okulun sosyal, sportif, kültürel tesislerinin ayrı ve sürekli olarak kullanılabilmesi sağlanmalıdır.

20-İlköğretimin ikinci kademesi ile ortaöğretimin bir arada olması daha uygundur.

21-Mevcut ilköğretim okullarının fiziki koşulları 12-14 yaş grubu için uygun değil.

22-Çok farklı yaş gruplarının birbirlerini fiziksel, psikolojik (iletişim kopukluğu, kişilik, algılama) vb açılardan olumsuz etkilemesi söz konusu

23-Farklı yaş gruplarına hitap edecek öğretmenler bulunamamaktadır.

24-Yönlendirme 5. sınıftan itibaren başlamalıdır. Meslek okullar da bu durumdan zarar görmektedir.

25-Büyük sınıfları motive etmek çok zor olmaktadır.

5.2.4.39. "Özel okulların düzenli gelişmesinde etkili olabilecek faktörler" sorusuna 91 özel okuldan yanıt alınmıştır. Bu yanıtların daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

> Altproblem: Özel okulların düzenli gelişmesinde olumlu olabilecek faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi faktörler düzenli gelişmede daha etkilidir?

Althipotez: $H_0 = M_1 = M_2$ Özel okulların düzenli gelişmesinde olumlu olabilecek faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_1 = M_1 \neq M_2$ Özel okulların düzenli gelişmesinde olumlu olabilecek faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Özel okulların İstanbul'da yerseçimlerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında anlamlı bir farklılık olmamasına ilişkin olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 30,641 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 8\text{-}712}$ =1,95'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla Özel okulların düzenli gelişmesinde olumlu olabilecek faktörlerin etki düzeyi açısından aralarında ileri düzeyde önemli farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.62. Özel Okulların Gelişmesinde Etkili Olabilecek Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
İmar hükümlerinden muafiyet	Özel İlköğretim	36	2,6364	1,4642
	Özel Ortaöğretim	31	3,0000	1,1421
	Toplam (Total)	67	2,8242	1,3131
İmar planlarında özel okullara yer ayrılması	Özel İlköğretim	36	1,3409	0,7453
	Özel Ortaöğretim	31	1,5745	0,8274
	Toplam (Total)	67	1,4615	0,7931
Kent çevresinde kampus alanı ayrılması	Özel İlköğretim	36	1,4545	0,6631
	Özel Ortaöğretim	31	1,8085	0,7978
	Toplam (Total)	67	1,6374	0,7530
Arsa büyüklüğü standartları getirilmesi	Özel İlköğretim	36	1,7500	0,9912
	Özel Ortaöğretim	31	2,1489	1,0211
	Toplam (Total)	67	1,9560	1,0210
Yeni yapı standartları getirilmesi	Özel İlköğretim	36	2,1136	1,0391
	Özel Ortaöğretim	31	2,1489	0,8592
	Toplam (Total)	67	2,1319	0,9453
Uzun vadeli düşük faizli kredi verilmesi	Özel İlköğretim	36	1,4545	0,9010
	Özel Ortaöğretim	31	1,6596	0,8914
	Toplam (Total)	67	1,5604	0,8970
Vergi muafiyetleri veya tenzilatları	Özel İlköğretim	36	1,2273	0,6421
	Özel Ortaöğretim	31	1,2979	0,5866
	Toplam (Total)	67	1,2637	0,6116
Bedelsiz arsa verilmesi	Özel İlköğretim	36	1,5227	0,9997
	Özel Ortaöğretim	31	1,5319	0,7178
	Toplam (Total)	67	1,5275	0,8608
Proje desteği verilmesi	Özel İlköğretim	36	1,3864	0,6182
	Özel Ortaöğretim	31	1,5745	0,6835
	Toplam (Total)	67	1,4835	0,6560

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=30,641 > $F_{0,05 \text{ için } 8\text{-}712}$ =1,95

Özel okulların İstanbul'da düzenli gelişmesinde etkili olabilecek 9 faktör arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a-*İmar hükümlerinden muafiyet*; Özel ilköğretimde 2,64 ortalama ile olumlu olur ve ne olumlu-ne olumsuz olur düzeyleri arasında çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 3,00 ortalama ile ne olumlu-ne olumsuz düzeyde çıkmıştır.

b-*İmar planlarında özel okullara yer ayrılması*; Özel ilköğretimde 1,34, özel ortaöğretimde ise 1,58 ortalama ile olumlu olur ve ne olumlu-ne olumsuz olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

c-*Kent çevresinde kampus alanı ayrılması*; Özel ilköğretimde 1,46, özel ortaöğretimde ise 1,81 ortalama ile ortalama ile olumlu olur ve ne olumlu-ne olumsuz olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

d-*Arsa büyüklüğü standartları getirilmesi*; Özel ilköğretimde 1,75 ortalama ile olumlu olur ve ne olumlu-ne olumsuz olur düzeyleri arasında çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 2,15 ortalama ile olumlu olur düzeyine yakın çıkmıştır.

e-*Yeni yapı standartları getirilmesi*; Özel ilköğretimde 2,11, özel ortaöğretimde ise 2,15 ortalama ile olumlu olur düzeyine yakın çıkmıştır

f-*Uzun vadeli düşük faizli kredi verilmesi*; Özel ilköğretimde 1,46, özel ortaöğretimde ise 1,66 ortalama ile çok olumlu olur ve olumlu olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

g-*Vergi muafiyetleri veya tenzilatları*; Özel ilköğretimde 1,23 ortalama ile çok olumlu olur düzeyine yakın çıkmıştır. Özel ortaöğretimde ise 1,30 ortalama ile çok olumlu olur ve olumlu olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

h-*Bedelsiz arsa verilmesi*; Özel ilköğretimde 1,52, özel ortaöğretimde ise 1,53 ortalama ile çok olumlu olur ve olumlu olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

I-*Proje desteği verilmesi*; Özel ilköğretimde 1,39, özel ortaöğretimde ise 1,58 ortalama ile çok olumlu olur ve olumlu olur düzeyleri arasında çıkmıştır.

Okul türlerine göre bu faktörlerden hangisinin veya hangilerinin diğerlerinden daha önemli olduğunu tespit etmek açısından ortalamalara dayalı karşılaştırmada; gerek özel ilköğretimde, gerekse ortaöğretimde bu faktörlerin önem sıralaması benzer çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre özel okulların düzenli gelişmesinde etkili olabilecek en önemli faktör **g** şıkkı (Vergi muafiyetleri veya tenzilatları) olarak bulunmuştur. Bu şıkkı sırasıyla **b** (İmar planlarında özel okullara yer ayrılması) ve **ı** (Proje desteği verilmesi) şıkları takip etmektedir. İkinci derece önemli şıklar sırasıyla **f** (Uzun vadeli düşük faizli kredi verilmesi), **c** (Kent çevresinde kampus alanı ayrılması) ve **h** (Bedelsiz arsa verilmesi) şıklarıdır. Daha az önem verilen şıklar ise **d** (Arsa büyüklüğü standartları getirilmesi), **e** (Yeni yapı standartları getirilmesi) ve **a** (İmar hükümlerinden muafiyet) şıklarıdır.

5.2.4.40. Eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yerini değerlendiren yaklaşımları sorgulayan soruya her eğitim türüden toplam 557 yanıt alınmıştır. Bu

yanıtlara ilişkin olarak, daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki okulların, eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yeri açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'daki okulların, eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yeri açısından aralarında anlamlı bir farklılık yoktur.
H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki okulların eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yeri açısından aralarında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Bu sorunun analizinde olasılık değeri (Sig) 0,000.. çıkmıştır. Bu değer P<0,001 dir. F değeri ise 13,878 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$ =2,61'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta olup, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki okulların, eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yeri açısından, aralarında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 5.63. İstanbul'daki Okullarda Eğitimde Yaşanan Sorunlar İçerisinde Fiziksel Sorunlara Verilen Öneme İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın %95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	1,2952	,6147	3,374E-02	1,2288	1,3615	1,00	5,00
Kamu Ortaöğretim	134	1,7836	1,0431	9,011E-02	1,6053	1,9618	1,00	5,00
Özel İlköğretim	44	1,5455	,7611	,1147	1,3141	1,7769	1,00	4,00
Özel Ortaöğretim	47	1,6170	,8223	,1199	1,3756	1,8585	1,00	4,00
Toplam (Total)	557	1,4596	,7938	3,363E-02	1,3935	1,5257	1,00	5,00

Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=13,878 > $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}556}$ =2,61

Tablo 5.64. İstanbul'daki Okullarda Eğitimde Yaşanan Sorunlar İçerisinde Fiziksel Sorunlara Verilen Öneme İlişkin Çapraz Tablo

İstanbul'daki okullarda eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yeri		OKUL TÜRÜ				Toplam
		Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Çok önemli	Okul sayısı	254	68	26	26	374
	%	76,5%	50,7%	59,1%	55,3%	67,1%
Önemli	Okul sayısı	65	45	13	15	138
	%	19,6%	33,6%	29,5%	31,9%	24,8%
Ne önemli- ne önemsiz	Okul sayısı	7	7	4	4	22
	%	2,1%	5,2%	9,1%	8,5%	3,9%
Önemsiz	Okul sayısı	5	10	1	2	18
	%	1,5%	7,5%	2,3%	4,3%	3,2%
Hiç önemli değil	Okul sayısı	1	4	0	0	5
	%	,3%	3,0%	0%	0%	,9%
TOPLAM OKUL SAYISI		332	134	44	47	557

Okul türlerinin tamamında eğitimde yaşanan sorunlar içerisinde fiziksel sorunların yerini çok önemli veya önemli olarak görenlerin oranı % 90'dan fazladır. Fiziksel sorunları önemsiz veya hiç önemli görmeyenlerin oranı ise % 5'den azdır. Bu sonuçlar fiziksel sorunlara da en az diğer eğitim sorunları kadar önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Ankete yanıt veren okulların fiziksel sorunları sınıflandırılmış ve aşağıdaki sorunların mevcut olduğu tespit edilmiştir.

- Kamu okullarında önem sırasına göre belirtilen fiziksel sorunlar;

  1-Derslik, laboratuar, kütüphane, işlik vb. alanların eksikliği,
  2-Spor salonu eksikliği,
  3-Bina yetersizliği,
  4-Altyapı eksikliği,
  5-Çok amaçlı toplantı salonu eksikliği,
  6-Tuvalet ve lavabo yetersizliği,
  7-Arsa ve okul bahçesi yetersizliği,
  8-Boya, badana, bakım ve onarım gibi eksiklikleri,.
  9-Yeni bina ve ek yapı talebi,
  10-Diğer sorunlar. (Gürültü, aydınlatma, deprem hasarları, bina malzemesi vb.)

- Özel okullarda önem sırasına göre belirtilen fiziksel sorunlar;

  1-Arsa ve okul bahçesi yetersizliği,
  2-Spor salonu yetersizliği,
  3-Çok amaçlı toplantı salonu yetersizliği,
  4-Yeni bina veya ek bina talebi,
  5-Bina yetersizliği,
  6-Derslik, laboratuar, kütüphane, işlik vb. alanların eksikliği,
  7-Kat sayısının fazla veya az olması,
  8- Diğer sorunlar. (Gürültü, aydınlatma, deprem hasarları, bina malzemesi vb.)

5.2.4.41. Özel okulların kamu okullarına ve eğitimlerine bakış açılarını ele alan soruya 91 yanıt alınmıştır. Bu yanıtlara ilişkin daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Özel okulların kamu okullarında verilen eğitime ilişkin bakış açıları nasıldır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 Özel okulların kamu okullarında verilen eğitime ilişkin bakış açıları olumludur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ Özel Özel okulların kamu okullarında verilen eğitime ilişkin bakış açıları olumlu değildir.

Değerlendirme: Özel okulların kamu okullarında verilen eğitime ilişkin bakış açıları için olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 43,475 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}356}$=2,39 olan değerden büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla özel okulların kamu okullarında verilen eğitime ilişkin bakış açıları tam olarak olumlu değildir.

Tablo 5.65. Özel Okulların, Kamu Okullarına ve Eğitimlerine Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Hiçbir katkıları yoktur, kapatılmalıdır.	Özel İlköğretim	44	2,0000	,0000
	Özel Ortaöğretim	47	2,0000	,0000
	Toplam (Total)	91	2,0000	,0000
Eğitim sistemine zarar vermektedirler	Özel İlköğretim	44	1,9318	,2550
	Özel Ortaöğretim	47	1,9362	,2471
	Toplam (Total)	91	1,9341	,2495
Eğitimde eşitlik adına kaliteyi düşürüyorlar.	Özel İlköğretim	44	1,8182	,3902
	Özel Ortaöğretim	47	1,6596	,4790
	Toplam (Total)	91	1,7363	,4431
Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar	Özel İlköğretim	44	1,2727	,4505
	Özel Ortaöğretim	47	1,3404	,4790
	Toplam (Total)	91	1,3077	,4641
Diğer	Özel İlköğretim	44	1,6136	,4925
	Özel Ortaöğretim	47	1,6596	,4790
	Toplam (Total)	91	1,6374	,4834

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=43,475 > $F_{0,05 \text{ için} 4\text{-}356}$=2,39

Tablo 5.66. Özel Okulların, Kamu Okullarına ve Eğitimlerine Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Çapraz Tablo

ÖZEL OKULLARIN KAMU OKULLARININ EĞİTİMİNE BAKIŞ AÇILARI		OKUL TÜRÜ		Toplam
		Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Hiçbir katkıları yoktur, kapatılmalıdır.	Evet	0	0	0
	%	0%	0%	0%
	Hayır	44	47	91
	%	100 %	100 %	100 %
Eğitim sistemine zarar vermektedirler	Evet	3	3	6
	%	6,8%	6,4%	6,6%
	Hayır	41	44	85
	%	93,2%	93,6%	93,4%
Eğitimde eşitlik adına kaliteyi düşürüyorlar.	Evet	8	16	24
	%	18,2%	34,0%	26,4%
	Hayır	36	31	67
	%	81,8%	66,0%	73,6%
Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar	Evet	32	31	63
	%	72,7%	66,0%	69,2%
	Hayır	12	16	28
	%	27,3%	34,0%	30,8%
Diğer	Evet	17	16	33
	%	38,6%	34,0%	36,3%
	Hayır	27	31	58
	%	61,4%	66,0%	63,7%

Özel okulların kamu eğitimlerine ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir;

a- *Hiçbir katkaları yoktur, kapatılmalıdırlar*; Bu seçeneğe evet yanıtı verilmemiştir. Dolayısıyla özel öğretim kurumları kamu okullarının kapatılmasını istememektedir.

b- *Eğitim sistemine zarar vermektedirler*; Bu seçeneğe toplam 6 okul evet yanıtını vermiştir. Dolayısıyla özel okullar, kamu okullarını sisteme zarar verdiğini düşünmemektedirler.

c- *Eğitimde eşitlik adına kaliteyi düşürüyorlar*; Bu seçeneğe 91 özel okulun 24'ü evet cevabını vermiştir. Dolayısıyla özel okulların sadece % 26,4'ü bu şekilde düşünmektedir.

d- *Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar*; Özel okulların % 69,2'si evet yanıtını vermiştir. Bu sonuca göre özel okullar, kamu okullarını önemli işlevleri olan okullar olarak görmektedirler.

e- *Diğer*; Özel okulların % 36 sı bu konuda değişik düşüncelere sahiptir. Bu düşünceler şu başlıklar altında ele alınabilir;

1-Milli Eğitim Bakanlığı öğretmen yetiştirme sistemini düzeltmelidir.
2-Kalabalık sınıflar azaltılmalıdır.
3-Devlet okullarında eğitime önem verilmelidir
4-Çok iyi denetlenmelidirler.
5-Rehabilite edilmeleri gereklidir.
6-Daha çağdaş ve teknolojik donanımlı olmalıdır.
7-Kamu eğitimine ayrılan bütçe arttırılmalıdır
8-Bu okulların büyük kısmı sivil toplum kuruluşlarına veya yerel yönetimlere devredilmelidir.

5.2.4.42. Özel okulların gelişmesinde etkili faktörlerin belirlenmesine ilişkin soruya her eğitim türünden toplam 557 yanıt alınmıştır. Bu yanıtlara ilişkin olarak, daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Okul türlerine göre, özel okulların gelişmesinde etkili olduğu düşünülen faktörler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 Okul türlerine göre, özel okulların gelişmesinde etkili olduğu düşünülen faktörler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ Özel Okul türlerine göre, özel okulların gelişmesinde etkili olduğu düşünülen faktörler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme; Bu sorunun analiznde olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 27,273 çıkan F değeri, $F_{0,05\ için\ 4\text{-}2212}$ =2,37'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla okul türlerine göre, özel okulların gelişmesinde etkili olduğu düşünülen faktörler arasında, ileri derecede anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.67. Özel Okulların Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler

ÖZEL OKULLARIN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER		OKUL TÜRÜ				TOPLAM
		Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Kamu okullarında verilen eğitimin bozulması	Evet	124	64	29	25	242
	%	37,3%	47,8%	65,9%	53,2%	43,4%
	Hayır	208	70	15	22	315
	%	62,7%	52,2%	34,1%	46,8%	56,6%
Her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına girmesi	Evet	168	62	19	17	266
	%	50,6%	46,3%	43,2%	36,2%	47,8%
	Hayır	164	72	25	30	291
	%	49,4%	53,7%	56,8%	63,8%	52,2%
Yabancı dilin öneminin artması ve bunu en iyi özel okulların vermesi	Evet	131	46	31	32	240
	%	39,5%	34,3%	70,5%	68,1%	43,1%
	Hayır	201	88	13	15	317
	%	60,5%	65,7%	29,5%	31,9%	56,9%
Ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan gelişmeler	Evet	161	60	11	22	254
	%	48,5%	44,8%	25,0%	46,8%	45,6%
	Hayır	171	74	33	25	303
	%	51,5%	55,2%	75,0%	53,2%	54,4%
Diğer	Evet	56	23	3	12	94
	%	16,9%	17,2%	6,8%	25,5%	16,9%
	Hayır	276	111	41	35	463
	%	83,1%	82,8%	93,2%	74,5%	83,1%

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=43,475 > $F_{0,05\ için 4\text{-}2212}$ =2,37

Özel okulların gelişmesinde etkili olan faktörler sorusuna ilişkin değerlendirme şu şekildedir;

a-*Kamu okullarında verilen eğitimin bozulması;* kamu ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %37,3'dir. Diğer resmi ilköğretim okulları bu soruda hayır seçeneğini işaretlemişlerdir. Kamu ortaöğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %47,8'dir. Özel ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %65,9'dur. Özel ortaöğretimde ise bu görüşte olanların oranı %53,2'dir. Dolayısıyla ankete yanıt verenlerin %43,4'ü, kamu okullarında verilen eğitimin bozulmasını, özel okulların gelişmesinde önemli derecede etkili olan bir faktör olarak belirlemiştir.

b- *Her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına girmesi*; Kamu ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %50,6'dir. Kamu ortaöğretim okullarında bu

görüşte olanların oranı %46,3'dir. Özel ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %'43,2'dur. Özel ortaöğretimde ise bu görüşte olanların oranı %'36,2'dir. Dolayısıyla ankete yanıt verenlerin %'47,8'lik bölümü, her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına girmesini, özel okulların gelişmesinde önemli derecede etkili olan bir faktör olarak ortaya koymuştur.

c- *Yabancı dilin öneminin artması ve bunu en iyi özel okulların vermesi*; kamu ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %39,5'dir. Kamu ortaöğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %34,3'dir. Özel ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %70,5'dur. Özel ortaöğretimde ise bu görüşte olanların oranı %68,1'dir. Dolayısıyla yabancı dilin öneminin artması ve dil eğitiminin en iyi özel okullarda verilmesi düşüncesini, kamu okullarından çok özel okullar ortaya koymaktadır.

d- *Ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan gelişmeler*; kamu ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %48,5'dir. kamu ortaöğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %44,8'dir. Özel ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %25,0'dir. Özel ortaöğretimde ise bu görüşte olanların oranı %46,8'dir. Dolayısıyla özel ilköğretim okullarının yöneticileri hariç, diğer tüm okul yöneticilerinin %50'ye yakını ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan gelişmelerin özel okulların gelişmesinde, önemli derecede etkili faktörlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

e- *Diğer*; kamu ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %16,9'dir. Kamu ortaöğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %17,2'dir. Özel ilköğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %6,8'dur. Özel ortaöğretim okullarında bu görüşte olanların oranı %25,5'dir. Burada ortaya konulan diğer etmenler ise;

1-Özel okulların kolay para kazanma yolu olması,

2-Kamuda öğretmenlerin düşük maaş alması, öğretmen kalitesinin düşmesi,

3-Kamunun, okul ihtiyacına cevap verememesi,

4-Yüksek gelir gruplarının bu yöndeki talepleri,

5-Ailelerin gereksiz özentisi ve prestij arayışları,

6-Üst gelir grubu ailelerin, çocuklarını alt gelir grubu ailelerin çocuklarıyla okutmama isteği,

7-Kamu okullarının maddi yetersizliği ve kamuda eğitime ayrılan bütçenin azlığı,

8-Kamu okullarında derslerin boş geçmesi,

9-Maddi durumu iyi olan ailelerin çocuklarını iyi bir ortama sahip gibi görünen özel okullarda okutma isteği,

10-Özel teşebbüsün gelişmesi,

11-Devletin özel eğitime teşvikleri,

12-Donanım olarak devlet okullarından daha iyi bir düzeyde olmaları,

13-Devletin eğitimdeki görevlerini yerine getirememesi,

14-Özel okullardaki özgürlük ortamı,

15-Ekonomik, sosyal ve siyasi sınıflaşma,

16-Devletin yanlış eğitim politikası,

17-Devlet okullarında hizmet konusunda yaşana aksaklıklar,

18-İhtiyaçların değişmesi,

19-Çocukların meta haline gelmesi,

20-Özel okullarda sınıf mevcutlarının az olması,

21-Özel okullarda derslere branş öğretmenlerinin girmesi,

22-Devletin kendi okullarında yönetime yeterince karar serbestliği tanımaması,

23-Kamu okullarındaki bürokratik sorunlar, personel yetersizliği ve fiziki sorunlar,

24-Ülkede gelir dağılımının adil olmamasıdır.

5.2.4.43. "Eğitim kademelerine göre kentsel alanda eğitimi kim veya kimler sunmalıdır?" sorusuna 557 okuldan alınan yanıtların daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: İstanbul'da okul türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunumuna yönelik bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi okul türü kim tarafından sunulmalıdır?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_{1=}$ İstanbul'da okul türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunumuna yönelik bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ İstanbul'da okul türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunumuna yönelik bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme; Bu soruya ilişkin istatiki analizde olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 6,163 çıkan F değeri, $F_{0,05\ \text{için}\ 3\text{-}1668}$ =1,95'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul türlerine göre kentsel alanda eğitimin kimin tarafından sunulacağına ilişkin cevaplar arasında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 5.68. Kentsel Alanda Eğitimi Kimin veya Kimlerin Sunması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo

KENTSEL ALANDA EĞİTİMİ KİM VEYA KİMLER SUNMALIDIR			OKUL TÜRÜ				TOPLAM
			Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim	
Okulöncesi eğitim	Tamamen devlet	Okul sayısı	92	34	3	1	130
		%	27,7%	25,4%	6,8%	2,1%	23,3%
	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Okul sayısı	96	40	24	27	187
		%	28,9%	29,9%	54,5%	57,4%	33,6%
	Tamamen özel sektör	Okul sayısı	18	5	6	2	31
		%	5,4%	3,7%	13,6%	4,3%	5,6%
	Tamamen sivil toplum kuruluşları	Okul sayısı	4	4	0	0	8
		%	1,2%	3,0%	0 %	0 %	1,4%
	Yerel yönetimler	Okul sayısı	63	15	3	1	82
		%	19,0%	11,2%	6,8%	2,1%	14,7%
	Hepsi sunabilir	Okul sayısı	59	36	8	16	119
		%	17,8%	26,9%	18,2%	34,0%	21,4%
İlköğretim	Tamamen devlet	Okul sayısı	124	39	3	0	166
		%	37,3%	29,1%	6,8%	0 %	29,8%
	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Okul sayısı	75	41	30	29	175
		%	22,6%	30,6%	68,2%	61,7%	31,4%
	Tamamen özel sektör	Okul sayısı	12	4	2	1	19
		%	3,6%	3,0%	4,5%	2,1%	3,4%
	Tamamen sivil toplum kuruluşları	Okul sayısı	3	1	0	0	4
		%	0,9%	0,7%	0 %	0 %	0,7%
	Yerel yönetimler	Okul sayısı	70	17	1	1	89
		%	21,1%	12,7%	2,3%	2,1%	16,0%
	Hepsi sunabilir	Okul sayısı	48	32	8	16	104
		%	14,5%	23,9%	18,2%	34,0%	18,7%
Ortaöğretim	Tamamen devlet	Okul sayısı	91	16	2	0	109
		%	27,4%	11,9%	4,5%	0 %	19,6%
	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Okul sayısı	101	56	30	28	215
		%	30,4%	41,8%	68,2%	59,6%	38,6%
	Tamamen özel sektör	Okul sayısı	15	3	3	2	23
		%	4,5%	2,2%	6,8%	4,3%	4,1%
	Tamamen sivil toplum kuruluşları	Okul sayısı	2	3	0	0	5
		%	0,6%	2,2%	0 %	0 %	0,9%
	Yerel yönetimler	Okul sayısı	56	22	0	1	79
		%	16,9%	16,4%	0 %	2,1%	14,2%
	Hepsi sunabilir	Okul sayısı	67	34	9	16	126
		%	20,2%	25,4%	20,5%	34,0%	22,6%
Yükseköğretim	Tamamen devlet	Okul sayısı	89	15	5	1	110
		%	26,8%	11,2%	11,4%	2,1%	19,7%
	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Okul sayısı	112	57	25	27	221
		%	33,7%	42,5%	56,8%	57,4%	39,7%
	Tamamen özel sektör	Okul sayısı	13	5	4	1	23
		%	3,9%	3,7%	9,1%	2,1%	4,1%
	Tamamen sivil toplum kuruluşları	Okul sayısı	6	5	0	1	12
		%	1,8%	3,7%	0 %	2,1%	2,2%
	Yerel yönetimler	Okul sayısı	31	12	0	0	43
		%	9,3%	9,0%	0 %	0 %	7,7%
	Hepsi sunabilir	Okul sayısı	81	40	10	17	148
		%	24,4%	29,9%	22,7%	36,2%	26,6%

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=6,163 > $F_{0,05\ için 4\text{-}2212}$ =2,37

Tablo irdelendiğinde, kamu ilköğretim okullarında yöneticiler devletin sunum içinde olmadığı durumları onaylamamaktadırlar. Kamu ortaöğretim okulları ise konuya kamu ilköğretim okullarından daha esnek bakmaktadırlar. Özel okullar fikir birliği

içinde, özel sektörün içinde olmadığı hiçbir şıkka destek vermemektedirler. Tüm eğitim kadelemelerinde kentsel alanda eğitimin yerel yönetimler tarafından sunulmasına şartlı destek verilmektedir. Bu yanıtlara göre aşağıdaki sonuç çıkarılmıştır;

	Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	Özel İlköğretim	Özel Ortaöğretim
Okulöncesi Eğitim	b>a>e>f>c>d	b>f>a>e>c>d	b>f>c>a>e>d	b>f>c>a>e>d
İlköğretim	a>b>e>f>c>d	b>a>f>e>c>d	b>f>a>c>e>d	b>f>c>e>d>a
Ortaöğretim	b>a>f>e>c>d	b>f>e>a>c>d	b>f>c>a>e>d	b>f>c>e>d>a
Yükseköğretim	b>a>f>e>c>d	b>f>a>e>c>d	b>f>a>c>e>d	b>f>c>e>d>a

Bu sıralamada yer alan harfler şu anlama gelmektedir;

(a) Tamamen devlet sunmalı fikrini,
(b) Kısmen devlet kısmen özel sektör sunmalı fikrini,
(c) Tamamen özel sektör sunmalı fikrini,
(d) Tamamen S.T.K sunmalı fikrini,
(e) Tamamen yerel yönetimler sunmalı fikrini,
(f) Hepsi sunabilir fikrini göstermektedir.

5.2.4.44. Resmi Gazete'de 2 Eylül 1999 tarihinde yayınlanan; okullar için yeni arsa standartlarının yeterlilik derecesine ilişkin soruya 466 kamu okulu yanıt vermiştir. Bu yanıtlar ışığında daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile yapılan değerlendirmeden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Kamu okuları için getirilen yeni arsa standartlarının yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ Kamu okuları için getirilen yeni arsa standartlarının yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ Kamu okuları için getirilen yeni arsa standartlarının yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Bu soruya ilişkin ilköğretimde olasılık değeri (Sig) 0,001 çıkmıştır. Bu değer P<0,01dir. 12,100 çıkan F değeri, $F_{0,05\ için\ 1\text{-}465}$ =2,62'den büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla ilköğretimde getirilen yeni arsa standartların yeterlilik düzeyleri arasında önemli düzeyde anlamlı farklılık bulunmaktadır. Ortaöğretimde ise olasılık değeri (Sig) 0,149. çıkmıştır. Bu değer P>0,05 dir. F değeri ise 2,089 çıkmış olup, bu değer $F_{0,05\ için\ 1\text{-}89}$ =3,94'den küçüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamaktadır Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla

okul türüne göre ortaöğretim için getirilen yeni arsa standartlarının yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5.69. Kamu Okuları İçin Getirilen Yeni Arsa Standartlarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

	Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)	Standart Hata (Std. Error)	Ortalamanın % 95 Güven Aralığı (95 Confidence Interval for Mean)		En Düşük Değer (Minimum)	En Yüksek Değer (Maximum)
					Alt Sınır (Lower Bound)	Üst Sınır (Upper Bound)		
Kamu İlköğretim	332	1,8554	,8023	4,403E-02	1,7688	1,9420	1,00	5,00
kamu Ortaöğretim	134	2,1493	,8801	7,603E-02	1,9989	2,2996	1,00	5,00
Toplam (Total)	466	1,9399	,8351	3,869E-02	1,8639	2,0159	1,00	5,00
Kamu İlköğretim	332	2,0873	,8049	4,418E-02	2,0004	2,1743	1,00	5,00
Kamu Ortaöğretim	134	2,2164	1,0213	8,823E-02	2,0419	2,3909	1,00	5,00
Toplam (Total)	466	2,1245	,8735	4,046E-02	2,0450	2,2040	1,00	5,00

İlköğretimde: Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,001 < P=0,01 ve F=12,100 > $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}465}$ =2,62
Ortaöğretimde: Tek yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,149 < P=0,01 ve F=2,089 > $F_{0,05 \text{ için } 1\text{-}465}$ =2,62

Tablo 5.70. Kamu Okuları İçin Getirilen Yeni Arsa Standartlarının Yeterlilik Düzeyine İlişkin Çapraz Tablo

			OKUL TÜRÜ		Toplam
			Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	
İlköğretim tesisleri için	Tam yeterli	Okul sayısı	115	25	140
		%	34,6%	18,7%	30,0%
	Yeterli	Okul sayısı	168	80	248
		%	50,6%	59,7%	53,2%
	Ne yeterli, ne yetersiz	Okul sayısı	32	15	47
		%	9,6%	11,2%	10,1%
	Yetersiz	Okul sayısı	16	12	28
		%	4,8%	9,0%	6,0%
	Çok yetersiz	Okul sayısı	1	2	3
		%	0,3%	1,5%	0,6%
Toplam Okul Sayısı			332	134	466
Ortaöğretim tesisleri için	Tam yeterli	Okul sayısı	78	30	108
		%	23,5%	22,4%	23,2%
	Yeterli	Okul sayısı	162	68	230
		%	48,8%	50,7%	49,4%
	Ne yeterli, ne yetersiz	Okul sayısı	78	18	96
		%	23,5%	13,4%	20,6%
	Yetersiz	Okul sayısı	13	13	26
		%	3,9%	9,7%	5,6%
	Çok yetersiz	Okul sayısı	1	5	6
		%	0,3%	3,7%	1,3%
Toplam Okul Sayısı			332	134	466

Diğer taraftan anket sonuçlarının şıklara dağılımı incelendiğinde; ilköğretim tesisleri için getirilen 8000-15000 m^2 arasındaki yeni arsa standardı, kamu ilköğretim okul yöneticilerinin % 34,6'sı tarafından tam yeterli, % 50,6'sı tarafından yeterli düzeyde bulunmuştur. Dolayısıyla ilköğretim okulların % 85,2'si yeni standarda olumlu bakmaktadır. Ortaöğretim okul yöneticilerinin ise % 78,4'ü bu yeni ilköğretim

standardının yeterli olduğu görüşündedir. Ortaöğretim için getirilen 10000-15000 m^2 standardı ise ilköğretim okul yöneticileri tarafından%72,3 oranında tam yeterli veya yeterli bulunmuştur. Ortaöğretim okul yöneticileri ise % 73,1 düzeyinde yeni standardı tam yeterli veya yeterli bulmuştur. Yeni arsa standartlarını yetersiz bulanlar her iki okul türünde de %10'un altında kalmıştır. Bu okullar ilköğretimde 20000 m^2, ortaöğretimde ise 25000 m^2 boyutlarında arsa alanının olmasını daha olumlu bulmuşlardır.

5.2.4.45. Kamu okullarının imar durumuna ilişkin soru tüm ilköğretim ve ortaöğretim okul yöneticilerine sorulmuştur. Alınan yanıtlar Tablo 5.71'de belirtilmiştir

Tablo 5.71. Kamu Okullarında İmar Durumuna İlişkin Çapraz Tablo

Kamu Okullarında İmar Durumu		OKUL TÜRÜ		Toplam
		Kamu İlköğretim	Kamu Ortaöğretim	
Okul İmar planına uygun inşa edilmiştir.	Okul sayısı	745	235	980
	%	67,9%	68,5%	68,0%
Arsa bağış veya bina hayırsever biri tarafından yaptırıldığından imar planına uygun değildir.	Okul sayısı	289	80	369
	%	26,3%	23,3%	25,6%
Diğer	Okul sayısı	64	28	92
	%	5,8%	8,2%	6,4%
Toplam Okul sayısı		1098	343	1441

1098 kamu ilköğretim okulundan 745'i imar planına veya imar kararlarına göre yapılmıştır. 289 okul ise arsa bağışı ile yapılmış olup imar planına uymamaktadır. *Diğer* şıkkını işaretleyerek açıklama yapan okul sayısı ise 64'dür. 343 kamu ortaöğretim okulundan 235'i imar planına veya imar kararlarına göre yapılmıştır. 80 okul ise arsa bağışı ile yapılmış olup, imar planına uymamaktadır. *Diğer* şıkkını işaretleyerek açıklama yapan okul sayısı ise 28'dir. Dolayısıyla İstanbul'daki okulların % 68'i imarlıdır. İmar durumu uygun olmayanların oranı ise % 32'dir.

Soruya "Diğer" yanıtını veren okulların durumları aşağıda belirtilmiştir;

1-Kesin bilgi bulunamamıştır.

2-Hazine arazisi olup tapusu yoktur.

3-Eğitim amaçlı yapılmayıp sonradan okula dönüştürülmüştür (Senatoryum, askeri yapı vb)

4-İmar planı öncesi inşa edilmiştir.

5-Köy tüzel kişiliğine ait alandır.

6-Özel idareye aittir.

5.2.4.46. Zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesinin kamu okullarına etkileri sorusuna 332 kamu ilköğretim okulu, 135 kamu ortaöğretim okulu yanıt vermiştir. Bu yanıtlara ilişkin ayrıntılı dağılımlar Tablo 5.72'de ve Tablo 5.73'de verilmiştir.

Tablo 5.72. Zorunlu Sekiz Yıllık eğitime Geçilmesinin Kamu İlköğretim Okullarına Etkileri

	KAMU İLKÖĞRETİM	
	Okul sayısı	%
Okul kurulurken 8 yıllık eğitime göre planlanmış	97	29,2
Okul 8 yıla göre planlanmadığından ek yapı yapıldı	52	15,7
Yakın çevreye yeni okul yapılarak sıkıntı giderildi	29	8,7
Şube sayısı azaltılıp 8 yıllık eğitime geçildi	66	19,9
Bizim için hiçbir şey değişmedi	86	25,9
Diğer	2	0,6
Toplam	**332**	**% 100**

Bu sonuçlara göre anketin bu sorusuna yanıt veren 332 ilköğretim okulu içerisinde yaşanan gelişmeden hiç etkilenmeme oranı %55,1 dir. Diğer okullar ise yakın çevresinde yeni okulların yapıldığını, ek yapı yapıldığını ya da şube azaltıldığını belirtmişlerdir.

Tablo 5.73. Zorunlu Sekiz Yıllık Eğitime Geçilmesinin Kamu Ortaöğretim Okullarına Etkileri

	KAMU ORTAÖĞRETİM	
	Okul sayısı	%
Biz sadece lise eğitimi verdiğimizden etkilenmedik	47	34,8
Meslek lisesi olduğumuzdan etkilenmedik	59	43,7
Ortaokulun bünyemizden ayrılması, mekan sıkışıklığını ortadan kaldırdı	20	14,8
Diğer	9	6,7
Toplam	**135**	**% 100**

Bu sonuçlara göre anketin bu sorusuna yanıt veren 135 kamu ortaöğretim okulu arasında yaşanan gelişmeden hiç etkilenmeme oranı % 78,5 olarak bulunmuştur. Diğer okullar ise daha fazla alana ve yeni şubeler açma imkanına kavuşmuşlardır.

5.2.4.47. Kamu okullarının özel okullara ilişkin düşüncelerini sorgulayan soruya 467 kamu okulu yanıt vermiştir. Bu yanıtlara göre hazırlanan çapraz tablo ve daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Altproblem: Kamu okullarının özel okullara ilişkin bakış açıları nasıldır?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ Kamu okullarının özel okullara ilişkin bakış açıları olumludur.

$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ Kamu okullarının özel okullara ilişkin bakış açıları tam olarak olumlu değildir.

Değerlendirme Kamu okullarının özel okullara ilişkin bakış açıları için olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001dir. 86,145 çıkan F değeri, $F_{0,05\ için\ 6\text{-}2784}$ =1,95'den büyük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmaktadır.

Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini doğrulamaktadır. Dolayısıyla Kamu okullarının özel okullara ilişkin bakış açıları tam olarak olumlu değildir.

Tablo 5.74. Kamu Okullarının, Özel Okullara Yönelik Düşüncelerine İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Hiçbir katkıları yoktur, kapatılmalıdır.	Kamu İlköğretim	332	1,9337	,2491
	Kamu Ortaöğretim	134	1,9552	,2076
	Toplam	466	1,9399	,2379
Eğitim sistemine zarar vermektedirler	Kamu İlköğretim	332	1,8705	,3363
	Kamu Ortaöğretim	134	1,9104	,2866
	Toplam	466	1,8820	,3230
Eğitimde eşitlikliğe aykırıdırlar.	Kamu İlköğretim	332	1,4036	,4914
	Kamu Ortaöğretim	134	1,5970	,4923
	Toplam	466	1,4592	,4989
Eğitimde kaliteyi yükseltiyorlar	Kamu İlköğretim	332	1,7590	,4283
	Kamu Ortaöğretim	134	1,7313	,4449
	Toplam	466	1,7511	,4329
Devletin eğitimdeki yükünü hafifletiyorlar	Kamu İlköğretim	332	1,5000	,5008
	Kamu Ortaöğretim	134	1,4179	,4951
	Toplam	466	1,4764	,5000
Her konuda çok iyiler teşvik edilmeliler	Kamu İlköğretim	332	1,8765	,3295
	Kamu Ortaöğretim	134	1,9030	,2971
	Toplam	466	1,8841	,3204
Diğer	Kamu İlköğretim	332	1,7922	,4064
	Kamu Ortaöğretim	134	1,7463	,4368
	Toplam	466	1,7790	,4154

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri $P(Sig)=0,000 < P=0,001$ ve $F=86,145 > F_{0,05\ için 6-2784} = 1,95$

Tablo 5.75. Kamu Okullarının Özel Okullara ve Eğitim Anlayışlarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Çapraz Tablo

Kamu Okullarının Özel Okullara Ve Eğitimlerine Yönelik Bakış Açıları		OKUL TÜRÜ		Toplam
		KAMU İLKÖĞRETİM	KAMU ORTAÖĞRETİM	
Hiçbir katkıları yoktur, kapatılmalıdır.	Evet	22	6	28
	%	6,6%	4,5%	6,0%
	Hayır	310	128	438
	%	93,4%	95,5%	94,0%
Eğitim sistemine zarar vermektedirler	Evet	43	12	55
	%	13,0%	9,0%	11,8%
	Hayır	289	122	411
	%	87,0%	91,0%	88,2%
Eğitimde eşitlikliğe aykırıdırlar	Evet	198	54	252
	%	59,6%	40,3%	54,1%
	Hayır	134	80	214
	%	40,4%	59,7%	45,9%
Eğitimde kaliteyi yükseltiyorlar	Evet	80	36	116
	%	24,1%	26,9%	24,9%
	Hayır	252	98	350
	%	75,9%	73,1%	75,1%
Devletin eğitimdeki yükünü hafifletiyorlar	Evet	166	78	244
	%	50,0%	58,2%	52,4%
	Hayır	166	56	222
	%	50,0%	41,8%	47,6%
Her konuda çok iyiler teşvik edilmeliler	Evet	41	13	54
	%	12,3%	9,7%	11,6%
	Hayır	291	121	412
	%	87,7%	90,3%	88,4%
Diğer	Evet	69	34	103
	%	20,8%	25,4%	22,1%
	Hayır	263	100	363
	%	79,2%	74,6%	77,9%

Kamu okullarının özel okullar hakkındaki görüşleri çapraz tablo verilerine göre aşağıdaki biçimde ele alınabilir;

a-*Hiçbir katkaları yoktur, kapatılmalıdır*; 466 kamu okulu içerinde 28'i (%6'sı) işaretlemiştir.

b-*Eğitim sistemine zarar vermektedirler*; 466 kamu okulu içerinde 55'i (%11,8'i) işaretlemiştir.

c-*Eğitimde eşitlikliğe aykırıdırlar*; 466 kamu okulu içerinde 252'si (%54,1'i) işaretlemiştir.

d-*Eğitimde kaliteyi yükseltiyorlar*; 466 kamu okulundan 116'sı (%24,9'u) işaretlemiştir.

e-*Devletin eğitimdeki yükünü hafifletiyorlar*; 466 kamu okulundan 244'ü (%52,4'ü) işaretlemiştir.

f-*Her konuda çok iyiler, teşvik edilmeliler*; 466 kamu okulundan 54'ü (%11,6'sı) işaretlemiştir.

g-*Diğer*; 466 kamu okulundan 103'ü bu şıkkı işaretlemiştir. Bu sayı %22,1'lik bir orana denk gelmektedir.

Kamu okul yöneticilerinin özel okullara ilişkin olumsuz düşünceleri şunlardır;

1-Özel okullar ticarethane gibidir. Bu okullarda para ön plandadır.
2-Özel okul sahipleri eğitimci değillerdir.
3-Özel okulların yaptığını devlet yapmalıdır.
4-Devlet okullarından iyi öğretmenleri alarak eğitim sistemine zarar vermektedirler.
5-Okul ücretleri ancak üst gelir grubu ailelerin çocuklarının öğrenim görmesine izin vermektedir.
6-Eğitimde fırsat eşitliğine aykırıdırlar. Okullar arasında farklılıklar oluşturmaktadırlar.
7-Kaliteli eğitim verenler kalmalı, diğerleri kapatılmalıdır.
8-Devletin özel okullara verdiği teşvikler kaldırılmalıdır.
9-Özel okullar yeterli kapasitesi olmayan öğrencileri bile çok yeterli göstermektedir.
10-Özel okullar daha fazla denetlenmelidir.
11-Kamu ve özel ayrımı, gençlerin birbirleriyle kaynaşmalarını engellemektedir.
12-Yakınlarındaki devlet okullarına gerekli destek verilmelidir.
13-Yabancı dilde eğitim yapmaları yanlıştır.
14-Özel okulların imkanlarından devlet okulları da yararlanmalıdır.
15-Müşteri kazanmak amacıyla gösteriş öne çıkarılmaktadır.
16-Toplumsal değer yargılarına önem vermemektedir.
17-Öğrenci başarısının değerlendirilmesinde çok toleranslı davranılmaktadır.
18-Fakir ve zeki öğrenciler için en az % 10 kontenjan ayrılmalı ve onlara burs verilmelidir.
19-Gerçekten kurumsallaşmış özel okullarının sayısı azdır.

Kamu okul yöneticilerinin özel okullara ilişkin olumlu düşünceleri şunlardır;

1- Eğitimde rekabet yaratmaktadır.
2- Her eğitim kurumu faydalıdır.
3- Teknolojiyi yakından takip etmektedirler.
4- Daha da yaygınlaşmaları için mali yönden destek verilmelidir.
5- Çok iyiler, bu yüzden tüm okullar özelleştirilmelidir.
6- Denetim yapıldığı takdirde faydalı olacaklardır.
7- İmkanı olanın iyi eğitim alması normal karşılanmalıdır.
8- Öğrenci sayıları az, parasal güçleri ve sosyal aktiviteleri çok iyidir.
9- Personel başarılı olduğu sürece çalıştırılmaktadır. Bu onların en başarılı olumlu yönüdür.
10- Maddi imkanları iyi olanların devlete eğitimde yük olmamasını sağlamaktadırlar.
11- Teşvik edilmelidirler, ancak eşitsizlikler de önlenmelidir.

5.2.5. C ve D Anketlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İstanbul'daki devlet üniversitelerine uygulanması kararlaştırılan C anketi, bu üniversitelere iki kez gönderilmiştir. Ancak üç devlet üniversitesinden yanıt alınabilmiştir. Yanıt alınan üniversiteler sırasıyla Galatasaray Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesidir. Ankete cevap vermeyen ancak sayısal verileri ilgili üniversitelerin WEB sayfalarından alınan üniversiteler ise Boğaziçi, İstanbul, İstanbul Teknik ve Marmara Üniversiteleridir. Anket veya faks yoluyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda % 42,86 gibi anket tekniğinde yüksek sayılabilecek bir örneklemeye ulaşılmıştır. Eğilimlerin ve değişimlerin doğru tespiti açısından bu örnekleme başarılı sayılmıştır.

D anketi ise İstanbul'daki 14 vakıf üniversitesine gönderilmiştir. Bu üniversitelerden Beykent Üniversitesi, Doğuş Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Işık Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi söz konusu ankete yanıt vermiştir. Ankete yanıt vermeyen üniversitelere ilişkin sayısal verilere ise ilgili üniversitelerin internet sayfalarından ulaşılmıştır. Anket veya faks yoluyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda % 42,92 gibi anket tekniğinde yüksek sayılabilecek bir örneklemeye ulaşılmıştır. Eğilimlerin ve değişimlerin doğru tespiti açısından bu örnekleme de başarılı sayılmıştır.

C ve D anketleri ile aşağıdaki başlıklarda sayısal bilgiler, eğilimler ve değişimler tespit edilmiştir.

- İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayıları ve üniversitelerin ideal kapasiteleri belirlenmiştir. Ayrıca vakıf üniversitelerindeki yabancı öğrenci sayıları incelenmiştir.
- Bu üniversitelerde görev yapan kadrolu öğretim elemanlarının sayıları tespit edilmiştir.
- Bu üniversitelerin sahip oldukları teknik ve sosyal donatımlara ilişkin bilgiler elde edilmiştir.
- Devlet ve vakıf üniversitelerine ilişkin temel standartlar (öğrenci/öğretim elemanı, kampus alanı/öğrenci, öğrenci/bilgisayar vb.) hesaplanmıştır.
- Öğrencilerin bu vakıf üniversitelerini seçme gerekçeleri irdelenmiştir.
- İlgili üniversitelere yerleşen öğrencilerin geliş yerlerine ilişkin dağılımlar incelenmiştir.
- Öğrencilerin üniversiteye ulaşma biçimleri araştırılmıştır.
- Bu üniversitelerdeki öğrencilerin sosyo-ekonomik profilleri belirlenmiştir.
- Üniversitelerin mimarileri, güvenlikleri, gürültüden uzaklıkları, ulaşılabilirlikleri ve kentsel konumları açısından memnuniyet düzeyleri ölçülmüştür.

- Vakıf üniversitelerinin yer seçim ilkeleri belirlenmiştir.
- Devlet ve vakıf üniversitelerinin kampuslaşma ihtiyaçları araştırılmış, ihtiyaçları var ise ne büyüklükte bir alana ihtiyaç duydukları sorgulanmıştır.
- Üniversitelerin İstanbul'da nerelerde kurulabileceği konusunda eğilimler araştırılmıştır.
- Üniversitelerin ülke geneline yaygınlaştırılmaları önündeki engeller sorgulanmıştır.
- Vakıf üniversitelerinin büyükşehirlerde toplanma nedenleri irdelenmiş, diğer şehirlere yayılmalarının sağlanması için atılabilecek adımlar araştırılmıştır.
- Üniversite kuruluş yeri-imar planı ilişkisi incelenmiştir.
- Üniversite yapılarının eğitim amaçlı yapılıp yapılmadığı ve ihtiyaçları karşılayıp karşılamadıkları araştırılmıştır.
- Kentdışı kampuslaşma eğilimine ilişkin olarak üniversite yöneticilerinin olumlu ve olumsuz düşünceleri alınmıştır.
- Üniversitelerin mimari ve kampus tipolojileri belirlenmiştir.
- Kampus projelerinin tasarım özellikleri araştırılmıştır.
- Vakıf üniversitelerine yapılaşma ve imar standartları getirmenin olumlu sonuçlar verip vermeyeceği konusu araştırılmıştır.
- Vakıf üniversitelerinin kurulma sürecinde devletten aldıkları yardımlar irdelenmiştir.
- Devlet ve vakıf üniversitelerinin başlıca sorunları ortaya konulmuştur.
- Vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine bakış açıları sorgulanmıştır.
- Devlet üniversitelerinin ve vakıf üniversitelerinin "vakıf üniversitelerine" ilişkin bakış açıları irdelenmiştir.
- Üniversitelerin başlıca fiziksel sorunları tespit edilmiştir.
- Eğitim hizmetlerinin kentsel alanda sunulma biçimine ilişkin eğilimler tespit edilmiştir.

5.2.5.1. İstanbul'daki yedi devlet üniversitesi şehrin farklı alanlarında yer almaktadır. Bu üniversitelerden biri hariç diğerlerinin birden fazla kampusu bulunmaktadır. Devlet üniversitelerinin İstanbul'daki konumları ve sahip oldukları alanlar birlikte irdelenecek olunur ise;

- *Boğaziçi Üniversitesi*, altı kampusa sahiptir. Bu kampuslardan beşi (Güney, Kuzey, Uçaksavar, Hisar ve Kandilli Kampusları) Bebek ve Rumeli Hisarüstü semtlerinde olup 166,8 ha alan kaplamaktadır. Bir diğer kampus ise karadeniz kıyısında Kilyos'ta bulunmaktadır. Yeni yapıların yapılmaya başlandığı bu kampus alanı 30 ha büyüklüğündedir. Boğaziçi Üniversitesi'nin yeni arazi talebi bulunmamaktadır.
- *Galatasaray Üniversitesi*, Ortaköy'de 38000 m^2'lik küçük bir kampus alanına sahiptir. Üniversitenin devletten, İstanbul'un uygun bir yerinde, 200 ha civarında alan talebi olmuştur.

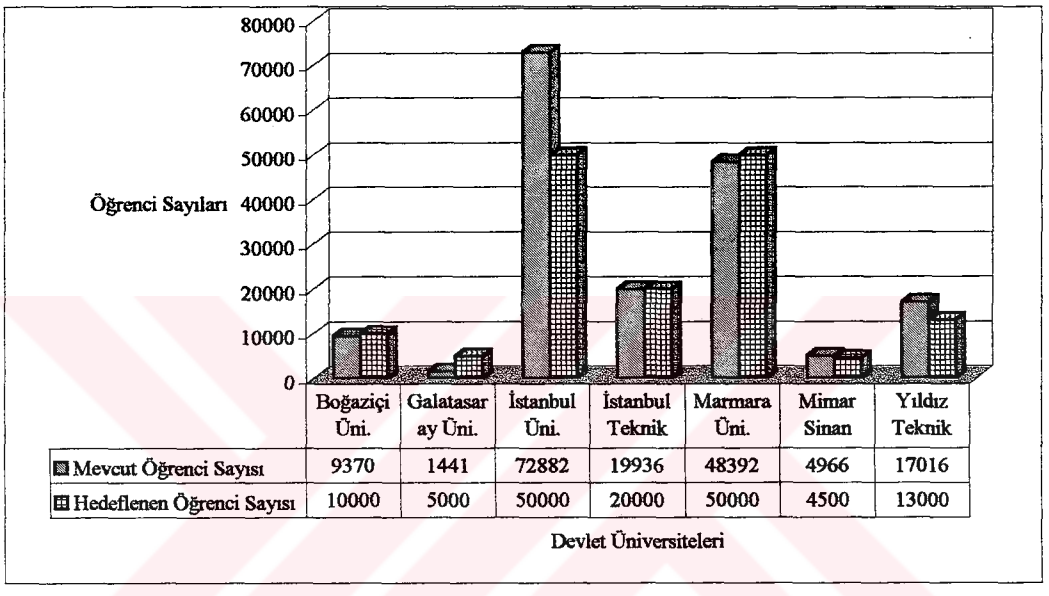
- *İstanbul Üniversitesi*, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesidir. Bu üniversitenin dokuz farklı kampusu bulunmaktadır. Bu kampuslar Beyazıt, Avcılar, Cerrahpaşa, Çapa, Büyükdere, Fatih, şişli, Bakırköy, ve Kadıköy kampuslarıdır. İstanbul Üniversitesi, yeni yapılaşmasına Avcılar kampusunda devam etmektedir. Bu üniversitenin devletten yeni arazi talebi olmamıştır.
- *İstanbul Teknik Üniversitesi*, beş kampusa sahiptir. Ayazağa kampusu ana kampus olup, bunun dışında Gümüşsuyu, Maçka, Taşkışla ve Tuzla kampusları bulunmaktadır. İ.T.Ü'nün devletten yeni arazi talebi bulunmamaktadır.
- *Marmara Üniversitesi*, İstanbul'da en fazla kampusu bulunan üniversitedir. Bu üniversite 14'ü kampus, 3'ü tek yapı ölçeğinde olmak üzere toplam 17 farklı alanda öğretim yapmaktadır. Bu kampuslar ve yapılar şunlardır; Sultanahmet, Beyazıt, Bahçelievler, Nişantaşı, Tarabya, Göztepe, Haydarpaşa, Bağlarbaşı, Acıbadem, Zeynep Kamil, Anadolu Hisarı, Kartal, Başıbüyük, Şişli, Marmara Adası, Halkalı, Rumeli Hisarüstü kampuslarıdır. Marmara Üniversitesi'nin ana kampusu Halkalı'da meydana getirilmektedir. Diğer büyük kampusu ise Göztepe kampusudur. Bu üniversitenin de yeni arazi talebi olmamıştır.
- *Mimar Sinan Üniversitesi*, Fındıklı ve Beşiktaş'ta iki kampusa sahiptir. Kampusu yetersiz olan bu üniversitenin, 500 ha yeni alan talebi olmuştur.
- *Yıldız Teknik Üniversitesi*, dört kampusa sahiptir. Ana kampusu Beşiktaş Yıldız mevkiindedir. Bu kampus dışında Mecidiyeköy, Ayazağa ve Davutpaşa kampusları bulunmaktadır. Davutpaşa kampusunun üniversitenin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğu anket yanıtında belirtilmiştir.

İstanbul'daki 14 vakıf üniversitesi şehrin farklı bölgelerine dağılmıştır. Bu üniversitelerden bir kısmı kampusleşmiş, bir kısmı kampuslaşmak için devletten arazi talep etmiş, diğer bir kısmı ise kent dışı kampuslaşmayı reddederek kent içinde yapılaşmıştır. Bu üniversitelerin İstanbul'daki konumları ve sahip oldukları alanlar birlikte irdelenecek olunur ise;

- *Bahçeşehir Üniversitesi*, Büyükçekmece İlçesi'nde Bahçeşehir uydu kenti içerisinde yer almaktadır. Bütün yapıların bu alanda yapılması planlanmaktadır. Yeni arazi talepleri bulunmamaktadır.
- *Beykent Üniversitesi*, Büyükçekmece İlçesi Beylikdüzü mevkiinde bulunmaktadır. Üniversite geçici olarak 12 katlı bir yapıda öğretim hizmeti vermektedir. Beykent Üniversitesi 30 ha büyüklüğünde bir alan satın almıştır.
- *Doğuş Üniversitesi*, Kadıköy ilçesi Acıbadem mevkiinde bulunmaktadır. Üniversite ilke olarak kent içi kampus fikrini benimsemiştir. Ancak 11,500 m^2 büyüklüğündeki mevcut kampus ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır.

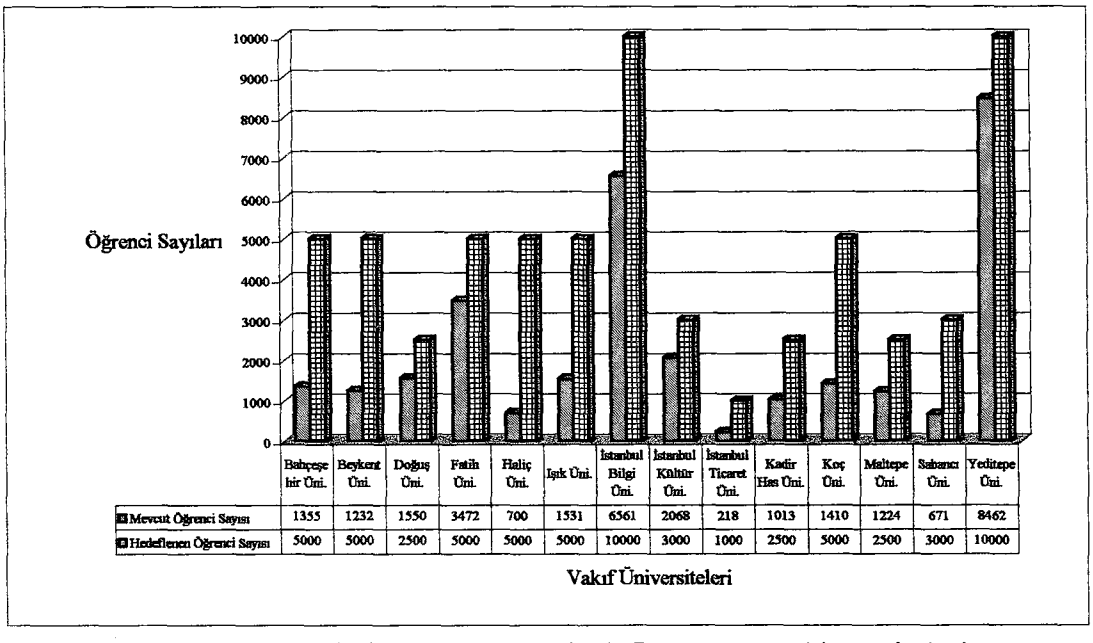
- *Fatih Üniversitesi*, Büyükçekmece İlçesi'nde 15 ha'lık arazi üzerinde, kent dışı kampus anlayışıyla kurulmuştur. Ancak mevcut arazi yeterli gelmediği için, 10 ha'alana daha ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.
- *Haliç Üniversitesi*, Fatih İlçesi Fındıkzade mevkiinde 6000 m^2 alanda hazır binada öğretime başlamıştır. Kampus oluşturmak amacıyla devletten 50 ha arazi talep edilmiştir.
- *Işık Üniversitesi*, Ayazağa'da 16500 m^2 alanda hazır binada eğitime başlamıştır. Üniversite Şile'de Orman Bakanlığı'dan tahsisli 49 ha'lık alanda 2005 yılına kadar kent dışı kampuslarını oluşturmayı planlamaktadırlar.
- *İstanbul Bilgi Üniversitesi*, kent içi üniversite fikrini benimsemiştir. Kent içinde 3 farklı alanda kampusu bulunmaktadır. Bu kampuslar Kuştepe kampusu, Dolapdere kampusu ve Taksim kampusudur. Gelişmesini tamamlamak için devletten 20 ha yeni arazi talep edeceklerini belirtmişlerdir.
- *İstanbul Kültür Üniversitesi*, Şirinevler ve Ataköy kampuslarında öğretim yapmaktadır. Toplam alanı 4 ha olup, 400 ha alana ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.
- *İstanbul Ticaret Üniversitesi*, 2001 yılında Eminönü'ndeki İstanbul Ticaret Odası binasında kurulmuştur. Bu alan geçici olup, 2005 yılına kadar, Yeşilköy'de 30000 m^2'lik alanda oluşturulacak kampusa taşınacaktır.
- Kadir Has Üniversitesi, 1998 yılında İstanbul'a 50 km mesafede yer alan Selimpaşa'da, devletten tahsisli alanda, kampus oluşturmaya başlamıştır. Günümüzde eğitim ve yönetim işleri Gayrettepe kampusunda yürütülmektedir. Diğer taraftan Cibali Tekel Fabrikası 29 yıllığına devletten kiralanmış ve onarılarak üniversitenin en önemli kampusu haline getirilmiştir. Ayrıca Tuzla'da Hasan Yelmen kampusu'nde de deri ve tekstil eğitimi verilecek bir kampus olarak işlevlendirilmesi kararlaştırılmıştır.
- Koç Üniversitesi, Sarıyer ilçesi Mavromoloz ormanlarında, devlet tarafından tahsis edilen 25 ha alanda kurulmuştur. Kampus planı hazırlanarak, yapılaşmaya geçilmiştir.
- Maltepe Üniversitesi, Anadolu yakasında Cevizli semti, Dragos mevkiinde 1,5 ha'lık alanda hizmet vermektedir. Mevcut kampus geçici olup üniversitenin asıl kampusu, Maltepe- Başıbüyük Beldesinin kuzeyinde, 20 ha'lık bir alanda kurulmaktadır.
- Sabancı Üniversitesi, Tuzla ilçesine bağlı Kurtköy mevkiinde, kent dışı kampus tarzında kurulmuştur. Toplam 132 ha alanın 1/10 yapılaşmaya açılmıştır.
- Yeditepe Üniversitesi, üç kampusa sahiptir. Ana kampus Anadolu yakası Kayışdağı semtindedir. Diğer iki kampus ise Nakkaştepe ve Göztepe semtlerindedir. Yeni kampus alanı ihtiyaçları bulunmamaktadır.

5.2.5.2. Çalışma kapsamına giren yedi devlet üniversitesinde toplam 174003 öğrenci öğrenim görmektedir. İstanbul Üniversitesi 72882 öğrencisi ile en fazla öğrencisi bulunan üniversitedir. Yapılan çalışma sonucunda, devlet üniversitelerinin ideal kapasitelerinin oldukça üzerinde öğrenciye sahip oldukları tespit edilmiştir. Devlet üniversitelerinin mevcut ve hedeflenen öğrenci kapasiteleri Şekil 5.1.'de verilmiştir. Vakıf üniversitelerinde ise toplam 31467 öğrenci önlisans, lisans ve lisansüstü öğretim görmektedir. En fazla öğrenciye 8462 öğrencisi ile Yeditepe Üniversitesi sahiptir. İstanbul'daki vakıf üniversiteleri beş yıl içerisinde 66000 öğrenciye ulaşmayı hedeflemektedirler. Vakıf üniversitelerinin mevcut ve hedeflenen öğrenci kapasiteleri Şekil 5.2. de verilmiştir.

	Boğaziçi Üni.	Galatasaray Üni.	İstanbul Üni.	İstanbul Teknik	Marmara Üni.	Mimar Sinan	Yıldız Teknik
Mevcut Öğrenci Sayısı	9370	1441	72882	19936	48392	4966	17016
Hedeflenen Öğrenci Sayısı	10000	5000	50000	20000	50000	4500	13000

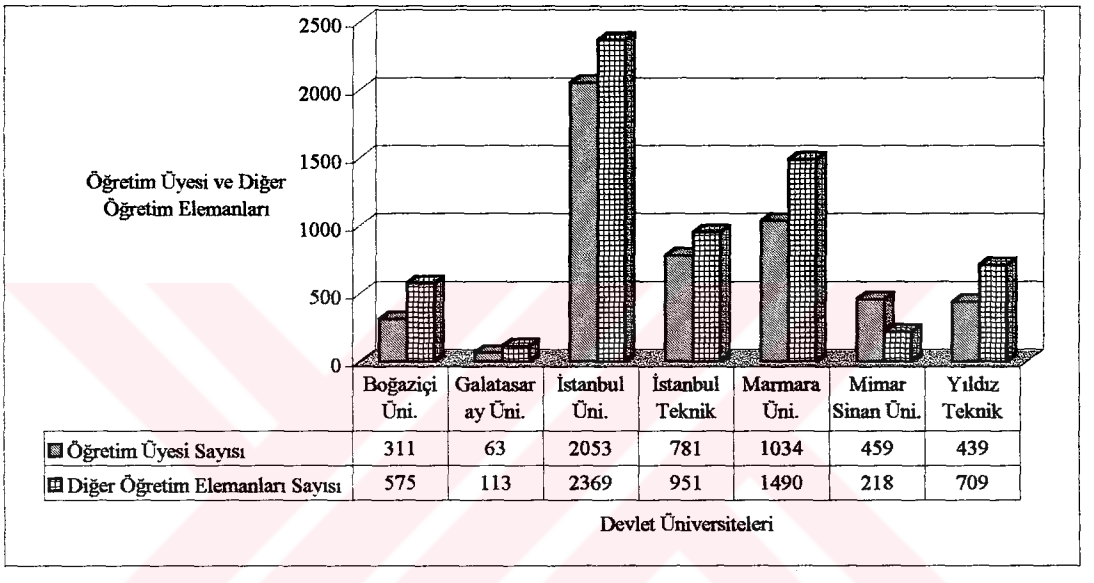
Şekil 5.1 Devlet üniversitelerinin mevcut ve hedeflenen öğrenci kapasiteleri

	Bahçeşehir Üni.	Beykent Üni.	Doğuş Üni.	Fatih Üni.	Haliç Üni.	Işık Üni.	İstanbul Bilgi Üni.	İstanbul Kültür Üni.	İstanbul Ticaret Üni.	Kadir Has Üni.	Koç Üni.	Maltepe Üni.	Sabancı Üni.	Yeditepe Üni.
Mevcut Öğrenci Sayısı	1355	1232	1550	3472	700	1531	6561	2068	218	1013	1410	1224	671	8462
Hedeflenen Öğrenci Sayısı	5000	5000	2500	5000	5000	5000	10000	3000	1000	2500	5000	2500	3000	10000

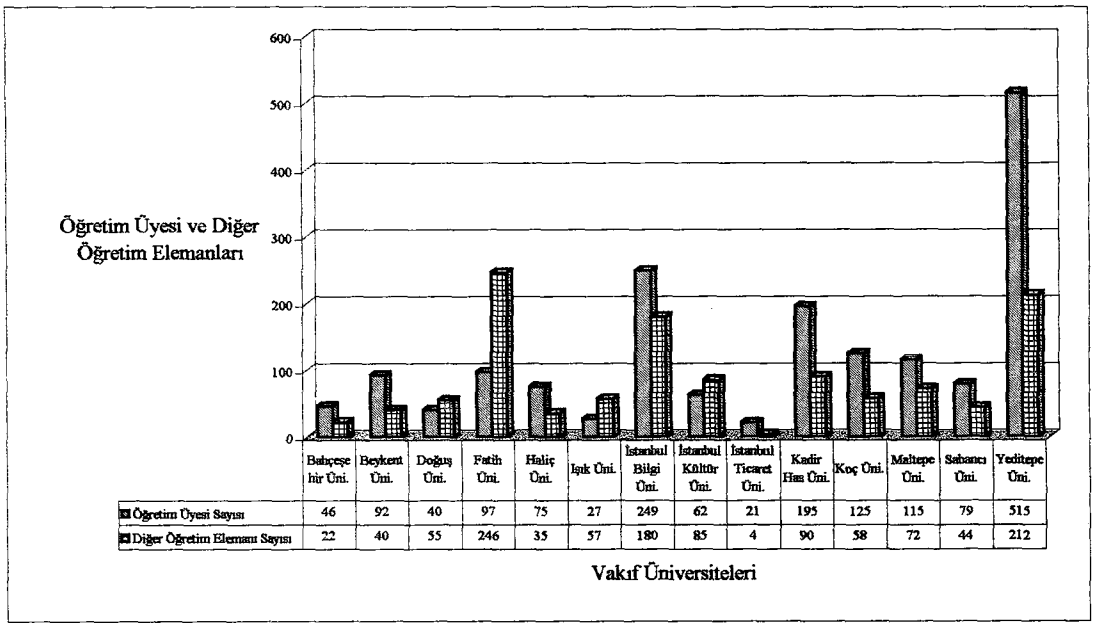
Şekil 5.2. Vakıf üniversitelerinin mevcut ve hedeflenen öğrenci kapasiteleri

5.2.5.3. Çalışma kapsamına giren yedi devlet üniversitesinde 5140 öğretim üyesi ve 6425 diğer öğretim elemanları olmak üzere toplam 11565 akademik personel görev almaktadır. İstanbul Üniversitesi 2053 öğretim üyesi ve 2369 diğer öğretim elemanı ile en fazla akademik personelin bulunduğu üniversitedir. Devlet üniversitelerinde öğretim üyesi ve diğer akademik personele ilişkin dağılım Şekil 5.3'de verilmiştir. Vakıf üniversitelerinde ise 1738 öğretim üyesi ve 1200 diğer öğretim elemanları olmak üzere toplam 2938 akademik personel görev yapmaktadır. Yeditepe Üniversitesi 515 öğretim üyesi ve 212 diğer öğretim elemanı ile en fazla akademik personelin bulunduğu vakıf üniversitedir. Vakıf üniversitelerinde öğretim üyesi ve diğer öğretim elemanlarına ilişkin sayısal dağılım Şekil 5.4'de verilmiştir.

	Boğaziçi Üni.	Galatasaray Üni.	İstanbul Üni.	İstanbul Teknik	Marmara Üni.	Mimar Sinan Üni.	Yıldız Teknik
Öğretim Üyesi Sayısı	311	63	2053	781	1034	459	439
Diğer Öğretim Elemanları Sayısı	575	113	2369	951	1490	218	709

Şekil 5.3. Devlet üniversitelerinde öğretim üyesi ve diğer öğretim elemanlarının sayısal dağılımı

	Bahçeşehir Üni.	Beykent Üni.	Doğuş Üni.	Fatih Üni.	Haliç Üni.	Işık Üni.	İstanbul Bilgi Üni.	İstanbul Kültür Üni.	İstanbul Ticaret Üni.	Kadir Has Üni.	Koç Üni.	Maltepe Üni.	Sabancı Üni.	Yeditepe Üni.
Öğretim Üyesi Sayısı	46	92	40	97	75	27	249	62	21	195	125	115	79	515
Diğer Öğretim Elemanı Sayısı	22	40	55	246	35	57	180	85	4	90	58	72	44	212

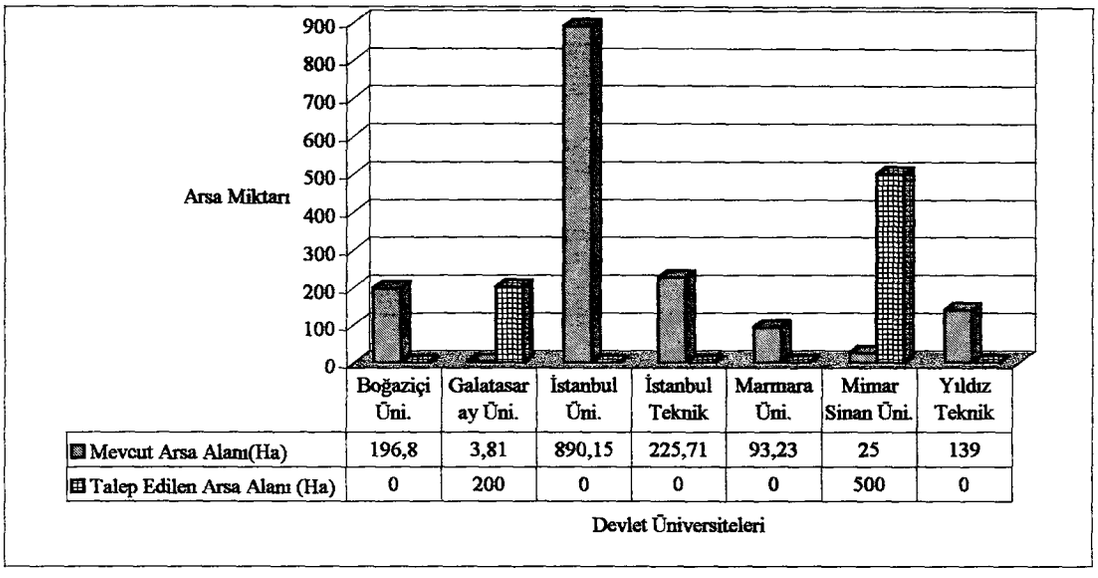
Şekil 5.4. Vakıf üniversitelerinde öğretim üyesi ve diğer öğretim elemanlarının sayısal dağılımı

Devlet üniversitelerinde öğretim üyesi başına 11 öğrenci ile Mimar Sinan Üniversitesi'nde en az, 47 öğrenci ile Marmara Üniversitesi'nde en fazla öğrenci düşmektedir. Tüm akademik personel başına ise 7 öğrenci ile yine Mimar Sinan Üniversitesi'nde en az, 19 öğrenci ile Marmara Üniversitesi'nde en fazla öğrenci düşmektedir. Vakıf üniversitelerinde ise öğretim üyesi başına 5 öğrenci ile Kadir Has Üniversitesi'inde en az, 57 öğrenci ile Işık Üniversitesi'nde en fazla öğrenci düşmektedir.

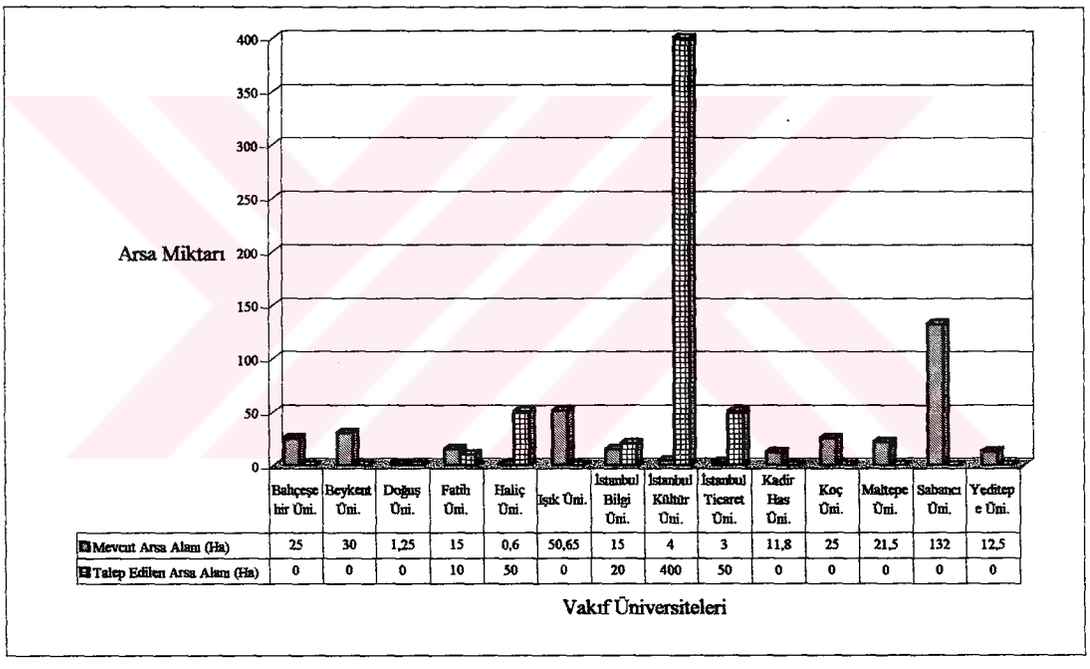
5.2.5.4. Çalışma kapsamına giren yedi devlet üniversitesi 1798,70 ha araziye sahiptir. En büyük araziye 890,15 ha ile İstanbul Üniversitesi sahiptir. En az araziye 3,81 ha ile Galatasaray Üniversitesi sahiptir. Bu üniversitelerden Galatasaray Üniversitesi'nin 200 ha ve Mimar Sinan Üniversitesi'nin 500 ha araziye ihtiyaçları oldukları belirtilmiştir. Devlet üniversitelerinin sahip oldukları ve talep ettikleri arazi miktarları Şekil 5.5'de verilmiştir. Vakıf üniversiteleri ise İstanbul'da 347,35 ha araziye sahiptirler. Sabancı Üniversitesi 132 ha arazi sahipliği ile en fazla alana sahip vakıf üniversitesidir. 0,6 ha araziye sahip Haliç Üniversitesi ise en az alana sahip vakıf üniversitesidir. 14 vakıf üniversitesinden 5'inin devletten toplam 530 ha arazi talebi olmuştur. Vakıf üniversitelerinin sahip oldukları ve talep ettikleri arazi miktarları Şekil 5.6'da verilmiştir.

Devlet üniversitelerinde öğrenci başına 19,24 m^2 ile 210,00 m^2 arasında üniversite alanı düşmektedir. Öğrenci başına en fazla alan düşen üniversite 210 m^2 ile Boğaziçi Üniversitesi, en az alan düşen üniversite 19,27 m^2 ile Marmara Üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinde ise öğrenci başına 2,25 m^2 ile 1967,25 m^2 arasında üniversite alanı düşmektedir. Öğrenci başına en az alan düşen vakıf üniversitesi 2,25 m^2 ile İstanbul Bilgi Üniversitesi, en fazla alan düşen vakıf üniversitesi 1967,25 m^2 ile Sabancı Üniversitesidir.

Brüt yoğunluklar devlet üniversitelerinde 19,86 öğrenci/ha ile 519,00 öğrenci/ha arasında değişmektedir. En fazla brüt yoğunluğa sahip üniversite 519,00 öğrenci/ha ile Marmara Üniversitesi, en az brüt yoğunluğa sahip üniversite 19,86 öğrenci/ha ile Mimar Sinan Üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinde ise brüt yoğunluklar 5,08 ile 1166,66 öğrenci/ha arasında değişmektedir. En fazla brüt yoğunluğa sahip vakıf üniversitesi 1166,66 öğrenci/ha ile Haliç Üniversitesi, en az brüt yoğunluğa sahip vakıf üniversitesi ise 5,08 öğrenci/ha ile Sabancı Üniversitesidir.

Şekil 5.5. Devlet üniversitelerinde mevcut arsa alanları ve yeni talep edilen arazi miktarları

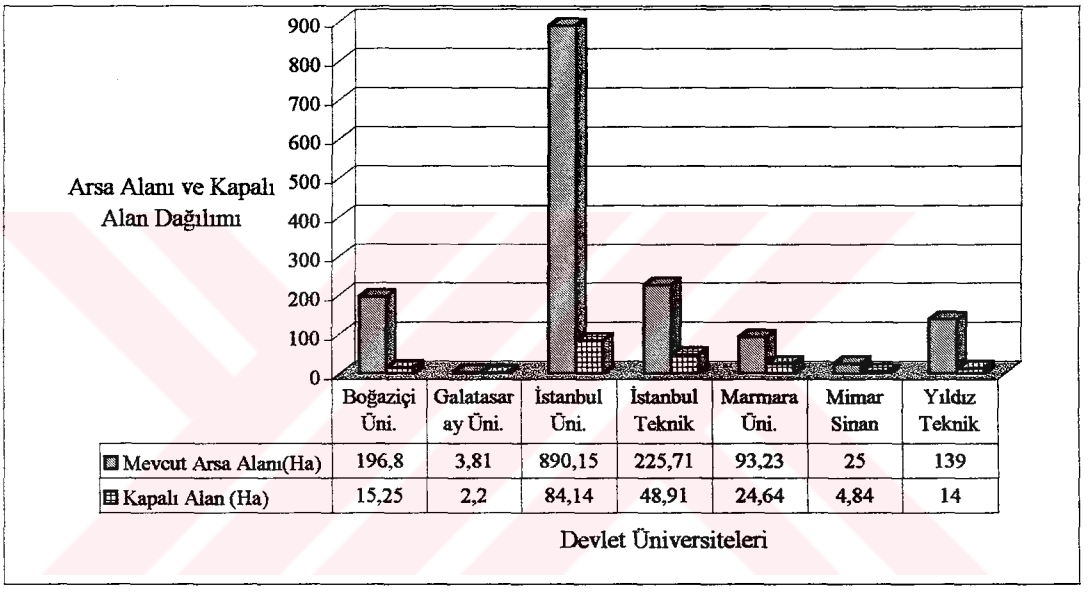

Şekil 5.6. Vakıf üniversitelerinde mevcut arsa alanları ve yeni talep edilen arazi miktarları

5.2.5.5. Çalışma kapsamına giren yedi devlet üniversitesi 1.939.873 m^2 kapalı alana sahiptir. En büyük kapalı alan 841.398 m^2 ile İstanbul Üniversitesi, en az kapalı alana ise 22.050 m^2 ile Galatasaray Üniversitesi sahiptir. Devlet üniversitelerinin sahip oldukları kapalı alan miktarları arsa alanı ile birlikte Şekil 5.7'de verilmiştir. Vakıf üniversiteleri ise toplam 680.697 m^2 kapalı alana sahiptirler. Yeditepe Üniversitesi 236.000 m^2 kapalı alan sahipliği ile en fazla alana sahip vakıf üniversitesidir. 4500 m^2 kapalı alana sahip Haliç Üniversitesi ise en az kapalı alanı

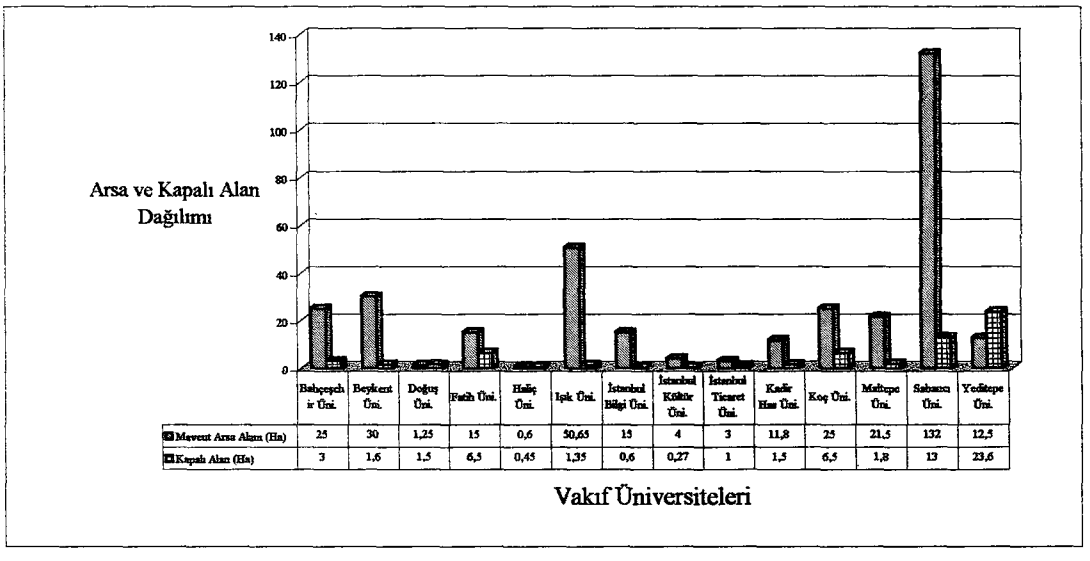
bulunan vakıf üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinin sahip oldukları kapalı alan miktarları arsa alanı ile birlikte Şekil 5.8'de verilmiştir.

Devlet üniversitelerinde öğrenci başına 5,09 m^2 ile 264,26 m^2 arasında üniversite kapalı alanı düşmektedir. Öğrenci başına en fazla kapalı alan düşen üniversite 264,26 m^2 ile Galatasaray Üniversitesi, en az kapalı alan düşen üniversite 5,09 m^2 ile Marmara Üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinde ise öğrenci başına 1,31 m^2 ile 193,74 m^2 arasında üniversite kapalı alanı düşmektedir. Öğrenci başına en az kapalı alan düşen vakıf üniversitesi 1,31 m^2 ile İstanbul Kültür Üniversitesi, en fazla kapalı alan düşen vakıf üniversitesi ise193,74 m^2 ile Sabancı Üniversitesidir.

	Boğaziçi Üni.	Galatasaray Üni.	İstanbul Üni.	İstanbul Teknik	Marmara Üni.	Mimar Sinan	Yıldız Teknik
Mevcut Arsa Alanı(Ha)	196,8	3,81	890,15	225,71	93,23	25	139
Kapalı Alan (Ha)	15,25	2,2	84,14	48,91	24,64	4,84	14

Şekil 5.7. Devlet üniversitelerinde arsa alanı ve kapalı alan miktarları

	Bahçeşehir Üni.	Beykent Üni.	Doğuş Üni.	Fatih Üni.	Haliç Üni.	Işık Üni.	İstanbul Bilgi Üni.	İstanbul Kültür Üni.	İstanbul Ticaret Üni.	Kadir Has Üni.	Koç Üni.	Maltepe Üni.	Sabancı Üni.	Yeditepe Üni.
Mevcut Arsa Alanı (Ha)	25	30	1,25	15	0,6	50,65	15	4	3	11,8	25	21,5	132	12,5
Kapalı Alan (Ha)	3	1,6	1,5	6,5	0,45	1,35	0,6	0,27	1	1,5	6,5	1,8	13	23,6

Şekil 5.8. Vakıf üniversitelerinde arsa alanı ve kapalı alan miktarları

5.2.5.6. Çalışma kapsamındaki yedi devlet üniversitesinin üçünden üniversitelerinin sahip olduğu teknik ve sosyal donatımlara ilişkin bilgiler alınmıştır. Diğer dört devlet üniversitesinin donatım bilgileri tüm çabalar rağmen alınamamıştır. Bu üniversitelerin internet sayfalarında da donatımlarına ilişkin herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Dolayısıyla devlet üniversitelerini karşılaştırma imkanı bulunamamıştır. Anketi yanıtlayan üç devlet üniversitesine ilişkin donatım bilgileri Ek-G'de verilmiştir.

Vakıf üniversitelerinin donatımlarına ilişkin tüm verilere ulaşılabilmiştir. Vakıf üniversitelerinden 6'sı ankette donatımlarına ilişkin değerleri vermişlerdir. Diğer 8 vakıf üniversitesinin donatım bilgileri kısmen internet sayfalarından kısmen de ilgili üniversitelerin Yapı İşleri Daire Başkanlıkları'ndan öğrenilmiştir.

Kampuslaşma sürecinde olan vakıf üniversiteleri gerek teknik donatımlarını gerekse sosyal donatımlarını tamamlamak üzeredirler. Bu üniversiteler Sabancı, Yeditepe, Koç, Fatih ve Bahçeşehir üniversiteleridir. Geçici kampuslarda ya da binalarda hizmet veren vakıf üniversiteleri ise teknik ve sosyal donatımlar açısından yetersizler yaşamaktadırlar. Bu üniversiteler Beykent, Doğuş, Haliç, Işık, İstanbul Bilgi, İstanbul Kültür, Kadir Has ve Maltepe Üniversiteleridir. Donatımlar içerisinde en fazla sıkıntı açık-kapalı spor alanları ile otoparklarda ortaya çıkmaktadır. Bu üniversitelerin gerek kütüphane, gerekse bilgisayar olanakları yeterli düzeyde çıkmıştır. Vakıf üniversitelerinin sahip oldukları donatım miktarları ve öğrenci başına düşen alanları Ek-H'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

5.2.5.7. Üniversitelerin tercih edilmesinde etkili olan faktörleri belirlemeye ilişkin anket sorusuna alınan dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi (Manova) ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konulmuştur.

> Altproblem: Üniversitelerin tercihinde devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Ayrıca hangi faktörler üniversite tercihinde daha etkilidir?
>
> Althipotez: H_0= M_1=M_2 üniversitelerin tercihinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri açısından devlet ile vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ üniversitelerin tercihinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri açısından devlet ile vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: Üniversitelerin tercihinde etkili olan faktörler arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri (Sig) 0,007 çıkmıştır. Bu değer P<0,01'dir. F değeri ise 2,85 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 9\text{-}63}$ =2,10'ten büyüktür. Bu iki değer H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla üniversitelerin tercihinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri açısından devlet ile vakıf üniversiteleri arasında ileri derecede anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Üniversitelerin tercihinde hangi faktörlerin daha etkili olduğunun tespiti amacıyla ankette verilen yanıtlar üniversite türlerine göre Tablo 5.76'da ortaya konulmuştur.

Tablo 5.76. Üniversitelerin Tercihinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Çapraz Tablo

			ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
			DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
ÜNİVERSİTE TERCİHİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	Eğitim Kadrosu	Evet	3	5	8
		%	100,0%	83,3%	88,9%
		Hayır	0	1	1
		%	0%	16,7%	11,1%
	Seçkin mesleklerde eğitim yaptırması	Evet	2	4	6
		%	66,7%	66,7%	66,7%
		Hayır	1	2	3
		%	33,3%	33,3%	33,3%
	Yabancı dil	Evet	1	4	5
		%	33,3%	66,7%	55,6%
		Hayır	2	2	4
		%	66,7%	33,3%	44,4%
	Üniversitenin ücretli veya ücretsiz olması	Evet	1	0	1
		%	33,3%	0%	11,1%
		Hayır	2	6	8
		%	66,7%	100,0%	88,9%
	Üniversitenin fiziki nitelikleri	Evet	2	3	5
		%	66,7%	50,0%	55,6%
		Hayır	1	3	4
		%	33,3%	50,0%	44,4%
	Mezunların başarısı	Evet	2	2	4
		%	66,7%	33,3%	44,4%
		Hayır	1	4	5
		%	33,3%	66,7%	55,6%
	Üniversitenin kurulduğu kent	Evet	3	3	6
		%	100,0%	50,0%	66,7%
		Hayır	0	3	3
		%	0%	50,0%	33,3%
	Üniversitenin sosyal aktiviteleri	Evet	0	2	2
		%	0%	33,3%	22,2%
		Hayır	3	4	7
		%	100,0%	66,7%	77,8%
	Öğrenci tercihi	Evet	2	5	7
		%	66,7%	83,3%	77,8%
		Hayır	1	1	2
		%	33,3%	16,7%	22,2%
	Diğer faktörler	Evet	0	2	2
		%	0%	33,3%	22,2%
		Hayır	3	4	7
		%	100,0%	66,7%	77,8%

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,007 < P=0,01 ve F=2,85 > $F_{0,05 \text{ için } 9\text{-}63}$ =2,10

Bu sonuçlara göre;

a- *Eğitim kadrosu*; Ankete yanıt veren dokuz üniversitenin birisi hariç diğerleri bu faktörü birinci önemli faktör olarak ortaya koymuşlardır.

b- *Seçkin mesleklerde eğitim yaptırması*; Üniversitelerin %66,7'sinde bu faktörün etkili olduğu belirtilmiştir.

c- *Yabancı dil*; İki üniversite türü bu faktörde farklı düşünmektedirler. Devlet üniversiteleri %66,7 oranında kendilerinin tercihinde bu faktörün etkili olmadığını belirtmişlerdir. Vakıf üniversiteleri ise %66,7 oranında yabancı dil faktörünün kendilerinin tercih edilmelerinde önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir.

d- *Üniversitenin ücretli veya ücretsiz olması*; Gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerin tercihinde etkisiz bir faktör olduğu ortaya konulmuştur.

e- *Üniversitenin fiziki nitelikleri*; Bu faktör dokuz üniversitenin sonuçları birlikte değerlendirildiğinde yaklaşık yarı yarıya (%55,6) önem verilen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

f- *Mezunların başarısı*; Bu faktör devlet üniversiteleri için %66,7 oranında önem verilen bir faktör olarak ortaya konulmuştur. Vakıf üniversiteleri için ise %33,3 düzeyinde ve tercihte yeterince etkili olmayan bir faktör olarak nitelendirilmiştir. Ancak vakıf üniversitelerinin bu düşünceyi taşımalarında, bir kısmının ilk mezunlarını 2001 yılında vermeleri etkili olduğu kanaati oluşmuştur.

g- *Üniversitenin kurulduğu kent*; Devlet üniversiteleri için tam etkili bir faktör olarak ortaya konulur iken, vakıf üniversiteleri için yarı yarıya (%50) etkili bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır.

h- *Üniversitenin sosyal aktiviteleri*; Devlet üniversitelerinin tercih edilmesinde hiç etkisi olmayan bir faktör olarak ortaya konulur iken, vakıf üniversitelerinde etkisi az olan bir faktör olarak görülmektedir. Keza vakıf üniversiteleri sosyal etkinliklere devlet üniversitelerinden daha fazla ağırlık vermektedirler.

ı- *Öğrenci tercihi*; Dokuz üniversiteden devlet üniversitelerinden ve vakıf üniversitelerinden birer adet olmak üzere ikisi hariç yedi üniversite tarafından çok etkili bir faktör olarak ele alınmıştır.

i- *Diğer faktörler*; Vakıf üniversitelerinden ikisi ayrıca etkili olduğunu düşündükleri şu faktörleri belirtmişlerdir:1-tanıtım faaliyetleri, 2-mevcut öğrencilerin düşünce ve değerlendirmeleri.

Bu faktörler içerinde en etkili faktör **a** şıkkında yer alan "eğitim kadrosu" dur. Bu faktörü sırasıyla **ı** "öğrenci tercihi", **b** "seçkin mesleklerde eğitim yapması" ve *g* "üniversitenin kurulduğu kent" şıkları izlemektedir. Diğer faktörler ise üniversite tercihinde yeterince etkili bir faktör olarak ortaya konulmamıştır.

5.2.5.8. "İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirlere" ilişkin soruya alınan dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konulmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirler arasında, devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle üniversitelerin etki alanları ne boyuttadır?

Althipotez: H_0= $M_1=M_2$ İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirler arasında, devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirler arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında, anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirler arasında, devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001'dir. F değeri ise 28,765 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$=2,71'ten büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirlere göre devlet ve vakıf üniversiteleri arasında, ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin geldikleri şehirlere ilişkin ankette verilen yanıtlar üniversite türlerine göre Tablo 5.77'de ortaya konulmuştur.

Tablo 5.77. İstanbul'daki Üniversite Öğrencilerinin Geldikleri Şehirlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std.Deviation)
İstanbul'dan	Devlet üniversiteleri	3	1,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	1,0000	0,0000
	Toplam (Total)	9	1,0000	0,0000
Ankara'dan	Devlet üniversiteleri	3	2,6667	1,1547
	Vakıf üniversiteleri	6	3,6667	1,0328
	Toplam (Total)	9	3,3333	1,1180
Diğer büyük kentlerden (İzmir, Bursa, Adana vb)	Devlet üniversiteleri	3	3,0000	1,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	2,1667	0,4082
	Toplam (Total)	9	2,4444	0,7265
Orta büyüklükteki kentlerden (Mersin, Kayseri, vb)	Devlet üniversiteleri	3	3,3333	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	3,5000	0,8367
	Toplam (Total)	9	3,4444	0,7265
Küçük kentlerden (Uşak, Bayburt vb)	Devlet üniversiteleri	3	5,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	4,8333	0,4082
	Toplam (Total)	9	4,8889	0,3333

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=28,765 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71

İstanbul'da üniversitelere geliş yerleri arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a-*İstanbul'dan*: Her iki üniversite türünde de İstanbullu öğrenciler birinci sırada çıkmıştır. Dolayısıyla bu üniversitelere en fazla bulunulan kentten öğrenci gelmektedir.

b-*Ankara'dan*: Devlet üniversitelerinde üniversiteye geliş yerleri sıralamasında ikinci sırada Ankara'dan gelenler yer almaktadır. Ankara vakıf üniversiteleri için 3. sırada gelmektedir. Bu durum Ankara'da da çok sayıda vakıf üniversitenin bulunması ile açıklanabilir.

c-*Diğer büyük kentlerden (İzmir, Bursa, Adana vb.)*: Bu seçenek devlet üniversitelerinde üçüncü sırada, vakıf üniversitelerinde ise ikinci sırada gelmektedir. Vakıf üniversitelerinin İstanbul'dan sonraki en büyük kullanıcı grubunu bu şehirler oluşturmaktadır.

d-*Orta büyüklükteki kentlerden (Mersin, Kayseri vb.)*: Bu seçenek her iki üniversite türü içinde dördüncü sırada gelmektedir.

e-*Küçük kentlerden (Uşak, Bayburt vb.)*: İstanbul'daki üniversitelere en az öğrenciyi bu kapsamdaki şehirler göndermektedir.

5.2.5.9. "İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimini" ele alan soruya verilen dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda ortaya konulmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimleri arasında, devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle üniversitelere ulaşımda en fazla kullanılan araçlar nelerdir?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimleri arasında, devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimleri arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında, anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimleri arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri (Sig) 0,000 çıkmıştır. Bu değer P<0,001'dir. F değeri ise 15,787 çıkmış olup, $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71'ten büyüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini yanlış kılmakta, diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezi doğrulanmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki üniversitelere öğrencilerin ulaşma biçimleri arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında, ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin okullarına ulaşmada yararlandıkları araçlar konusunda elde edilen sonuçlara ilişkin veriler Tablo 5.78'de ortaya konulmuştur.

Tablo 5.78. İstanbul'daki Üniversite Öğrencilerinin Yararlandıkları Ulaşım Araçlarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Yaya	Devlet üniversiteleri	3	4,3333	1,1547
	Vakıf üniversiteleri	6	4,1667	1,6021
	Toplam (Total)	9	4,2222	1,3944
Bisiklet	Devlet üniversiteleri	3	5,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	4,8333	0,4082
	Toplam (Total)	9	4,8889	0,3333
Üniversite servisi	Devlet üniversiteleri	3	5,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	3,1667	1,6021
	Toplam (Total)	9	3,7778	1,5635
Toplu taşıma	Devlet üniversiteleri	3	1,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	1,6667	0,5164
	Toplam (Total)	9	1,4444	0,5270
Özel otomobil	Devlet üniversiteleri	3	2,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	2,1667	0,9832
	Toplam (Total)	9	2,1111	0,7817

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,000 < P=0,001 ve F=15,787 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71

İstanbul'da üniversitelere ulaşma biçimleri arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a-*Yaya*: Bu seçenek devlet üniversitelerinde üçüncü sırada, vakıf üniversitelerinde ise dördüncü sırada çıkmıştır.

b-*Bisiklet*: Gerek devlet gerekse vakıf üniversiteleri için bisiklet ile okula ulaşma sıralamada sonuncu çıkmıştır. Vakıf üniversitelerine ulaşmada öğrenciler azda olsa bisikletlerden yararlanmaktadır.

c-*Üniversite servisleri*: Bu seçenek devlet üniversitelerinde dördüncü sırada, vakıf üniversitelerinde ise üçüncü sırada çıkmıştır.

d-*Toplu taşıma*: Gerek devlet gerekse vakıf üniversiteleri için toplu taşıma araçlarını kullanarak üniversiteye ulaşma, sıralamada birinci çıkmıştır.

e-*Özel araç*: Bu seçenek her iki üniversite türünde de ikinci sırada çıkmıştır.

5.2.5.10. "İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapısı"'nı ele alan soruya verilen dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile çok yönlü varyans analizi kullanılarak yapılan değerlendirmesi aşağıda ortaya konulmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir

farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi sosyo-ekonomik gruplar hangi tür üniversitelerden yararlanmaktadır?

Althipotez: $H_0 = M_1 = M_2$ İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_1 = M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları arasında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri çok yönlü varyans analizi sonucunda (Sig) 0,180 bulunmuştur. Bu değer P>0,05'dir. F değeri ise 1,689 çıkmış olup, $F_{0,05}$ için 4-28 2,71 değerine göre küçük bir F değeridir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulanmakta, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları devlet ve vakıf üniversiteleri arasında çok yönlü varyans analizine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak Tablo 5.94'de verilen ortalamalar irdelendiğinde farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Bütün seçenekler tek yönlü varyans analizine tabi tutulduklarında orta gelir grubunun olasılık değerinin (Sig) 0,873 gibi çok yüksek bir değerde olduğu, F değerinin ise 0,027 gibi çok düşük düzeyde çıktığı tespit edilmiştir. Diğer tüm grupların olasılık değerleri (sig) 0,05'in altında ve F değerleri ise 2,71'in üstünde çıkmıştır. Dolayısıyla üniversite türleri arasında orta gelir grubuna göre anlamlı bir farklılık bulunmaz iken, diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

İstanbul'daki üniversitelerden yararlanan öğrencilerin, orta gelir grubu hariç diğer sosyo-ekonomik yapılar arasında bulunan anlamlı farklılığa ilişkin ortalama sonuçları Tablo 5.79'da ortaya konulmuştur.

Tablo 5.79. İstanbul'daki Üniversitelerden Yararlanan Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Üst gelir grubu	Devlet üniversiteleri	3	5,0000	0,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	2,1667	1,8348
	Toplam (Total)	9	3,1111	2,0276
Üst-orta gelir grubu	Devlet üniversiteleri	3	4,3333	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	2,1667	0,9832
	Toplam (Total)	9	2,8889	1,3642
Orta gelir grubu	Devlet üniversiteleri	3	2,3333	2,3094
	Vakıf üniversiteleri	6	2,5000	0,8367
	Toplam (Total)	9	2,4444	1,3333
Orta-alt gelir grubu	Devlet üniversiteleri	3	1,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	3,5000	0,8367
	Toplam (Total)	9	2,8889	1,1667
Alt gelir grubu	Devlet üniversiteleri	3	2,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	4,6667	0,8165
	Toplam (Total)	9	4,0000	1,2247

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,180 > P=0,05 ve F=1,689 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71

İstanbul'daki üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin sosyo-ekonomik yapıları ile üniversite türleri arasında bulunan ileri düzeydeki anlamlı farklılık şu şekilde açıklanabilir;

a-*Üst gelir grubu*: Ankete yanıt veren devlet üniversitelerinde 5,0 ortalama ile bu sosyo-ekonomik gruptan yararlanan hiçbir öğrencinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Devlet üniversitelerinde son sırada bu seçenek gelmektedir. Vakıf üniversitelerinde ise yine 2,17 ortalamaya sahip üst-orta gelir grubuyla birinci sırada çıkmıştır. Dolayısıyla üst-gelir grupları vakıf üniversitelerinden en fazla yararlanan grupların başında gelmektedirler.

b-*Üst-orta gelir grubu*: Ankete yanıt veren devlet üniversitelerinde 4,33 ortalama ile bu grup dördüncü sırada çıkmıştır. Vakıf üniversitelerinde ise 2,17 ortalama ile üst gelir grubuyla birlikte birinci sırada çıkmıştır. Dolayısıyla bu grupta vakıf üniversitelerinden en fazla yararlanan grupların başında gelmektedir.

c-*Orta gelir grubu*: Bu seçenek devlet üniversitelerinde ikinci sırada, vakıf üniversitelerinde ise üçüncü sırada çıkmıştır. Dolayısıyla devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin içerisinde ikinci en fazla öğrenci kitlesine sahip grup orta gelir grubudur. Vakıf üniversitelerinde ise üst gelir gruplarından sonra üçüncü olarak bu grup, üniversitelerden yararlanma olanağına sahiptir.

d-*Orta-alt gelir grubu*: Bu seçenek devlet üniversitelerinde birinci sırada, vakıf üniversitelerinde ise dördüncü sırada çıkmıştır. Dolayısıyla devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin önemli bir kısmını orta gelir grubundan gelen öğrenciler oluşturmaktadır.

e-*Alt gelir grubu*: Ülkenin en büyük grubunu oluşturan alt gelir grubunun, üniversitelerden yararlanma düzeyi oldukça düşük çıkmıştır. Bu seçenek devlet üniversitelerinde üçüncü sırada, vakıf üniversitelerinde ise son sırada çıkmıştır. Dolayısıyla alt gelir grupları yükseköğretimden diğer gelir gruplarına göre daha az yararlanmaktadır.

5.2.5.11. "İstanbul'daki üniversitelerin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörler"'i ele alan soruya verilen dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile çok yönlü varyans analizi kullanılarak yapılan değerlendirmesi aşağıda ortaya konulmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi faktörler okul memnuniyetinde daha etkilidir?

Althipotez: H_0= M_1=M_2 İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1= $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri, çok yönlü varyans analizi sonucunda (Sig) 0,996 bulunmuştur. Bu değer P>0,05'dir. F değeri ise 0,045 çıkmış olup, $F_{0,05\ \text{için}\ 4\text{-}28}$=2,71'ten küçüktür. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulanmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin "okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörler" arasında çok yönlü varyans analizine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer taraftan bütün seçenekler tek yönlü varyans analizine tabi tutularak, seçenekler arasında farklılık araştırılmış, ancak benzer sonuçlara burada da rastlanmıştır. Dolayısıyla seçenekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin okul memnuniyetleri üzerinde etkili olan faktörlerin etki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmamasına yol açan ortalamalar Tablo 5.80'de ortaya konulmuştur.

Tablo 5.80. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Okul Memnuniyetleri Üzerinde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Üniversite mimarisi	Devlet üniversiteleri	3	1,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	2,3333	1,2111
	Toplam (Total)	9	2,1111	1,0541
Güvenlik	Devlet üniversiteleri	3	2,0000	1,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	1,8333	0,7528
	Toplam (Total)	9	1,8889	0,7817
Gürültüden uzaklık	Devlet üniversiteleri	3	2,0000	1,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	2,1667	1,1690
	Toplam (Total)	9	2,1111	1,0541
Üniversiteye rahat ulaşım	Devlet üniversiteleri	3	1,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	2,3333	1,0328
	Toplam (Total)	9	2,1111	0,9280
Kentsel konum	Devlet üniversiteleri	3	1,3333	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	2,5000	1,3784
	Toplam (Total)	9	2,1111	1,2693

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,996 > P=0,05 ve F=0,045 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71

Bu sonuçlara göre İstanbul'daki devlet üniversiteleri en fazla kentsel konumlarından, vakıf üniversiteleri ise güvenliklerinden memnundurlar. Devlet üniversiteleri; üniversite mimarisi, gürültüden uzaklık, ulaşım ve özellikle kentsel konum açılarından vakıf üniversitelerine göre daha fazla memnundurlar. Vakıf üniversiteleri ise güvenlik konusunda devlet üniversitelerinden daha fazla memnundurlar.

5.2.5.12. "İstanbul'daki vakıf üniversitelerin yer seçiminde etkili olan faktörler"'i ele alan soruya verilen altı yanıta rağmen tek tür üniversite olması nedeniyle istatistiki değerlendirme yapılamamıştır. Seçeneklere dayalı olarak genel bir değerlendirme yapılmış ve hangi faktörlerin daha önemli olduğu Tablo 5.81'de verilen çapraz tablodan yararlanılarak ortaya konulmuştur.

Tablo sonuçlarına göre İstanbul'daki vakıf üniversitelerinin yer seçiminde en fazla etkili olan faktörler "yerleşmenin merkezine yakın olması" ve "hazır bina veya binaların bulunması" seçenekleridir. "Ulaşım" orta düzeyde etkili bir faktör olarak ortaya konulmuştur. Diğer faktörler ise önemsiz olarak belirtilmiştir.

Tablo 5.81. İstanbul'daki Vakıf Üniversitelerin Yer Seçiminde Etkili Olan Faktörlere İlişkin Çapraz Tablo

				ÜNİVERSİTE TÜRÜ	TOPLAM
				VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
VAKIF ÜNİVERSİTELERİNİN YERSEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	Arsa fiyatları	Ne etkili ne etkisiz oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	5	5
			Yüzde	83,3%	83,3%
	Yerleşme dışında kampus şeklinde olması	Çok etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	5	5
			Yüzde	83,3%	83,3%
	Yerleşmenin merkezine yakın olması	Çok etkili oldu	Sayı	2	2
			Yüzde	33,3%	33,3%
		Etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	3	3
			Yüzde	50,0%	50,0%
	Hazır bina veya binaların olması	Çok etkili oldu	Sayı	3	3
			Yüzde	50,0%	50,0%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	3	3
			Yüzde	50,0%	50,0%
	Yakın çevrede başka vakıf üniversitelerinin olması	Ne etkili ne etkisiz oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Etkisi olmadı	Sayı	2	2
			Yüzde	33,3%	33,3%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	3	3
			Yüzde	50,0%	50,0%
	Yakın çevrede başka vakıf üniversitelerinin olmaması	Ne etkili ne etkisiz oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Etkisi olmadı	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	4	4
			Yüzde	66,7%	66,7%
	Ulaşım kolaylığı	Çok etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Ne etkili ne etkisiz oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	3	3
			Yüzde	50,0%	50,0%
	Devletin arsa desteği	Çok etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	5	5
			Yüzde	83,3%	83,3%
	Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği	Etkili oldu	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Etkisi olmadı	Sayı	1	1
			Yüzde	16,7%	16,7%
		Hiç etkisi olmadı	Sayı	4	4
			Yüzde	66,7%	66,7%

5.2.5.13. "Üniversitelerin İstanbul'da nerelerde kurulması" gerektiğine ilişkin soruya verilen dokuz yanıtın istatistiki değerlendirmesi seçeneklere yanıtların dengeli dağılmaması nedeniyle yapılamamıştır. Seçeneklere dayalı olarak genel bir değerlendirme yapılmış ve hangi faktörlerin daha önemli olduğu Tablo 5.82'den yararlanılarak ortaya konulmuştur.

Tablo 5.82. Üniversitelerin İstanbul'da Nerelerde Kurulması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo

ÜNİVERSİTELER İSTANBUL'DA NERELERDE KURULMALIDIR		ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
		DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
İstanbul'da yeni üniversite kurulmamalı	Sayı	2	1	3
	Yüzde	66,7%	16,7%	33,3%
İstanbul'un her yerinde kurulabilir	Sayı	0	1	1
	Yüzde	0%	16,7%	11,1%
Ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın her yerde	Sayı	1	1	2
	Yüzde	33,3%	16,7%	22,2%
İstanbul'un merkez dışı semtlerindeki kampus alanlarında (Beykoz, Kurtköy, Ümraniye, Çatalca)	Sayı	0	3	3
	Yüzde	0%	50,0%	33,3%
TOPLAM	Sayı	3	6	9
	Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

Bu sonuçlara göre devlet üniversiteleri İstanbul'da yeni üniversite kurulmasına %66,7 oranında karşıdırlar. Bu üniversiteler ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın her yerde kurulması seçeneğini ise %33,3 oranında desteklemektedirler. Vakıf üniversiteleri ise %50 oranında İstanbul'un merkez dışı semtlerindeki kampus alanlarında (Beykoz, Kurtköy, Ümraniye, Çatalca) kurulmalarını istemektedirler. "İstanbul'da yeni üniversite kurulmasına karşı olanlar" seçeneği, "İstanbul'un her yerinde kurulabileceği" seçeneği ve "ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın her yerde" seçeneği %16,7 oranında desteklemişlerdir.

5.2.5.14. "Üniversitelerin özellikle de vakıf üniversitelerinin ülke geneline yaygınlaştırılabilir mi?" sorusuna verilen dokuz yanıtın istatistiki değerlendirmesi, sonuçların 2x2 matris düzeninde olması nedeniyle yapılamamıştır. Yanıtların yüzde dağılımlarına bağlı olarak genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Bu amaçla Tablo 5.83'de devlet ve vakıf üniversitelerinin yanıtları ve seçeneklere göre yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 5.83. Üniversitelerin Ülke Geneline Yaygınlaştırılmasına Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo

ÜNİVERSİTELER ÜLKE GENELİNE YAYGINLAŞTIRILABİLİR Mİ?		ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
		DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
EVET	Sayı	1	5	6
	Yüzde	33,3%	83,3%	66,7%
HAYIR	Sayı	2	1	3
	Yüzde	66,7%	16,7%	33,3%
TOPLAM	Sayı	3	6	9
	Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

Devlet üniversiteleri bu soruya % 33,3 evet, %66,7 oranında hayır yanıtını vermişlerdir. Vakıf üniversiteleri ise % 83,3 oranında evet, %16,7 oranında hayır

yanıtını vermişlerdir. Bu sonuçlara göre; devlet üniversiteleri, üniversitelerin ülke geneline yaygınlaştırılamayacağı düşüncesindedirler. Vakıf üniversiteleri ise yükseköğretime artan talebe bağlı olarak, özellikle vakıf üniversitelerinin, zamanla yaygınlaşabileceğini düşünmektedirler.

5.2.5.15. Ankette önce "Vakıf üniversiteleri neden sadece büyükşehirlerde kurulmaktadır" diye sorulmuş, daha sonrada "vakıf üniversitelerin büyükşehirler dışında kurulabilmesi için neler yapılmalıdır?" sorusu yöneltilmiştir. Vakıf üniversitelerinin büyükşehirlerde kurulması anket yanıtlarında şu gerekçelere dayandırılmıştır;

- Gelir düzeyi büyükşehirlerde daha fazladır.
- Yükseköğretim için en fazla öğrenci büyükşehirlerde bulunmaktadır.
- Nitelikli öğretim elemanları büyükşehirlerde bulunmaktadır.
- Yükseköğretim için altyapı potansiyelleri, büyükşehirlerde daha fazladır.
- Büyükşehirler eğitim yanında sosyal kültürel olanaklar açısından da gençlerin vizyonlarını geliştirmeye daha fazla olanak tanımaktadır.

Vakıf üniversitelerinin büyükşehirler dışında da kurulabilmesi için yapılabileceklere ilişkin yanıtlar Tablo 5.84'de verilmiştir.

Tablo 5.84. Vakıf Üniversitelerinin Büyükşehirler Dışında da Kurulabilmesi İçin Yapılabileceklere İlişkin Çapraz Tablo

VAKIF ÜNİVERSİTELERİNİN BÜYÜKŞEHİRLER DIŞINDA KURULABİLMESİ İÇİN NELER YAPILABİLİR?		VAKIF ÜNİVERSİTESİ
Devletin belirleyeceği yörelere uzun vadeli düşük faizli yatırım kredisinin verilmesi	Sayı	2
	Yüzde	%33,3
Devletin sadece belirlenecek yörelerde bedelsiz arazi vermesi	Sayı	2
	Yüzde	%33,3
Tüm üniversiteler ücretli olduğunda düşük ücretli üniversiteler oralarda kurulacaktır	Sayı	1
	Yüzde	%16,7
Hepsi	Sayı	1
	Yüzde	%16,7
TOPLAM	Sayı	6
	Yüzde	%100

Bu sonuçlara göre vakıf üniversitelerinin gelecekte büyükşehirlerde yığılmalarının önüne geçilmesi için kullanılabilecek en önemli araçlar;

- Devletin belirleyeceği yörelere uzun vadeli düşük faizli yatırım kredisinin verilmesi,
- Devletin sadece belirlenecek yörelerde bedelsiz arazi vermesidir.

Diğer araçlar ise yükseköğretimin tamamen özelleştirilmesiyle ilgilidir.

5.2.5.16. İstanbul'da yer alan 21 üniversiteden 9'una imar durumlarına ilişkin olarak anketten yanıtlardan elde edilmiştir. Diğer 12 üniversitenin imar durumları ise bu üniversitelerin yönetici yardımcıları ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Bu sonuçlar Tablo 5.85'de verilmiştir.

Tablo 5.85. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin İmar Durumları Tablosu

ÜNİVERSİTELER		İMAR DURUMLARI			
		Kampuslar Eski Tarihli Olup, İmar Planlarında Üniversite Alanı Olarak Geçmektedir.	İmar Planı Tadilatı Gerekli Oldu	Mevcut Kampus ya da Bina Geçicidir. Yeni Kampus Yapılmakta veya Yapılacaktır.	İmar Planı veya İmar Hükümleri Dikkate Alınmadı
DEVLET ÜNİVERSİTELE	Boğaziçi	X			
	Galatasaray			X	
	İstanbul	X			
	İstanbul Teknik	X			
	Marmara	X			
	Mimar Sinan	X			
	Yıldız Teknik	X			
VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	Bahçeşehir		X		
	Beykent			X	
	Doğuş				X
	Fatih		X		
	Haliç			X	
	Işık			X	
	İstanbul Bilgi				X
	İstanbul Kültür			X	
	İstanbul Ticaret			X	
	Kadir Has			X	
	Koç		X		
	Maltepe			X	
	Sabancı		X		
	Yeditepe		X		

Üniversitelerin imar durumları incelendiğinde; devlet üniversitelerinden Galatasaray Üniversitesi hariç diğerlerinin "Eski tarihli kampusa sahip olup imar planlarında üniversite alanı olarak geçmektedir" seçeneğini belirttikleri, Galatasaray Üniversitesi'nin ise "Mevcut alan geçici olup, yeni kampus yapılacaktır" seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Vakıf üniversitelerinden 5'i "İmar planı tadilatı gerekli oldu" seçeneğini, 7'si "Mevcut alan geçici olup, yeni kampus yapılacaktır" seçeneğini ve 2'si de "İmar planı veya imar hükümleri dikkate alınmadı" seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre devlet üniversiteleri imar açısından herhangi bir sorun oluşturmamaktadır. Ancak vakıf üniversiteleri plan tadilatına ihtiyaç duymakta, dolayısıyla İstanbul'un makro ve mikro planlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

5.2.5.17 Vakıf üniversitelerine "Vakıf üniversitelerinin imar hükümleri ve imar planı kararlarından muaf tutulmalarının olumlu olup olmaycağı?" sorulmuş, alınan anket yanıtlarında şu gerekçeler ortaya konulmuştur;

- Olumsuz olur yanıtını verenler; İstanbul'un özel coğrafyasını, yapılaşmayı düzenleyici bir yapının mutlaka bulunmasını ve imar hukukunun gerekli olduğunu belirtmişlerdir.
- Olumlu olur yanıtını verenler ise; planlamanın her şeyi kontrol etmesinden şikayet etmişler ve üniversitelerin daha serbest planlanması gerektiğini belirtilmişlerdir.

Bu görüşlerden; vakıf üniversitelerinin aşırı planlama hükümlerinin baskısı altına alınmaması, üst ölçekte ana kararların alınması, alt ölçekte ise yapılaşmalarına fazla müdahale edilmemesi sonuçları çıkarılmıştır.

5.2.5.18. "Üniversite yerlerinin imar planları yapılırken belirlenmesi ve sadece oralarda kurulması, sonradan plan değişikliği veya mevzi imar planları ile belirlenmemesi olumlu olur mu? Neden?" sorusuna ankette verilen dokuz yanıtın sonuçları, yüzde dağılımlarına bağlı olarak Tablo 5.86'da verilmiştir.

Tablo 5.86. Üniversite Yerlerinin İmar Planları Yapılırken Belirlenmesi ve Sadece Oralarda Kurulması, Sonradan Plan Değişikliği veya Mevzi İmar Planları İle Belirlenmemesine İlişkin Bakış Açısını Ele Alan Çapraz Tablo

		ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
		DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
OLUMLU OLUR	Sayı	3	4	7
	Yüzde	%100	%66,7	%77,8
OLUMSUZ OLUR	Sayı	0	2	2
	Yüzde	%0	%33,3	%22,2
TOPLAM	Sayı	3	6	9
	Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

Devlet üniversitelerinin tamamı bu soruya "olumlu olur" yanıtını vermişlerdir. Dolayısıyla devlet üniversiteleri önceden imar planında üniversitelerin kurulacağı yerlerin belirlenmesini, üniversitelerin bu kararlara göre kurulmalarını istemektedirler. Gerekçe olarak ise planlamanın yerseçimini belirleyici en iyi kontrol aracı olmasını ortaya koymuşlardır. Vakıf üniversiteleri ise % 66,7 oranında devlet üniversiteleri ile paralel düşünürken, % 33,3 oranında imar planında daha önceden kuruluş yeri kararı verilerek, bu alanlarda kurulması fikrine sıcak bakmamaktadır. Buna neden olarak kurulacakları yerleri, kendilerinin tercih etmelerinin en önemli hakları olduğunu belirtmektedirler.

Diğer taraftan sadece vakıf üniversitelerine sorulan "Kamu tarafından arsa veya kredi desteği sağlanarak vakıf üniversitelerinin kentin nazım imar planlarında kendileri için ayrılmış olan yerlere kurulmaları sağlanabilir mi? Neden?" sorusuna alınan yanıtların tamamı "Evet" olmuştur. Bu yanıta gerekçe olarak; ancak böylesi araçlarla üniversitelerin desteklenmesi halinde, yerseçimlerinde bazı tavizler verebileceklerini belirtmişlerdir.

5.2.5.19. "Üniversitenizin hizmet verdiği yapılar, eğitim amaçlı mı yapılmışlardır?" ve "Eğitim tesisleriniz ihtiyaçlarınızı yeterince karşılayabiliyor mu?" sorularına ankette verilen dokuz yanıtın sonuçları, yüzde dağılımlarına bağlı olarak genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu amaçla her iki sorunun yanıtları Tablo 5.87'de tek tablo altında bir araya getirilmiştir.

Tablo 5.87. Üniversitelerde Eğitim Yapılarının, Eğitim Amaçlı Olup Olmadığına ve Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Çapraz Tablo

			ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
			DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
ÜNİVERSİTENİZİN HİZMET VERDİĞİ YAPILAR, EĞİTİM AMAÇLI MI YAPILMIŞLARDIR?	EVET	Sayı	0	5	5
		Yüzde	% 0	% 83,3	%55,6
	HAYIR	Sayı	3	1	4
		Yüzde	%100	%16,7	%44,4
	TOPLAM	Sayı	3	6	9
		Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%
EĞİTİM TESİSLERİNİZ İHTİYAÇLARINIZI KARŞILAYABİLİYOR MU?	EVET	Sayı	0	4	4
		Yüzde	%0	%66,7	%44,4
	HAYIR	Sayı	3	2	5
		Yüzde	%100	%33,3	%55,6
	TOPLAM	Sayı	3	6	9
		Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

Devlet üniversitelerinin sahip oldukları yapılar genellikle eğitim amaçlı yapılmayıp sonradan eğitim tesisine dönüştürülen yapılardır. Vakıf üniversitelerinde ise biri hariç diğerleri eğitim amacıyla yeni inşa edilmişlerdir. Devlet üniversiteleri, eğitim amaçlı yapılmamış bu yapıların ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli gelmediğini belirtmişlerdir. Vakıf üniversitelerinin % 66,7'si kendileri tarafından oluşturulan yapıların yeterli geldiğini belirtmişlerdir.

Diğer taraftan hem devlet üniversiteleri hem de vakıf üniversiteleri kampuslaşma süreçlerine devam etmektedirler. Gelecekte kampus arazisi sorunları çözümlendiği takdirde, niceliksel sorunlardan çok niteliksel sorunları gündeme gelecektir.

5.2.5.20 "Üniversitenizin kampus ve mimari projeleri var mı? Var ise kim veya kimler tarafından yapılmıştır?" sorusuna ilişkin değerlendirme Tablo 5.88'de verilmiştir. Diğer taraftan "Üniversite kampusları veya kampus projelerinin sahip olduğu planlama kriterleri nelerdir?" sorusuna ilişkin yanıtlar ise Tablo 5.89'da verilmiştir.

Tablo 5.88. Üniversitelerin Kampus ve Mimari Projelerini İrdeleyen Soruya İlişkin Çapraz Tablo

ÜNİVERSİTENİZİN KAMPUS VE MİMARİ PROJELERİ HANGİ SEÇENEĞE UYGUNDUR?		ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
		DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
Projeler Türkiye'de hazırlandı	Sayı	1	4	5
	Yüzde	33,3%	66,7%	55,6%
Projeler Yurt dışında hazırlandı	Sayı	0	1	1
	Yüzde	0%	16,7%	11,1%
Kampus Projesi henüz hazırlanmadı	Sayı	2	1	3
	Yüzde	66,7%	16,7%	33,3%
TOPLAM	Sayı	3	6	9
	Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

Devlet üniversiteleri arasında kampus projesi olmayan devlet üniversiteleri bulunmaktadır. Vakıf üniversiteleri ise 1991 sonrasında kurulmalarına rağmen kısa zamanda mekan sorununu çözmeye başlamışlardır. Bu üniversiteler kent içi veya kent dışında devletten veya şahıslardan aldıkları uygun araziler üzerinde kampus planlarını yaptırmışlardır. Bu planlar, genellikle yurt içinde (%66,7) hazırlanmıştır.

Tablo 5.89. Üniversitelerde Kampusların ve Kampus Projelerinin Sahip Oldukları Planlama Kriterlerini İrdeleyen Soruya İlişkin Çapraz Tablo

			ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
			DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
BÜTÜNCÜL BİR KAMPUS TASARIMIDIR	EVET	Sayı	1	2	3
		Yüzde	33,3%	33,3%	33,3%
	HAYIR	Sayı	2	4	6
		Yüzde	66,7%	66,7%	66,7%
GECE GÜNDÜZ YAŞANILAN BİR KAMPUS	EVET	Sayı	2	3	5
		Yüzde	66,7%	50,0%	55,6%
	HAYIR	Sayı	1	3	4
		Yüzde	33,3%	50,0%	44,4%
ÜNİVERSİTE İMKANLARINDAN HALKINDA YARARLANDIĞI BİR KAMPUS	EVET	Sayı	2	3	5
		Yüzde	66,7%	50,0%	55,6%
	HAYIR	Sayı	1	3	4
		Yüzde	33,3%	50,0%	44,4%
BÜYÜME, DEĞİŞME VE GELİŞMELERİ GÖZ ÖNÜNE ALAN ESNEK PLANLAMA YAKLAŞIMI	EVET	Sayı	2	3	5
		Yüzde	66,7%	50,0%	55,6%
	HAYIR	Sayı	1	3	4
		Yüzde	33,3%	50,0%	44,4%
İKLİM KOŞULLARI, MANZARA, TOPOGRAFYA VB. FAKTÖRLERİN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI	EVET	Sayı	1	3	4
		Yüzde	33,3%	50,0%	44,4%
	HAYIR	Sayı	2	3	5
		Yüzde	66,7%	50,0%	55,6%
ULAŞIM OLANAKLARINA SAHİP OLMASI	EVET	Sayı	2	5	7
		Yüzde	66,7%	83,3%	77,8%
	HAYIR	Sayı	1	1	2
		Yüzde	33,3%	16,7%	22,2%
KAMPUS İÇİNDE YAYA HAREKETLİLİĞİNİN TRAFİK AKIŞI İLE KESİLMEMESİ	EVET	Sayı	1	3	4
		Yüzde	33,3%	50,0%	44,4%
	HAYIR	Sayı	2	3	5
		Yüzde	66,7%	50,0%	55,6%
YETERLİ OTOPARK ALANI	EVET	Sayı	1	2	3
		Yüzde	33,3%	33,3%	33,3%
	HAYIR	Sayı	2	4	6
		Yüzde	66,7%	66,7%	66,7%
HEPSİ	EVET	Sayı	1	0	1
		Yüzde	33,3%	%0	11,1%
	HAYIR	Sayı	2	6	8
		Yüzde	66,7%	100,0%	88,9%

Bu sonuçlara göre İstanbul'daki devlet üniversitelerinin uygulamada veya kampus projelerinde en fazla dikkate aldıkları planlama kriterleri sırasıyla; ulaşım imkanı, büyüyebilme, gece-gündüz kampusun kullanımı ve halkın da üniversite imkanlarından yararlanabilmesidir. Vakıf üniversiteleri ise hazırlattıkları planlarda en fazla ulaşıma önem vermektedirler. Büyüyebilme, gece-gündüz kampusun kullanımı, kampusta yaya ağırlıklı ulaşım, ve halkın da üniversite imkanlarından yararlanabilmesi seçenekleri vakıf üniversitelerinin öncelik verdikleri diğer planlama kriterleri olarak ortaya konulmuştur.

5.2.5.21 İstanbul'da yer alan 21 üniversiteden 9'una ilişkin olarak kentdışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları konusunda anket yanıtlarından bilgi elde edilmiştir. Diğer 12 üniversitenin kentdışı kampuslaşma eğilimine bakış açıları ise bu üniversitelerin yönetici yardımcıları ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Bu sonuçlar Tablo 5.90'da verilmiştir.

Tablo 5.90. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Kentdışı Kampuslaşma Eğilimine Bakış Açılarına İlişkin Tablo

ÜNİVERSİTELER		KENTDIŞI KAMPUSLAŞMA EĞİLİMİNE BAKIŞ AÇILARI		
		OLUMLU BAKANLAR	KARARSIZ KALANLAR	OLUMSUZ BAKANLAR
DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	Boğaziçi		X	
	Galatasaray		X	
	İstanbul	X		
	İstanbul Teknik		X	
	Marmara	X		
	Mimar Sinan	X		
	Yıldız Teknik	X		
VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	Bahçeşehir	X		
	Beykent	X		
	Doğuş			X
	Fatih	X		
	Haliç	X		
	Işık	X		
	İstanbul Bilgi			X
	İstanbul Kültür		X	
	İstanbul Ticaret		X	
	Kadir Has		X	
	Koç	X		
	Maltepe	X		
	Sabancı	X		
	Yeditepe	X		

Bu sonuçlara göre İstanbul'daki yedi devlet üniversitesinden 4'ü kent dışı kampuslaşmayı desteklerken, 3'ü bu konuda kararsız kalmıştır. En önemlisi devlet üniversiteleri içerisinde kent dışı kampuslaşma eğilimine karşı çıkan üniversite çıkmamasıdır. 14 Vakıf üniversitesinden 9'u kent dışı kampuslaşmayı

desteklemiş, 2'si kent dışı kampuslaşmaya karşı çıkmış ve 3'ü de bu konuda tarafsız kalmıştır. Dolayısıyla İstanbul'daki 21 üniversiteden sadece 2'si kent dışı kampuslaşmaya karşı çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre kentdışı kampuslaşma eğiliminin benimsendiği görülmektedir.

5.2.5.22. Vakıf üniversitelerine "üniversitelerde alansal ve yapısal standartların getirilmesinin olumlu olup olmayacağı" sorulmuştur. Üniversitelerin ankete verdikleri yanıtlar Tablo 5.91'de verilmiştir.

Tablo 5.91. Üniversitelerde Alansal ve Yapısal Standartların Getirilmesine Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo

		ÜNİVERSİTELER						TOPLAM
		BEYKENT	DOĞUŞ	FATİH	IŞIK	İSTANBUL KÜLTÜR	SABANCI	
EVET	Sayı	1	1	1	0	1	1	5
	Yüzde	%100	%100	%100	%0	%100	%100	%83,3
HAYIR	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
	Yüzde	%0	%0	%0	100%	%0	%0	%16,7
TOPLAM	Sayı	1	1	1	1	1	1	6
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Ankete cevaplayan üniversitelerin % 83,3'ü bu soruya evet yanıtını vermiştir. Vakıf üniversiteleri planlamanın katı tutumundan şikayetçi olmalarına rağmen alansal ve yapısal standartlar getirilmesine karşı çıkmamışlardır. Sadece Işık Üniversitesi bu konuda "her üniversitenin kendi özelliğine göre planlanmasını" daha olumlu bulmaktadır.

5.2.5.22. Vakıf üniversitelerine kamu tarafından sağlanan destekler devlet üniversiteleri tarafından sürekli eleştirilmektedir. İstanbul'daki vakıf üniversitelerine devletin sağladığı destekler Tablo 5.92'de verilmiştir.

Tablo 5.92. Devletin Vakıf Üniversitelerine Sağladığı Desteklere İlişkin Çapraz Tablo

VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	DEVLETİN SAĞLADIĞI DESTEKLER		
	KURUMLAR VERGİSİ MUAFİYETİ VEYA TENZİLATI	BEDELSİZ KAMU ARAZİSİ TAHSİSİ	BÜTÇE DESTEĞİ DIŞINDA HİÇBİR DESTEK VERİLMEMİŞTİR
Bahçeşehir			X
Beykent			X
Doğuş			X
Fatih	X		
Haliç			X
Işık		X	
İstanbul Bilgi			X
İstanbul Kültür			X
İstanbul Ticaret			X
Kadir Has		X	
Koç		X	
Maltepe			X
Sabancı		X	
Yeditepe			X

Devlet, vakıf üniversitelerinin bir yıllık bütçesinin %45'ini karşılıksız olarak finanse etmektedir. Bu destek dışında, İstanbul'daki vakıf üniversitesinden 1'ine kurumlar vergisi muafiyeti veya tenzilatı, 4'üne kampus amacıyla bedelsiz kamu arazisi tahsisi sağlamıştır. Diğer 9 vakıf üniversitesine ise bütçe yardımı dışında bir hiçbir destek sağlamamıştır.

5.2.5.23. İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinden sorunlarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Ankete verilen dokuz yanıtın, daha önce belirlenmiş olan alt problem, althipotez ve tek yönlü varyans analizi ile çok yönlü varyans analizi kullanılarak yapılan değerlendirmesi aşağıda ortaya konulmuştur.

Altproblem: İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar önem derecesine göre nelerdir?

Althipotez: $H_{0=}$ $M_1=M_2$ İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı bir farklılık yoktur.
$H_{1=}$ $M_1 \neq M_2$ İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme: İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri çok yönlü varyans analizi sonucunda (Sig) 0,312 bulunmuştur. Bu değer P>0,05'dir. F değeri ise 1,253 çıkmış olup, $F_{0,05\ \text{için}\ 4\text{-}28}$ =2,71 değerine göre küçük bir F değeridir. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulanmakta, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında çok yönlü varyans analizine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer taraftan bütün seçenekler tek yönlü varyans analizine tabi tutularak seçenekler arasında farklılık araştırılmış, ancak benzer sonuçlara burada da rastlanmıştır. Dolayısıyla seçenekler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı bir farklılık olmamasına yol açan ortalamalar Tablo 5.93'de ortaya konulmuştur.

Tablo 5.93. İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Açıklayıcılar Tablosu

		Frekans (N)	Ortalama (Mean)	Standart Sapma (Std. Deviation)
Eğitim sistemine ilişkin sorunlar	Devlet üniversiteleri	3	1,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	3,0000	1,7889
	Toplam (Total)	9	2,5556	1,5899
Finansman ve verimsizlik sorunları	Devlet üniversiteleri	3	2,0000	1,0000
	Vakıf üniversiteleri	6	3,1667	1,7224
	Toplam (Total)	9	2,7778	1,5635
Yönetim ve koordinasyon sorunları	Devlet üniversiteleri	3	4,6667	0,5774
	Vakıf üniversiteleri	6	2,8333	1,6021
	Toplam (Total)	9	3,4444	1,5899
Fiziki sorunlar	Devlet üniversiteleri	3	3,6667	1,1547
	Vakıf üniversiteleri	6	3,1667	1,4720
	Toplam (Total)	9	3,3333	1,3229
Rekabet sorunları	Devlet üniversiteleri	3	3,6667	2,3094
	Vakıf üniversiteleri	6	3,8333	1,4720
	Toplam (Total)	9	3,7778	1,6415

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri P(Sig)=0,312 > P=0,05 ve F=1,253 > $F_{0,05 \text{ için } 4\text{-}28}$ =2,71

Bu sonuçlara göre İstanbul'daki devlet üniversitelerinin ortaya koyduğu en önemli sorun eğitim sistemine ilişkin sorunlardır. İkinci sırada finansman ve verimsizlik sorunu, üçüncü sırada fiziki sorunlar ile rekabet sorunları gelmektedir. Devlet üniversiteleri yönetim ve koordinasyon sorunlarını en az önemli sorunlar olarak ortaya koymuşlardır. Vakıf üniversiteleri ise en önemli sorunları olarak yönetim ve koordinasyon sorunlarını görmektedirler. Rekabet sorunu ise en az önemli sorun olarak belirtilmiştir.

Üniversiteler fiziki sorunlarını yeterince önemsememelerine rağmen, ankete yanıt veren üniversitelerin başlıca fiziksel sorunları şunlardır;

- Arazi sorunları,(Yıldız Teknik, Beykent, Doğuş, Işık ve İstanbul Kültür Üniversiteleri)
- Kapalı spor salonu sorunu (Fatih Üniversitesi)
- Kampus üniversitelerinde ticari tesislerin yetersiz olması (Sabancı Üniversitesi)

5.2.5.24. Vakıf üniversitelerine, günümüzde yasal olarak kurulmalarına izin verilmeyen özel üniversitelerin kurulmasına izin verilip verilmemesi konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. "Evet kurulmalı" cevabını verenler ile "hayır kurulmamalı" cevabını verenler eşit düzeyde çıkmıştır (%50). Özel üniversitelerin kurulmasına olumlu bakanlar, bu kurumların rekabetle birlikte kalite de getireceklerini ve katkıları olacağını belirtmişlerdir. Özel üniversitelerin kurulmasına karşı çıkan vakıf üniversiteleri ise bu üniversitelerin kar amacı ile eğitimde kaliteyi düşürebileceğini ve 1973 öncesinde de var olduklarını ancak yarardan çok zarar getirmeleri nedeniyle kapatıldıklarını ortaya koymuşlardır.

5.2.5.25. İstanbul'daki vakıf üniversitelerine devlet üniversiteleri hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Anketi yanıtlayan 6 vakıf üniversitesi de devlet üniversiteleri için "Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar" seçeneğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla vakıf üniversiteleri; özel üniversitelere kısmen sıcak bakarken devlet üniversitelerini eğitim için gerekli kurumlar olarak nitelemektedirler.

5.2.5.26. İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinin "Vakıf üniversitelerinin yükseköğretim sistemi içindeki yeri ve önemi" konusundaki soruya verdikleri yanıtlar Tablo 5.94'de verilmiştir.

Tablo 5.94. Vakıf Üniversitelerinin Yükseköğretim Sistemi İçindeki Yerini ve Önemini İrdeleyen Soruya Yönelik Düşüncelere İlişkin Çapraz Tablo

VAKIF ÜNİVERSİTELERİNİN YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ		ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
		DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
Eğitimde Kaliteyi Yükseltmek	Sayı	0	3	3
	Yüzde	%0	%50,0	%33,3
Devletin Eğitimdeki Yükünü Azaltmak	Sayı	2	2	4
	Yüzde	%66,7	%33,3	%44,4
Kar Elde Etmek	Sayı	1	0	1
	Yüzde	%33,3	%0	%11,1
Hepsi	Sayı	0	1	1
	Yüzde	%0	%16,7	%11,1
TOPLAM	Sayı	3	6	9
	Yüzde	%100,0	%100,0	%100,0

Bu sonuçlara göre İstanbul'daki devlet üniversiteleri vakıf üniversitelerinin eğitim sistemi içindeki rolünü %66,7 oranında "devletin eğitimdeki yükünü azaltmak" olarak görmekte ve dolayısıyla olumlu bakmaktadır. %33,3'ü ise bu üniversitelerin amacını "kar elde etmek" olarak görmektedir. Vakıf üniversiteleri kendilerini eğitim sistemi için yararlı gören kurumlardır. Vakıf üniversitelerinin %50'si eğitimde kaliteyi yükselttiklerini belirtirken, %33,3'ü devletin eğitimdeki yükünü azalttıklarını ortaya koymuştur. Vakıf üniversitelerinden biri ise (%16,7) bütün seçenekleri işaretleyerek hem yararlı olduklarını, ama aynı zamanda kar elde etmekte istediklerini belirtmiştir.

5.2.5.27. "Eğitim kademelerine göre kentsel alanda eğitimi kim veya kimler sunmalıdır" sorusuna 9 üniversiteden alınan yanıtların, daha önce belirlenmiş olan altproblem, althipotez ve çok yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

> Altproblem: İstanbul'da üniversite türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunucusu açısından anlamlı bir farklılık var mıdır? Diğer bir ifadeyle hangi eğitim kademesi kim tarafından sunulmalıdır?

Althipotez: $H_0 = M_1 = M_2$ İstanbul'da üniversite türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunucusu açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

$H_1 = M_1 \neq M_2$ İstanbul'da üniversite türüne göre, kentsel alanda eğitimin sunucusu açısından anlamlı bir farklılık vardır.

Değerlendirme; bu hipotezde anlamlı bir farklılık olmama olasılık değeri (Sig) 0,709 çıkmıştır. Bu değer P>0,05'dir. 0,467 çıkan F değeri, $F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}21} = 3,07$ olan değerden küçük çıkmıştır. Bu iki değer H_0 hipotezini doğrulamakta, Diğer bir ifadeyle, H_1 hipotezini yanlış kılmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'da okul türlerine göre kentsel alanda eğitimin kimin tarafından sunulacağına ilişkin cevaplar arasında üniversitelerin düşünceleri arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5.95. Üniversite Anketlerine Göre Kentsel Alanda Eğitimi Kim veya Kimler Sunması Gerektiğine İlişkin Çapraz Tablo

KENTSEL ALANDA EĞİTİMİ KİM VEYA KİMLER SUNMALIDIR			ÜNİVERSİTE TÜRÜ		TOPLAM
			DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
Okulöncesi Eğitim	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Sayısı	2	5	7
		%	66,7%	83,3%	77,8%
	Hepsi sunabilir	Sayısı	1	1	2
		%	33,3%	16,7%	22,2%
İlköğretim	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Sayısı	2	5	7
		%	66,7%	83,3%	77,8%
	Hepsi sunabilir	Sayısı	1	1	2
		%	33,3%	16,7%	22,2%
Ortaöğretim	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Sayısı	2	4	6
		%	66,7%	66,7%	66,7%
	Kısmen devlet, kısmen STK'lar	Sayısı	0	1	1
		%	0%	16,7%	11,1%
	Hepsi sunabilir	Sayısı	1	1	2
		%	33,3%	16,7%	22,2%
Yükseköğretim	Kısmen devlet, kısmen özel sektör	Sayısı	2	4	6
		%	66,7%	66,7%	66,7%
	Kısmen devlet, kısmen STK'lar	Sayısı	0	1	1
		%	0%	16,7%	11,1%
	Hepsi sunabilir	Sayısı	1	1	2
		%	33,3%	16,7%	22,2%

Çok yönlü varyans analizi olasılık değeri $P(Sig)=0,709 > P=0,05$ ve $F=0,467 > F_{0,05 \text{ için } 3\text{-}21}=3,07$

Tablo 5.95 irdelendiğinde devlet üniversitesi yöneticileri eğitimin bütün kademelerinde, devletin özel sektörle birlikte sunum içinde yer olmasını istemişlerdir. Vakıf üniversiteleri ise okulöncesi eğitim ve ilköğretimde %83,3 oranında "kısmen devlet kısmen özel sektör sunmalı" seçeneğini, ortaöğretim ve yükseköğretimde %66,7 oranında "kısmen devlet kısmen özel sektör sunmalı" seçeneğini benimsemektedir. Bu sonuçlara göre gerek devlet üniversiteleri gerekse vakıf üniversiteleri eğitimin her kademesinde, birlikte sunum içinde yer almayı tercih etmektedirler.

6. BÖLÜM TÜRKİYE'DE KENT PLANLAMA SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE İSTANBUL'A YÖNELİK EĞİTİM DONATIMLARININ MEKANSAL MODELLENMESİ

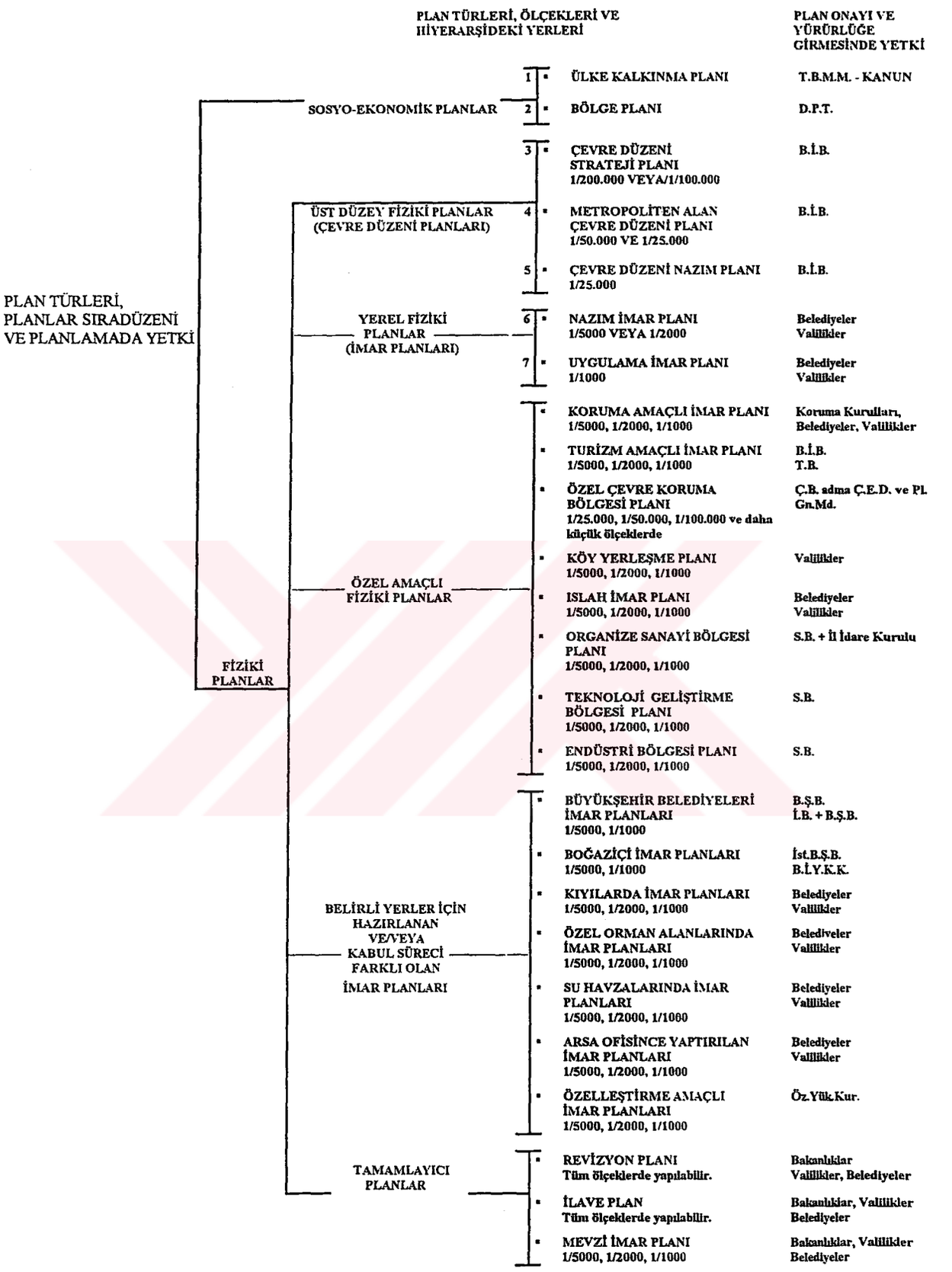
6.1. KENTSEL MEKANLARDA EĞİTİM DONATIMLARININ OLUŞTURULMASINA İLİŞKİN KARARLARI YÖNLENDİREN PARAMETRELER

Eğitim donatımlarının oluşturulmasında etkili olan temel parametreler, kamuda ve özelde bazı farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar; eğitim donatımına duyulan ihtiyaç düzeyi, ilgili kanun ve yönetmeliklerin içeriği ve konuya ilişkin kararları ile mevcut planlama sisteminin kontrol ve denetim düzeyidir.

Kamu eğitim tesislerine duyulan ihtiyaç düzeyi sosyal faktörlerin (nüfus artış oranı, çağ nüfusu, okullaşma oranı, göç düzeyi vb.) bağlıdır. Buna karşın özel eğitim tesislerinin ortaya çıkışında sosyal faktörler kadar ekonomik faktörler de (gelir düzeyi, özel sektörün eğitime yatırımları vb.) etkili olmaktadır. Kamu eğitim tesislerine ilişkin ihtiyaç düzeyi önceden belirlenebilirken, özel eğitim tesislerine duyulan ihtiyaç düzeyinin önceden belirlenmesinde bazı zorluklar bulunmaktadır.

İlgili kanun ve yönetmelikler, kamu veya özel eğitim donatımlarının oluşturulma sürecini belirleyen bir diğer önemli parametredir. Ancak kamusal eğitim tesislerine ilişkin mevzuat ile özel eğitim tesislerine ilişkin mevzuatlar arasında belirgin farklılıklar söz konusudur. Nitekim kamu eğitim tesislerine ilişkin her türlü planlama ve tasarlama kararları kontrol altında tutulurken, özel eğitim tesislerinin kuruluş sürecini belirleyen sadece bir yönerge bulunmaktadır. Bu yönergede ortaya konulan kararlar ise özgün ve nitelikli eğitim tesislerinin oluşturulmasını sağlamaktan uzaktır.

Eğitim tesislerinin mekan boyutu kazanmasında en önemli rol planlamaya düşmektedir. Türkiye kent planlama sistemi, 3194 sayılı İmar Kanunu'nda belirlenen ilkelere göre oluşturulmuştur. 17 Mart 2001 tarihli 24345 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği ile Türk kent planlama sistemi yeni baştan oluşturulmuştur. Bu değişiklik çerçevesinde Türk kent planlaması sistemi Şekil 6.1'deki gibi ele alınabilir.

Şekil 6.1. Ülkemizde Planlama Sistemi [Ünal, 2002].

Şekil 6.1.'de belirtilen planlama sistemi irdelendiğinde planlarda bir sıra düzenden, devamlılıktan ve kararların bütünlüğünden söz etmek mümkündür. Ünal (2002, s.4) tarafından ortaya konulan bu sistemde planlar, sosyo-ekonomik planlar ve fiziki planlar olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Ancak bu sistemde üst düzey fiziki planlar olarak belirtilen 1/200000, 1/100000, 1/50000 ve 1/25000 ölçekli planlar fiziki nitelikli bölge planları olarak ele alınabilir.

Sosyo-ekonomik planlar, planlar hiyerarşisinin en üst basamağını oluştururlar. İki tür sosyo-ekonomik plan bulunmaktadır. Bunlar ülke kalkınma planları ve bölge planlarıdır. Ülke kalkınma planları beş yıllık dönemler için sektörel yatırımların dağılımlarını, geleceğe ilişkin sosyal ve ekonomik hedefleri ve gelişme politikalarını ele alır. Bu planın mekan boyutu kazanabilmesi için birer yıllık icra programları hazırlanır. Tezin inceleme sahasını oluşturan eğitim konusu "sosyal hedef, ilke ve politikalar" başlığı altında yer almaktadır. Ülke kalkınma planlarında eğitim örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Örgün ve yaygın eğitimde yıllara göre ulaşılan düzey ve gelecekte ulaşılması kararlaştırılan hedefler ayrıntılı bir şekilde irdelenmektedir. Eğitim politikaları kısmında ise varılmak istenen hedeflere ulaşmak için izlenmesi kararlaştırılan politikalar belirtilmektedir. Bu planlarda, planın yapısı gereği mekan boyutuna veya tesis ölçeğine inilememektedir.

Bölge planı sosyo-ekonomik planların ikinci türünü oluşturmaktadır. Ülke kalkınma planlarındaki politikaları bölgesel ölçeğe indirgemede ve fiziksel planlarda alınmış olan kararları bölgesel ölçeğe taşımada eşgüdüm sağlayıcı önemli bir plan türüdür. Bölge planı ülke kalkınma planından farklı olarak mekanla da ilişkisi kurulabilen bir plan olmasına rağmen, ülkemizde bu planın hazırlanması yönünde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bölge planları hazırlandığı takdirde diğer donatımlar gibi eğitim donatımları da bu planlarda politika ve stratejiler olarak ifadelendirilecektir.

Türk planlama sisteminde ikinci grubu fiziki planlar oluşturmaktadır. Fiziki planların beş türü bulunmaktadır. Bunlar "Çevre düzeni planları (Üst düzey fiziki planlar)", "İmar planları (Yerel fiziki planlar)", "Özel amaçlı fiziki planlar" "Belirli yöreler için hazırlanan ve/veya kabul süreci farklı olan imar planları" ve "tamamlayıcı planlar" dır (Ünal, 2002, s.5). 17 Mart 2001 tarihli 24345 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliğinde çevre düzeni planı şöyle tanımlanmaktadır; "Konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörel ile kentsel-kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesini sağlayan ve arazi

kullanım kararlarını belirleyen yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırla içinde, varsa bölge planı kararlarına uygun olarak yapılan, idareler arası koordinasyon esaslarını belirleyen, 1/25000, 1/5000, 1/100000 veya 1/200000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporlarıyla bir bütün olan plan". Çevre düzeni planlarını hazırlama ve onaylama yetkisi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'ndadır. Plan içi ölçek sorunlarını gidermek amacıyla "Çevre Düzeni Planları" üç farklı ölçekte ele alınmıştır. Ancak bu üç farklı ölçek kademesi için herhangi bir tanımlamaya gidilmemiş, sadece ölçek verilmiştir. Yeni sisteme göre çevre düzeni planları hazırlandıkları takdirde bugün sistemde var olan boşluk önemli oranda ortadan kalkacaktır. Özellikle 1/100000 veya 1/200000 ölçekte hazırlanması kararlaştırılan planlar, plansızlaştırmanın ve parçacı planlama yaklaşımlarının hakim olduğu günümüzde, çok önemli işlevler üstlenebilecektir. Diğer taraftan çevre düzeni planı sınırları içinde mevzi imar planının yapılamayacak olması, planın en olumlu yönlerinden birini oluşturmaktadır. Yerel bazda esnekliğin ve yerel yönetimlerinin inisiyatif kullanma haklarının ortadan kaldırması ise başlıca olumsuz yönünü oluşturmaktadır. Çevre düzeni planlarında büyük alanlar kaplayan eğitim donatımlarına yer verilebilmekte, plan raporunda da planda ortaya konulan planlama kararlarına açıklık getirilebilmektedir. Ayrıca 1/25000 ölçekte hazırlanacak çevre düzeni planlarında yoğunluk ve donatım ilişkileri kurularak her türlü eğitim donatımının renkler ve işaretler yardımıyla gösterilmesi de mümkündür. Fakat plan üzerinden donatıma ilişkin boyut, ölçü ve net konum alınması mümkün değildir. Bu tarz ayrıntılar gerektiği takdirde plan raporunda belirtilecektir.

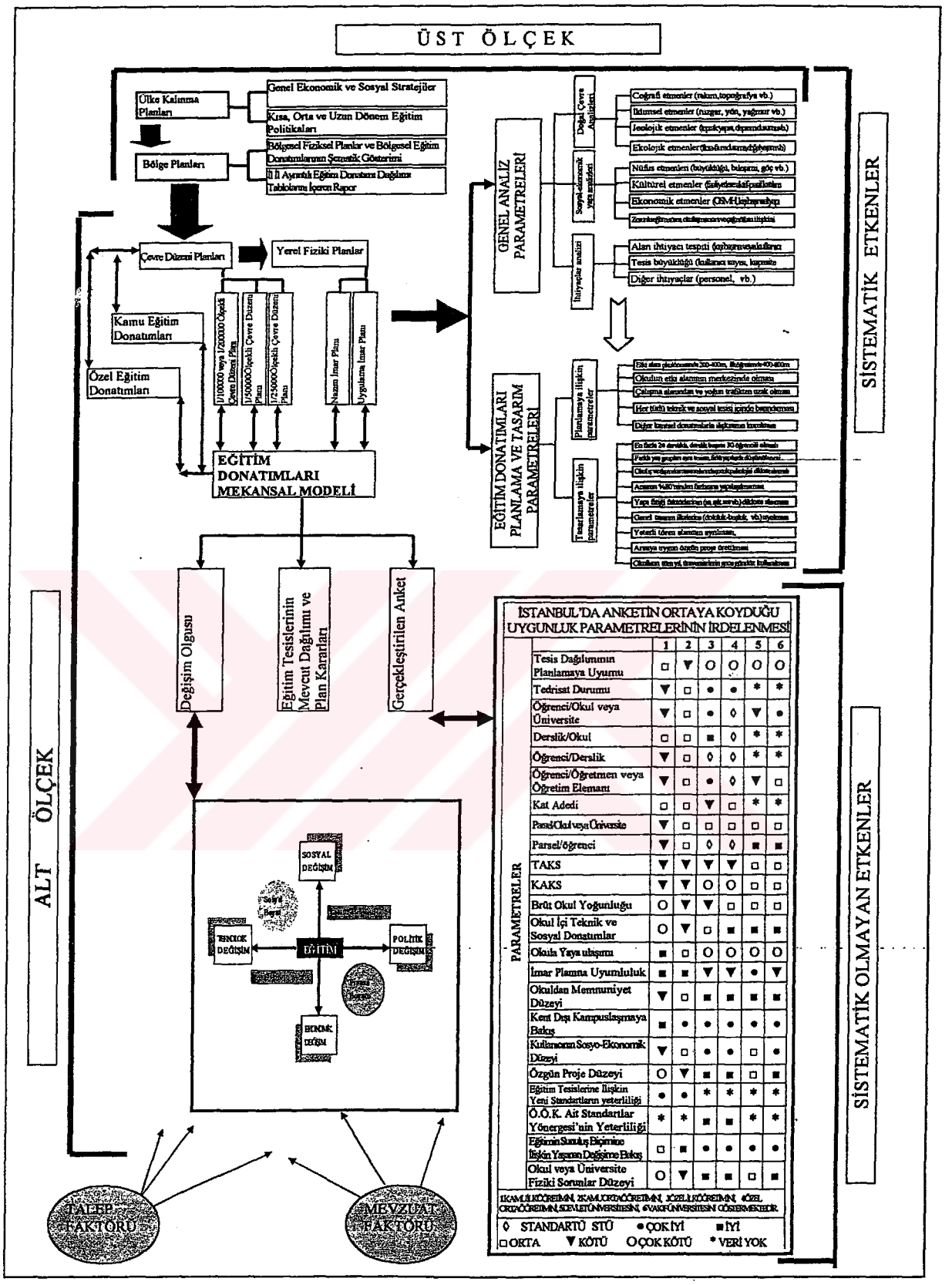
İmar planları veya diğer bir ifadeyle yerel fiziki planlar iki grupta ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi nazım imar planları, ikincisi uygulama imar planlarıdır. 1/2000 ve 1/5000 ölçekte hazırlanan nazım imar planları; yerleşmelerde ana plan niteliğinde olup, yerleşmenin biçimlenmesine, gelişmesine, alan kullanımına ve çevresel korumaya ilişkin kararları içermektedir. Tüm eğitim donatımları için yer seçimi bu ölçekte gerçekleştirilmekte ve belirli işaretlerle ifade edilmektedir. Nazım plan hazırlanırken ilgili yönetmelikte belirtilen teknik ve sosyal donatım standartlarına uyulur. Fakat şehrin konumu, coğrafi özellikleri, iklimsel verileri, topografyası, fiziki, sosyal ve ekonomik dokusu, erişilebilirliği, ülke içinde yüklendiği fonksiyon göz önünde bulundurularak standartların arttırılması mümkün hatta gereklidir. 1/1000 ölçekte hazırlanan uygulama imar planları ise nazım imar planlarının ortaya

koyduğu planlama kararlarını detaylı olarak ele alan bir plan türüdür. Nazım imar planlarında mevzuatta belirtilen asgari alan standardının altına düşülmemek üzere büyüklüğü ve konumu kararlaştırılan eğitim donatımlarının, ikinci ve üçüncü boyutuna ilişkin kesin kararlar uygulama imar planında ortaya konulur. Dolayısıyla diğer fonksiyonlar ve donatımlar gibi eğitim donatımları da gerçek mekan boyutunu imar planları yardımıyla kazanırlar.

Bu planlar dışında çeşitli kanunlarda yer alan farklı plan türleri bulunmaktadır. Bunlar "Özel amaçlı fiziki planlar" ve "Belirli yöreler için hazırlanan ve/veya kabul süreci farklı olan imar planları" dır. Bu planların kabul prosedürleri nazım ve uygulama imar planlarının kabul prosedürlerinden farklılık gösterir. Islah imar planları hariç, diğer özel amaçlı imar planlarda 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ilgili yönetmeliğinde belirtilen teknik ve sosyal altyapı standartlarına uyulması zorunludur. Bu planlarda eğitim donatımlarının oluşturulmasına ilişkin sistematik süreç nazım ve uygulama imar planlarından herhangi bir farklılık göstermez.

6.2. EĞİTİM DONATIMLARINA İLİŞKİN GELİŞTİRİLEN GENEL MODELİN VE MODEL ŞEMALARININ YAPISI

Eğitimde zamana bağlı olarak farklı sistemler uygulanmaktadır. Bu farklı sistemler, eğitim donatımlarının bina tasarımlarına olduğu kadar fiziki plan kararlarına da etki etmektedir. Bu çerçevede gerek planlamada eğitim tesislerine yer seçilirken gerekse okul tasarımlarında zamanın ihtiyaçlarına yanıt verecek ve ortaya çıkabilecek yeni gelişmeleri planlamayla ilişkilendirecek farklı bir yaklaşıma gereksinim duyulmaktadır. Bu farklı yaklaşım, hem eğitime ilişkin yeni kararların sisteme eklenmesine ve eski kararların sistemden çıkarılmasına olanak sağlamalı hem de eğitim donatımları dağılımında bütünlük zedelenmeden karşılaşılan durumlara gerçekçi çözümler getirmelidir. Böylesi bir yaklaşım sonucunda, eğitim donatımlarının büyükşehirlerde veya diğer kentlerde değişmez bir şema ile planlamaya yansıtılması gibi yanlış bir yaklaşım da önlenmiş olacaktır. Keza İstanbul'da eğitim donatımlarının planlama ve uygulama sorunları ile diğer büyükşehirlerin ve orta büyüklükteki kentlerin sorunları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu çerçevede İstanbul'da eğitim donatımlarının planlanmasında ve uygulanmasında yaşanan sorunların, kendi içinde belirli bir sistematiği olan yeni bir yaklaşımla ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Şekil 6.2'de ortaya konulan model bu ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.

Şekil 6.2. Eğitim Donatımlarının Planlanmasına ve Uygulanmasına Yönelik Geliştirilen Genel Modelin Yapısı

Bu modelde ortaya konulan yaklaşımın genel yapısına bakıldığında iki boyutunun bulunduğu görülmektedir. Birinci boyut ölçek boyutu olup üst ölçek ve alt ölçek olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Üst ölçekte eğitim donatımlarının planlanmasını ve uygulanmasını yönlendiren *ülkesel ve bölgesel genel kararlar mekanizması* yer almaktadır. Alt ölçekte ise eğitim donatımları planlanmasını ve uygulamasını yönlendiren *yerel özel kararlar mekanizması* yer almaktadır.

Şekil 6.2.'de ortaya konulan ikinci boyut, eğitim donatımlarının planlamasına ve uygulanmasına yönelik parametreleri içeren sistematik ve sistematik olmayan faktörler boyutudur. Her yerde geçerli olan faktörler sistematik faktörler olarak ele alınırken, mekana göre farklılık gösteren faktörler sistematik olmayan faktörler olarak ele alınmıştır.

Bu genel model, eğitim donatımlarının planlanmasında ve uygulanmasında ortaya çıkan yeni gelişmeleri, Türkiye planlama sistemiyle ilişkilendiren bir yaklaşımda hazırlanmıştır. Bu yaklaşım sayesinde eğitime ilişkin her türlü karar planlamaya ve dolayısıyla kentlere uyarlanabilmektedir. Geliştirilen genel modelin İstanbul ölçeğine indirgenmesinde alternatif model şemalarına yer verilmiştir. Geliştirilen her bir alternatifin hayata geçirilmesinde farklı farklı zorluklar bulunmaktadır. Ancak bu alternatiflerin bugünkü dağınık ve kontrolsüz yapıdan daha iyi sonuçlar vereceği açıktır.

6.2.1. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Mekansal Modeller

Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ile ortaokullar kapatılmış ve beş yıllık eğitim veren ilkokullar sekiz yıllık ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür. 1995-1996 eğitim öğretim yılında %89,8 olan ilköğretim okullaşma oranı, 1999-2000 eğitim öğretim yılında %97,6'ya ulaşmıştır. Ortaöğretimde 1995-1996 eğitim öğretim yılında %55,0 olan okullaşma oranı, 1999-2000 döneminde %59,4'e yükselmiştir. Bu gelişmelere rağmen yurt genelinde, özellikle ilköğretimde, ikili eğitim varlığını sürdürmektedir. 2001 yılında İstanbul'da mevcut olan 1294 ilköğretim okulunun 750'sinde (%57,96) ikili tedrisat uygulanmaktadır. Bu okulların gerek arsaları ve binaları gerekse teknik ve sosyal donatımları aşırı kullanım baskısı altında kalmaktadır. Ortaöğretimde hem tedrisat durumu hem de okul donatımları ve olanakları ilköğretimle karşılaştırıldığında daha olumlu sonuçlar vermektedir. Ancak bu olumlu sonuçların elde edilmesini sağlayan başlıca faktör ortaöğretimde okullaşma oranının düşük olmasıdır.

Eğitimde atılan her yeni adım doğrudan mekanla ilgilidir. Bu yönüyle de kentlerin ve kent planlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Kent planlama, 20. yüzyıl boyunca, yerleşme kademelenmesini sağlamada eğitim donatımlarını en temel araçlardan biri olarak kullanmıştır. Nitekim kent planlamada, ilköğretim okullarına yaya olarak ulaşma mesafesi en fazla 800 m, ortaöğretimde ise 1200 m olarak belirlenmiştir.

Analizleri İstanbul'da gerçekleştirilen bu tez çalışmasında, kamu ilköğretim okullarına yaya olarak ulaşımın %95 civarında olduğu tespit edilmiştir. Velilerin okul tercihleri, öğrencilerin %5'lik kısmının çeşitli taşıtlarla okullara ulaşmalarına neden olmaktadır. Ortaöğretimde ise yaya olarak okula ulaşma, %50'ler düzeyine inmiştir. Ortaöğretimde toplu taşıma ve okul servis araçlarıyla ulaşım oranı giderek artmaktadır. Anket sonuçlarının ortaya koyduğu bir diğer önemli bulguda kampuslaşma eğilimine kamu okullarının sıcak bakmasıdır. Kamuda henüz %2 düzeyinde olan bu tip okulların okul yöneticileri tarafından tercih edilmesine, kent içinde yaşanılan sorunların ağırlığı neden olmaktadır.

Eğitim donatımı talebi neticesinde her yıl İstanbul'da ortalama 25 yeni ilköğretim okulu yapılmaktadır. Nüfus içinde ilköğretim yaş grubunda yer alan kesimin azalan oranı dikkate alındığında, ancak 10 yıl sonra tekli tedrisata geçilebilecektir. Diğer taraftan İstanbul'da her yıl 11 yeni ortaöğretim tesisi yapılabilmektedir. 2010 yılına kadar bu kademedeki eğitimin de zorunlu hale getirilmesi planlanmaktadır. Dolayısıyla 10 yılda yaklaşık 250 yeni ilköğretim okuluna karşın, 400 yeni ortaöğretim tesisine ihtiyaç duyulacaktır. Buna karşın kent içinde yeni okul yapımı için yeterli arazi bulunamamaktadır. Ayrıca 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği sonucunda eğitim tesisi arsa standartlarının yükseltilmesi nedeniyle, kent içinde yeterli arazi bulunabilmesi ihtimali giderek azalmaktadır.

Uygulamada ilköğretim ve ortaöğretim okullarının mekansal dağılımına ilişkin iki yöntem söz konusudur. Bunlar;

- Büyük kapasiteli az sayıda okul yapmak,
- Sınırları belirli alanda çok sayıda okulu dengeli dağıtmaktır.

Kamu okulları birinci yönteme göre kentsel mekanda dağıtılırlarsa; kentin belirli noktalarında büyük kapasiteli, uzmanlaş kadrolu ve her türlü teknik ve sosyal donatımı içinde barındıran bir yapıya sahip olacaklardır. Bu yöntemde hizmette etkinlik ön planda olmaktadır. Ancak kullanıcıların yaya olarak veya eşit zamanda

ulaşmaları sağlanamamaktadır. Eğer kamu okulları ikinci yönteme göre kentsel mekanda dağıtılırlarsa eşit zamanda ve yaya olarak okula ulaşma imkanı sağlanabilmektedir. Ancak her mahallede küçük kapasiteli, uzman kadrolardan yoksun, teknik ve sosyal donatımı yetersiz bir okul yapılanmasına gidilmiş olacaktır. Bu yaklaşımda hizmette eşitlik ön planda olup maliyetle beraber hizmet kalitesi de düşmektedir.

Tablo 6.1. İstanbul'da Çalışma Kapsamına Giren Alanda Farklı Dönemlere Göre İlköğretim Ve Ortaöğretim Okullarının İlçelere Dağılımı

		KAMU OKULLARI						Ö.S.T.K. AİT OKULLAR					
		Kamu İlköğretim Okulları			Kamu Ortaöğretim Okulları			Ö.S.T.K Ait İlköğretim Okulları			Ö.S.T.K Ait Ortaöğretim Okulları		
		1980 Öncesi	1980-1996 Arası	1997-2001 Arası	1980 Öncesi	1980-1996 Arası	1997-2001 Arası	1980 Öncesi	1980-1996 Arası	1997-2001 Arası	1980 Öncesi	1980-1996 Arası	1997-2001 Arası
ANADOLU YAKASI	Kadıköy	44	26	2	17	11	2	5	13	2	6	6	1
	Üsküdar	33	25	7	13	7	1	4	6	8	3	10	5
	Ümraniye	18	40	10	4	10	3	0	1	3	0	2	1
	Beykoz	41	12	0	6	1	1	0	0	2	0	0	0
	Maltepe	13	18	12	2	10	1	0	4	2	0	5	3
	Kartal	16	25	9	5	13	2	0	5	2	0	5	2
	Pendik	12	20	13	2	9	1	0	1	1	0	1	0
	Sultanbeyli	1	10	4	0	3	1	0	0	3	0	0	2
	Adalar	4	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0
	Tuzla	4	15	4	3	4	0	0	0	1	0	1	0
	Ara toplam	186	192	61	53	68	12	10	30	24	10	30	14
AVRUPA YAKASI	Sarıyer	26	13	1	5	5	0	2	5	2	0	6	1
	Şişli	23	6	1	10	3	2	8	3	0	5	4	1
	Kağıthane	30	12	4	4	6	1	0	1	0	0	0	0
	Beşiktaş	17	13	0	8	5	0	7	7	3	5	2	0
	Beyoğlu	23	2	1	12	1	0	8	0	0	14	1	0
	Eminönü	8	0	0	11	0	0	2	1	0	0	0	0
	Fatih	47	1	0	14	1	1	4	4	0	4	4	1
	Zeytinburnu	14	3	4	4	6	0	0	1	0	0	0	0
	Bayrampaşa	14	6	2	3	6	0	0	0	0	0	0	0
	Eyüp	28	8	6	7	0	2	0	1	1	0	0	0
	Güngören	9	3	5	2	4	0	0	4	0	0	2	0
	Gaziosmanpaşa	30	36	9	3	6	4	0	1	2	0	1	1
	Esenler	7	10	5	2	1	0	0	0	2	0	0	1
	Bakırköy	20	7	0	7	4	2	6	6	3	3	2	4
	Bahçelievler	8	17	8	2	11	3	1	5	7	2	5	3
	Bağcılar	8	32	3	2	6	0	0	4	2	0	6	1
	Küçükçekmece	21	29	10	4	11	2	0	3	1	0	2	0
	Avcılar	4	14	3	3	4	1	0	1	0	0	1	0
	Büyükçekmece	14	28	7	1	5	3	0	3	4	0	4	6
	Ara toplam	350	240	69	104	85	21	38	51	27	33	40	19
GENEL TOPLAM		**536**	**432**	**130**	**157**	**153**	**33**	**48**	**81**	**51**	**43**	**70**	**33**

Tablo 6.1.'de farklı dönemlere (1980 öncesi, 1980-1996 ve 1997-2001) ilişkin olarak İstanbul'da okulların ilçelere göre dağılımları görülmektedir. Bu tablo irdelendiğinde, yeni kamu ilköğretim okulları yapımı dönemlere göre, merkez niteliği gösteren ilçelerde (Kadıköy, Üsküdar, Şişli, Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Fatih ve Bakırköy) ve yerleşim tarihi eskiye dayanan ilçelerde hızlı bir şekilde azalmaktadır. Gelişmekte olan ilçelerde ise hızlı bir şekilde artmaktadır. 1997-2001 döneminde İstanbul'da yapımı gerçekleştirilen kamu ilköğretim okullarının ancak %8,5'u merkez ilçelerde yapılmıştır. %91,5'i gelişmekte olan ilçelerde kurulmuştur. Kamu ortaöğretiminde, kamu ilköğretiminden farklı olarak, günümüzde dahi merkez ilçelerde doygunluk düzeyine ulaşılamamıştır. 1997-2001 döneminde İstanbul'da yapımı gerçekleştirilen kamu ortaöğretim okullarının %24,2'si merkez ilçelerde, %75,8'i gelişmekte olan ilçelerde yer almaktadır. 2001 yılı itibariyle İstanbul'da 1098 kamu ilköğretim ve 343 kamu ortaöğretim tesisinin mekansal dağılımı Ek-E ve Ek-F'de haritalar üzerinde gösterilmiştir.

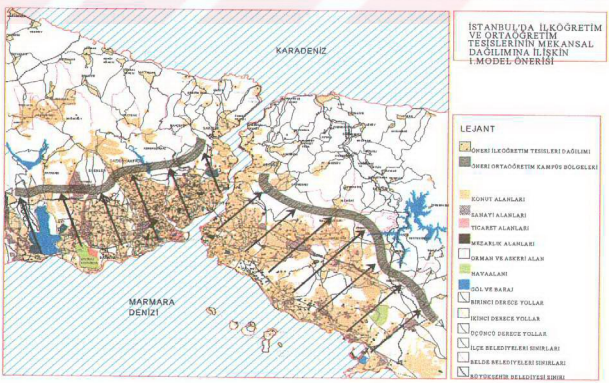
Tezin kuramsal ve uygulama kısımlarından elde edilen sonuçlar genel modelde bir araya getirilip değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak İstanbul'da kamu okullarının planlanmasına ve uygulanmasına yönelik alternatif iki model şeması geliştirilmiştir. Bu alternatif şemalara ilişkin temel ilkeler Tablo 6.2'de verilmiştir.

Birinci model şemasında; kamu ilköğretim okullarına yaya olarak ulaşımın (%95'den fazla) etkin olduğu ve gelecekte de olması gerektiği düşüncesinden hareketle, bu okulların kent içinde dengeli dağılması öngörülmüştür. Kamu ortaöğretim tesisleri ise ortaöğretime yaya olarak ulaşımın (bugün %50'ler düzeyinde) giderek azalması ve kampuslaşmanın genel bir eğilim haline gelmesi neticesinde, kentin çeperlerinde kurulacak kampus alanlarında yer alması benimsenmiştir (Şekil 6.3). İstanbul'un planlanmasında azalan çağ nüfusu oranı (Tablo3.1'de ayrıntılı olarak verilmiştir.), 10 yıllık dönem için okul talebi, okullaşma oranı, tedrisat durumu, derslik başına olması gereken öğrenci sayısı vb. faktörler dikkate alınarak her 4500 kişi için 1 ilköğretim okulu, her 83300 kişi için 1 kampus türü lise alanı ayrılması öngörülmüştür.

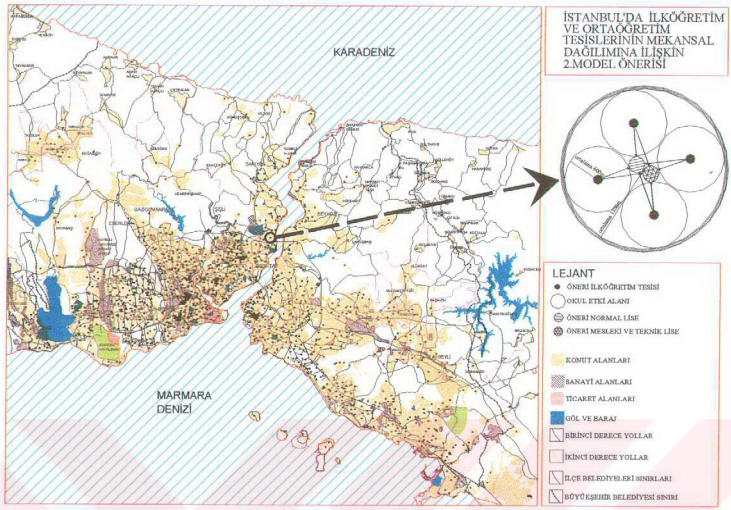
İkinci model önerisi ise yine yukarıda sayılan faktörler ve İstanbul'un değişen şartları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Hazırlanan bu model şeması bir bakıma geleneksel eğitim donatımı planlaması yaklaşımının İstanbul için revize edilmiş şeklidir. Bu öneri çerçevesinde İstanbul'da her 4500 kişi için bir ilköğretim alanı, her 22000 kişi için de bir genel lise ve bir de mesleki-teknik lise alanı oluşturulması benimsenmiştir (Şekil 6.4).

Tablo 6.2. Kamu İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Geliştirilen Modellerin Karşılaştırılması

PARAMETRELER	BİRİNCİ MODEL	İKİNCİ MODEL
Tesisin Kentteki Dağılımı	• İlköğretim kent içinde dengeli dağılmakta, ortaöğretim kentin çeperlerinde kurulacak olan kampus alanlarında yer almaktadır.	• Yükseköğretim hariç eğitimin tüm kademeleri kent içinde dengeli dağılmaktadır.
Ulaşım	• İlköğretim okullarına yaya olarak, ortaöğretim okullarına toplu taşıma araçlarıyla ulaşılacaktır.	• Yükseköğretim hariç eğitimin tüm kademelerindeki okullara yaya olarak ulaşılacaktır.
Okul İhtiyacı	• Tekli tedrisata geçiş için 10 yılda yapılması gerekli ilköğretim okul sayısı 250, 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ve tekli tedrisatın uygulanabilmesi için 10 yılda yapılması gerekli kampus türü ortaöğretim okulu sayısı 120'dir.	• Tekli tedrisata geçiş için 10 yılda yapılması gerekli ilköğretim okul sayısı 250, 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ve tekli tedrisatın uygulanabilmesi için 10 yılda yapılması gerekli ortaöğretim okulu sayısı 400'dür.
Okul Başına Nüfus	• İstanbul'da her 4500 kişi için 1 ilköğretim okulu, her 83300 nüfus için 1 kampus türü lise ayrılması öngörülmüştür.	• İstanbul'da her 4500 kişi için 1 ilköğretim okulu, her 22000 nüfus için 1 normal lise ve 1 mesleki-teknik lise ayrılması öngörülmüştür.
Okul Öğrenci ve Derslik Kapasitesi	• İlköğretim okullarında derslik başına 30 öğrenci, okul başına 24 derslik ve 720 öğrenci olması kararlaştırılmıştır. Kampus tarzı ortaöğretim okullarında ise okul başına 5000 öğrenci olması kararlaştırılmıştır.	• İlköğretim ve ortaöğretim okullarında derslik başına 30 öğrenci, okul başına 24 derslik ve 720 öğrenci olması kararlaştırılmıştır.
Brüt Yoğunluk	• Brüt yoğunluk ilköğretimde 667, ortaöğretimde 400 öğrenci/ha olarak belirlenmiştir.	• Brüt yoğunluk ilköğretimde 667, ortaöğretimde 500 öğrenci/ha olarak belirlenmiştir.
Öğrenci Başına Parsel Alanı	• İlköğretimde öğrenci başına en az 15 m^2, ortaöğretimde ise ortalama olarak 25 m^2 alan ayrılması kararlaştırılmıştır.	• İlköğretimde öğrenci başına en az 15 m^2, ortaöğretimde ise normal liselerde en az 20 m^2, mesleki ve teknik liselerde en az 30 m^2 alan ayrılması kararlaştırılmıştır.
Okul Binası Tasarım Yaklaşımı	• Yeni yapılacak okullarda özgün tasarımlara ağırlık verilecektir.	• Yeni yapılacak okullarda özgün tasarımlara ağırlık verilecektir.
Okul İçi Teknik ve Sosyal Donatımlar	• İlköğretim okulları her türlü teknik ve sosyal donatım olanaklarına sahip olamayacaktır. Ancak kampus alanlarında kurulacak ortaöğretim tesisleri küçük birer üniversite niteliğinde olacaktır.	• Okullar her türlü teknik ve sosyal donatım olanaklara sahip olamayacaktır.
Konum	• İlköğretimde kent içi, ortaöğretimde TEM yolunun kuzeyi seçilmiştir.	• Kent içi seçilmiştir.
Maliyet	• Toplam maliyet ikinciden düşüktür..	• Toplam maliyet birinciden fazladır.

Şekil 6.3. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Birinci Model Şeması

Şekil 6.4. İstanbul'da İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerinin Mekansal Dağılımına İlişkin İkinci Model Şeması

6.2.2. Özel Öğretim Kurumlarına Ait İlköğretim ve Ortaöğretim Tesislerine İlişkin Mekansal Modeller

Yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre İstanbul'daki özel okullara, genellikle üst, üst-orta ve orta gelir grubu ailelerin çocukları devam etmektedir. Okulların yer seçiminde , bu kullanıcı gruplarına yakın olma aslında istenen bir durumdur. Keza bu düşünceyle, özel okulların önemli bir kısmı 1980 sonrasında geçici izinle bu ilçelerdeki apartmanlarda eğitime başlamışlardır. Kullanıcıya yakın olma düşüncesiyle apartmanlarda eğitime başlayan bu okullar "Özel Öğretim Kurumlarına Ait Standartlar Yönergesi" ne göre (76. madde) ilköğretimde 5 yıl, ortaöğretimde 3 öğretim yılı sonunda yönergenin 75. maddesinde belirtilen standartlara sahip tesislere taşınmak zorunda kalmışlardır.

Tablo 6.1'de verilen değerler irdelendiğinde özel ilköğretim okullarının %73,3'ü, özel ortaöğretim okullarının %70,5'i 1980 sonrasında kurulmuştur. 1980 öncesinde kurulmuş olan 48 özel ilköğretim okulundan sadece 4'ü, özel ortaöğretim okulundan da 3'ü merkez ilçeler dışında kurulmuştur. 1980-1996 döneminde özel okulların

sayısında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Bu artış içinde merkez ve gelişmekte olan ilçelerde yapılan okullar; ilköğretim okullarında yaklaşık eşit düzeyde çıkmıştır. Ortaöğretim okullarında ise giderek gelişmekte olan ilçeler (%58,6) öne çıkmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, bu dönemle birlikte özel okullarının gelişmekte olan ilçelerde kurulma süreci başlamıştır. 1997-2001 döneminde ise merkez ilçelerde kurulan özel ilköğretim okullarının oranı %31,3'e, özel ortaöğretim okullarının oranı %36,3'e inmiştir. 2001 yılı itibariye İstanbul'da 180 özel ilköğretim ve 146 özel ortaöğretim tesisinin mekansal dağılımı Ek-G ve Ek-H'de haritalar şeklinde verilmiştir.

Diğer taraftan İstanbul'da 1990 yılında %15,5 olan özel ilköğretimde kampus tarzı okul oranı, 2001 yılında %43,3'e, özel ortaöğretim okullarında ise %21,2'den %62,3'e yükselmiştir. Kampus tarzı ilköğretim okullarının %26,1'i, ortaöğretim okullarının ise %31,4'ü kent dışı kampus tarzında oluşturulmuştur.

Anket gerçekleştirilen gerek kent içi özel okullar, gerekse kent dışı özel okullar ulaşım zorluğuna rağmen, kent dışı kampuslaşmaya sıcak bakmaktadırlar. Yine anket sonuçlarına göre özel okullar için imar planlarında yer ayrılmasına ve yapılaşma ile ilgili standartlar getirilmesine, özel okullar da sıcak bakmaktadırlar. Bu çerçevede her türlü ticari faaliyetin kurulacağı yerleri belirleyen planlamanın, düzenli bir gelişme için, kamusal bir hizmeti ticarileştirerek sunan özel okulların yer seçimini de kontrol altına alması gerekmektedir.

Geliştirilen mekansal modelde özel ve sivil toplum kuruluşlarına ait okulların, kent içini tercih etmeleri halinde plan bütünlüğüne zarar vermeyecek alanlarda, yine plan kararlarına uygun olarak kurulmaları, kent dışı kampuslaşmaya gitmeleri halinde ise 1. modelde kamu ortaöğretim tesisleri için ayrılmış olan kent dışı kampus alanlarında kurulmaları uygun görülmüştür (Şekil 6.3).

6.2.3. Devlet ve Vakıf Üniversitelerine İlişkin Mekansal Modeller

Vakıf üniversitelerinin kurulabilmesine izin veren yasal değişikliğin yapıldığı 1991 yılından 2001 yılına kadar geçen 10 yılda, İstanbul'da 1 devlet üniversitesine karşın 14 vakıf üniversitesi kurulmuştur. Anket çalışmasının sonuçlarına göre İstanbul'da yeni üniversitelerin kurulmasına gerek devlet üniversiteleri gerekse vakıf üniversiteleri sıcak bakmamaktadır. Aynı düşünceyi YÖK'te paylaşmakta, üniversitelerin ülke ve bölgelere dengeli dağılmasından yana tutum sergilemektedir.

Buna rağmen vakıf üniversiteleri İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulmaya devam etmektedir. Bu durum ankette üniversite yönetimlerinin de işaret ettiği gibi;

- Öğretim elemanlarının önemli bir kısmının büyükşehirlerde bulunmasından,
- Sosyo-ekonomik olanakların büyükşehirlerde yoğunlaşmasından,
- İstanbul'daki vakıf üniversitelerini tercih eden öğrencilerin içerisinde birinci sırayı, ailesi bu kentte yaşayan öğrencilerin oluşturmasından kaynaklanmaktadır.

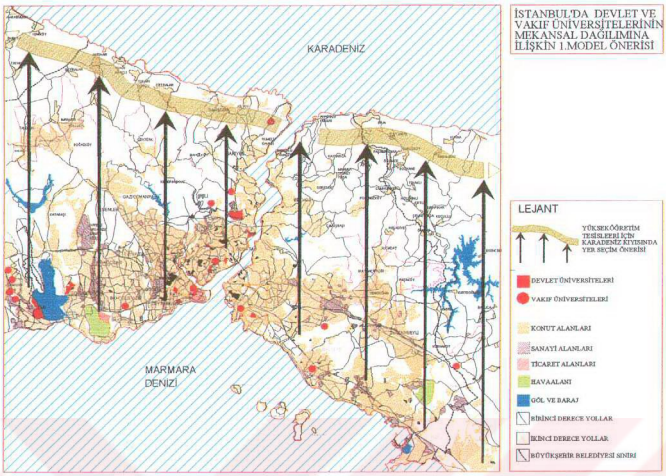
Anket sonuçlarına göre devletin elinde vakıf üniversitelerini belirli yörelerde kurulmaya yönlendirebilecek iki önemli araç bulunmaktadır. Bunlar;

- Belirli yöreler için (Bursa, Gaziantep, Kayseri vb.) mali desteğin arttırılması,
- İstanbul, Ankara ve İzmir'de bedelsiz arazi tahsisinin durdurulmasıdır.

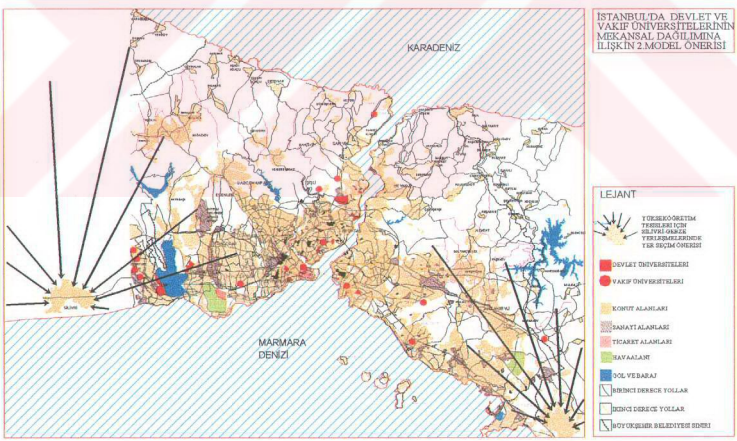
Tez kapsamında yükseköğretim tesislerinin İstanbul'da mekansal dağılımlarına ilişkin üç model geliştirilmiştir. Bu alternatif modellere ilişkin şemalar Şekil 6.5, Şekil 6.6 ve Şekil 6.7'de, modellerin temel ilkeleri Tablo 6.3'de ortaya konulmuştur.

Tablo 6.3. İstanbul'da Yükseköğretim Tesislerine İlişkin Geliştirilen Modellerin Karşılaştırılması

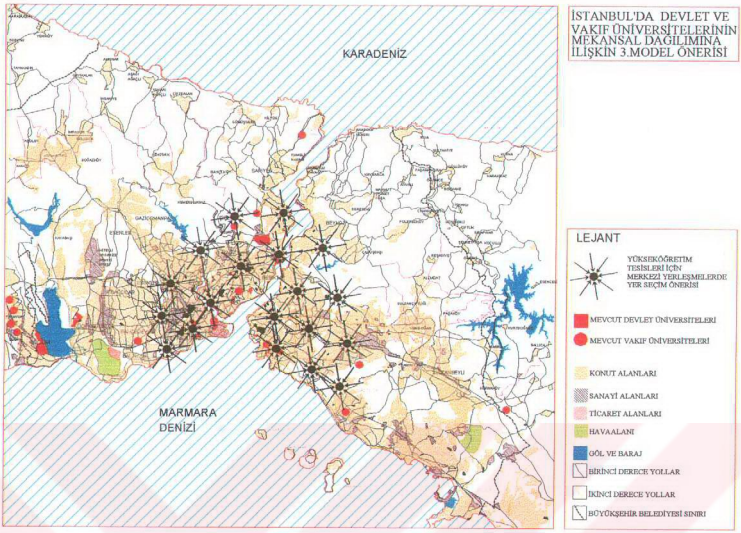
PARAMETRELER	1. MODEL	2. MODEL	3. MODEL
Model Anlayışı	• Geleneksel üniversite modeline uygun	• Geleneksel üniversite modeline uygun	• Geleceğin üniversite modeline uygun
Konum	• İstanbul'un Karadeniz Sahilleri	• Batı'da Silivri, Doğu'da Gebze Metropoliten Alt Bölgeleri	• İstanbul'un Merkez ve Yakın Çevreleri
Yapılaşma	• Mekana bağımlı ve çok sayıda kampus içi yapı gerektirmektedir.	• Mekana bağımlı ve çok sayıda kampus içi yapı gerektirmektedir.	• Mekandan bağımsız , tek yapı ya da yapı grubunda yüksek bilgi ve iletişim teknolojilerine ihtiyaç duymaktadır.
Öğrenci Kapasitesi	• 10000 öğrenci kapasiteli	• 10000 öğrenci kapasiteli	• 20000-30000 öğrenci kapasiteli
Alan İhtiyacı	• Üniversite başına 30-50 ha alan ayrılmalıdır.	• Üniversite başına 30-50 ha alan ayrılmalıdır.	• Üniversite başına 3-5 ha alan ayrılmalıdır.
Merkeze Olan Mesafe	• Kente 1 saat mesafede	• Kente 1 saat mesafede	• Kentin içinde
Ulaşım	• Kuzeye doğru ulaşım talebi yaratmaktadır.	• Doğu-batı yönlerinde ulaşım talebi yaratmaktadır.	• Merkeze doru kısmı ulaşım talebi yaratmaktadır.
Kent-Üniversite İlişkisi	• Sınırlı	• Sınırlı	• Güçlü
Kente Etkileri	• Karadeniz kıyısındaki Kasaba ve köyler üzerinde gelişme baskısı yaratması açısından olumsuzluklar taşımaktadır.	• Silivri ve Gebze'de alt bölge merkezleri yaratacaktır.	• Üniversitelerin kent içinde dengesiz dağılmasına, merkez ve yakın çevresinde yeni yapılaşma taleplerine ve belirli alanlarda arsa fiyatlarının yükselmesine yol açacaktır.

Şekil 6.5. İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Birinci Model Şeması

Şekil 6.6. İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin İkinci Model Şeması

Şekil 6.7. İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mekansal Dağılımına İlişkin Üçüncü Model Şeması

7. BÖLÜM TEZİN GENEL SONUÇLARI VE ÖNERİLER

Dünya genelinde 1970 sonrasında köklü değişimlerin yaşandığı yeni bir döneme girilmiştir. Bu yeni dönemde teknolojide, ekonomide, politikada, sosyal yapıda ve mekan biçimlenmesinde önemli değişimler yaşanmıştır. Değişimlerin her alana olduğu gibi eğitim ve kent planlama sahalarına da önemli etkileri olmuştur.

Bu dönemde eğitime tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar talep olmuş, sosyal devletin sosyal bir hizmeti olan eğitim, devletin sosyal yönünün zayıflatılması nedeniyle tam kamusal bir hizmet olmaktan çıkarılmıştır. Yeni dönemde özel sektörün eğitimdeki ağırlığı artma sürecine girmiş ve eğitim pazarlanabilir bir meta haline getirilmiştir.

1970'lerin ortalarında baş gösteren krizden planlama da etkilenmiştir. Büyük ölçekli modeller başta olmak üzere tüm planlama sistemine yönelik ağır eleştiriler yapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak yeni döneme uygun, temelde problemlerle karşılaştıkça onlara çözüm arayan, kısa vadeli ve parçacı planlama yaklaşımları geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen yapısal reformlara ve geliştirilen yeni yaklaşımlara rağmen neoliberalizmin planlamaya cephe alması önlenememiştir.

İstanbul, Türkiye'de yaşanan değişimlerin en fazla hissedildiği kent olmuştur. Bu durum, 1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında Türkiye'de yaşanan değişimlerin bir sonucu olduğu kadar, yaşanan değişimlerin İstanbul'un içinde bulunduğu coğrafyada gerçekleşmesinin de bir sonucudur. Nitekim, bu dönemde İstanbul'un yerli ve yabancı sermayeden aldığı pay artmış, il nüfusu 20 yılda %100'den fazla artarak on milyonun üzerine çıkmış, kentte sosyal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler planlama ile kontrol edilemez hale gelmiştir.

7.1. SONUÇLAR

Bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar üç başlık altında toplanabilir;

1- Kuramsal kısımdan elde edilen sonuçlar,

2- Anket kısmından elde edilen sonuçlar,

3- Model kısmından elde edilen sonuçlar.

7.1.1. Kuramsal Kısımdan Elde Edilen Sonuçlar

Tezin hedefleri kısmında belirtilen ilk beş hedefe ilişkin sonuçlar bu kısımda değerlendirilmiştir.

1- Literatürde donatım kavramıyla ilgili henüz ortak bir terminolojiye ulaşılamamıştır. Ülkemizde donatım kavramıyla eş anlamda olmak üzere kentsel altyapı, kentsel alan kullanımı, ekipman gibi kavramlar kullanılmaktadır. Ancak en fazla kavram karmaşası donatım ve kamu hizmeti kavramları arasında yaşanmaktadır. Bu problemin çözüme kavuşturulması açısından, anlatılmak istenen tesis ve alan konusu ise donatım kavramının kullanılması değilse kamusal hizmet kavramın kullanılması uygun olacaktır.

2- Donatımların sınıflandırılması konusunda da ortak bir yargıya varılamamıştır. Bu sorunun giderilmesi için 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda açıklık getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak tez bütününde *mülkiyet ve yönetimlerine göre donatımların sınıflandırılması* ile *amaçlarına göre donatım sınıflandırılması* benimsenmiş ve kullanılmıştır.

3- Kent planları dört temel ilişki sisteminden ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler insan, çevre, konut ve donatım arasındaki ilişkilerdir. Dolayısıyla donatım her tür yerleşmenin planlanmasında vazgeçilemez bir unsurdur. Planlamanın, donatım planlamasını gerçekleştirirken en fazla yararlandığı araç donatım standartlarıdır. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği ile kavram kargaşası kısmen ortadan kaldırılmış, bazı donatımlarda her tesis türü için ayrıntılı standartlar getirilerek belirsizlikler giderilmiştir. Çok tartışılmasına ve eleştirilmesine rağmen Türkiye için ortak bir standardın bulunması olumlu ve gereklidir. Ancak özelliği olan Ankara, İstanbul, İzmir gibi yerleşmelerde, bu yerleşmelere özgü standartlar geliştirilebilir. Bu yapılırken özgün değerlerin hangi bilimsel ilkeler ışığında belirlendiği açıklanmalı, mevzuatta belirtilen standartların ötesine geçilerek evrensel standartlar yakalanmalıdır. Keza sosyal donatımlara ilişkin standartlar belirlenirken bir yandan kişi başına alan standardı verilmekte, diğer yandan asgari alan büyüklüğü ortaya konulmaktadır. İki standart arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu durum kentsel donatım araştırmalarında yanlış bulguların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

4- Sosyal donatımlar içinde standart ihtiyacını en fazla duyan donatım türlerinin başında eğitim donatımları gelmektedir. Her ölçekteki yerleşmeye götürülmeleri, hiyerarşik bir sistem içinde yerleşme yüzeyine dağıtılabilmeleri ve hizmet ettikleri çevrelerin sınırlarının belirlenebilmesinden ötürü standart uygulamanın en kolay olduğu sosyal donatım türleridir.

2 Eylül 1999 tarihinde 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği ile getirilen yeni eğitim tesisi standartları; okulların düzenli yapılaşmasında, doluluk-boşluk dengesinin oluşturulmasında ve tesislerdeki brüt öğrenci yoğunluğunun düşürülmesinde etkili olacaktır. Ancak hesaplamalar sonucunda kişi başına düşen alan standardının belli kriterler ışığında çok yüksek olduğu ve bu nedenle planlamada kullanılmasının sorun yaratacağı saptanmıştır. Bu standart yerine çağ nüfusu ve okullaşma oranını esas alan öğrenci başına alan standardının kullanılması daha olumlu olacağı sonucuna varılmıştır. Kişi başına alan standardının ve asgari alan standardının öğrenci başına alan standardına dönüştürülmesine ilişkin sonuçlar Tablo 7.1'de verilmiştir.

Tablo 7.1. 23804 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Yönetmelik Değişikliği İle Getirilen Yeni Eğitim Tesisi Standartlarının Öğrenci Başına Alan Standardına Dönüşümü

		OKUÖNCESİ EĞİTİM	İLKÖĞRETİM	ORTAÖĞRETİM
KİŞİ BAŞINA ALAN STANDARDININ ÖĞRENCİ BAŞINA ALAN STANDARDINA DÖNÜŞÜMÜ	%100 Okullaşma Oranına Göre	8,21 m^2/Öğr	28,21 m^2/Öğr	45,59 m^2/Öğr
	Mevcut Okullaşma Oranına göre	82,10 m^2/Öğr	28,21 m^2/Öğr	76,00 m^2/Öğr
ASGARİ ALAN STANDARDININ ÖĞRENCİ BAŞINA ALAN STANDARDINA DÖNÜŞÜMÜ	%100 Okullaşma Oranına Göre	4,92 m^2/Öğr	10,0 m^2/Öğr	13,9-27,7 m^2/Öğr
	Mevcut Okullaşma Oranına göre	49,18 m^2/Öğr	10,0 m^2/Öğr	23,1-46,1 m^2/Öğr
TÜRKİYE ÇAĞ NÜFUSU		%12,18	%18,60	%6,91
İSTANBUL ÇAĞ NÜFUSU		%11,62	%15,95	%6,58
İLGİLİ YÖNETMELİKTEKİ STANDART		1,0 m^2/kişi	4,0-4-5 m^2/kişi	3,0 m^2/kişi
EVRENSEL ASGARİ STANDART		10 m^2/Öğr	15 m^2/Öğr	20-30 m^2/Öğr

Tablo çerçevesinde planlamada eğitim tesislerine alan ayrılırken kişi başına alan-öğrenci başına alan dönüşümü için şu formülden yararlanılması uygun olacaktır.

$$\text{Öğrenci başına eğitim alanı} = \frac{\text{Nüfus X Nüfusa göre kişi başına standart}}{\text{Çağ nüfusu / Okullaşma Oranı}}$$

Yeni yönetmelikle birlikte, ilk defa özel okullar için de bu standartların kullanılabilmesi olanağı sağlanmıştır. Bu gelişme olumlu olmasına rağmen, kullanım zorunluluğu getirilmemesi uygulamada yaşanan sorunun tam olarak çözüme kavuşturulmasını engellemektedir. Ayrıca modelde ortaya konulduğu gibi özel okullara daha planlar hazırlanırken yer ayrılmalıdır. Planda kaç özel okul yeri ayrılacağı ise talep analizleri yapılmak suretiyle belirlenmelidir.

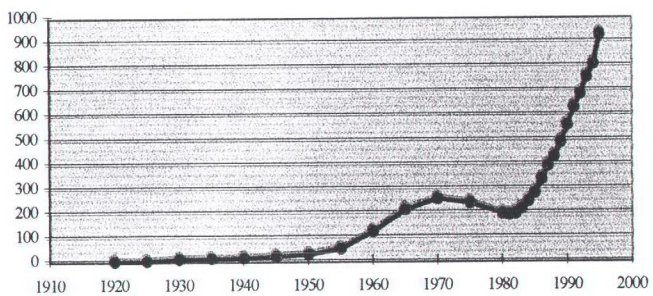
Diğer taraftan yükseköğretim tesisleri diğer eğitim tesislerinden farklı olarak, oluşturulmalarında kuruldukları yerleşmelerin gereksinimlerinden çok ülkenin ve bölgenin talepleri etkili olmaktadır. Bu nedenle üniversiteler için ortak bir standart geliştirmek planlamanın ve tasarlamanın felsefesine uygun düşmemektedir.

5- Dünyada 19. yüzyılın ortalarından itibaren şehirlerde artan okul talebini karşılamak için çok sayıda yeni okul inşa edilmiş ve bu duruma paralel olarak planlarda eğitim tesislerine yer ayrılmaya başlanmıştır. Modernist planlamanın kökleşmesiyle eğitim donatımları giderek mekansal planlamanın en temel elemanlarından biri haline gelmiştir. Modern kent planlamada kentlerin en küçük modüler parçası olarak "komşuluk birimi" esas alınmıştır. Bu planlama yaklaşımı 20 yüzyıl kent planlamasına ve kentlerine damgasını vurmuştur. Tüm eleştirilere rağmen henüz bu düşüncenin yerini alabilecek yeni bir kuram geliştirilememiştir. Dolayısıyla Türk kent planlamasında ilköğretim yerleşme biriminin kullanılmasında bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak gelecek 15 yılda ilköğretim çağ nüfusu büyük kentlerde % 14,5 düzeyine inecektir. Bu sebeple komşuluk yerleşme birimimin nüfusu 5000 olarak alınmalı ve ilköğretim tesisinin kapasitesi 720 öğrenciyle sınırlandırılmalıdır. Kamusal ilköğretim dışında kalan eğitim kademelerinde ve türlerinde geleneksel planlama ve tasarım kriterlerinin yerini kaliteli çevrede, her türlü teknik ve sosyal donatıma sahip kaliteli okullarda, kaliteli eğitim verilmesi yönündeki genel yaklaşım almıştır. Bu yaklaşıma sahip yeni okullar için kent içinde yeterli arsa bulunamamasından ötürü, kentin çeperlerinde kampus biçiminde okulların kurulması süreci başlamıştır.

6- 1970 sonrasında eğitim yeni bir boyut kazanmıştır. ABD'de uygulanan eğitim sistemi giderek tüm ülkeler tarafından kullanılmaya başlanmış, AB ülkeleri ortak bir eğitim sistemi yaratmak için çeşitli anlaşmalara imza atmışlardır (Sorbon ve Bolonya Deklarasyonları vb.). Yükseköğretime olan talebin tüm dünyada artmasının doğal sonucu olarak yükseköğretim büyük bir pazar haline gelmiştir. Yükseköğretimde küreselleşme hızlı bir şekilde gerçekleşmekte, dünyanın önemli yükseköğretim kuruluşları uluslararası

şirketler gibi çeşitli ülkelerde birimler kurmaktadır. İngilizce'nin bir dünya dili haline gelmesi, bu süreci hızlandırmıştır. Diğer taraftan teknolojinin eğitimde sunduğu yeni imkanlar çerçevesinde televizyon aracılığıyla uzaktan eğitim, eğitimi mekandan bağımsızlaştırma sürecine sokmuş, 1990'larda internet üzerinden eğitim verilmeye başlanması ile mekandan bağımsızlaşma süreci daha da hızlanmıştır. Özellikle yükseköğretimde seminerler, konferanslar, sınavlar yanında dersler de internet üzerinden gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bazı Amerikan üniversitelerinde ise üniversitenin bulunduğu mekana gidilmeden lisan ve lisansüstü diploma alınabilmektedir. Geliştirilen bu yeni eğitim biçimi ile yükseköğretimde geniş alanlara ve büyük yapılara olan talep azalacak, ancak üniversitelerin bilişim ve iletişim güçleri yükselecektir.

7- Türkiye'de eğitim 1980 sonrasında devletin kontrolünde tutulmakla birlikte ekonomideki özelleşme ve özelleştirme politikalarına paralel olarak, özel öğretim kurumları da gelişme göstermiştir (Şekil 7.1). Ancak geçen 20 yıllık sürede verilen tüm teşviklere rağmen özel öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı toplam öğrenci sayısının %3'ünü aşamamıştır. Bu okullarda 1996 yılında %57,1 olan kapasite kullanım oranı, bu tez çalışmasının bulgularına göre 2001 yılında %50'lerin altına inmiştir. Özel eğitimin yaygınlaştığı ilk ve ortaöğretimden sonra 1991 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle, vakıf adı altında üniversite kurulabilmesine izin verilmiştir. 2002 yılı itibariyle vakıf üniversitelerinin sayısı 23'e ulaşmıştır. Yaşanan değişim sürecinden kamu okulları da etkilenmiş ve 1980'lerin sonlarından itibaren kamu okulları, özellikle de üniversiteler hızlı bir ticarileşme sürecine girmişlerdir. Yararlananın ödemesi ilkesi doğrultusunda, kamuya ait eğitim tesislerinin tüm olanakları, pazarlanmaya başlamıştır.

Şekil 7.1. Yıllara Göre Okul Sayısındaki Gelişmeler

7.1.2. Anket Kısımdan Elde Edilen Sonuçlar

Gerçekleştirilen anket çalışması ile İstanbul'da eğitim tesislerine ilişkin niceliksel bilgiler elde edilmiş, eğitim donatımları planlanması ve uygulanmasında yaşanan değişimler ve eğilimler belirlenmiştir. Bu kırımda belirtilen değerlendirmeler, tezin giriş bölümünde yer alan 6. ile11. temel hedefler yanında tezin beşinci bölümünde belirtilen temel hipotezler ve alt hipotezlere göre ele alınmıştır.

7.1.2.1. Anket çalışmasının niceliksel sonuçları

Bu kısımda, beşinci bölümde tüm ayrıntılarıyla ortaya konulan niceliksel sonuçlar tablolarda sayısallaştırılmıştır. Tablo 7.2'de tüm İstanbul'daki okulların sonuçları, Tablo 7.3'de 1997-2001 döneminde yapılan okulların sonuçları ve Tablo 7.4'de üniversitelerin sayısal sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7.2. İstanbul'da Kamu ve Ö.S.T.K Ait Eğitim Tesisleri İçin Özet Sayısal Sonuçlar

KRİTERLER	KAMU OKULLARI		ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT OKULLAR	
	KAMU İLKÖĞRETİM OKULLARINDA	KAMU ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA	Ö.S.T.K İLKÖĞRETİM OKULLARINDA	Ö.S.T.K. ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA
Çalışma Kapsamındaki Okul Sayısı	1098	343	180	146
Mevcut Öğrenci Sayısı	1429498	307268	57229	29656
İdeal Öğrenci Sayısı	759605	269605	92694	70632
Öğretmen Sayısı	31849	12767	5339	4444
Potansiyel Derslik Sayısı	21703	7703	3898	2934
Kullanılan Derslik Sayısı	21703	7703	2662	1525
Laboratuar Sayısı	903	965	247	235
Toplam Okul Arsa Alanı	4657869	4076721	1200592	1201351
Toplam Okul Taban Alanı	917506	509343	197898	156864
Toplam Okul Bahçe Alanı	3979933	3476127	1001669	1022123
Toplam Okul İnşaat Alanı	2867670	1585111	636709	535119
Otopark Sayısı	10212	7368	4277	3486
Açık Spor Alanı	388189	180690	95385	67865
Kapalı Spor Alanı	22646	39939	30539	26846
Yüzme Havuzu	1000	50	5131	3665
Çok Amaçlı Toplantı Salonu	43374	20400	18357	17672
Kütüphane	22380	13016	8463	6712
Kantin Veya Kafeterya	20030	17374	24295	17815
Bilgisayar Sayısı	5773	5395	10075	11543
Dil Laboratuarı	587	1654	3176	3093
Yurt veya Yatakhane	0	2625	1016	1224
Servis Aracı Sayısı	3613	2112	1595	1652
Okullara Göre Ortalamalar				
Mevcut Öğrenci/Okul	1301,91	895,83	317,94	203,12
Öğretmen/Okul	29,01	37,22	29,83	30,44
Kullanılan Derslik/Okul	19,82	22,46	14,79	10,45
Laboratuar/Okul	0,82	2,81	1,37	1,61
Derslik Binası Kat Adedi/Okul	2,97	3,41	3,79	4,11
Okul Kuruluş Tarihi /Okul	1977	1959	1973	1969
Okulların Mekansal Ortalamaları				
Okul Parsel Alanı/Okul	4242,14	11885,48	6669,96	8228,43
Bina Taban Alanı /Okul	835,62	1484,97	1099,43	1074,40
Okul Bahçe Alanı /Okul	3624,71	10134,48	5564,83	7000,80
Okul İnşaat Alanı /Okul	2611,72	4621,31	3537,27	3665,20

Teknik ve Sosyal Donatımlara İlişkin Ortalamalar				
Otopark/Okul	9,3	21,48	23,76	23,88
Açık Spor Alanı/Okul	353,86	528,33	529,92	464,83
Kapalı Spor Alanı/Okul	20,62	116,44	169,66	183,88
Yüzme Havuzu/Okul	0,91	0,15	28,51	25,10
Çok Amaçlı Toplantı Salonu/Okul	39,50	59,48	101,98	121,04
Kütüphane/Okul	20,38	37,95	47,02	45,97
Yemekhane/Okul	2,92	22,09	134,97	122,02
Kafeterya veya Kantin/Okul	18,24	50,65	55,97	79,06
Bilgisayar Adedi/Okul	5,26	15,73	17,66	21,18
Dil Laboratuarı/Okul	0,53	4,82	5,64	8,38
Yurt veya Yatakhane/Okul	0	7,68	8,86	11,32
Servis Aracı/Okul	3,29	6,16	17,21	9,91
İstanbul'da Eğitim Donatımlarına İlişkin Temel Standart Bulguları				
Okul Doluluk Oranı	191,84	117,86	55,06	39,09
Öğrenci/Öğretmen	45,49	26,22	13,41	5,98
Öğrenci/Derslik	67,15	41,25	13,58	9,60
TAKS	0,24	0,23	0,33	0,33
KAKS	0,72	0,77	1,09	1,19
Parsel Alanı/Öğrenci	7,23	15,88	27,79	35,11
Bahçe Alanı/Öğrenci	6,24	13,41	21,24	26,01
İnşaat Alanı/Öğrenci	3,54	7,16	18,13	28,16
Brüt Öğrenci Yoğunluğu	4040,01	1794,67	1184,63	856,01
Otopark Yeterliliği	4,08	12,24	16,69	16,55
Açık Spor Alanı/Öğrenci	0,61	0,83	3,19	3,53
Kapalı Spor Alanı/öğrenci	0,03	0,16	0,56	1,15
Öğrenci/Bilgisayar	121,74	122,08	36,74	19,94
Öğrenci/Servis	298,48	175,52	21,94	21,73

Tablo 7.3. İstanbul'da 1997-2001 Döneminde Yapılan Kamu ve Ö.S.T.K Ait Eğitim Tesisleri İçin Özet Sayısal Sonuçlar ve Tezin Önerileri

KRİTERLER	KENT İÇİ ÖNERİSİ		1997-2001 DÖNEMİ MEVCUT DEĞERLER			
	İLKÖĞRETİM	ORTAÖĞRETİM	KAMU İLKÖĞRETİM OKULLARINDA	KAMU ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA	ÖSTK. İLKÖĞRETİM OKULLARINDA	ÖSTK. ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA
Mevcut Öğrenci/Okul	720	720	1323	643	393	117
Derslik Sayısı/Okul	24	24	34,4	22,1	26,8	20,6
Laboratuar Sayısı/Okul	3	3	2,7	2,3	1,7	1,7
Bina Kat Adedi/Okul	3	4	3,9	3,9	4,1	5,3
Parsel Alanı/Okul	10800	14400 18000	7135,1	10480,9	9031,8	6253,9
Bina Taban Alanı/Okul	Parselin en fazla %20'si	Parselin en fazla %20'si	1739,1	1859,6	2121,8	1731,3
Bahçe Alanı/Okul	Parselin en az %80'i	Parselin en az %80'i	5412,0	8646,3	6905,9	4522,9
İnşat Alanı/Okul	En fazla 5000 m^2	En fazla 7000 m^2	6401,1	5804,3	7054,3	5868,1
Otopark/Okul	Kamuda 30, özelde 50		28,4	23,6	34,4	27,0
Açık Spor Alanı/Okul	1000	1000	719,2	650,0	812,0	723,4
Kapalı Spor Alanı/Okul	400	400	259,2	510,4	424,8	421,1
Çok Amaçlı Salon/Okul	200 kişi	200 kişi	149	202	187	115
Kütüphane/Okul	75 kişi	75 kişi	55	58	59	43
Bilgisayar Adedi/Okul	30	30	7,8	17,3	27,2	21
Servis Aracı/Okul	Kamu ilköğretiminde % 0 Özel ilköğretimde ve ortaöğretimde % 90		8	8	21,6	4,9
Okul Doluluk Oranı	%99	%99	%113	%150	%62	%27
TAKS	En fazla 0,20	En fazla 0,20	0,25	0,19	0,27	0,28
KAKS	En fazla 0,50	En fazla 0,50	0,90	0,55	0,98	1,24
Brüt Yoğunluk	İlköğretimde 666 öğr/ha Genel liselerde 500 öğr/ha Mes-Teknik Liselerde 400 öğr / ha		1986	824	919	394

Tablo 7.4. İstanbul'da Devlet ve Vakıf Üniversitelerine İlişkin Özet Sayısal Sonuçlar

KRİTERLER	DEVLET ÜNİVERSİTELERİ							VAKIF ÜNİVERSİTELERİ													
	BOĞAZİÇİ	GALATASARAY	İSTANBUL	İSTANBUL TEKNİK	MARMARA	MİMAR SİNAN	YILDIZ TEKNİK	BAHÇEŞEHİR	BEYKENT	DOĞUŞ	FATİH	HALİÇ	IŞIK	İSTANBUL BİLGİ	İSTANBUL KÜLTÜR	İSTANBUL TİCARET	KADİR HAS	KOÇ	MALTEPE	SABANCI	YEDİTEPE
Üniversite Kuruluş Tarihi	02.09. 1971	01.06. 1994	06.06. 1933	10.02. 1944	20.07. 1982	20.07. 1982	20.07. 1982	15.08. 1998	09.07. 1997	07.07. 1997	05.06. 1996	15.01. 1998	05.06. 1996	13.11. 1996	09.07. 1997	2001	05.03. 1992	05.03. 1992	09.07. 1997	05.06. 1996	15.06. 1996
Mevcut Öğr. Sayısı	9370	1441	72882	19936	48392	4966	17016	1355	1232	1550	3472	700	1531	6561	2068	218	1013	1410	1224	671	8462
İdeal Öğr. Sayısı	10000	5000	50000	20000	50000	4500	13000	5000	2000	2500	5000	5000	2000	10000	3000	1000	2500	5000	10000	3000	10000
Yabancı Öğr. Sayısı	33	11	36	27	48	7	24	50	1	0	32	0	2	100	1	0	5	15	0	2	17
Öğretim Üyesi Sayısı	311	63	2053	781	1034	459	439	46	92	40	97	75	27	249	62	21	195	125	115	79	515
Diğer Öğretim Elemanları Sayısı	575	113	2369	951	1490	218	709	22	40	55	246	35	57	180	85	4	90	58	72	44	212
Üniversite Alanı Toplamı (ha)	196,8	3,81	890,15	225,71	93,23	250	139	25	30	1,15	15	0,6	50,65	15	4	3	11,8	25	21,5	132	12,5
Kapalı Alan Toplamı (m^2)	152539	22050	841398	489120	246348	48374	140044	30000	16000	15000	69000	4500	13497	6000	2700	10000	15000	69000	18000	19000	29000
Yeşil Alan (ha)	-	0,5	-	-	-	22,0	11,0	-	0,15	0,1	40	0,05	0,3	-	0,1	0,0	-	-	-	20	79
Çok Amaçlı Toplantı Salonu	-	500	-	-	-	-	600	400	290	400	300	200	240	500	400	600	400	500	200	924	1200
Yüzme Havuzu	-	-	-	-	-	-	-	500	500	500	-	-	750	-	-	0	0	-	-	2000	2000
Açık Spor Alanı (m^2)	-	1000	-	-	-	-	1326	2500	1000	1800	2900	500	1000	500	1000	0	500	2000	750	8140	5000
Kapalı Spor Alanı	-	-	-	-	-	-	2525	500	250	640	100	0	400	1000	400	0	0	1000	-	5482	1000
Otopark Sayısı	-	209	-	-	-	100	300	100	500	60	600	50	400	100	30	100	100	350	50	1275	1000
Kütüphane (kişi)	-	200	-	-	-	90	550	200	200	100	250	150	100	100	200	100	150	500	100	350	500
Dil Laboratuarı	-	45	-	-	-	-	-	0	30	0	55	25	-	-	-	-	-	-	-	400	-
Bilgisayar Sayısı	-	506	-	-	-	250	1100	125	125	310	750	200	300	400	450	50	200	500	100	100	350
Yemekhane (kişi)	-	150	-	-	-	180	1530	350	1000	500	1000	600	150	200	450	100	100	500	250	900	3000
Kantin (kişi)	-	250	-	-	-	300	150	350	1000	300	200	150	200	200	600	100	100	500	100	120	3000
Yurt (kişi)	-	-	-	-	-	-	475	200	250	0	400	60	-	350	-	-	90	874	40	1000	1600
Genel ve Mekansal Standartlar																					
Okul Doluluk Oranı	93,7	28,92	145,76	99,68	96,78	110,36	130,89	27,1	61,60	62,00	69,44	14,00	76,55	65,61	68,93	21,80	40,52	28,20	12,24	22,37	84,62
Öğr./Öğretim Üyesi	30	23	36	26	47	11	39	30	13	39	36	9	57	26	33	10	5	11	14	9	16
Öğr./Öğretim Elemanı	11	8	17	12	19	7	15	20	9	16	10	6	18	15	14	9	4	8	8	6	12
Üniversite Alanı/Öğr.	210,00	26,44	122,14	113,22	19,27	50,34	81,69	184,50	243,50	74,19	43,20	8,57	10,78	2,25	19,34	137,61	116,48	177,30	175,65	1967,2	14,77
Kapalı Alan/Öğrenci	16,28	264,26	11,54	24,53	5,09	9,74	8,23	22,14	12,99	9,68	18,72	6,42	8,81	0,90	1,31	45,87	14,81	46,10	14,71	198,7	27,89
Birim Öğr.Yoğunluğu	47,61	37,84	81,88	88,33	519,00	19,86	122,42	54,20	41	13,48	231,4	1166,66	927,88	444,04	517,00	72,67	85,85	56,40	244,80	5,08	676,96
Kişi/ Otopark	-	7,73	-	-	-	56,43	60,55	14,73	3	27	6	16,2	4	70,9	10	2,4	12,98	4,55	27,44	1	9,189
Açık Spor Alanı/Öğr.	-	0,69	-	-	-	-	0,08	1,85	0,81	1,16	0,84	0,71	0,65	0,08	0,48	0	0,49	1,42	0,61	12,13	0,59
Kapalı Spor Alanı/ Öğrenci	-	-	-	-	-	-	0,15	0,37	0,21	0,41	0,03	0	0,26	0,15	0,19	0	0	0,71	-	8,17	0,12
Öğrenci/Bilgisayar	-	2,85	-	-	-	19,86	15,47	10,84	10	5	5	3,5	5	16,65	5	4,36	5,07	2,82	12,24	7	24,18
İhtiyaç Duyulan Alan (ha)	0	200	0	0	0	500	0	0	0	0	10	50	0	20	400	50	0	0	0	0	0

Not-1: (-) işareti o konuda bilgi elde edilemediğini göstermektedir.

Not-2: 2001 yılı itibariyle İstanbul'daki devlet üniversitelerinde toplam 174003 öğrenci, vakıf üniversitelerinde ise 31467 öğrenci öğrenim görmektedir. Diğer bir ifadeyle ülkede yükseköğretim gören öğrencilerin %18,13'ü, vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin %71,13'ü İstanbul'da eğitim görmektedir.

Not-3: 2001 yılı itibariyle Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan akademik personelin %17,21'i, vakıf üniversitelerinde görev yapan akademik personelin %69,16'sı İstanbul'da görev yapmaktadır.

Tablolarda ortaya konulan niceliksel değerler olması gerekli ideal değerlerle karşılaştırıldığında Tablo 7.5'de belirtilen yeterliliğe ilişkin sonuçlara ulaşılmaktadır.

Tablo 7.5. İstanbul'da İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Tesislerine İlişkin Elde Edilen Niceliksel Değerlerin Yeterlik Değerlendirmesi

ANKETİN ORTAYA KOYDUĞU UYGUNLUK PARAMETRELERİNİN İRDELENMESİ							
PARAMETRELER		1	2	3	4	5	6
	Tesis Dağılımının Planlamaya Uyumu	□	▼	O	O	O	O
	Tedrisat Durumu	▼	□	●	●	*	*
	Öğrenci/Okul veya Üniversite	▼	□	●	◊	▼	●
	Derslik/Okul	□	□	■	◊	*	*
	Öğrenci/Derslik	▼	□	◊	◊	*	*
	Öğrenci/Öğretmen veya Öğretim Elemanı	▼	□	●	◊	▼	□
	Kat Adedi	□	□	▼	□	*	*
	Parsel/Okul veya Üniversite	▼	□	□	□	□	□
	Parsel/öğrenci	▼	□	◊	◊	■	■
	TAKS	▼	▼	▼	▼	□	□
	KAKS	▼	▼	O	O	□	□
	Brüt Okul Yoğunluğu	O	▼	▼	□	□	□
	Okul İçi Teknik ve Sosyal Donatımlar	O	▼	□	■	■	■
	Okula Yaya Ulaşımı	■	□	O	O	O	O
	İmar Planına Uyumluluk	■	■	▼	▼	●	▼
	Okuldan Memnuniyet Düzeyi	▼	□	■	■	■	■
	Özgün Proje Düzeyi	O	▼	■	■	□	■
	Okul veya Üniversite Fiziki Sorunlar Düzeyi	O	▼	■	■	□	■
1 KAMU İLKÖĞRETİMİNİ, 2 KAMU ORTAÖĞRETİMİNİ, 3 ÖZEL İLKÖĞRETİMİNİ, 4 ÖZEL ORTAÖĞRETİMİNİ, 5 DEVLET ÜNİVERSİTESİNİ, 6 VAKIF ÜNİVERSİTESİNİ GÖSTERMEKTEDİR.							
◊ STANDARTÜ STÜ ● ÇOK İYİ ■ İYİ □ ORTA ▼ KÖTÜ O ÇOK KÖTÜ * VERİ YOK							

7.1.2.2. Anket çalışmasının değişim ve eğilim sonuçları

1- Özel okulların tercihinde en önemli faktörler sırasıyla *"eğitim kadrosu ve eğitim düzeyi"*, *"yabancı dil"* ve *"sınıf mevcudu"* dur. Ayrıca özel ortaöğretim okullarında *"mezunların başarıları"* da önemli faktörlerden biri olarak ortaya konulmuştur.

"Eğitim kadrosu" üniversitelerin tercihinde de en önemli faktör olarak bulunmuştur. Üniversitelerin tercihinde eğitim kadrosunun en önemli faktör olması, gelecekte yükseköğretimde rekabetçi bir ortam yaratacaktır. Bu rekabetçi ortam İstanbul'daki ve Anadolu'daki devlet üniversitelerinde yetişmiş eleman kaybına yol açacaktır. Bir öğretim üyesinin yetişmesi için uzun yıllar gerektiği düşünüldüğünde, gelecekte devlet üniversitelerini bazı branşlarda yetişmiş eleman sıkıntısı beklemektedir.

2- Okulların ve üniversitelerin yer seçiminde en fazla önem verilen faktör *"ulaşım kolaylığı"*dır. Bu faktörü sırasıyla *"merkeze yakın olma"* ve *"hizmet ettiği sosyal çevreye yakın olma"* faktörleri izlemektedir. Özel okulların ve üniversitelerin kent

merkezine yakın yer bulamamaları nedeniyle kent dışında kampuslaşma sürecini yaşamaları ve kamu ilköğretim okulları hariç diğer okul türlerinde taşıtla ulaşılabilirliğin yüksek olması ulaşımı eğitim tesisi planlamasında en önemli faktör durumuna getirmiştir. Bu nedenle üst ölçekli planlarda eğitim donatımı-ulaşım ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması gerekmektedir.

3- Kamu ve özel okullarda "okul memnuniyeti" üzerinde etkisi olan faktörlerin önem sıralaması "ulaşılabilirlik", "gürültüden uzaklık", "kentsel konum", "güvenlik" ve "okul mimarisi" şeklindedir. İstanbul'daki devlet üniversiteleri kentsel konum başta olmak üzere, üniversite mimarisi, gürültüden uzaklık ve ulaşım konularında, vakıf üniversiteleri ise güvenlik konusunda daha iyi koşullara sahiptirler. Bu sonuçlara göre kent içinde bulunmak okul ve üniversite memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir. Kent dışında yer seçmek ise özellikle güvenlik konusunda avantaj sağlamaktadır.

Diğer taraftan kamu okullarında okul mimarisinden en az memnun olunması, İstanbul'da özellikle kamu eğitim tesislerinin oluşturulması sürecinde çağdaş mimari kaygılar dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Oysa okullar kentin kaliteli mimari çevreye ulaşmasına yardımcı olarak, bulundukları bölgenin yapılaşmasına örnek teşkil etmelidir.

4- İlköğretimde ve ortaöğretimde sosyo-ekonomik grupların gelirleri yükseldikçe özel okullardan, gelirleri düştükçe kamu okullarından yararlanma düzeyleri artmaktadır. Ülkede ve İstanbul'da üst, üst-orta ve orta gelir grubunda yer alan ailelerin sayısı arttıkça, yeni özel okulların açılması ve mevcut özel okullarda doluluk oranının yükselmesi mümkün olabilecektir. Aksi takdirde özel okul işletmeciliğinde bugün yaşanan darboğaz sürecektir. Yükseköğretimde ise üst ve alt gelir gruplarında yer alan öğrenciler, devlet üniversitelerinden en az yararlanmaktadır. Ancak üst gelir grubunda yer alanlar vakıf üniversitelerinden en fazla yararlanan iki gruptan birini oluşturmaktadır. Çalışmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri de alt gelir grubunda yer alan öğrencilerin giderek eğitimden dışlanmasıdır. Bu öğrencilerin yüksek öğretimdeki oranlarının artması için ekonomik desteklerin arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5- İstanbul'da kamu okullarının %23,6'sı imar planına uygun olarak inşa edilmemiştir. Özel okulların %60,7'si için yerel planlarda tadilat yapılmıştır. İstanbul'daki yedi devlet üniversitesinin kampusları, imar planlarında üniversite alanı olarak geçmektedir.

Vakıf üniversiteleri ise İstanbul'un üst ölçekli imar planlarında yer almamakta, yerel planlarda tadilatlar yapılarak kısmen imarlı hale getirilmektedir.

Bu çalışma sonucunda, imar planlarına uygun olarak yapılaşan okulların ve üniversitelerin fiziksel mekan kalitesinin ve donatım standartlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla İstanbul'da imarsız okul yapılaşmasına izin verilmemelidir. Ayrıca 3194 Sayılı İmar Kanunun 18. Maddesinde yer alan "Düzenleme Ortaklık Payı Oranı" arttırılmalı ve bedelsiz terk kapsamına yeşil, yol, otopark, karakol ve cami dışında eğitim ve sağlık tesisleri de alınmalıdır. İmar planları hazırlanırken özel okullar ve vakıf üniversiteleri için de uygun konumda ve büyüklükte yerler ayrılmalıdır. Aksi takdirde özel okullar ve vakıf üniversiteleri plan tadilatları ile uygun olmayan alanlarda kurulmaya devam edeceklerdir. Ancak vakıf üniversiteleri için üst ölçekte ana kararlar alınarak, alt ölçekte ise yapılaşmalarına fazla müdahale edilmeden kurulmalarını sağlamak, kentin fonksiyonel ilişkilerinin sağlıklı kurulması için en doğru yaklaşım olacaktır.

6- Gerçekleştirilen çalışma ile İstanbul'un planlamasında kamu ilköğretim okullarının yaya ulaşımından ayrı düşünülmesine gerek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu ortaöğretiminde okula yaya ve taşıtla ulaşım, yaklaşık eşit düzeyde çıkmıştır. Özel okullarda da kampuslaşmanın artışına paralel olarak servis aracı ile okula ulaşma oranı artmaktadır. Üniversitelerde ise en fazla tercih edilen ulaşım yöntemi "toplu taşıma" dır. İkinci sırada "özel araç" seçeneği gelmektedir.

Kamu ortaöğretim tesislerine, özel okullara ve üniversitelere taşıtla ulaşım, planlamada önemli bir faktör olarak ele alınmalı, yer seçiminde ana ulaşım akslarıyla yakın ilişkisi bulunan alanlar tercih edilmelidir. Ayrıca yükseköğretimde üniversitelerin yakınında yurtlar ve konaklama birimleri oluşturularak taşıtla üniversiteye ulaşım talebi azaltılmalıdır.

7- Öğrencilerin okul türüne göre okula geliş yerlerine ilişkin olarak, kamu okullarında okul başarı düzeyleri arasında var olan farklılık en aza indirildiği takdirde, eve en yakın okuldan yararlanma düzeyi artacaktır. Okul yer seçiminde kullanıcıya yakın olma faktörü, özellikle kamu ilköğretim okullarında dikkate alınmalı, planlarda etki alanı yarıçapı ortalama 600 m olmalıdır. Kamu ortaöğretim okulları ve özel okullar kentte dengeli dağılmamaları ve günümüzde bu okullara yaya olarak ulaşımın giderek azalması nedeniyle etki alanı belirlenmeye gerek bulunmamaktadır.

İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin geliş yerleri arasında ileri düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Her iki üniversite türünde İstanbullu öğrenciler birinci sırada yer almaktadır. Ancak devlet üniversitelerinde ikinci sırada Ankara, üçüncü sırada diğer büyükşehirler yer almaktadır. Vakıf üniversitelerinde ise ikinci sırada diğer büyükşehirler, üçüncü sırada Ankara gelmektedir. Vakıf üniversitelerinde Ankara'nın üçüncü sırada yer alması, bu kentte de çok sayıda vakıf üniversitesinin bulunması ile açıklanabilir.

Anket sonuçlarına göre üniversitelerin İstanbul'da yığılmalarının başlıca sebepleri olarak "Gelir düzeyinin büyükşehirlerde çok daha fazla olması", "Yükseköğretim için en fazla öğrenci potansiyelinin bu şehirlerde bulunması", "Öğretim üyelerinin büyükşehirlerde toplanmış olmaları" ve "Büyükşehirlerin üniversiteler için gerekli alt ve üstyapı imkanlarına sahip olmaları" bulunmuştur.

Vakıf üniversitelerinin İstanbul'a yönelik akımını sınırlandırmak için devletin elinde iki önemli araç bulunmaktadır. Bunlar; "uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredilerinin sağlanması" ve "bedelsiz arazi tahsisinin sadece devletin belirleyeceği illere verilmesi" olarak bulunmuştur.

10- Bu tezin temel hipotezlerinden biri de kamu okullarının ve devlet üniversitelerinin kampuslaşmaya karşı çıkacakları şeklindeydi. Ancak gerçekleştirilen çalışma sonucunda, bu hipotez yanlış çıkmıştır. Kent içinde yaşanan sorunlar nedeniyle sadece özel okullar ve vakıf üniversiteleri değil, aynı zamanda kamu okulları ve devlet üniversiteleri de kent dışı kampuslaşmayı tercih eder hale gelmişlerdir.

11- Devlet ve vakıf üniversiteleri kampus projelerini genellikle Türkiye'de hazırlatmaktadırlar. Hazırlattıkları bu kampus projelerinde gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinin en fazla dikkate aldıkları planlama kriterleri önem sırasına göre; "Ulaşım", "Büyüyebilme", "Gece-gündüz kampus kullanımı" ve "Halkın üniversite imkanlarından yararlanabilmesi" olarak belirtilmiştir. Vakıf üniversitelerinin 1991 yılından itibaren kurulmalarına rağmen kısa zamanda mekan sorununu çözmeye başlamaları ve bu mekanları projelendirmeleri olumlu bulunmuştur.

12- Zorunlu sekiz yıllık eğitime geçilmesi ile "farklı yaş gruplarının aynı mekanda eğitim görmeleri" konusunda bazı eleştiriler olmakla birlikte, sanılanın aksine eğitimin her kademesinde konuya olumlu yaklaşılmaktadır. Olumlu yaklaşanların oranı %61,4'dür. Konuya olumsuz bakanların oranı %37,2'dir. Olumlu bakanlar konuyu

daha çok sosyal yönleriyle ele alırlarken, olumsuz bakanlar konuyu çocuk psikolojisi ve fiziki mekan sorunu çerçevesinde ele almaktadırlar. Bu nedenle mevcut okullarda yaş gruplarına göre katların bölünmesi, yeni yapılacak okullarda ise ayrı ayrı binalarda eğitim görmelerini sağlayacak tasarımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

13- Anket sonuçlarına göre 441 kamu okulundan sadece 69'unda herhangi bir fiziki sorun bulunmamaktadır. Buna karşın çok az sayıda özel okulun fiziksel sorunları bulunduğu saptanmıştır. İstanbul'daki kamu okullarının %91,9'u fiziki sorunları eğitim sorunları içinde çok önemli veya önemli düzeyde nitelendirmiştir. Buna karşın Fiziki sorunlar, üniversitelerin yaşadıkları sorunlar içerisinde gerektiği kadar önemli yer tutmamaktadır. Devlet üniversitelerinin "eğitim sistemine ilişkin sorunları", vakıf üniversitelerinin ise "yönetim ve koordinasyon sorunları" en önemli sorunlarıdır.

14- 2 Eylül 1999 tarihinde 23804 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik değişikliği ile getirilen yeni okul alanı büyüklükleri kamu okullarının %83,2 tarafından yeterli bulunmuştur. Yeni eğitim tesisi standartları okulların düzenli yapılaşmasında, doluluk-boşluk dengesinin oluşturulmasında ve tesislerdeki brüt öğrenci yoğunluğunun düşürülmesinde etkili olacaktır.

Özel okulların yapılaşmasında asgari koşulları belirleyen "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi", eleştirilmekle birlikte genelde yeterli bulunmuştur. Özel okulların yapılaşmasıyla ilgili ilkeleri belirleyen yasal bir belge mutlaka bulunmalıdır. Ancak bu belgenin güncel sorunlara çözüm getirici nitelikte hazırlanması gerekmektedir.

Diğer taraftan İstanbul'daki vakıf üniversiteleri, planlamanın ve imar hükümlerinin katı tutumundan şikayetçi olmalarına rağmen, alansal ve yapısal standartların getirilmesine karşı çıkmamışlardır. Altı vakıf üniversitesinden sadece biri "her üniversitenin kendi özelliğine göre planlanmasını" gerekçe göstererek alansal ve yapısal standartlar getirilmesine karşı çıkmıştır.

15- Gerekli hazırlıklar yapılmadan sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi, eğitim tesisleri üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır. Planlı ve programlı bir geçiş en uygun çözüm olmasına rağmen, bu durum göz ardı edilmiştir. Bu çerçevede 2010 yılına kadar 11 veya 12 yıllık zorunlu örgün eğitime geçilmesi planlanmaktadır. Bu geçişin sorunsuz yaşanması için hazırlıkların şimdiden başlatılması, geliştirilecek modellerle ortaya çıkabilecek fiziksel sorunların önceden çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

16- Özel okullar, tezde ortaya konulan hipotezin aksine kamu okullarına olumlu bakmaktadır. Kamu okullarında verilen eğitimin kaliteyi düşürdüğüne inanılmasına ve iyileştirilmeye ihtiyacı olduğu düşünülmesine rağmen kapatılmaları istenmemektedir. Kamu okulları ise özel okullar hakkında daha olumsuz düşünmektedirler. Kamu okullarının yarısından fazlası (%54,1'i) özel okulları eğitimde eşitliğe aykırı bulmaktadır. Ancak özel okulların tamamen kapatılmalarına onlar da olumlu bakmamaktadır.

Diğer taraftan gerek vakıf üniversiteleri gerekse devlet üniversiteleri "vakıf üniversitelerinin yükseköğretim sistemi içindeki yeri ya da önemi" konusunda sanılanın aksine genelde olumlu düşünmektedirler.

17- Gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına göre, özel okulların gelişmesinde etkili olan faktörlerin başında *"her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına da girmesi"* gelmektedir. Tezin hazırlanma nedenini oluşturan "1970 sonrasında dünyada, 1980 sonrasında yaşanan değişimlerin, eğitimi ve planlamayı etkilediği" hipotezi bu sonuçlar ışığında doğrulanmıştır.

Yine anket sonuçları günümüzde eğitimin sunuluş biçiminin, gerek kamu kesimi tarafından gerekse özel kesim tarafından benimsendiğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'de okulöncesi eğitimde, ilköğretimde ve ortaöğretimde özel öğretim kurumları, yükseköğretimde ise vakıf üniversiteleri sistem içerisindeki yerini almışlardır. Bu kurumların varlıklarının sorgulanması yerine ortaya çıkardıkları fırsat eşitsizliği, plansız yer seçimleri ve okul ücretlerine göre değişen eğitim kaliteleri gibi bir dizi sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır.

18- Elde edilen verilere göre özel üniversitelerin kurulması önündeki engellerin kaldırılması konusunda tam bir fikir birliği oluşmamıştır.

7.1.3 Model Kısmından Elde Edilen Sonuçlar

1- Genel model iki boyuttan oluşmaktadır. Birinci boyut ölçek boyutu olup üst ölçek ve yerel ölçek olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Üst ölçekte eğitim donatımlarının planlanmasını ve uygulanmasını yönlendiren *ülkesel ve bölgesel genel kararlar mekanizması* yer almaktadır. Alt ölçekte ise eğitim donatımları planlanmasını ve uygulamasını yönlendiren *yerel özel kararlar mekanizması* bulunmaktadır. İkinci boyut ise tez kapsamında ortaya konulan bulgulara göre

oluşturulan sistematik ve sistematik olmayan etkenler boyutudur. Bu genel model çerçevesinde İstanbul'daki ilköğretim ve ortaöğretim tesislerine yönelik iki, yükseköğretim tesislerine yönelik üç model şeması üretilmiştir.

2- Hazırlanan genel model, eğitim donatımlarının planlanmasında ve uygulanmasında ortaya çıkan yeni gelişmeleri, Türkiye'nin yeni planlama sistemiyle ilişkilendirmektedir. Bu yaklaşım sayesinde eğitime ilişkin her türlü karar planlamaya ve dolayısıyla kentlere uyarlanabilmektedir.

3- Hazırlanan model dinamik ve esnek bir modeldir. Kentlerin özelliklerine bağlı olarak temel parametreler değiştirilebilmekte, böylece model karar mekanizmaları ve model şemaları farklı biçimlere dönüşebilmektedir.

4- Farklı büyüklükteki kentler için değişmez bir şema ile eğitim donatımı planlamasına yaklaşılması gibi yanlış bir anlayış, geliştirilen model sayesinde ortadan kaldırılmıştır.

5- Tezin uygulama alanı olarak başlangıçtan beri İstanbul düşünüldüğü için modelin kapsamı geniş tutulmuştur. İstanbul'un karmaşık hale gelmiş olan eğitim donatımı planlamasına ve uygulamasına ilişkin sorunlara alternatif model şemaları ile yanıt aranmıştır.

6- Model şemalarının temel özellikleri altıncı bölümde ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Dinamik ve esnek bir yaklaşım temelinde planlar hazırlanırken, her yerleşmeye uyarlanabilecek değerlere yer verilmiştir. Bu değerlerin belirlenmesinde, anket çalışmalarından elde edilen sonuçlardan yararlanılmıştır.

7- Genel model çerçevesinde hazırlanan model şemaları "ilköğretim yerleşme birimi", diğer bir ifadeyle komşuluk ünitesi anlayışını, sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde ele almıştır. Ortaöğretim ve yükseköğretimde ulaşım, tesis dağılımı ve kullanıcı dağılımı ilköğretimle karşılaştırıldığında farklı özellikler göstermesi nedeniyle birim anlayışı hiyerarşinin üst basamaklarında (semt, kent birimi vb.) devam ettirilmemiştir.

8- Model şemaları, İstanbul'un üst düzey fiziki planlarına uyarlanabilecek şekilde hazırlanmıştır. Hazırlanış tekniği bölgeleme çalışmalarına ışık tutacak yapıdadır. Ancak üst düzey fiziki planlardan ölçü, boyut ve net konum alınamayacağı unutulmamalıdır.

7.2. ÖNERİLER

A- Değişen iç ve dış dinamikler İstanbul'un planlanmasında dikkate alınmalıdır. Her türlü kentsel fonksiyon gibi eğitim donatımları da metropoliten alanda ve metropoliten planda bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

B- Eğitim donatımına ilişkin mevzuat hükümleri yenilenmeli planlama ile olan ilişkisi yeniden ele alınarak, sonuçlar bölümünde ortaya konulan öneri eğitim donatımı standartları çerçevesinde revize edilmelidir (Bkz Tablo 7.3).

C- Eğitim hakkı insanların en temel haklarından biridir. Devletler ülkelerinde yaşayan insanlarına en uzun süreli ve en kaliteli eğitimi vermekle yükümlüdürler. Bu eğitimin eşit, kaliteli ve adil sunulması en ideal durumdur. Ancak milli gelirin yetersiz olduğu bir ortamda, eğitime ayrılabilecek bütçe sınırlı olmaktadır. Ayrıca mevcut eğitim olanaklarından bütün sosyal gruplar eşit düzeyde yararlanamamakta, özellikle yükseköğretimden alt gelir grupları dışlanmaktadır. Yakın gelecekte bu durumun değişmesi de mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla kamu kaynaklarının eğitim harcamaları için yetmediği bir ortamda, özel sektör kaynaklarının bu alana aktarılması sakıncalı görülmemelidir. Fakat eğitimin insani ve toplumsal boyutu göz ardı edilmeden, piyasada alınıp satılan bir meta haline getirilmeden, adaletli sunulması gerekmektedir. Bu çerçevede kaliteli eğitime ulaşmanın koşulu para yerine bilgi ve başarı olmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti her vatandaşına fırsat eşitliği kadar kaliteli eğitime ulaşabilme imkanını da sağlamalıdır. Bunun sonucunda her Türk vatandaşının da eğitim sayesinde edindiği statünün ve ekonomik pozisyonunun bedelini bir şekilde tekrar kamuya ödemesinin yeni bir yöntemi geliştirilmelidir.

D- Türkiye'deki hem devlet hem de vakıf üniversiteleri ulusal nitelik göstermektedir. Oysa gelişmiş ülkeler vakıf ve özel üniversitelerini uluslararasılaşmaya teşvik etmekte, öğrencilerinin önemli bir kısmını yabancı öğrencilerden oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de hem devlet üniversitelerinin hem de vakıf üniversitelerinin eğitim yaklaşımları yeniden sorgulanmalıdır. Donatım planlaması açısından ise devlet ve vakıf üniversitelerinin mekansal planlama yaklaşımları, yapı tasarım ilkeleri ve donatım standartları uluslararası standartlara göre yeniden belirlenmelidir.

KAYNAKLAR

Aglietta, M., 1979. A Theory Of Capitalist Regulation, New Left Books, London.

Aksoy, A. Ş., 1998. Yeni Sağ; Kamu Yönetimi Ve Yerel Yönetim: Eleştirel BirYaklaşım, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 7, Sayı 1.

Albertsen, N., 1988. Postmodernism, Postfordism And Critical Social Theory, *Environment And Planning D*: Society And Space, Vol 6.

Alexander, A.R., 1994. Planlamalı Mı, Planlamamalı Mı, Sorun Bu: İşlem Maliyet Kuramı Ve Planlamadaki Uygulamaları, *Environment And Planning B:* Vol 21.

Alkan; A., 1983 Şehirsel Yerleşmelerde Teknik Altyapı Planlamasında Yararlanılabilecek Yeni Bir Yöntem Araştırması, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altaban, Ö. ve Okyay, V., 1976. Büyükşehirlerimizde Sosyal ve Fiziksel Altyapının Bugünkü Durumu, *Mimarlık Dergisi*, 76/1.

Altaban, Ö., 1994. Büyükşehirlerde İlköğretimin Mekansal Sunum Biçimleri Konusunda Bir Araştırma-Örnekleme:Ankara, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altshuler, A., 1965. The City Planning Process:A Political Analysis, Ithoca: Cornel University Press.

Atabay, S., 1986. Sosyal Donatı, Yıldız Üniversitesi Matbaası, İstanbul.

Atabek, E., 1997. Türkiye'de Eğitimin Bugünkü Durumu, *İktisat Dergisi*, İ.F.M.C. Yayını, Şubat Sayısı.

Aydın, T., 1964. Anadolu'da İnsan Topluluklar ve Yerleşme İlkeleri Üzerine Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü, İstanbul.

Aysan, M., 1990. Spor Donatısı Saptanmasında Bir Yöntem Ve İstanbul Örneği, *Yapı Dergisi*, Sayı 102, Mayıs.

Aysu, E., 1990. İstanbul Anakent Alanında Kent İçi Devingenlik Örüntüsü, Yıldız Üniversitesi, İstanbul.

Aytaç, K, 1992. Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Üniversitesi Yayınları No:58, İstanbul.

Başkaya, F., 1997. Sömürgecilik-Emperyalizm-Küreselleşme, Öteki Yayınevi, Ankara.

Belek, İ., 1997. Postkapitalist Paradigalar, Sorun Yayınları, İstanbul.

Berköz, L., 1993. İstanbul Metropoliten Alan Plan Çalışmaları, *İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları Ve Avrupa Metropolleri, Türkiye 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu,* Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 3-8 Kasım 1992.

Binbaşıoğlu, C., 1988. Eğitime Giriş, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara.

Boratav, K., 1988. Birikim Biçimleri ve Tarım, *Türkiye'de Tarımsal Yapılar 1923-2000 Sempozyumu*, Yurt Yayınları, Ankara.

Bottomore, T., B., 1984. Toplumbilim, (Çev:N. Oskay), Beta Yayınları, İstanbul.

Bölen F.ve Diğerleri, 1996. 2020 Yılına Doğru İstanbul Kentsel Sisteminin Gelişimi, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü., İstanbul, 17-19 Nisan.

Bulutoğlu, K., 1988. Kamu Ekonomisine Giriş, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Calvert, P., 1982. The Concept Of Class, St Martin's Press, New York.

Cecilia, W., 1998. Old Wine İn A New Bottle? Planning Methods And Techniques İn The 1990s", *Planning Practice&Research*, Aug98, Vol 13/3.

Cengiz, H., 1984. Ekonomik İşlevlerin Büyükşehirsel Merkezlerde Desantrilizasyon Olanakları, Yıldız Üniversitesi, İstanbul.

Chadwick, G., 1971. A Systems View Of Planning:Towards Of The Urban And Regional Planning, Pergamon Press, Oxford.

Cherry, G., E., 1988. Cities And Plans The Shaping Of Urban Britain İn The 19. And 20. Centuries, Edward Arnold Press, London.

Chiara, D., J. and , Koppelmann L., 1969. Planning Design Criteria, Von Nostrand Reinhold, New York.

Choay, F., 1969. The Modern City:Planning İn The 19th Century, George Braziller, New York.

Çabuk, S., 1996. Sosyal Donatım Planlama-Uygulama İlişkisi (Kayseri Kent Bütünü Örneği), *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çabuk, S., 1998. Metropoliten Kentlerde Teknik ve Sosyal Donatım Hizmetlerinin Özelleştirilmesi, *Metropoliten Alanlar Planlama Sorunları Sempozyumu*, Y.T.Ü., İstanbul, 15-16 Şubat 1998.

Çabuk, S., 1999. Küreselleşme ve Metropoliten Kentler, *Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları Sempozyumu 99*, İSTAÇ; İstanbul, 17-19 Şubat 1999

Çelikhan, S., 1986. İstanbul İlk ve Orta Dereceli Okulları, İstanbul,

Çetiner, A., 1979. Şehir Planlamada Çalışma Yöntemleri Ve İfade Teknikleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Çetiner, A., 1990. Şehirsel Donatım, *Ders Notları*, İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Çetiner, A., 1972-1991. Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri, İ.T.Ü., İstanbul.

Çınar, Ü., 1975. Sağlık Sistemlerinde Yöneylem Araştırması, ODTÜ, Ankara.

Çubuk, M., 1973. Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonunu Ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak, İDGSA, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Dede, N. Ö., 2000. Siber Uzay Ortamında Üniversite Eğitimi, *Cumhuriyet Gazetesi Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı 709.

Deilmann, H.Und Merkel, K., 1974. Anlügen Für Bildung Und Kultur (Band 1), Anlügen Für Gesundheit, Soziales Und Sport (Band 2), Universtat Dortmund, Deutchland.

Dickson, D., 1992. Alternatif Teknoloji, (Çev:Erdoğan, N.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

D.İ.E. 1980, 1985,1990 ve 2000 Yılı Genel Nüfus Sayım Sonuçları

Dillenger, W., 1991. Urban Property Tax Reform, The World Bank Working Papers, **N.710**, Washington D.C.

Doğan, Y., 1993. Kamu İktisadi Teşekkülleri Ve Özelleştirme, Fakülteler Kitapevi, İzmir.

Dowall, D., E., 1991. Land Market Assessment: A New Tool For Urban Management, World Bank, UNCHS, Urban Management Program, Washington D.C.

Dökmeci, V. ve Kundak, S., 1996. İstanbul'da Çevresel Kalite ve İstanbul'a Gelen Göçün Değerlendirilmesi, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü., İstanbul, 17-19 Nisan.

D.P.T. 1983. Spor, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No; 1934, Ankara.

D.P.T. 1993. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planının Birer Yıllık İcra Programları, Ankara.

Drucker, P., 1994. Kapitalist Ötesi Toplum, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Durkheim, E., 1956. Education And Sociology, Glencee, İllinois.

Eraydın, A., 1992. Postmodernizm Ve Değişen Mekansal Öncelikler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Erbil, D., Özaydın, G. ve Ulusoy, B., 1989. İstanbul'daki Spor Tesislerinin Bir Analizi-Sorunlar Ve Kısa Vadede Çok Amaçlı Kullanım Önerileri, *Türkiye'de Spor Tesislerinde Güncel Planlama Sorunları Sempozyumu*, Y.T.Ü., İstanbul.

Ercan, F., 1996. Dünya Kentleri Ve Uluslararası Kentler:İstanbul, *Toplum Ve Bilim*, Sayı 71, Kış.

Ercan, F., 1997. Neo-Liberalizm Ve Yapısal Uyum Programlarının Eğitim Hakkı Üzerindeki Etkileri, Türk-İş 1997 Yıllığı, Ankara.

Ercan, F., 1998. Eğitim Ve Kapitalizm, ÖES ve Bilim Ortak Yayını, İstanbul.

Erdoğan, M., 1986. Spor Alanlarında Tesis Büyüklüğüne Bağlı Olarak Programlama İlkelerinin Araştırılması, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ergun, N. ve Giritlioğlu, C., 1996. İstanbul Metropoliten Alanında Eski Merkez Ve Alt Merkezler Arasında Belirlenen İlişkiler, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü., İstanbul,17-19 Nisan.

Erkal, E., M., 1981. Sosyolojik Açıdan Spor, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Ersoy, M., 1993. Kapitalist Üretim Tarzı ve Eğitim, *İktisat Dergisi*,Ekim 93, S.66.

Ersoy, M., 1994. Kentsel Alan Kullanım Normları, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Eyüboğlu, E., 1998. Tarihsel Süreç İçinde Şehirsel Biçimlenmeyi Yönlendiren Etmenler Ve İstanbul Örneği, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Friedman, J., and Wolf, G., 1982. World City Formation, *İnternational Journal For Urban And Regional Research*, Vol.6/3.

Friedman, J., 1986. The World Hyphothesis, *Development and Change*, Vol.117.

Genel Kurmay Başkanlığı, 1988. Atatürkçülük (Birinci Kitap) Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, M.E.B. Basımevi, İstanbul.

Garmise, S., 1997. Making A Difference? Regional Government, Economic Development And European Regional Policy, *İnternational Planning Studies*, Vol. 12/1.

Gellner, E., 1994. Postmodernizm, İslam ve Us, Ümit Yayınları, Ankara.

Giddens, A., 1992. The Transformation of İntimacy, Basil Blackwell, Oxford.

Good, Carter, V., 1973. Dictionary Of Education, Mc. Graw-Hill Book Comp., USA.

Gök, F., 1997. Ortaöğretimde Özelleştirme, *Kamu Girişimciliğinin Geleceği Sempozyumu*, TMMOB, İstanbul.

Griffen, L., J. and Kalleberg, A., L. 1981. Stratification And Meritocracy İn The United States: Class And Occupational Recruitment Petterns, *British Journal Of Sociology*, Vol.32/1.

Güldiken, N. Ve Nair, G., 1997. 21. Yüzyıla Dönük Sosyolojik Yaklaşımlar, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sayı 19.

Güler, B., A., 1998. Yerel Yönetimler:Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım, TODAİE Yayın No:280, Ankara.

Gültekin, M., 1999. Temel Eğitimin İkinci Kademesi İçin Alternatif Program Modelleri, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yayın No:52, Eskişehir.

Gürler, M., 1989. İmar Planları ve Uygulama Tekniği, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yayını, Ankara.

Güvenç, B., 1976. Sosyal Ve Kültürel Değişme, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Hacısalihoğlu, İ., Y., 1998. Küreselleşme Sürecinde İstanbul'da Mekansal Gelişim Ve Ekolojik Boyutu, *8. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Hage, J. and Powers, C., H., 1991. Post-İndustrial Lives, Roles And Relationships İn The 21st Century, Sage Publication, USA.

Hall, P., 1988. Cities Of Tomorrow: An Intellectual History Of Urban Planning And Design İn The 20 Century, New York, Basil Blackwell.

Hançerlioğlu, O., 1977. Felsefe Ansiklopedisi, Remzi Kitapevi, Cilt 1, İstanbul.

Harvey, D., 1989. The Condition Of Postmodernity:An Enquiry İnto The Origins Of Cultural Change, Cambridge: Basil Blackwell.

Hayek, V., H., 1995. Kölelik Yolu", Remzi Kitabevi, İstanbul.

Heald, D. And Steel, D., 1981. Privating Public Enterprise:An Analysis At TheGovernment's Case, *Political Ocartch*, July.

Healey P, et al 1982. Theoritical Debates İn Planning: Towards A Coherent Dialogue, *İn Planning Theory Prospects For The 1980s*, Oxford, Pergamon Press.

Healey, P., 1992. The Reorganization Of State And Market İn Planning, *Urban Studies*, Vol.29/4.

Information Centre for School Building, 1978. İnternational School Building Documentation Summary And Comparison, Bouwcentrum Weena 700 Rotterdam, Holland.

İ.İ.B., 1973. 50 Yılda İmar Ve Yerleşme (1923-1973), Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Yayını, Ankara.

İ.T.O. 1999. Ulusal Eğitimde Özel Okulların Yeri ve Sorunları, Yayın No;1999-60, İstanbul.

İlgar, L., 1996. Eğitim Yönetimi-Okul Yönetimi-Sınıf Yönetimi:Sistem Ve Türk Milli Eğitim Sistemi, Beta Yayınları, İstanbul.

Jenks, C., 1987. Postmodernism, Academic Edition, London.

Karabey, H., 1980. Kent Olgusu, Kent Basımevi, İstanbul.

Kaplinsky, R., 1988. Restructuring Of The Capitalist Labor Process:Some Lesson From The Car İndastry, *Cambridge Journal Of Economics*, Vol.12.

Kaya, G., 1996, Dış Dinamikler Ve İstanbul'un Yapısaş Değişimi, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü., İstanbul, 17-19 Nisan.

Keleş, R., 1980. Donatım, Kentbilimleri Sözlüğü, Ankara.

Keskin, A. ve Diren, M., 1993. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Çalışmaları, *İstanbul'un Kentsel Gelişme Sorunları Ve Avrupa Metropolleri, Türkiye 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 3-8 Kasım 1992.

Keskinok, Ç., 1999. Özelleştirme ve Kent Planlama, *Teori Dergisi*, Şubat Sayısı No:109, İstanbul.

Kıran, A., 1993, Eğitim Yapılarında Renk, *21. Yüzyıla Doğru Eğitim Yapıları Sempozyumu*, Politikalar-Planlama Tasarım, Y.T.Ü., İstanbul.

Kible, L., 1969. Principles and Practice Town and Country Planning, The Estates Gazette Limitted 151 Wordour Street-London.

Köksal, S., 1993. Küresel Anlamda Yerel Eğilimler; İstanbul, *İstanbul Dergisi*, Sayı 7.

Kuban, D., 1992. İstanbul Kültürünün Belirsizliği, *İstanbul Dergisi*, 1992, Sayı 3.

Kuyumcu, Y., Kalpakh, Ü. Ve Derman, B., 1993. Eğitim Yapıları Mimarisinin 19. Yüzyıldan Günümüze Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, *21. Yüzyıla Doğru Eğitim Yapıları Sempozyumu*, Politikalar-Planlama Tasarım, Y.T.Ü., İstanbul.

Lash, S. ve Urry, J., 1987. The End Of Organized Capitalism, Cambridge Polity Pres, USA.

Levy-Straus, C., 1986. The Savage Mind, University Of Chicago Press, Chicago.

Lyotard, J., F., 1993. Moralites Postmodernes, Galilee, Paris.

M.E.B., 1991. Dünden Bugüne Özel Öğretim Kurumları-1: Özel Okullar, Tanıtıcı Yayınlar Dizisi No:64, Ankara.

M.E.B., 2000. İstatistikler, (WWW.meb.gov.tr/stats/ist2000/bla.htm) tarih 21.06.2000.

Magnusson; W., 1986 Bourgeois Theories of Local Government, *Political Studies*, Vol. 34.

Matless, D., 1992. An Occasin İn Geography, Landscape; Representation And Foucault's Corpus, *Environment And Planning D*:Society And Space, Vol.10.

Meydan Laurousse, 1975. Spor, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Cilt II, İstanbul.

Meydan Larousse, 1976. Donatım, Cilt 3, Meydan Yayınevi, İstanbul.

Ministerio Do Plano E De Administracao Da Territora, 1985. Normas Para Programacao De Equipmentos Colactivos, Mimeo, Lizbon.

Neuman, M., 1998. Does Planning Need The Plan?", *Journal Of The American Planning*, Spring.

Newman P. and Thornley, A., 1996. Urban Planning in Europe, Routledge, NewYork.

Okyay, V. and Arkon, C., 1972. A Metehodological Approach to The Determination of Space Standarts and It's Application to The City of Ankara, *Master Thesis*, ODTÜ, Ankara.

Oleck, H., L., 1988. Non-Profit Corporations And Associations, Fifth Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 17632 New Jersey.

Oren, Y., 1998. Planning And Social Control: Exploring The Dark Side, *Journal Of The Planning Literature*, May98, Vol.12/4.

Ölçen, A. N., 1991. Devlet Yokuşu, Doruk Yayıncılık, Ankara.

Özgür, Ö., 1976. Sanayileşme ve Türkiye, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Pamay, B., 1978. Kentsel Peyzaj Planlaması, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, Çağlayan Basımevi, İstanbul.

Parsons, T., 1977. The Evolution Of Sociaties" (Ed.) J. Toby, New Jersey, Prentice-Hall Publication.

Piccinato, L., 1970. Büyük İstanbul Nazım Plan Ana Hatları İzah Raporu", *Mimarlık Dergisi*, Sayı:5.

Proefriedt, W., A., 1980. Socialist Criticism Of Education İn The US: Problems And Possibilities, *Harward Educational Review*, Vol 50/4.

Psacharopoulas, G., 1994. Returns To İnvestment İn Education:A Global Update, *World Development*, Vol.22/9.

Pugh, C., 1996. Sustainability: The Environment And Urbanization, Earthscan Publications Limited, London.

Resmi Gazete, 1999, İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik, 02.09.1999/23804

Resmi Gazete, 1983. I. Turgut Özal Hükümeti Programı, 25.12.1983/18262

Robertson, R., 1992. Globalization:Social Theory And Global Culture, Sage Publications, London.

Sager, T., 1997. Planning And The Liberal Paradox:A Democratic Dilemna İnsocial Choice, *Journal Of The Planning Literature*, Aug97, Vol.12/1.

Sassen, S., 1991. The Global City:New York-London-Tokyo, Princeton University Press.

Savas, E., 1994. Daha İyi Devlet Yönetimin Anahtarı-Özelleştirme, (Çev;Ergün YENER), MPM Yayınları No:517, Ankara.

Sayer, A., (1989) "Postfordism in question", İnternational of urban and Regional Research, Vol. 13.

Schaffer, D., 1988. Two Centuries of American Planning, London, Mansell.

Sezer, S., 1984. İstanbul Metropoliten Alan Planlama Sorunları, *Şehirciliğin Son 25 Yılı Semineri*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Sezen, S., 1999. Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama, TODAİE Yayını, Ankara.

Sorensen A. and Auster M., 1990. Urban Planning As A Conservative Task, Univerity Of Liverpool, Liverpool, UK.

Sökmen, P., 1996. İstanbul 2020 İçin Staretejik Bir Planlama, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü, İstanbul, 17-19 Nisan.

Sönmez, M., 1985. Türkiye Ekonomisinde Bunalım II. Kitap, Belge Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Suher, H., 1994. Planlama, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul.

Susan, G., 1999. Neo-Liberalizmin Kısa Tarihçesi Seçkinci Ekonomisinin 20 Yılı Ve Yapısal Değişim Şansları, (Çev. Füsun Çiçekoğlu), *Mülkiye*, Cilt XXIII, Sayı 219.

Şahin, Y., E., 1998. Yerelleşme, Bölgeselleşme ve Bölge Yönetimi, *8. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Şakar, M., 1992. İmar Mevzuatı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Sayın, Şengezer, B., 1995, İstanbul Metropolünde Eğitim ve Yeşil Alan Donatımlarının Değerlendirilmesi, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İ.T.Ü., Taşkışla, İstanbul, 5-7 Haziran.

T.D.K., 1983. Eğitim, Türkçe Sözlük, 1. Cilt, Ankara.

Tankut, G., 1991. Planlama-Postmodernizm Yaklaşımları Üzerine Bir İrdeleme, *1991 Sonbahar Yarıyılı Seminer Programı*, ODTÜ Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.

Tatar, F. ve Tatar, M., 1996. Sağlık Sektöründe Özel Sektör/Kamu Sektörü Tartışmasının İdeolojik Boyutları, *Toplum Ve Hekim Dergisi*, Mart-Nisan, Cilt 11, Sayı.

Tekeli, İ., 1991. Postmodernizm Tartışmaları Üzerine Düşünceler, 1991 Sonbahar Yarıyılı Seminer Programı, ODTÜ Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.

Tekir, S., 1987. Bir Kamusal Hizmet Olarak Eğitim- Beşeri Sermaye Yatırımlarının Önemi, *D.E.Ü. İ.İ.B. Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1.

Tetlow L. and Gross, B., 1965. Homes, Towns and Traffic, London.

Tezcan, M., 1996. Eğitim Sosyolojisi, Ankara.

Tezer, A. ve Gülersoy, N. Z., 1996. İstanbul'un Planlaması Ve Kentsel Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi, *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İ.T.Ü., İstanbul, 17-19 Nisan.

Thomas, K., Mc G., 1984. Prophets of Regulation, Harvard University Press, Massachusetts.

Thomas, M., J., 1982. The Procedural Planning Theory Of A Faludi, *İn Critical Readings İn Planning Theory*, Pergamon Press, Oxford.

Thornley, A. 1991. Urban Planning Under Thatcherism, Routledge, London.

Tribe, L., 1972. Policy Science:Analysis or İdeology?, *Philasophy And Public Affairs*, Vol.2.

Unesco, 2001. Education Statistics, http:www. portal.unesco.org/ uis/ interet sitesi. Tarih 7.3.2003

Ünal, Y., 1988. Kent Planlama ve Uygulamanın Yasal Yönleri, İ.T.Ü., İstanbul.

Ünal, Y., 2002. Türk Hukukunda Sanayide Yer Seçimi İçin Arazi Kullanımının Belirleyicileri ve Kısıtlayıcıları, İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama-Araştırma Merkezi, Seminer Notları, İstanbul.

Varış, F., 1995. Eğitim Bilimine Giriş, Alkım Kitapçılık-Yayıncılık, Ankara.

Walker, R., 1941. The Planning Function İn Urban Government,University Of Chicago Press.

Weisbrod, B., A., 1986. Toward a Theory of the Voluntary Nonprofit Sector in a Three Sector Economy, Oxfort University Press, Columbia University, New York.

Wildovsky, A., 1979. Speaking Truth To Power:The Art And Craft Of Policy Analysis, Little Brown Press, Boston.

Wilson, A., G., 1972. Patterns And Processes İn Urban And Regional Systems, Pion Press, London.

World Bank, 1995. Edinvest, New York.

World Bank, 2000. Statistics, http:www.worldbank.org/data internet sitesi, tarih 7.3.2003

Yaşar, S., 1997. Özelleştirme, Creative Yayıncılık, İstanbul.

Yenen Z. ve Diğerleri, 1996. İstanbul Metropoliten Alanda Merkez Gelişimi Ve Tarihi Yarımadanın Değişen Rolü, İstanbul 2020 Sempozyumu, İ.T.Ü., İstanbul, 17-19 Nisan.

Yentürk, N., 1995. Üretim Ve Organizasyon Sisteminde Değişmeler Ve Türkiye Uygulamaları, Petrol-İş Türkiye Yıllığı 1994-1995.

Yerasimos, S., 1975. Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, Gözlem Yayınları, İstanbul.

Yıldızcı, A., C., 1992. Doğa Düzenleme, *Ders Notları*, İ.T.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Yirmibeşoğlu, F. G., 1997. İstanbul'da İskan Alanlarının Yer Seçiminde Hanehalkı Nitelikleri Ve Konut Talebi, *Doktora Tezi*, İT.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yoğurtçu, N., 1992. İzmir Kenti Sportif Donatımları, *Ege Mimarlık Dergisi*.

..... OKULU MÜDÜRLÜĞÜ'NE
İstanbul

Kayseri Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Programı'nda "İstanbul Metropoliten Alanında Eğitim Donatımlarının Planlanması ve Uygulanmasında Yaşanan Yeni Durumların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma" adlı doktora tezi hazırlamaktayım. Bu tez çalışmasının amacı eğitim alanında yaşanan değişimlerin kente ve kent planlamasına olana etkilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla İstanbul Büyükşehir Belediyesi alanı içinde yer alan tüm kamu ve özel okullara anket uygulanacaktır.

Anketler için İstanbul Valiliği'nden (Sayı:B.08.4.34.00.18.580/1131) ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (Sayı:B.08.4.34.00.18.580/1139) gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bilgilendirme yazısı yazılmıştır. Anket için verilen izinde sorulmaması istenen açık kimliğin bulunduğu giriş bölümü ile 12. sorunun "hangi firmalar taşımacılık yapmaktadır" bölümü anketten çıkarılmıştır.

Okulunuzla ilgili öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve derslik adeti gibi bilgiler İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden öğrenilmiştir. Size daha çok eğitim olgusu ve eğitim tesisleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Ankete vereceğiniz yanıtlar eğitim tesisleri planlaması ve uygulaması konusunda yaşanan sorunların kent planlama boyutunda çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla yeni yöntemlerin geliştirilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla yanıtlarınızda içten ve gerçekçi olmanız son derece önem taşımaktadır. 3 sayfalık bu anketin cevaplandırılması ve anketin girişinde belirtilen **faksa 10 gün içinde** gönderilmesi konusunda yardımlarınızı esirgemeyeceğiniz umuduyla ilginize şimdiden teşekkür eder, dilekçenin gereğini saygılarımla arz ederim.

..../02/2001
Öğr. Gör. Suat ÇABUK

İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı
Tez Jurisi Üyeleri : Prof. Dr. Yücel ÜNAL
Prof.. Dr. Lale BERKÖZ
Doç. Dr. Betül SAYIN ŞENGEZER

EK A: ANKET FÖYÜ

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA YER ALAN KAMUYA AİT İLKVE ORTAÖĞRETİM TESİSLERİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Anketin Fakslanacağı Telefon	**0216 313 82 18 veya 0352 437 65 54**
Anketi Yapanın İş Adres;	Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 380?9 Talasyolu / Kayseri
Başvuru Telefonu	0352 437 49 01 / dahili 35152 veya 0352 4310915

ANKET SORULARI

Okulunuzun Adı:.....

Okul Binanızın Yapılış Tarihi:.....

1-) Okulunuzun tedrisat durumu? (Uygun cevap için parantez içine x işareti koyunuz) **(...) Tekli (...) İkili**

2-) Okulunuzun toplam derslik ve laboratuvar adedi? .....derslikli ve .....laboratuvarlı

3-) Okulunuzun toplam arsa alanı (Lütfen alanı net olarak belirtiniz)**? .....m^2**

4-) Okulunuzun yapılar (derslik binası, idari bina, spor ve kültür binaları vb.) **taban alanı toplamı? .....m^2**

5-) Okulunuzun toplam kapalı alanı (Okulun bütün kat alanları toplamı) **? .....m^2**

6-) Okulunuzun derslikler binasının kat adedi? .....kat

7-) Aşağıda belirtilen faktörler açısından okulunuz ne derece yeterlidir? (Bazı şıklarda size ayrıca sayı veya alan da sorulmaktadır, lütfen belirtiniz. Olmayanlar için "Hiç Yok" şıkkını işaretleyiniz?)

Faktörler	Tam Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Hiç Yok
a-) Arsa alanı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bina alanı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Derslik sayısı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Otopark (.....Araçlık)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Açık spor alanı (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Kapalı spor alanı (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Yüzme havuzu (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Çok amaçlı toplantı salonu (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Kütüphane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
i-) Yemekhane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
j-) Kafeterya veya kantin (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
k-) Bilgisayar laboratuvarı (.....Adet Bilgisayar)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
l-) Dil laboratuvarı (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
m-) Fizik, kimya ve biyoloji laboratuvarları sayısı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
n-) Resim, elişi ve müzik dersliği	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
o-) Sağlık odası	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ö-) Depo	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
p-) Sığınak	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
r-) Yurt veya yatakhane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

8-) Okulunuz kapasite açısından, kayıt bölgesindeki (etki alanındaki) **nüfus ve öğrenciler için ne derece yeterli gelmektedir?** (Uygun cevap için parantez içine X işareti koyunuz)

Tam yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Çok yetersiz
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

9-) Okulunuza kayıtlı öğrencileri geliş yerlerine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az gelinen yeri göstermektedir)

	1.	**2.**	**3.**	**4.**	**5.**
a-) Okulun bulunduğu sokak ve 750 m içerisinde kalan alandan	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Okulun bulunduğu mahalleden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okulun bulunduğu ilçeden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okulun yakınındaki ilçelerden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Boğazın diğer yakasındaki ilçelerden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

10-) Okulunuzdan yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik profilini ağırlık derecesine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az yararlanan sosyo-ekonomik grubu ifade etmektedir)

		1.	2.	3.	4.	5.
a-) Üst gelir grubu	(Aylık 1.5 milyardan fazla)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Üst-orta gelir grubu	(Aylık 1 milyar-1.5 milyar arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Orta gelir grubu	(Aylık 500-999 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Düşük-orta gelir grubu	(Aylık 200-499 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Düşük gelir grubu	(Aylık 199 milyon ve altı)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

11-) Öğrencilerinizin okula ulaşma biçimine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Yaya	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bisiklet	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okul öğrenci servisi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Toplu taşıma	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Özel otomobil	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

12-) 2000-2001 öğretim yılında okulunuzda kaç öğrenci servis aracı taşımacılık yapmaktadır?

Okulumuzun toplam öğrenci servis aracı sayısı.....dır

13-) Okul öğrenci servisleri hangi mahalle ve semtlerden öğrenci toplamaktadır?

.....

.....

.....

14-) Okulunuzdan aşağıdaki faktörler açısından ne derece memnunsunuz?

Faktörler	Çok Memnunuz	Memnunuz	Orta	Memnun Değiliz	Hiç Memnun Değiliz
a-) Okulun mimarisinden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Güvenlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Gürültüden uzaklık	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okula rahat ulaşılabilirlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Kentsel konum	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

15-) Okulunuzun tasarımı aşağıdaki hangi şıkka uymaktadır?

(...) MEB'in Tip Okul projesi

(...) Özgün mimarisi olan bir okul

(...) Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

16-) Sizce eğitim kalitesi ve yönetilebilirlik açılarından ilköğretim okullarının ve ortaöğretim okullarının öğrenci ve derslik kapasiteleri ne olmalıdır?

İlköğretim okulları .....öğrencili ve .....derslikli

Ortaöğretim okulları .....öğrencili ve .....derslikli olmalıdır.

17-) 2 Eylül 1999 tarihinde yayınlanan yeni standartlar yönergesine göre imar planlarında ilköğretim tesisleri için 8000-15000 m^2 ve ortaöğretim tesisleri için 10000-15000 m^2 alan ayrılması öngörülmüştür. Sizce tam donanımlı bir okul için bu standartlar ne kadar yeterli olabilir? Kendi önerinizi aşağıya belirtiniz?

	Tam Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Hiç Yeterli Değil
a-) İlköğretim tesisleri (8000-15000 m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Ortaöğretim tesisleri (10000-15000 m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Bence İlköğretim okulları .....m^2, Ortaöğretim okulları .....m^2 arsaya sahip olmalıdır.

18-) Okul arsanız ilçenizin imar planlarında eğitim alanına mı denk gelmektedir?

(....) Evet imar planındaki okul alanında inşa edilmiş

(....) Hayır arsa bağış olduğundan okul bu alana inşa edilmiş

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

19-) Zorunlu 8 yıllık eğitime geçilmesi ile aynı eğitim tesisinde çok farklı yaş gruplarının birarada olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?

Tam Destekliyorum	Kısmen Destekliyorum	Kararsızım	Kısmen Karşıyım	Kesinlikle karşıyım
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü:.....

.....

20-) Zorunlu 8 yıllık ilköğretime geçilmesi aşağıda belirtilen faktörler açısından okulunuzu nasıl etkilemiştir?

Sadece İlköğretim okullarının yanıtlandıracağı kısım

(...) Okul kurulurken 8 yıllık eğitime göre planlanmış
(...) Okul 8 yıla göre planlanmadığından ek yapı yapıldı
(...) Yakın çevreye yeni okul yapılarak sıkıntı giderildi
(...) Şube sayısı azaltılıp 8 yıllık eğitime geçildi
(...) Bizim için hiçbir şey değişmedi

Sadece Ortaöğretim okullarının yanıtlandıracağı kısım

(...) Biz sadece lise eğitimi verdiğimizden etkilenmedik
(...) Meslek lisesi olduğumuzdan etkilenmedik
(...) Ortaokulun bünyemizden ayrılması mekan sıkışıklığını ortadan kaldırdı

21-) Eğitim tesislerinde yaşanan kent dışı kampüsleşme eğilimini nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?

Tam Destekliyorum	Kısmen Destekliyorum	Kararsızım	Kısmen Karşıyım	Kesinlikle karşıyım
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü:.....

.....

22-) Okulunuzda eğitimde yaşanan sorunlar içinde fiziksel sorunlar (bina, arsa, donanım, vb) **ne derece önemlidir?**

Çok Önemli	Önemli	Ne Önemli Ne Önemsiz	Önemsiz	Hiç Önemli Değil
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

23-) Okullunuzun en önemli fiziksel sorunlarını ve sizce çözüm yollarını kısaca belirtiniz?

.....

.....

.....

24-) Özel okulları nasıl değerlendiriyorsunuz? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

(...) Hiçbir katkıları yoktur. Kapatılmalıdırlar
(...) Eğitim sistemine zarar vermektedirler
(...) Eğitimde eşitliğe aykırıdırlar
(...) Eğitimde kaliteyi yükseltiyorlar
(...) Devletin eğitimdeki yükünü hafifletmektedirler
(...) Her konuda çok iyiler. Teşvik edilmelidirler

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

.....

25-) Özel okulların gelişmesinde sizce hangi faktörler etkili olmaktadır? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

(...) Kamu okullarında verilen eğitimin bozulması
(...) Her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına da girmesi
(...) Yabancı dilin önemin artması ve bunu en iyi özel okulların vermesi
(...) Ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan gelişmeler

Diğer (Lütfen belirtiniz).....

.....

26-) Eğitim Kademelerine göre (Okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) **kentsel alanda eğitimi kim veya kimler sunmalıdır?**

	Okulöncesi Eğitim	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
a-) Tamamen Devlet	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Kısmen devlet kısmen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Tamamen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Tamamen vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşları	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yerel yönetimlerin denetiminde sunulmalı	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Hepsi sunabilir	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz).....

.....

Göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederim.

EK B: ANKET FÖYÜ

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA YER ALAN ÖZEL VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA AİT İLK VE ORTAÖĞRETİM TESİSLERİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Anketin Fakslanacağı Telefon	**0216 313 82 18 veya 0352 427 65 54**
Anketi Yapanın İş Adres;	Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 38039 Talasyolu / Kayseri
Başvuru Telefonu	0352 437 49 01 / dahili 35152 veya 0352 4310915

ANKET SORULARI

Okulunuzun Adı:.....

Okul Binanızın Yapılış Tarihi:.....

1-) Okulunuzun toplam öğrenci sayısı?.....**Öğrenci**

2-) Okulunuzun ideal öğrenci kapasitesi?.....**Öğrenci**

3-) Toplam öğretmen sayınız?.....**Öğretmen**

4-) Toplam derslik adetiniz ve kullanılan derslik adediniz?.....**Derslik**

5-) Okulunuzun toplam arsa alanı (Lütfen alanı net olarak belirtiniz)**?** .....m^2

6-) Okulunuzun yapılar (derslik yapısı, idari yapı, spor tesisi, v.b) **taban alanı toplamı?** .....m^2

7-) Okulunuzun toplam kapalı (Bina, v.b) alanı?.....m^2

8-) Okulunuzun derslikler binasının kat adeti?.....**kat**

9-) Okulunuz kime ait? (Uygun cevap için parantez içine X işareti koyunuz)

(...) Holding veya şirkete (...) Şahsa (...) Vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşlarına (...) Azınlık veya yabancılara

10-) Okulunuzun tercihinde aşağıda belirtilen faktörler ne derece etkili olmaktadır? (Başka faktörler var ise lütfen "Diğer" kısmına belirtiniz)

Faktörler	Çok Etkili	Etkili	Ne Etkili Ne Yetersiz	Etkisiz	Hiç Etkisi Yok
a-) Eğitim kadrosu ve eğitim seviyesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Mezunların başarıları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Yabancı dil	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okulun sosyal aktiviteleri	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Okulun tam gün olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Sınıf mevcudu	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Okulun yeri	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Okulun fiziki koşulları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Okul ücreti	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer.....

11-) Aşağıda belirtilen faktörler açısından okulunuz ne derece yeterlidir? (Bazı şıklarda size ayrıca sayı veya alan da sorulmaktadır, lütfen belirtiniz. Olmayanlar için "Hiç Yok" şıkkını işaretleyiniz?)

Faktörler	Tam Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Hiç Yok
a-) Arsa alanı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bina alanı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Derslik sayısı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Otopark (.....Araçlık)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Açık spor alanı (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Kapalı spor alanı (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Yüzme havuzu (.....m^2)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Çok amaçlı toplantı salonu(.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Kütüphane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
i-) Yemekhane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
j-) Kafeterya veya kantin (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
k-) Bilgisayar laboratuvarı (.....Adet Bilgisayar)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
l-) Dil laboratuvarı (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
m-) Fizik, kimya ve biyoloji laboratuvarları sayısı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
n-) Resim, elişi ve müzik dersliği	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
o-) Sağlık odası	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ö-) Depo	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
p-) Sığınak	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
r-) Yurt veya yatakhane (.....Kişilik)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

12-) Okulunuzun yeri tesadüfen seçilmedi ise aşağıdaki faktörler ne derece göz önünde bulundurulmuştur? (Okul yerini tesadüfen seçtiyseniz bu soruyu boş bırakınız)

Faktörler	Çok etkili oldu	Etkili oldu	Ne etkili Ne etkisiz oldu	Etkisi olmadı	Hiç etkisi olmadı
a-) Arsa fiyatları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Yerleşme dışında kamptüs şeklinde olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Yerleşmenin merkezine yakın olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Hazır bina veya binaların olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yakın çevrede başka özel okulların olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Yakın çevrede başka özel okul istenmemesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Ulaşım kolaylığı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Hizmet ettiği sosyal çevreye yakın olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

13-) Okulunuzu kurarken imar hükümlerinin ve imar planlarının aşağıdaki etkileriyle karşılaştınız mı?

(...) İmar planında kamu eğitim alanı olarak ayrılan yer tahsis edildi
(...) İmar planı tadilatı gerekli oldu
(...) İmar planını dikkate alınmadan tesis kuruldu
(...) İmar planı olmayan yerden arsa seçmek zorunda kaldık

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

14-) Okulunuzdan aşağıdaki faktörler açısından ne derece memnunsunuz?

Faktörler	Çok Memnunuz	Memnunuz	Orta	Memnun Değiliz	Hiç Memnun Değiliz
a-) Okulun mimarisinden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Güvenlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Gürültüden uzaklık	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okula rahat ulaşılabilirlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Kentsel konum	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

15-) Okulunuzdan yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik profilini ağırlık derecesine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az yararlanan sosyo-ekonomik grubu ifade etmektedir)

		1.	2.	3.	4.	5.
a-) Üst gelir grubu	(Aylık 1.5 milyardan fazla)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Üst-orta gelir grubu	(Aylık 1 milyar-1.5 milyar arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Orta gelir grubu	(Aylık 500-999 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Düşük-orta gelir grubu	(Aylık 200-499 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Düşük gelir grubu	(Aylık 199 milyon ve altı)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

16-) Öğrencilerinizin okula ulaşma biçimine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Yaya	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bisiklet	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okul öğrenci servisi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Toplu taşıma	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Özel otomobil	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

17-) 2000-2001 öğretim yılında okulunuzda kaç öğrenci servis aracı taşımacılık yapmaktadır?

Okulumuzun toplam öğrenci servis aracı sayısı.....dır

18-) Okul öğrenci servisleri hangi mahalle ve semtlerden öğrenci toplamaktadır?

.....
.....
.....

19-) Okulunuzu tercih eden öğrencilerin geliş yerlerini 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az gelinen yeri göstermektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Okulun bulunduğu sokak ve mahalleden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Okulun bulunduğu ilçeden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okulun yakınındaki ilçelerden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okulun bulunduğu yakadaki ilçelerden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Boğazın diğer yakasındaki ilçelerden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

20-) Okulunuzun mimari tasarımı aşağıdaki hangi şıkka uymaktadır?

(...) Özgün mimarisi ve tasarımı olan bir okul
(...) Kampüs şeklinde tasarlanmış ve uygulanmış bir okul
(...) Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesine göre yapılmış bir okul
(...) Yapı eğitim amaçlı yapılmayıp, sonradan okula çevrilmiştir.

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

21-) 1987 tarihli "Özel öğretim kurumlarına ait standartlar yönergesi" ni okulların yapılaşma kalitesi açısından ne derece yeterli buluyorsunuz? Neden?

Tam Yeterli	Yeterli	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Yetersiz	Çok Yetersiz
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü: .....

22-) Sizce özel okullar İstanbul'da nerede kurulmalıdır? (Lütfen tek şık işaretleyiniz)

(...) Kentin her yerinde kurulabilir
(...) Kentin merkezi yerlerinde
(...) Hizmet ettiği çevrenin yakınında
(...) Kentin dışında oluşturulacak kampüs alanlarında
(...) Ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın yerlerde

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

23-) Eğitim tesislerinde yaşanan kent dış kampüsleşme eğilimini nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?

Tam Destekliyorum	Kısmen Destekliyorum	Kararsızım	Kısmen Karşıyım	Kesinlikle Karşıyım
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü:.....

24-) Zorunlu 8 yıllık eğitime geçilmesi ile aynı eğitim tesisinde çok farklı yaş gruplarının birarada olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?

Tam Destekliyorum	Kısmen Destekliyorum	Kararsızım	Kısmen Karşıyım	Kesinlikle karşıyım
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü:.....

25-)Aşağıda belirtilen faktörler özel okulların düzenli gelişmesinde ne derece olumlu etki yapabilir?

Faktörler	Çok olumlu olur	Olumlu olur	Ne olumlu Ne olumsuz	olumsuz olur	Çok olumsuz olur
a-) İmar hükümlerinden muafiyet	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) İmar planlarında özel okullara yer ayrılması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Kent çevresinde kampüs alanı ayrılması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Arsa büyüklüğü standartları getirilmesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yeni yapı standartları getirilmesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Uzun vadeli düşük faizli kredi verilmesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Vergi muafiyetleri veya tenzilatları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Bedelsiz arsa verilmesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Proje desteği verilmesi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

26-) Eğitimde yaşanan sorunlar içinde fiziksel sorunlar (bina, arsa, donanım, vb) **ne derece önemlidir?**

Çok Önemli	Önemli	Ne Önemli Ne Önemsiz	Önemsiz	Hiç Önemli Değil
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

27-) Okullunuzun en önemli fiziksel sorunlarını ve sizce çözüm yollarını kısaca belirtiniz?

.....

.....

28-) Kamu okullarını ve eğitimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

(...) Hiçbir katkıları yoktur, dolayısıyla kapatılmalıdırlar
(...) Eğitim sistemine zarar vermektedirler
(...) Eğitimde eşitlik adına kaliteyi düşürmektedirler
(...) Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar ve kalmalıdırlar

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

29-) Özel okulların gelişmesinde sizce hangi faktörler etkili olmaktadır? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

(...) Kamu okullarında verilen eğitimin bozulması
(...) Her alanda yaşanan özelleştirmenin eğitim alanına da girmesi
(...) Yabancı dilin önemin artması ve bunu en iyi özel okulların vermesi
(...) Ekonomik ve sosyal şartlarda yaşanan gelişmeler

Diğer (lütfen belirtiniz).....

30-) Eğitim Kademelerine göre (Okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) **<u>kentsel alanda</u> eğitimi kim veya kimler sunmalıdır?**

	Okulöncesi Eğitim	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
a-) Tamamen Devlet	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Kısmen Devlet kısmen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Tamamen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Tamamen vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşları	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yerel yönetimlerin denetiminde sunulmalı	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Hepsi sunabilir	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz).....

Göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederim.

EK C: ANKET FÖYÜ

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA YER ALAN DEVLET ÜNİVERSİTELERİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Anketin Fakslanacağı Telefon	**0216 313 82 18**
Anketi Yapanın İş Adres;	Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 38039 Talasyolu / Kayseri
Başvuru Telefonu	0352 437 49 01 / dahili 35152 veya 0352 431 09 15

Üniversitenizin Adı:.....
Anketi cevaplandıran yetkilinin Adı-Soyadı ve görevi:.....

ANKET SORULARI

1-) Üniversitenizin mevcut ve ideal öğrenci sayısını belirtiniz? .....Mevcut öğrenci ..... İdeal öğrenci

2-) Öğretim elemanı sayınız?.....Öğr. Üyesi .....Diğer öğretim elemanları

3-) Üniversitenizin sahip olduğu teknik ve sosyal donatım olanaklarını belirtiniz? (Özellikle a ve b şıklarında resmi rakamı net olarak belirtiniz?)

a-) Üniversitenizin toplam arsa alanı (.....ha)
b-) Üniversitenizin toplam kapalı alanı(.....m^2)
c-) Yeşil alanlar (.....m^2)
d-) Çok amaçlı toplantı merkezi (.....kişilik)
e-) Yüzme havuzu (.....m^2)
f-) Açık spor sahaları (.....m^2)
g-) Kapalı spor salonu (.....m^2)
h-) Otoparklar (.....araçlık)
ı-) Kütüphane (.....kişilik)
i-) Dil laboratuvarı (.....kişilik)
j-) Bilgisayar sayısı (.....adet)
k-) Yemekhane (.....kişilik)
l-) Kafeterya (.....kişilik)
m-) Yurt (.....Kişilik)

Diğer (lütfen belirtiniz).....

4-) Üniversitenizin tercihinde aşağıdaki faktörlerden hangileri etkili olmaktadır? (Uygun cevaplar için parantez içine X işareti koyunuz)

(...) Eğitim kadrosu
(...) Seçkin mesleklerde eğitim yaptırması
(...) Yabancı dil
(...) Okulun ücretsiz olması
(...) Okulun fiziki nitelikleri
(...) Mezunların başarısı
(...) Okulun kurulduğu kent
(...) Okulun sosyal aktiviteleri
(...) Öğrencinin tercihi

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

5-) Üniversitenizi tercih eden öğrenciler nerelerden gelmektedirler? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	**2.**	**3.**	**4.**	**5.**
a-) İstanbul'dan	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Ankara'dan	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Diğer büyük kentlerden (Örneğin İzmir, Bursa, Adana, Antalya)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Orta büyüklükteki kentlerden (Örneğin Mersin, Hatay)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Küçük kentlerden (Örneğin Bayburt, Uşak)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

6-) Öğrencilerinizin üniversitenize ulaşma biçimini 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	**2.**	**3.**	**4.**	**5.**
a-) Yaya	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bisiklet	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okul öğrenci servisi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Toplu taşıma	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Özel otomobil	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

7-) Üniversitenizden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik profilini ağırlık derecesine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az yararlanan sosyo-ekonomik grubu ifade etmektedir)

		1.	2.	3.	4.	5.
a-) Üst gelir grubu	(Aylık 1.5 milyar ve üstü)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Üst-orta gelir grubu	(Aylık 750-999 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Orta gelir grubu	(Aylık 500-749 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Düşük-orta gelir grubu	(Aylık 250-499 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Düşük gelir grubu	(Aylık 249 milyon ve altı)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

8-) Üniversitenizden aşağıdaki faktörler açısından ne derece memnunsunuz?

Faktörler	Çok Memnunuz	Memnunuz	Orta	Memnun Değiliz	Hiç Memnun Değiliz
a-) Üniversite mimarisinden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Güvenlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Gürültüden uzaklık	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okula rahat ulaşılabilirlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Kentsel konum	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

9-) Sizce Kamu veya vakıf üniversiteleri İstanbul'da nerede kurulmalıdır?

(...) İstanbul'da yeni üniversite kurulmamalıdır
(...) İstanbul'un her yerinde kurulabilir
(...) Ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın her yerde
(...) Merkez ve alt merkezlere yakın semtlerde (Eminönü, şişli, Kadıköy, Beyoğlu, Beşiktaş, Bakırköy, v.b)
(...) İstanbul'un merkez dışı semtlerindeki kampüs alanlarında (Beykoz, Kurtköy, Ümraniye,Çatalca, Sarıyer v.b)
(...) İstanbul'da özgünlüğü olan alanlarda (Boğaz yakın çevresi, ormanlık alanlar, su havzaları v.b.)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

10-) Üniversiteler ülke geneline yaygınlaştırılmalı mıdır? Neden?

(...) Evet (...) Hayır

Çünkü.....

11-) Devlet ya da vakıf üniversitelerinin kurulacağı yerlerin imar planlarında belirlenmesi ve sadece oralarda kurulması sizce kent açısından olumlu olur mu? Neden?

(...) Olumlu olur (...) Olumsuz olur

Çünkü.....

12-) Üniversitenizin hizmet verdiği yapılar, eğitim amaçlı mı yapılmışlardır?

(...) Evet (...) Hayır

13) Eğitim tesisleriniz ihtiyaçlarınızı yeterince karşılayabiliyor mu?

(...) Evet (...) Hayır

14) Üniversitenizin kampüsleşmesi sürecinde yeni bir araziye ihtiyacı var mı? Yanıtınız evet ise talep ettiğiniz alan yaklaşık kaç hektardır?

(...) Evet yaklaşık ..... ha alana ihtiyacımız var. (...) Hayır arazi ihtiyacımız yok

15) Üniversitelerde yaşanan kent dışı kampüsleşme eğilimini nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?

Tam Destekliyorum	Kısmen Destekliyorum	Kararsızım	Kısmen Karşıyım	Kesinlikle Karşıyım
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Çünkü:.....

16) Üniversitenizin kampüs projesi aşağıdaki hangi şıkka uygundur?

(...) Kampüs projemiz henüz hazırlanmadı
(...) Türkiye'den bir proje ekibi tarafından özel olarak hazırlandı
(...) Yurt dışında bir proje ekibi tarafından özel olarak hazırlandı

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

17) Üniversitenizin kampüs projesi var ise aşağıdaki hangi planlama kriterlerinden hangilerine sahiptir? (Üniversite kampüs projesi olmayan üniversiteler bu soruyu cevaplandırmayacaktır, birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

(...) Bütüncül bir kampüs tasarımı,
(...) Gece gündüz yaşanabilir bir kampüs,
(...) Kültür komplekslerinden halkın yararlanmasını sağlayıcı planlama kararları,
(...) Büyüme, değişme ve gelişmeleri göz önüne alan esnek planlama yaklaşımı.
(...) İklim koşulları , manzara, topografya v.b faktörlerin göz önünde bulundurulması,
(...) Toplu ulaşım olanaklarına sahip olması,
(...) Kampüs içinde yaya hareketliliğinin taşıt trafiği ile kesilmemesi,
(...) Yeterli otopark alanı
Diğer (lütfen belirtiniz) .....

18) Devlet üniversitelerinin sorunlarını önem derecesine göre işaretleyiniz?

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Eğitim sistemine ilişkin sorunlar	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Finansman ve verimsizlik sorunları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Yönetim ve koordinasyon sorunları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Fiziki sorunlar	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Özel üniversitelerle rekabete ilişkin sorunlar	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

19 Vakıf üniversitelerinin yükseköğretim sistemi içindeki yeri ve önemi nedir? (Lütfen tek şık işaretleyiniz?)

(...) Eğitimde kaliteyi yükseltmek
(...) Devletin eğitimdeki yükünü azaltmak
(...) Yetişmiş işgücü oluşturmak
(...) Kar elde etmek
(...) Araştırma-geliştirme faaliyetlerinde bulunmak
Diğer (lütfen belirtiniz) .....

20) Üniversitenizin en önemli fiziksel sorunlarını ve sizce çözüm yollarını kısaca belirtiniz?

.....
.....
.....

21) Eğitim Kademelerine göre (Okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) **kentsel alanda eğitimi kim veya kimler sunmalıdır?**

	Okulöncesi Eğitim	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
a-) Tamamen Devlet	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Kısmen devlet kısmen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Tamamen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Tamamen vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşları	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yerel yönetimlerin denetiminde serbestçe sunulmalı	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Hepsi sunabilir	(...)	(...)	(...)	(...)

Göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederim.

EK D: ANKET FÖYÜ

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA YER ALAN VAKIF ÜNİVERSİTELERİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Üniversitenizin Adı:.....

Anketi cevaplandıran yetkilinin Adı-Soyadı ve Görevi:.....

ANKET SORULARI

1-) Üniversitenizin mevcut ve ideal öğrenci sayısını belirtiniz? .....Mevcut öğrenci ..... İdeal öğrenci

2-) Üniversitenizde okuyan yabancı öğrenci sayısı? .....Öğrenci

3-) Kadrolu öğretim elemanı sayınız?.....Öğr. Üyesi .....Diğer öğretim elemanları

4-) Üniversitenizin sahip olduğu teknik ve sosyal donatım olanaklarını belirtiniz? (Özellikle a ve b şıklarında resmi rakamı net olarak belirtiniz?)

a-) Üniversitenizin toplam arsa alanı (.....ha)
b-) Üniversitenizin toplam kapalı alanı(.....m^2)
c-) Yeşil alanlar (.....m^2)
d-) Çok amaçlı toplantı merkezi (.....kişilik)
e-) Yüzme havuzu (.....m^2)
f-) Açık spor sahaları (.....m^2)
g-) Kapalı spor salonu (.....m^2)
h-) Otoparklar (.....araçlık)
g-) Kütüphane (.....kişilik)
h-) Dil laboratuvarı (.....kişilik)
ı-) Bilgisayar sayısı (.....adet)
i-) Yemekhane (.....kişilik)
j-) Kafeterya (.....kişilik)
k-) Yurt (.....Kişilik)

Diğer (lütfen belirtiniz).....

5-) Üniversitenizin tercihinde aşağıdaki faktörlerden hangileri etkili olmaktadır? (Uygun cevaplar için parantez içine X işareti koyunuz)

(...) Eğitim kadrosu
(...) Okulun kurulduğu kent
(...) Okul ücreti
(...) Okulun seçkin mesleklerde eğitim yaptırması
(...) Velinin tercihi
(...) Öğrencinin tercihi
(...) Yabancı dil
(...) Mezunların kolay iş bulma imkanı
(...) Okulun sosyal aktiviteleri
(...) Okulun fiziki nitelikleri

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

6-) Üniversitenizi tercih eden öğrenciler nerelerden gelmektedirler? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) İstanbul'dan	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Ankara'dan	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Diğer büyük kentlerden (İzmir, Bursa, Adana, Antalya)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Orta büyüklükteki kentlerden (örneğin Mersin, Hatay)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Küçük kentlerden (Örneğin Bayburt, Uşak)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

7-) Öğrencilerinizin üniversitenize ulaşma biçimini 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az kullanılan ulaşım biçimini göstermektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Yaya	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Bisiklet	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Okul servisi	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Toplu taşıma	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Özel otomobil	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

8-) Üniversitenizden yararlanan öğrencilerin sosyo-ekonomik profilini ağırlık derecesine göre 1'den 5'e kadar sıralayınız? (1. en çok, 5. ise en az yararlanan sosyo-ekonomik grubu ifade etmektedir)

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Üst gelir grubu (Aylık 1 milyar ve üstü)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Üst-orta gelir grubu (Aylık 500-999 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Orta gelir grubu (Aylık 250-499 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Düşük-orta gelir grubu (Aylık 100-249 milyon arası)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Düşük gelir grubu (Aylık 99 milyon ve altı)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

9) Üniversitenizden aşağıdaki faktörler açısından ne derece memnunsunuz?

Faktörler	Çok Memnunuz	Memnunuz	Orta	Memnun Değiliz	Hiç Memnun Değiliz
a-) Üniversite mimarisinden	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Güvenlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Gürültüden uzaklık	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Okula rahat ulaşılabilirlik	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Kentsel konum	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

10) Üniversitenizin yeri tesadüfen seçilmedi ise aşağıdaki faktörler ne derece göz önünde bulundurulmuştur? (Okul yerini tesadüfen seçtiyseniz bu soruyu boş bırakınız)

Faktörler	Çok etkili oldu	Etkili oldu	Ne etkili Ne etkisiz oldu	Etkisi olmadı	Hiç etkisi olmadı
a-) Arsa fiyatları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Yerleşme dışında kampüs şeklinde olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Yerleşmenin merkezine yakın olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Hazır bina veya binaların olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yakın çevrede başka vakıf üniversitelerinin olması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
f-) Yakın çevrede başka vakıf üniversitelerinin olmaması	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
g-) Ulaşım kolaylığı	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
h-) Devletin arsa desteği	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
ı-) Geniş alan ihtiyacı ve büyüyebilme esnekliği	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

11) Üniversitenizin kampüsleşmesi sürecinde yeni bir araziye ihtiyacı var mı? Yanıtınız evet ise talep ettiğiniz alan yaklaşık kaç hektardır?

(...) Evet yaklaşık ..... ha alana ihtiyacımız var
(...) Hayır arazi ihtiyacımız yok

12) Sizce kamu veya vakıf üniversiteleri İstanbul'da nerelerde kurulmalıdır?

(...) İstanbul'da yeni üniversite kurulmamalıdır
(...) İstanbul'un her yerinde kurulabilir
(...) Ulaşım kolaylığına sahip, kentin gürültüsünden uzak ama konut alanlarına yakın her yerde
(...) Merkez ve alt merkezlere yakın semtlerde (Eminönü, şişli, Kadıköy, Beyoğlu, Beşiktaş, Bakırköy, v.b)
(...) İstanbul'un merkez dışı semtlerindeki kampüs alanlarında (Beykoz, Kurtköy, Ümraniye,Çatalca, Sarıyer v.b)
(...) İstanbul'da özgünlüğü olan alanlarda (Boğaz yakın çevresi, ormanlık alanlar, su havzaları v.b.)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

13) Sizce vakıf üniversiteleri ülke geneline yaygınlaştırılabilir mi? Neden?

(...) Evet (...) Hayır

Çünkü;.....

.....

14) Sizce vakıf üniversiteleri neden sadece büyükşehirlerde kurulmaktadır?

.....

.....

15) Vakıf üniversitelerinin büyükşehirler dışında da kurulabilmesi için neler yapılmalıdır?

(...) Bu yörelere yönelik uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredileri verilmelidir
(...) Bu yörelerde kurumlar vergisi muafiyeti veya vergi tenzilatı sağlanmalıdır
(...) Devlet sadece bu yörelerde bedelsiz kamu arazileri tahsis etmelidir
(...) Yükseköğretim tamamen ücretli hale getirilmesi ile düşük ücretli okullar o yöreleri seçeceklerdir

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

16) Üniversitenizin kurulma sürecinde imar hükümlerinin ve imar planlarının aşağıdaki etkileriyle karşılaştınız mı?

(...) Kampüs alanına kavuşuncaya kadar geçici olarak bu alana yerleştik
(...) İmar planlarında üniversite olarak ayrılan yer tahsis edildi
(...) İmar planlarında olmadığı için imar planı tadilatı gerekti
(...) İmar planlarını dikkate almadan tesisler kuruldu
(...) İmar planları olmayan yerden arsa seçmek zorunda kaldık

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

17) Sizce vakıf üniversiteleri imar hükümleri ve imar planı kararlarından (Kat Yüksekliği, yapılaşma endeksleri vb.) **muaf tutulmaları olumlu olur mu? Neden ?**

(...) Olumlu olur (...) Olumsuz olur

Çünkü;.....

.....

18) Devlet veya vakıf üniversitelerinin kurulacağı yerlerin imar planları yapılırken belirlenmesi ve sadece oralarda kurulması, sonradan plan değişikliği veya mevzi imar planları ile belirlenmemesi olumlu olur mu? Neden?

(...) Olumlu olur (...) Olumsuz olur

Çünkü.....

19) Kamu tarafından arsa veya kredi desteği sağlanarak vakıf üniversiteleri kentin nazım imar planlarında kendileri için ayrılmış olan yerlere kurulmaları sağlanabilir mi? Neden?

(...) Evet (...) Hayır

Çünkü.....

20) Üniversitenizin hizmet verdiği yapılar, eğitim amaçlı mı yapılmışlardır?

(...) Evet (...) Hayır

21) Eğitim tesisleriniz ihtiyaçlarınızı yeterince karşılayabiliyor mu?

(...) Evet (...) Hayır

22) Üniversitenizin kampüs ve mimari projeleri aşağıdaki hangi şıkka uygundur?

(...) Türkiye'den bir proje ekibi tarafından özel olarak hazırlandı
(...) Yurt dışında bir proje ekibi tarafından özel olarak hazırlandı

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

23) Üniversitenizin kampüs projesi aşağıdaki hangi planlama kriterlerine uygundur?

(...) Bütüncül bir kampüs tasarımı,
(...) Gece gündüz yaşanabilir bir kampüs,
(...) Kültür komplekslerinden halkın yararlanmasını sağlayıcı planlama kararları,
(...) Büyüme, değişme ve gelişmeleri göz önüne alan esnek planlama yaklaşımı,
(...) İklim koşulları , manzara, topografya v.b faktörlerin göz önünde bulundurulması,
(...) Toplu ulaşım olanaklarına sahip olması,
(...) Kampüs içinde yaya hareketliliğinin taşıt trafiği ile kesilmemesi,
(...) Yeterli otopark alanı

24) Sizce vakıf üniversitelerinin kampüs alanlarına ve yapılarına ilişkin standartlar olmalı mıdır? Neden?

(...) Evet (...) Hayır

Çünkü;.....

25) Üniversitenizi kurarken ne gibi kamu desteklerinden yararlandınız?

(...) İşletme için uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredisi,
(...) Kurumlar Vergisi muafiyeti veya vergi tenzilatı
(...) Bedelsiz kamu arazisi tahsisi,
(...) Bina inşaatı için ucuz kredi,
(...) Proje desteği

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

26) Sizce vakıf üniversitelerinin sorunlarını önem derecesine göre işaretleyiniz?

	1.	2.	3.	4.	5.
a-) Eğitim sistemine ilişkin sorunlar	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Finansman ve verimsizlik sorunları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Yönetim ve koordinasyon sorunları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Fiziki sorunlar	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Devlet ve özel üniversiteler ile rekabete sorunları	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

27) Kanunlar özel üniversitelerin kurulmasına izin vermemektedir. Özel üniversitelerin kurulmasına izin verilmeli midir? Neden?

(...) Evet (...) Hayır

Çünkü;.....

28) Devlet üniversitelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

(...) Hiçbir katkıları yoktur. Kapatılmalıdırlar.
(...) Eğitime zarar vermektedirler.
(...) Eğitimde eşitlik adına kaliteyi düşürmektedirler
(...) Eğitimde kaliteyi yükseltiyorlar
(...) Devletin eğitim kurumları olarak önemli işlevler görüyorlar
(...) Her konuda çok iyiler.

Diğer (lütfen belirtiniz).....

29) Vakıf üniversitelerinin yükseköğretim sistemi içindeki yeri ve önemi nedir?

(...) Eğitimde kaliteyi yükseltmek
(...) Devletin eğitimdeki yükünü azaltmak
(...) Yetişmiş işgücü oluşturmak
(...) Kar elde etmek

Diğer (lütfen belirtiniz) .....

30) Okullunuzun en önemli fiziksel sorunlarını ve sizce çözüm yollarını kısaca belirtiniz?

.....

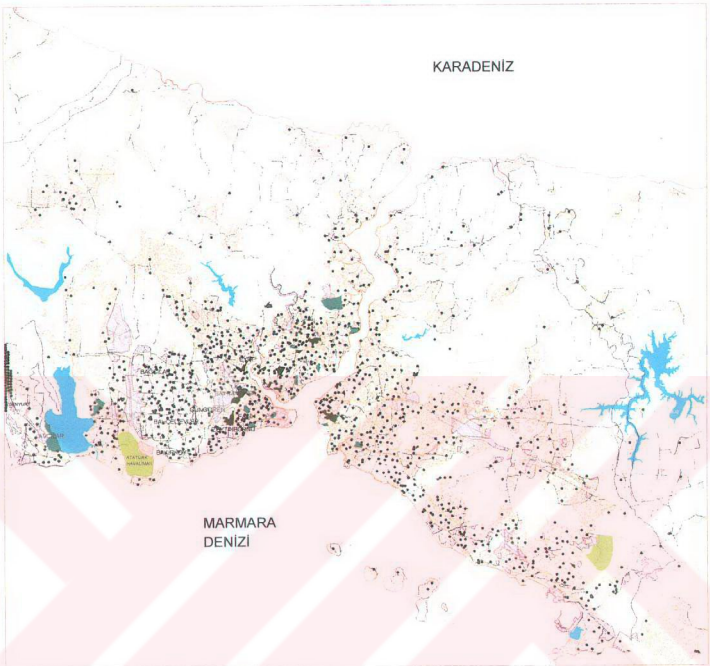
.....

31) Eğitim Kademelerine göre (Okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) **kentsel alanda eğitimi kim veya kimler sunmalıdır?**

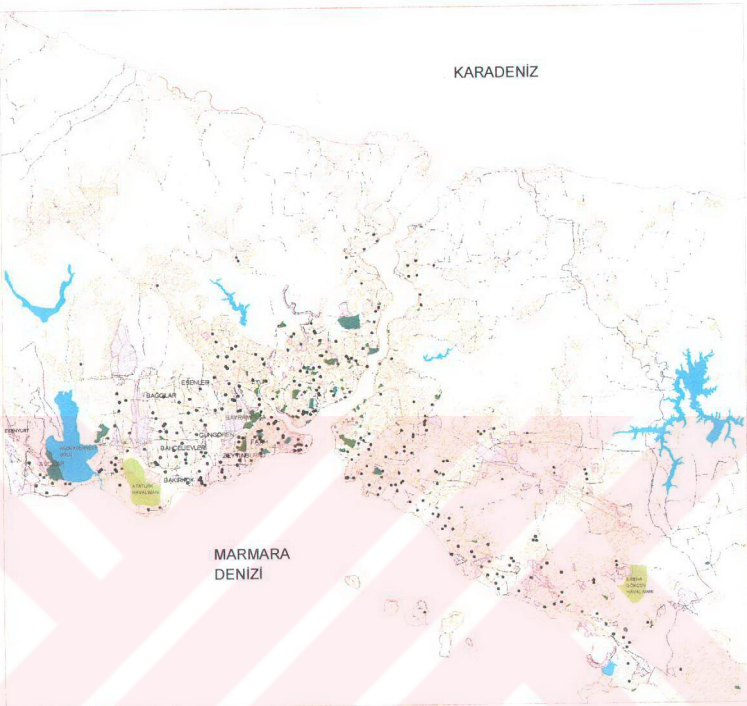
	Okulöncesi Eğitim	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
a-) Tamamen Devlet	(...)	(...)	(...)	(...)
b-) Kısmen devlet kısmen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
c-) Tamamen özel sektör	(...)	(...)	(...)	(...)
d-) Tamamen vakıf-dernek gibi sivil toplum kuruluşları	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Yerel yönetimlerin denetiminde serbestçe sunulmalı	(...)	(...)	(...)	(...)
e-) Hepsi sunabilir	(...)	(...)	(...)	(...)

Göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederim.

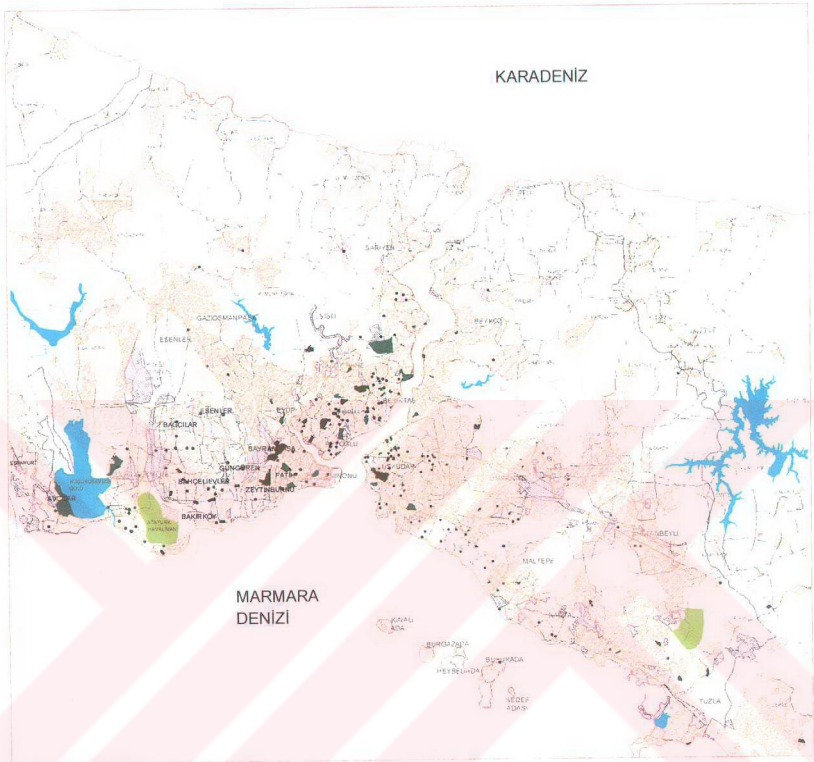
EK-E İSTANBUL'DA KAMU İLKÖĞETİM TESİSLERİNİN MEVCUT DAĞILIMI

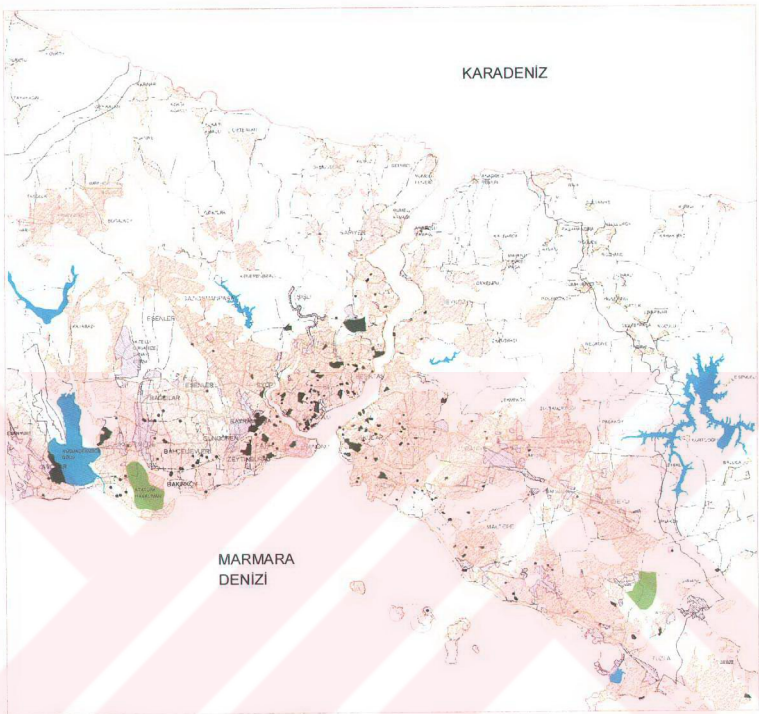
EK-F: İSTANBUL'DA KAMU ORTAÖĞRETİM TESİSLERİNİN DAĞILIMI

EK-G İSTANBUL'DA ÖZEL İLKÖĞRETİM OKULLARININ MEVCUT DAĞILIMI

EK-H İSTANBUL'DA ÖZEL ORTAÖĞRETİM OKULLARININ MEVCUT DAĞILIMI

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Bayburt'ta doğdu. İlköğrenimini İstanbul Teşvikiye Sait Çiftçi İlkokulu'nda, ortaöğrenimini Ümraniye Lisesi'nde tamamladı. 1989 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü kazandı. 1993 yılında bölüm ikincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programında yüksek lisans öğrenimine başladı. 1996 yılında yüksek lisans çalışmasını tamamlayarak aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü'nde doktoraya başladı. 1994 yılında Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde Araştırma Görevlisi oldu. 1997 yılında Erciyes Üniversitesi'nde Öğretim Görevliliğine atandı. 1997-1998 Eğitim-öğretim yılından itibaren bu fakültenin Mimarlık Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde kuramsal ve uygulamalı dersler vermekte ve ayrıca idari görevler üstlenmektedir.

1. ARAŞTIRMALAR, YAYINLAR VE MESLEKİ UYGULAMALAR

1.1. TEZLER

ÇABUK, S., (1996) **Sosyal Donatım Planlama-Uygulama İlişkisi (Kayseri Kent Bütünü Örneği),** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, (Tez Yürütücüsü: Prof. Dr. Yücel ÜNAL)

1.2. MAKALELER, BİLDİRİLER VE PANELLER

ÇABUK, S. (2002) "Tarihi Önemi ve Değeri Nedeniyle Koruması Gerekli Yapıların Çağdaş İşlevlerle Kullanıma Sunulması", Koruma Kültürü-Planlama ve Kayseri Paneli, 3-9 Nisan 2000 E.Ü. 11. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası, Erciyes Üniversitesi Yayınları No:134, Kayseri.

DEMİR, K., ÇABUK S., (2001) **"Data Base Modelling at the Erciyes Mountain Winter Sport Center",** Livable Environments & Architecture International Congress, Karadeniz Technical University Department Of Architecture, 4-7 July 2001, Trabzon.

ÇABUK, S., YÜCEL, C., (2000) **"Talas'ta Kentsel Tasarım Çalışmaları",** Sanatsal Mozaik Dergisi, Çekül Vakfı, s. 22-24, Eylül 2002, İstanbul.

ÇABUK, S., (1999) **"Küreselleşme ve Metropoliten Kentler",** Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları Sempozyumu, İSTAÇ, 17-19 Şubat 1999, İstanbul.

ÇABUK, S., (1999) **"Kentsel Teknik ve Sosyal Donatım Hizmetlerinin Planlanması ve Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar",** Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları Sempozyumu, İSTAÇ, 17-19 Şubat 1999, İstanbul.

ÇABUK, S., (1998) **"Metropoliten Kentlerde Teknik ve Sosyal Donatım Hizmetlerinin Özelleştirilmesi"**, I. Metropoliten Alanlar Planlama Sorunları Sempozyumu, Y.T.Ü., 15-16 Ekim 1998, İstanbul.

ÇABUK, S., (1998) **"Çevre, Kent ve Kayseri"**, Kayseri Çevre Dergisi, Çevre Koruma Vakfı Yayın Organı, Sayı 1, s.26-29, Kayseri.

ÇABUK, S., (1998) **"Cumhuriyetin 75. Yılı ve Çevre"**, Cumhuriyetin Kuruluşundan Bugüne Çevre Paneli, Mimarlar Odası, 10 Haziran 1998, Kayseri.

1.3. SERGİLER

ÇABUK, S., YÜCEL, C., (1998) **"Kayseri Kent Çevresinde Kentsel Tasarım"**, Erciyes Üniversitesi 9. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası, 14-18 Nisan 1998, Kayseri.

1.4. ÇALIŞTAY

ÇABUK, S. HİSARLIGİL H. ve HİSARLIGİL B., **"Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü İlk Yıl Tasarım Eğitimi"**, Planlama Eğitiminde Yaratıcı Düşünce Adlı Ulusal Çalıştay, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, 27-28 Şubat 2003, Ankara

Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve Karlsruhe Mimarlık Fakültesi Ortak Tasarım Çalışması Katılanlar YURTSEVER, H., ÖZESMİ, U., ÇABUK, S., HİSARLIGİL, H., AKTAŞ, G., GOTSCH, P., SCHEMİNG, A., ve toplam 20 Öğrenci, 26-30 Eylül 2001, Kayseri ve Nevşehir.

1.5. MESLEKİ UYGULAMALAR

ERKMAN, S., ÇABUK, S., KOZLU H., ÇALIŞIR S., KİRAZ F., (2002) **"Ağırnas Mimar Sinan Evi Restorasyon Projesi ve Yakın Çevre Kentsel Tasarımı"**, Kültür Bakanlığı-Kayseri Valiliği-Ağırnas Belediyesi-Erciyes Üniversitesi-Çekül Vakfı Ortak Girişimi, Eylül 2001, Kayseri.

ÇABUK, S., (2000) **"Talas Kiçiköy Mahallesi Kentsel Tasarımı"**, Talas Belediyesi, Kasım 2000, Kayseri.

YURTSEVER, H., ÇABUK, S., YÜCEL, C., (1996) **"Erciyes Üniversitesi Kampusu Genel Yerleşim Planı ve Açıklama Raporu"**, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Aralık 1996, Kayseri.